This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

A 494098

GUSTAF.

AS
284
.S741

SVENSKA AKADEMIENS HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1796.

ANDRA DELEN.

STOCKHOLM,
Tryckte hos CARL DELÉN och J. G. FORSGREN,
1802.

12177

INNEHÅLL:

Underrättelse om Svenska Akademiens Högtidsdag 1796.

Inträdes-Tal af Herr BLOM.

Handlingar rörande Svenska Akademiens Högtidsdag 1797.

Inträdes-Tal af Herr STENHAMMAR.

Handlingar rörande Svenska Akademiens Högtidsdag 1798.

Sammankomst d. 23 Nov. 1799 till underdånigste fröjdbetygelse öfver Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen GUSTAFS Födelse.

Inträdes-Tal af Friherre FLEMING.

Handlingar rörande Svenska Akademiens Högtidsdag 1799.

Försök till en Afhandling om vitterhetens inflytelse på allmänna Förståndsodlingen och Sederna, af Herr SILVERSTOLPE.

UNDERRÄTTELSE

OM

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG,

DEN 20 DECEMBER 1796.

Den 20 December 1796 hade Svenska Akademien offentlig Sammankomst på stora Börssalen, den Konungen täcktes bevista i en med galler försedd lektare.

Sammankomsten öppnades af Akademiens Kansler, med följande

TAL.

MINE HERRAR!

Ur våra häfder, äfvensom ur våra hjertan, skall aldrig försvinna minnet af den dagen, då ett krönt Snille, en älskad Konung åt vitterhetens dyrkare egnade detta rum, med egen röst kallade dem kring sin thron och skänkte dem sitt beskydd, för att sedan okänd blandas i deras lekar, och äfven med sin täflan förädla deras yrken.

En annan fest, mine Herrar, lika lysande för Akademiens ära, lika dyrbar för hennes sällhet, öppnas för oss i dag, då en ny Ättling af VASARS stam, GUSTAF den Tredjes Son och LOVISA ULRIKAS Sonson, vid tillträdet af sin Faders thron, till Svenska Akademien vänder en af sina första omsorger, fortsätter det kraftiga beskydd hon njutit af sin Stiftare, och skänker henne likasom ett nytt lif, en ny varelse.

Huru gladt sprider sig ej ljuset af detta nya tidehvarf! Huru ljuft att emottaga sällheten af den man älskar, och huru lätt öppnas ej för tacksamheten de hjertan, som vördnaden och kärleken förut bebo!

Då folks tillgifvenhet för Regenter vanligen långsamt födes af tiden, och ofta helsar dem först vid deras graf; så hade Svenskarnes ärfda tacksamhet för VASARS ätt redan vid Dess vagga gått GUSTAF den Tredjes Son till möte. Följande Hans steg, ifrån Dess spädaste år, har kärleken för vår unga Konung tillväxt med Honom sjelf, med Hans ömhet för sitt folk, med alla dessa egenskaper, som göra vår framtids hopp, och bland hvilka en förbjuder mig att tala till Hans beröm; men om vördnaden på detta rum hindrar en teckning, så kär för våra hjertan: om vi här nödgas emottaga ett bevis, att ej alla sanningar äro tillåtne att sägas; så njutom dock deras verkan i fulla känslan af vår glädje och vårt hopp.

Midt under denna lycka, hvi kännes en hemlig suck ännu qvälja våra bröst? Hvi skall åsynen af detta rum och minnet af hvad vi här fordom ägt, ännu blanda vårt nöje med en tyst känsla af sorg? Kan då ej en närvarande sällhet utplåna minnet af förbigångna olyckor, eller är det en orygglig lag i naturen, att hjertats lidande aldrig upphör, äfven då dess förluster ersättas?

Ja, mine Herrar, ju mera vi älska GUSTAF den Tredjes Son, dess mer skall Han sjelf utaf oss begråtas. Kärleken för den ena, saknaden af den andra, hafva redan i vårt bröst smält tillsammans till en och samma känsla.

För att tolka den på det ädlaste sätt, skola vi här, samlade under Sonens beskydd, ofta återkalla minnet af Dess Faders dygder, och vårt nit för Hans ära, vår tacksamhet emot Hans välgerningar, blifva de käraste offer för GUSTAF ADOLFS hjerta.

Tillåtom hatet emot Regenter, afunden emot enskilta, att med smickrets namn söka vanhedra tacksamhetens uttryck. Smickret följer en Konung ej längre, än till hvalfven som emottaga dess stoft. Det skänker honom der den sista lofsången, och tillsluter grafven med ögat fästadt på efterträdarens thron, dit det hastar tillbaka, för att snart bedraga honom på samma sätt. Tacksamheten deremot, ofta stum vid för-

sta utbrottet af sin saknad, förenar sin klagan sent, men frivilligt, med efterverldens ojäfaktiga dom. Den älskar att upphöja sin röst, sedan vanans och skyldighetens tystnat, och värdet eller verkan af dess lofsånger till en hjeltes heder, mätes kanske rättast genom afståndet af tiderna då de erhållas.

Det är på detta sätt GUSTAFVERNES ära skall utbreda sig öfver de sednaste åldrar, med en ständigt ökad glans. Nyttan af deras gerningar inskränktes ej inom den tid de lefde, inom det folk som omgaf dem. Den går i arf ifrån slägte till slägte, och bär deras rykte från det ena tidehvarfvet till det andra, med en tillväxande skatt af allas förenta tacksamhet.

Så länge Svenskarne utgöra ett sjelfständigt folk, skulle de väl glömma en Konung, som grundade och befästade för dem denna ära; som, då Han bröt tvenne ok, tryckande det ena deras mod, det andra deras förnuft, återgaf åt nationen den rättigheten att högakta sig sjelf.

Så länge tapperheten är en dygd, skulle de kunna förgäta den Hjelten, som, då han uppoffrade sitt blod för Folk och Religion, i spetsen för härar, mindre mäktiga genom sitt antal, än genom tillgifvenhet för Konung och Fädernesland, kufvade flera nationers förenade styrka, och, segrande äfven i sitt fall, öfver de-

ras stolthet ej mindre än deras vapen, tvingade främmande folkslag att högakta Svenskarne.

Så länge vitterheten och de vackra konsterna behålla sitt värde i samhällen, skulle vi ej vörda Dens minne, som ibland oss bragt dem till en förut okänd höjd; som gjort dessa barn af blidare luftstreck till hemfödingar i vårt land; som lärt oss skilja egen stolthet ifrån förakt för andra nationer; att hvarken med lågt misstroende till inhemsk skicklighet, eller med okunnighetens åtlöje åt främmande, erkänna deras företräde i vissa yrken, med en lycklig täflan söka likna eller öfvergå dem, låna deras ljus, deras smak, deras upptäckter, med ett ord, denna Konung, som först lärde Svenskarne att värdigt högakta andra nationer.

Då Gustaf den Tredje gick att befrämja de yrken, som så mycket upphöja Snillets och Sanningens åldrar öfver okunnighetens, hyfsade folkslag öfver barbariska, leddes Han af alla tiders erfarenhet och af sin egen. Hvad är som lyftat menniskorna ur de djup af uselhet, hvartill en oblid natur och deras medfödda svaghet tyckes ämnat dem, om ej föreningen till hvarandras försvar? Hvad är som förjagat nöden, fyllt behofven, öppnat vägen för öfverflöd och nöjen, om ej inrättningen af borgerliga samhällen? Och, för att flytta oss till inskränktare kretsar, hvilka medel finnas inom nationerna sjelfva, kraftigare till utvidgande af odling, han-

del och näringar, än dessa mindre samfund af personer, dem dels patriotismen, dels enskilta intresset sammankallat, för ett gemensamt ändamål.

Detta samhälle af snillen, som vid Seinens stränder bragte till fullkomlighet ett språk, hvilket länge varit hela Europas, som gaf lagar åt Franska vitterheten, sjelf ursprunget till dess ära under LUDVIK 14:de och dess efterträdares tidehvarf, som ibland vittra samfund föreställde det gamla Rom ibland republiker, denna ryktbara Akademi, som icke mera är till, emottog GUSTAF den Tredje i sitt sköte, och öppnade för Honom sina lagar och sin inrättning.

Han såg dessa motsatta olika intressen af rykte, täflan, stridiga meningar, som så ofta söndra personer, på en gemensam bana, här samlas till en enda kraft, för vitterhetens allmänna nytta, och enskilta egenkärleken förvandlas i nit för hela samfundets ära. Han såg här vitterhetens idkare upplyste och ledde af hvarandras efterdömen och erfarenhet, undvika de faror som hotat dem, lemnade åt sig sjelfva; Han såg smaken, denna de fina känslornas slutkonst, så svår och långsam att genom egen möda förvärfva, här utvecklas, underhållas och fullkomnas vid deras täflan, och dess ljus ofta framträngande vid gnidningen af motsatta meningar, gjutas af snillets hand med inbillningens färgor ibland allmänheten; och allmänheten, på sin sida, er-

känna hos ett samfund den rättighet till lagstiftning och dom i vittra ämnen, som afunden merendels vägrar äfven de mest upplysta bland enskilta män.

Vår Stiftare gillade och antog detta sätt, att göra Snillet och Smaken bofasta äfven i sitt land; att stadga deras makt, utbreda dess verkan, och förekomma den vildhet och det mörker, som saknaden af själens ädlare yrken och deras Beskyddare fordom spridt öfver hela folkslag och tidehvarf. Hvilken Konung var mera berättigad att stifta lagar för Vältaligheten, än Den, som sjelf deraf gifvit de största efterdömen, som gjort sig dyrkad äfven så mycket genom snillets som spirans makt?

Vår store Stiftare, då Han tillät Akademien emottaga allmänheten i detta hus, hvarest handelns rikedom dagligen vårdas, och de vigtigaste ärenden för allmänna och enskilta idogheten befrämjas, tycktes vilja utmärka, att det gifves ett annat slags idoghet, nemligen snillets, äfvenså fruktbar och angelägen för ett folk, och andra rikedomar, kunskapernas och upplysningens, som nationerna äfven genom byteshandel böra meddela hvarandra, fastän de icke kunna förvärfvas genom köp eller arf. — Och då Han skänkte Akademien ett ständigt boningsrum i våra Konungars slott, bevisade Han Sig anse Snillet och Smaken ibland thronens närmaste behof, som böra följa Regentens person, och

gifva kronan tillbaka en del af den glans, hennes beskydd sprider öfver deras arbeten.

Icke blott Skaldekonsten och Vältaligheten ägde rätt till GUSTAFS beskydd, utan äfven Vettenskaperna, dessa allvarsammare snillets och sanningens barn. — Men afmätande sina omsorger efter behofven, gaf Han de förra en Konungs hägn, de sednare en Faders ömhet.

Han ansåg vettenskaperna lika dessa starka fruktbärande träd, som långsamt gro, men trifvas äfven i kallare jordmåner; som behöfva vård i sin ungdom, men snart öfverlemnade åt sig sjelfva, förakta alla ombyten af väderlek och årstider, utvidgas af sin egen medfödda styrka, och hvilkas tillväxt ingen makt kan hindra, utan våld. De vackra konsterna deremot och Vitterheten, som dessa sköna men ömtåliga blomster, flyttade från blidare luftstreck, hvilka fordra de utsöktaste jordblandningar, hvilkas lif med en konstig värma måste underhållas, och som ofta samma år ses födas och förgås.

Den lysande uppmuntran GUSTAF den Tredje skänkte dessa yrken, grundades ej förnämligast på Hans egen böjelse, eller på den ära Han borde vänta sig sjelf af deras beskydd, utan på deras nytta och nödvändighet i samhällen.

Vid detta uttryck, mine Herrar, tycker jag mig höra flera röster upphöjas på en gång med förebråelser emot vitterheten och vettenskaper-

na. En del anse dem såsom onyttiga lekar, värdige att endast sysselsätta barn, eller som skilja deras idkare från samhällets rätta föremål, sökande sina ämnen utom kretsen af en allmän nytta. Andre beskylla dem att försvaga menniskornas moraliska lynne, föda yppigheten, införa veklighet och förderfva sederna: andre tilläggande dem ändamål, som sjelfva deras natur motsäger och fördömmer, misstänka dem såsom hemliga fiender af ordningen och de heligaste band i samhället, Religion, Öfverhet och Lagar: alla ropande öfver missbruk, tygellöshet och sjelfsvåld; med ett ord, dessa isade hjertan, oförmögna att känna det ömma och det sköna: dessa sjelffulla hjertan, uteslutande allt som ej är eget, sårade af en ära den de ej dela, och ändteligen dessa ädla och känslofulla hjertan, som, lidande af menniskoslägtets olyckor, icke kunna, med ögon dränkta i tårar öfver egna och andras förluster, skilja sanning och upplysning från okunnighet, villfarelse och fanatism, i deras drägt med vältalighetens prydnader; men tillräkna de förra allt det onda som sker i deras namn, det raseri som härjar länder, hvarest medel, ämnade af Försynen till nationers väl, tillgripas och missbrukas att blinda folkhopar, för att störta regeringar och dem sjelfva.

Snillet och Sanningen skola ej märka det förakt, hvarmed de förstnämde af deras ovänner hedra dem. De skola med oskuldens ståndaktighet afhöra de sistas bittra beskyllningar,

och deltaga i deras lidande; men de skola ej upphöra, oaktadt faran af missbruk, att göra menskligheten de tjenster, hvartill de äro bestämde. Och om deras ljus en dag skall blifva onyttigt för verlden, så blir det icke förr än då, när menniskorna lärt sig umbära vattnet, som befuktar deras fält, men äfven härjar dem, som släcker deras törst, men qväfver dem i sitt djup: elden, som skänker dem sina behof, men äfven förvandlar dem i aska: luften, jorden, med ett ord: alla dessa elementer, som utgöra deras varelse, deras helsa, deras lif, men äfven innehålla frön till sjukdomar och döden.

Till dess skola Snillet och Sanningen gå den väg till samhällens flor, som naturen utvisat, och store Konungar, deras beskyddare, för dem banat och beredt. Till dess skola vi föredraga deras välgerningar, för den osäkra nyttan af förnuftets mörker och våra förmögenheters dvala. Och så ofta i något land en älskad Konung emottager sin ärfda thron, med ett brinnande begär att endast på folkets sällhet grunda sin ära, skola Snillet och Sanningen åtfölja Hans välgörande afsigter, med förenad styrka understöda alla grenar af riks-styrelsen, öppna för Honom häfderna, och fägna Hans hjerta med föreställningen af hjeltar, som utvidgat sin makt utan medtäflares förlust, sitt rykte utan deras afund; som mera älskat fred än segrar, större genom den äran, att inga ovänner ha ägt, än den, att hafva störtat dem. De skola leda fli-

tens och idoghetens täflan, att afhjelpa bristerna och uppfylla behofven ibland Hans folk, ur naturens famn hämta ljus och skatter, till förökande af välmåga och rikedomar i Hans land. De skola lära menniskorna att känna sig sjelfva, sitt ändamål, sin rätta sällhet, att njuta de nöjen som upphöja deras värde, undvika dem som förringa det. De skola framför allt påminna medborgaren och undersåten om vördnad för Öfverheten, lydnad för lagarna, ordning och enighet i samhället. Skaldekonsten och Vältaligheten skola läna sina behag åt dessa vigtiga lärdomar, och således, då de föredraga det nyttiga för det lysande, söka sin belöning, mindre i utropet af en tom beundran, än i tacksamhetens tysta känsla.

På detta sätt skola de förtjena beskydd af Konungar, hvilkas makt de stärka; och på detta sätt skall Snillets och Smakens ära, med lika glans ifrån GUSTAF ADOLFS som från GUSTAF den Tredjes tidehvarf, en dag ställa sig för efterverlden.

Derefter gaf Kansleren Herr EDELCRANTZ *) tillkänna, att Akademien, med Konungens nådiga tillstånd, till Täflingsämnen för nästkommande år utsatt desamma, som 1794 blifvit uppgifna:

*) Den samma Ledamoten, som 1786 tog sitt inträde i Akademien, under namn af CLEWBERG, men sedermera blifvit till adeligt stånd upphöjd.

I Vältaligheten,

Äreminne öfver Riks-Föreståndaren STEN STURE den äldre.

I Skaldekonsten,

Sång till Grefve GUSTAF PHILIP CREUTZ's ära, med tillstånd för de täflande, att välja skaldeslag och versslag.

INTRÄDES-

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 25 NOV. 1797.

AF

SEKRETERAREN

ISAK REINHOLD BLOM.

Sedan Svenska Akademien den 11 Mars 1797, i framledne Stats-Sekreterarens m. m. Herr ELIS SCHRÖDERHEIMS *ſtälle, valt till Ledamot, Sekreteraren* ISAK REINHOLD BLOM, *och detta val vunnit Akademiens Höga Beſkyddares, Konungens bifall, hölls den 25 November offentlig Sammankomst på ſtora Börs-Salen, då bemälte Sekreterare gjorde ſitt inträde med följande*

TAL.

MINE HERRAR!

Den känſla, hvarmed jag på detta rum ibland Eder framträder, kan af mig hvarken döljas eller uttryckas. Förgäfves ſkulle jag också lemna den åt eder egen föreſtällning. Endast den, ſom någon gång ſträckt ſin önskan längre, än ſin rättvisa förhoppning, ſom oförmodadt ſett afſtåndet dem emellan förſvinna, och ſitt obemärkta namn upphöjdt vid ſidan af edra, endast den, säger jag, vore genom ſin egen erfarenhet mäktig af en ſådan föreſtällning; men denna enda, mine Herrar, fans ibland Eder ännu aldrig förr än i detta ögonblick.

Från en flygtig böjelſe för känſlans och ſmakens yrken, var det ej alltid ſäkert, att

dömma till en fortfarande förtjenst. Den ringa likhet, ſom dertill kunnat finnas, aftynar ofta af egen ſvaghet, oftare genom lefnads-öden, hvilkas förtyngande makt öfver mennisko-ſinnet icke ens gissas under ſorglösheten af en blidare lycka. Hvad ſkall jag då ſäga Eder, mine Herrar, och i hvilka uttryck ſkall min erkänſla yttra ſig? Jag belönas af Eder, redan för det hopp J om mig fattat; men äfven detta hopp, ſå eftergifna dess fordringar ockſå må af Eder göras, kan jag ens lofva, att i framtiden uppfylla det?

Det är i denna finnes-ſtällning, med den ſannaste kärlek för edra yrken, med den lifligaste erkänſla för eder ynnest, men ock med detta rättvist nedſtämda anſpråk till eder uppmärkſamhet, ſom jag blifvit af Eder funnen, och ſom jag ur mitt mörker framkallas, att hos Eder efterträda en man, hvilken, på hvad rum han helst innehaft, länge ſkall lemna saknaden efter ſig: en man, ſom, i en vidſträckt befattning, förenade ſällſynta egenſkaper med vigtiga förtjenster mot Konung och Fädernesland; ej mindre utmärkt under rådſlagen, genom det manliga förſtåndets mognad, än i ſamqvämet, genom känſlans och bildnings-gåfvans elektriska ſprittningar; lika mästare af den upphöjdare vältaligheten, ſom af det behöriga i embets-ſpråket; alltid jagad af påträngande göromål, alltid ledig för umgängets nöjen; öfver allt nyttjad, efterſökt, ſaknad; öfver allt ſtörre,

än det rykte, ſom honom företrädde; med ett ord, ett ſnille af lysande rang, en embetsman af öfverlägsen ſkicklighet: Stats-Sekreteraren och Kommendören af Kongl. Nordſtjerne-Orden, Herr Elis Schrödersheim.

Denna ſtund, mine Herrar, tillhör honom; lemnom honom den odelad. Det är den ſista, ſom han ännu, likaſom närvarande bland Eder, förenar omkring ſig eder gemenſamma uppmärkſamhet. Det är nu, han, likaſom med edert yttersta affked beledſagad, utgår ur detta tempel, för att intaga ſitt rum i Minnets och Häfdernas. J hafven känt, mine Herrar, att detta rum ſkulle tillhöra honom genom hans egna förtjenster, och icke genom ſkickligheten af den hand, ſom tecknade dem. Kanhända tillhör det icke blott en upphöjdare talare, utan äfven en ſednare tid, att bland ännu ſkiljaktiga omdömen, göra rättvisa på en gång åt hans minne och åt ſanningen. — J fordren då ej af mig, mine Herrar, att jag följer eder fordna ledamot genom alla ſtatskonstens irrgångar, eller intränger i kabinettet för att granska miniſtern. Från min aflägsenhet, och med en ſyn otillvand, ſom min, upptäcker man i politikens högre kretsar ingenting annat, än hvad den olärde åſkådaren ſer i himlarymden: endast kropparnas glans, ej de rörelſe-lagar, hvarefter de bortſkymma eller bortſkymmas, och minst deras hemliga verknings-krafter. Historien, ſom kan tala utan fruktan eller misstydning, och

ſom enſam utan våld fördömmer eller friſäger, har ſig ockſå enſam dessa upptäckter förbehållna. Det är hon, ſom vid aftecknandet af det märkvärdiga tid-ſkifte, hvilket Stats-Sekreteraren SCHRÖDERHEIM öfverlefvat, ſkall en dag utmärka för honom ſitt behöriga rum. Mitt föremål må endast blifva, att under en allmän öfverſigt af hans lefnad, framſtälla ett eller annat af de värf, i hvilka han ſynbarast gagnat och lyst. Måtte denna ſvaga teckning, hos Eder återkalla hågkomsten af det upphöjda förſtåndet, det ſanna ſnillet, det goda hjertat, ſom, i förening med hvarandra, gjorde honom lika älskad och namnkunnig, ſtyrde hans ſteg på en vådlig bana, öfverlefde hans lycka, och, då allt annat för honom ſaknades, bibehöllo honom ett aldrig minskadt antal af deltagande vänner.

Vid granskningen af en man, ſtälld vid högsta målet af ſina öden, ſynes den första och billigaste frågan blifva: genom hvilka medel han dit uppſtigit? Det är icke orättvist, att ſamhället efter denna grund tillmäter honom ſin aktning. Stats-Sekreteraren SCHRÖDERHEIM har af en ſådan underſökning ingenting att befara. Han ägde i ſin karakter, hvarken den gränslösa ärelystnad, eller den deremot ſvarande tilltagsenhet, ſom tränger ſig med ett ſlags hemligt våld fram till äreſtällen, och någon gång ſlutar med att tillrycka ſig ſtyrelſen. Tvertom företer hans lefnad exemplet af en man, ſom

ur det medelſtånd, der han föddes, och utan åſyftningar, oförenliga dermed, ſmåningom upphöjer ſig endast genom egen ſtyrka, egen ſkicklighet, att tjena och hedra ſtaten. Det är på ſådant ſätt, han uppfyllt ſina medborgares fordran, och har rätt, att af deras ſaknad belönas.

Det är otvifvelaktigt, att SCHRÖDERHEIM hade beredt ſin fortkomst, och gjort ſitt namn ſtort på hvilken väg, han dertill utvalt. Han följde emedlertid ſin böjelſe, och valde den, ſom en dag ſkulle gifva det oinſkränktaste utrymme åt hans verknings-förmåga. Riktad i ſitt fädernehus med de första och nödvändigaste kunſkaper, dem hans ovanliga fattnings-gåfva likaſom i förhand fördubblade, och ett lika ovanligt minne troget förvarade, egnade han ſig åt ſamhällets tjenst i Kongl. Kansliet och den afdelning deraf, hvarifrån Konungens bud och beſlut rörande rikets allmänna hushållsvärf utfärdas. Hans första ſteg till befordran, kunna icke vara märkvärdiga. Genom de ringare graderne framſkred han efter den ordning, ſom förſt beräknar åren, och ſist ſkickligheten. Hastigt bekant med de göromål, ſom der förefalla, fann han ſin tid tillräcklig för mer än embetsrummet. Hans liflighet fordrade ett ſtörre, åtminſtone ett mera leende fält, och han trodde nöjet icke otydligen beſtämdt för en ålder, ſom aldrig mer återkommer.

Med alla de egenſkaper, ſom naturen enſam ger, och konsten förgäfves härmar, ſåg

han med hvar dag kretsen af ſina bekantſkaper utvidgad, och ſin närvaro hos alla mer och mer efterlängtad. Genom ſin goda ton och ſitt glättiga umgänge, betalte han ſina vänners ifver, att ſtändigt omgifva honom, och förökade genom alla vedermälen af tillgifvenhet oupphörligt deras förbindelſer. Hvilken konst förtjenar, att vid denna ålder hållas för ſtörre och ſällſpordare, den, att göra ſig, ſom han, öfverallt omistlig, eller att af detta förſtröelſens lif hämta nytta till egen undervisning? Äfven ynglingen finner i vår vanliga ſamqväms-lefnad, ehuru tom på vigtiga föremål den ock må ſynas, likväl mångfaldiga ämnen för en vis uppmärkſamhet, i fall han i dessa åren är mäktig deraf. Det var der, ſom Schröderheim, om jag ſå får ſäga, fullbordade ſin uppfostran och ſina kunſkaper, och vann den obeſtridliga fullkomlighet, ſom honom framdeles utmärkte; det var der, och der endast, ſom han lärde, att aldrig misstaga ſig om den ton och det ſkick, ſom hvart tillfälle och hvar perſon af honom fordrade. Denna böjlighet gaf honom, redan i hans unga år, ett afgjordt företräde. Öfvad och ledd af det mognade förſtåndet, gjorde den honom i hans manliga ålder, åtminstone i detta affeende, ojemförlig.

På ſådant ſätt delade Schröderheim frikostigt ſina första år åt nöjet och förſtröelſen. Må likväl ingen häraf dömma, att detta exempel här framſtälles till en allmän efterföljd.

Den ſom ſaknar hans egenſkaper, må ej förſöka att likna honom. Men man har ej rätt, att klaga öfver antalet af de ſtunder, han bortſkänkte, ſå länge man ej nog kan beundra mängden af de ſysslor, hvilka derunder af honom aldrig vårdslösades. Om för öfrigt kännedomen af verld och menniskor ovillkorligen räknas ibland den högre Embetsmannens ſkyldigheter; och om denna kännedom nödvändigt måste till ſtörre delen ſökas utom embetsrummet, med hvad rätt ville man, under andra villkor, hos honom fordra egenſkaper, dem han just derigenom ſkulle ſakna alla tillfällen att förvärfva? —

Man ſkulle ſnart tro, att SCHRÖDERHEIM efter ett ſlags aning om ſina föreſtående öden, använde ſin ungdomstid. Han hade visserligen icke bättre kunnat nyttja den, icke med klokare urſkillning förbereda ſig, om han ock med en afgjord ſäkerhet föreſett det tidehvarf, ſom tillſtundade och ſom ſkulle på en gång pröfva och belöna hans egenſkaper. Detta tidehvarf inträffar. GUSTAF den Tredje uppſtiger på Sveriges thron. Hos denna Konung, ſom redan ifrån de första ſtegen af ſin bana gjort ſin odödlighet, och för hvilken det blott återſtod, att genom de visaste medel upprätthålla ſitt verk; hos denna ſtore Konung, ſäger jag, var SCHRÖDERHEIM redan känd, och med detſamma för hans tjenst omistlig. Det är från denna tidpunkt, ſom han, uppſtigande ur de kretsar, der han hittills lyst,

begynner tillvinna ſig en allmännare uppmärkſamhet. Det är nu, han inträder på den upphöjdare bana, der han ſkall emottaga vården af de mest grannlaga och för honom ännu främmande ärenden, men likväl reda dem med en ſäker och erfaren hand; der han oupphörligt ſkall kringhvärfvas af de vigtigaste omſorger, men likväl bibehålla elden och munterheten af det ledigaste ſinne; der han ändteligen, lika allmänt ſirad och bevakad, dagligen ſkall föröka ſitt anſvar tillika med ſitt förtroende, dagligen förena hofmannens och embetsmannens ſå ofta ſkiljaktiga ändamål, och någon gång äfven ſtridiga ſkyldigheter. Det fordrades, att här den talare framſtode, ſom honom på denna bana gemenſamt åtföljt. Det vore han endast, ſom ſkulle kunna intill fullkomlighet afſkillra, med hvad klokhet och uppmärkſamhet Schröderheim viste, att både inhämta och använda de redan åldrige mästares undervisningar, hvilka vid hans inträde i råd-ſalen omgåfvo Konungen, huru troget han viste att bilda ſig på efterdömet af en Höpken, en Stockenström, en Hermanson, en Scheffer (män, hvilkas minsta ära härledde ſig från purpurmanteln) och ändteligen huru tidigt han fullkomnades under anförandet af en Konung, åt hvars ſtora egenſkaper de ſamfält erkände ett lika ſå rättvist, ſom ſällſynt företräde. Det vore denna talare, ſäger jag, ſom borde i dess rätta ſammanhang och dess ſanna dag framſtälla taflan af de vigtiga värf, de ſtundeligen hopade ſkyl-

digheter, hvartill SCHRÖDERHEIM kallades; borde bevittna den oſvikliga trohet, hvarmed han dem uppfyllde, och med en ej mindre förtjent, än fullmyndig rättvisa, åtminstone efter hans död, belöna mödor, åt hvilka denna rättvisa, under hans lefnad, måhända ej blifvit på alla tider och i allas omdömen fullkomligen lemnad. Tilläfventyrs ſkola häfderna framte få exempel af en Regent och en tjenare, bättre afpassade för hvarandra. Aldrig ſkola de ſäga, att en trognare hand tecknat hvad en ſtörre Konung för ſitt folks väl beſlutit.

Lugna och lyckliga, ſom fabeln målat Saturni tidehvarf, förflöto flere af GUSTAF den Tredjes regerings-år. De bekröntes omſider af det efterlängtade ögonblick, då Svenska folket förſamladt emottog arfvingen af GUSTAF ADOLFS dygder och namn. Jag vidrör, J märken det, mine Herrar, en tidpunkt, oförgätlig genom det lyckſaliga hopp den i ſvenska bröst uppliſvade, och hvarom ändteligen kan af oss ſägas i detta ögonblick, hvad om något tröstande hopp ſå ſällan ſades på jorden: *vi hafva ſett det uppfyllas.*

Från den lyckliga ſtrand, mine Herrar, ſom då, fast i en oviss aflägsenhet, visade ſig för oss, men hvarest vi, efter förſkräckande ſtormar, likväl nu ſitta lugne och bergade, vändom våra ögon tillbaka till den punkt af tiden, hvarifrån den af oss första gången med glädje ſkådades. — Rikets Ständer voro nu under ſin

medborgerlige Konungs ſtyrelſe för första gången ſammankallade, och hans förtroende hade utſett SCHRÖDERHEIM, att biträda Bonde-Ståndet vid dess angelägenheter. — Men i denna förrättning, en ſann pröfning, kan hända, ej mindre för tålamodet än för ſkickligheten; enſam, främmande bland ett helt ſtånds medlemmar, oförſökt i deras umgängs-ſätt; huru ſkall han lyckas, att med hittills vanlig framgång uppfylla den väntan, man om honom fattat? Riksmötets Handlingar lemna derom otvifvelaktiga bevis. Ett annat, för mig närmare kändt och icke mindre ojäfvigt, torde likväl förtjena, att derjemte åberopas. Detta bevis öfverlefver honom oförnekligen i den tillgifvenhet, den kärlek för SCHRÖDERHEIMS namn, ſom hvar ſtåndets ledamot ifrån detta Riksmöte hembar till ſin bygd, och ibland ſina medbröder, näſtan med ett ſlags förtjusning, utſpridde. — Det var med ett ſådant vittnesbörd, ſvenske Odalmannen belönade SCHRÖDERHEIMS mödor för dess upplysning och bevakningen af dess rättigheter; det var med ett förtroende, grundadt derpå, ſom han ockſå från den ſtunden fortfor, att ſåſom ſin föreſpråkare hos Konungen framdeles tillita honom; och detta vittnesbörd, äfſkönt blott den tackſamma enfaldens, var tillväfventyrs ej det minst hedrande bland dem, ſom han under ſin lefnad någonsin uppburit.

Till det kall, hvars pligter SCHRÖDERHEIM redan i flera år beſtridt, utan att namnet

deraf blifvit honom ännu tillagdt, ſynes han egenteligen hafva varit beſtämd. I ett ſällſynt öfvermått, ägde han alla de egenſkaper, ſom dertill fordras. Söker man antingen den utſträckning och hastighet i begrepp, ſom ſtrax omfattar och genomſer invecklade ämnen, eller lättheten att med ljus och redighet framſtälla dem till öfverläggning; ſå ſkall man finna dessa egenſkaper icke allenast oſkiljaktiga från arten af hans ſnille, utan ock, under de mest påträngande ſysslor af honom ſtundeligen ådagalagde. Äskar man af den ſyssloſatte embetsmannen lynnets förekommande munterhet och detta alltid aktningsfulla bemötande ſom ſå ofta förſvinner, vare ſig under medvetandet af en viss egen betydenhet, eller hvad ännu oftare ſker, under otåligheten öfver ſtändigt tillſtötande förhinder; hos få ſkall man till den grad, ſom hos honom, hafva funnit dem. Frågar man efter hans förhållande mot underhafvande; jag lemnar åt dem ſjelfva, att vitsorda om den förtrolighet, hvarmed de af honom oföränderligen bemöttes. — Några af dessa egenſkaper äro, måhända, ej af det ſällſynta värde, att de gifva rättighet till ett uteſlutande företräde; nej, men i förening med hvarandra, göra de det oförnekeligen, och hopade af naturen på en enda man, ſkall en ſådan, till hvilka rum och ämnen hans befattning ockſå varit delad, nödvändigt lemna öfverallt en ſaknad efter ſig, ſvår att göras, genom någon förtjenst, alldeles omärkelig.

Det händer aldrig, att ſnillet far öfver jorden, utan att på den ort, hvarest det ſig visar, lemna efter ſig någon förvandling, eller någon ny-ſkapelſe, ſom utmärker dess väg. Ifrån Monarkens högre krets, intill den, hvari tjenaren verkade, var, under detta tidelopp, nästan allt ett bevis härom. Det var här icke blott ett nytt ſätt af ſtyrelſe: det var äfven ett nytt ſpråk för dess lagar och befallningar; och utan att jemföra dessa begge ſå olika förtjenster, må det likväl tillåtas, att bredvid hvarandra nämna dem. Schröderheim var författare, och, det ſom behöfdes, men ännu hos oss fällan inträffat, han var det ſåſom embetsman. Den åldriga fördom, hvilken föreſtäller dessa yrken, ſåſom alltid olämpligen förenade, och embets-ſtylen, ſåſom en till ſin natur vida ſkiljaktig ſak ifrån det allmänna goda ſkriffättet, denna löjliga fördom, säger jag, grundad på det mest falska begrepp om ſnille och ſkriffätt, förſvann ſmåningom, genom Schröderheims bemödande, ſå mycket den kunde förſvinna genom en enda mans efterdömen. Om han ej kan nämnas ſåſom den förſta, hvilken i Sverige lånat åt ſtatens och ſtyrelſens ärenden, ſnillets ljusa och lifliga teckningar, upplifvade han åtminstone med trohet och framgång de efterdömen deraf, hvilka en Höpkens, en Hermansons mästerliga pennor på deras tid lemnat, och hvilka intill honom varit, med undantag af några få lyckliga förſök, mönster utan efterföljd.

Embetsſtilen, detta efter allmänna fördomen, alldeles egna ſkriffätt, ſådan ſom den på hans tid vanligen förekom, och ännu tilläfventyrs alltför ofta återkallas, ſynes nästan motſatsen af hvad den borde vara. Troget bevarad i ſin första råhet, i ſin urminnes obändighet, fortplantades den likaſom genom en hemlig öfverenskommelſe från det ena tidhvarfvet till det andra. Ännu finner man, i dessa ſlags Handlingar, med hvilken utmärkt ſorgfällighet ſkriftſtällaren bemödat ſig, att under en ytterlig misshushållning af ord, ſammanlänka dessa ändlöse och ſig omkring hvarannan med mycken konst, men föga nytta, omſvepande meningar, hvilka på en gång vanſtälla ſaken, förjaga tydligheten och betaga andedrägten. — Det kunde gifvas, jag nekar det ej, en annan ytterlighet, dit man i detta ämne, med en ännu ſtörre löjlighet öfvergick, den: att i allmänna handlingar ſöka prydligheten och utblomstra i prunkande taleſätt. Men ſkulle då ingen medelväg finnas? Och var någonsin ordens grannare ſammanſtällning detſamma, ſom fnille och vältalighet? Rätta ſättet, att uppſtälla en ſkrift i dessa borgerliga ämnen, är det ej detſamma, ſom rätta ſättet, att uppſtälla den i hvilket ämne ſom helst, och fordras dertill någon annan egenſkap, än den, af ett på en gång ljust, värdigt och lifligt föreſtällnings-ſätt? Hvart enda ord derutöfver är onyttigt, är förkastligt, är ej vältalighet. — Dessa anmärkningar, mine Herrar, ſkola tillväfventyrs förlora ſin ſtyrka af

den obetydliga röst, ſom dem framſtällt. De äro likväl hvarken främmande för edert ändamål, eller oförtjente af uppmärkſamhet. Hvarifrån ſkulle man, i detta fall, hämta mönster och undervisningar, om icke från ett Samfund, egnadt åt ſpråkets vård och ſkriffättets lagſtiftning? Eller hos hvem hämta dem ſäkrare, än hos Eder, hvilkas domsrätt grundar ſig på egna arbetens förtjenst? Utan tvifvel ſkola ockſå de mönster, de undervisningar, J gifven, verka, fastän, ſom alla goda medel, med långſamhet; och den ſista, den fullkomligaste rättelſe väntas af tiden, ſom ibland ſina otaliga ſkiften lemnar, då och då, på jorden något rum öppet för det bättre och ſannare. — Kanhända ſkall det ſkriffätt för allmänna ärenden, ſom Schröderheim antingen infört eller upplifvat, då öfverallt hos oss antagas, ſom det värdigaste efterdöme af detta ſlags vitterhet; ty, må man ej bedraga ſig: allt ſant uttryck af riktiga tankeföljder, all renhet af ſpråk och ſammanbindning förtjenar detta namn. Man kan ſäga, att Schröderheim ſkref och talade embets-ſpråket ſå, ſom det egnade Gustaf den Tredjes tidehvarf, och ſådant ſom det, vid en högre ſtigande odling tilläfventyrs ſkall, efter århundraden, ännu bland oss ſkrifvas och talas. Hans mästerliga hand var gjord för hvilket ämne ſom helst. Den gaf ljus och reda åt det mest invecklade, behag och lif åt det torraste, och hans uttryck höjde eller ſänkte ſig efter arten

af

af de mångfaldiga, vidt åtſkilda och tätt omvexlande ärenden, ſom han hade att framſtälla.

Framtiden ſkall finna bevisen deraf i de handlingar, rörande Rikets vård, hvilka han författat; och kanhända ſkola häfdatecknarens blickar genom dessa, lika få trogna, ſom lifliga teckningar, säkrast framtränga ända till ſjälen af den ſtora Konung, ſom en dag ſkall ſysselſätta alla hans penſlar, och låna åt hans duk den ſällſyntaste vexling af mulna öden och lysande gerningar.

Men denne Man, ſom oupphörligt kallas till alla de ſärſkilta befattningar, der öfverlägsna talanger erfordras och pröfvas, och hvilken öfver allt rättvisar det förtroende, ſom dertill kallar honom, har han då ingen ting annat, att för betraktarens öga framſtälla, än ſina förtjenster? Har lyckan utmärkt dem med inga af dessa utvertes tecken, ofta för hopens ögon ſynbarare, än de? Och har hon ingen ting gjort, för att, efter ſin vana, tillegna ſig hans växande märkvärdighet? — Jag har ej glömt, mine Herrar, de äreſtällen, hvartill han upphöjdes, det gamla, men upplifvade Embete inom Konungens Orden, hvars drägt han ikläddes, och hvars värdighet han med anſeendet af ſin perſon fullkomligen föreſtällde; ej heller det ännu högre lysande äretecken, hvarmed hans bröſt ſlutligen ſirades;

Men jag har ej ſkyndat mig, att nämna hvad i denna taſla borde med rätta liſt framſtällas, hvad ſom icke utgjorde hans värde, utan blott utmärkte det bland hans medlefvande, och hvad af historien, om det åt framtidens hågkomst af henne förvaras, mindre ſkall till SCHRÖDERHEIMS loford upptecknas, än till den rättvisa Konungens, ſom, då Han nyttjade hans tjenster, äfven viste, att ädelmodigt belöna dem.

På ett ännu mera ſmickrande, ännu afundsvärdare ſätt belönad genom hans förtroende och nåd, eller, ſägom oförhöljdt, genom hans vänſkap och dagliga umgänge; ofrånſkiljeligt fästad vid hans ſida, var SCHRÖDERHEIM ſjälen i hofvets nöjen. Det blef nästan en afgjord tilläggning i hans kall, att tillika med deltagandet i de allvarſammaste omſorger, uppfinna, på de mellanſtunder ſom åt hvilan egnades, äfven medlen till deras förſkingrande. De af Eder, mine Herrar, åt hvilka förtjensten och lyckan i förening tillſkyndat den äran, att närmare omgifva den ſtora Konungen och att utgöra dess dagliga ſällſkap, kunna fäkrast vittna, till hvad höjd hofmannen lyckades att, vid dessa tillfällen, om jag få får tala, alldeles bortgömma Embetsmannen.

Man får icke ſäga, att SCHRÖDERHEIM befann ſig der nöjet var, utan tvertom. Född och öfvad, att umgås med ſå olika klasser af men-

nikor, ſyntes han, i de lägre kretsar genom umgängets oförſtällda förtrolighet, i de högre genom etikettens ſlipning och vettets fina uſkillning, öfverallt på ſitt rätta rum, och med denna undransvärda konst, att lämpa ſig efter tillfället, alltid och alleſtädes den man önskade att finna honom. I denna konst, ſom utgjorde lättheten och behaget af hans umgänge, låg en tjusnings-kraft, ſom beſegrade äfven det kallaſte lynne. Hvarest han helst befann ſig, öfvergafs han aldrig af ſitt ſnille, och dess alltid qvällande rikedom kunde hvarken genom öfverhopande bekymmer hämmas, eller genom oupphörligt bruk uttömmas. Det var alltid ſamma lekande inbillning, ſom beſtändigt framkallar nya föremål, ſamma lättväckta känſla, ſom tar af allt haſtiga intryck och lika haſtigt meddelar dem — Hans ſkämt, eget i formen, fint i vändningen, dubbelt uttryckt genom hans ſpelande anletsdrag och rörliga åtbörder, har gjort honom icke blott namnkunnig, men äfven ojemförlig. Lämpadt till det första ämne, ſom förekom, bar det alltid ſtämpeln af ſkämtarns ſnarfyndighet, aldrig af öfverläggning eller hemlig förberedelſe, och var, utan att någonſin fåra, aldrig missriktadt. Ja, han var i detta fall ſå öfverlägſen, att han ſjelf nästan icke ſyntes behöfva lynnets munterhet, för att åt andra meddela den. Ett enda drag målar honom, ſom jag tror, fullkomligen: han kunde tvinga ſig att roa — och han lyckades.

Jag har i detta föregående målat Schröderheim på en ſida, ſom vanligen af de flesta älskas, men ſom, bekännom det tillika, af få ſkattas till ſitt verkliga värde. Denna gåfva, mine Herrar, gåfvan af ett lifligt och träffande ſkämt, anſedd af några med ett ſå tillgjordt förakt, och af den föga urſkiljande hopen nästan alltid förblandad med karakterens lättſinnighet, ſkulle den likväl ej af filoſofen med rättvisa räknas bland mennisko-naturens förträffligheter? Nästan hvar och en erfar med ett ſlags hemlig vällust det förnöjande deraf, under det att högst få inſe hvarken de fördelar, ſom det menskliga ſamhället deraf ſkördat, eller den ſällſynta ſammanſtämmelſe, den högt uppdrifna odling af ſjälens ädlare förmögenheter, ſom den fordrar och förutsätter. Tagen i ſin rätta bemärkelſe, ſkulle denna gåfva ej förtjena at kallas *Snillets hastigaste öfversigt?* — Använd på filoſofien öfver menniskan och ſederna, ſkulle hon ej med någon ſannolikhet kunna ſägas medföra nästan ſamma fördelar, ſom den högre kalkulen i de matematiska Vettenſkaperna, i det hon, genom en metod, full af lika få ſäkra, ſom underbart korta beräkningar, framhjelper till resultater, hvartill man genom vanlig räknings-lära ſvårligen ſkulle hafva framletat ſig — Lämpad åter till blotta ſamqväms-lefnaden och i förening med ett lifligt, men blygsamt vett, hvilket lyckligare medel gifves att ſtämma ſinnena til en viss mild förenlighet, att likasom ſammansmälta dem i en

gemenſam ſällſkapsnjutning, och att, åtminſtone för några ſtunder, återkalla i ſjälen den fordna ſinnesglädje, ſom åtföljer våra ungdoms-år, men ſom, vid hvart ſteg längre fram på lifvets bana, tyckes likaſom fly tillbaka in i det förflutna. Lemnom åt filoſofen, att afgöra dess allmänna värde och fördelar; här—och af närvarande anledning, tilläggom blott, att hos en Embetsman, öfverhopad af de vigtigaste omſorger, finnes kanhända intet ſtörre bevis på en ſann öfverlägsenhet, än denna lyckliga egenskap. Hans ſinne måste äga den, eller löpa fara att underligga.

Ett ſnille, ſådant ſom SCHRÖDERHEIMS, mäktigt att ſträcka ſig till alla ämnen och att ge behag åt alla, kunde ej lemna Vitterheten utan uppmärksamhet, eller idka den utan framgång. Vid tändningen af den Augustiska dag, ſom uppgick öfver Sverige, ſåg han GUSTAF 3, genom ſina efterdömen och ſina ſtiftelſer, på en gång framkalla, bland nordens ſjällar, fullkomnade ſnillen, och blef ſjelf ett af dem, ſom frambragtes vid denna nya Deukalionska ſkapelſe.

Hans rum bland Författare var redan af allmänheten utmärkt, förr än han njöt den afundsvärda äran, att vinna ett vid ſtiftelſen af detta Samfund. Den, ſom med ſå ſtor ſanning och vältalighet förmått teckna berömda mäns minnen, kunde ej ſaknas för en Inrättning, ſom förpligtade, att på ett förädladt ſpråk öfverlemna deras förtjenster åt odödligheten. Stats-Se-

kreteraren Schröderheim bevisade mindre sin rättighet till det rum, han kallades att här intaga, än sin egen oumbärlighet för edert Samfund, mine Herrar, genom de Äreminnen, han förut och efteråt upprest åt flere af Sverges Mecenater; de prydliga och insigtsfulla skrifter, hvarmed kan utmärkt sig som Ledamot af tvenne lysande Samhällen, egnade åt Vettenskaperna och Vitterheten, och ändteligen de mästerliga Tal, hvarmed han, såsom eder tolk, öppnade eller tillflöt edra högtidligare sammankomster. Om dessa skrifter icke utgöra ett verk af vidd och talrika sidor, göra de likväl nog, att inom kretsen af edra yrken rättvisa hans saknad, nog för den sysslosatte Stats-mannens ära, i hvars befnads-ordning de stunder vanligen buro namn af hvilans, hvilka hos författare i allmänhet räknas, och visserligen med rätta, för arbetets — Jag glömmer ej, men förbigår, af vördnad för tillfället, det sista bevis häraf, som allmänheten af detta lyckliga snille mottog. Det var då, som den bestörte talaren med samlade krafter af tacksamhet och beundran utgöt sig värdigt den bedröfvelses högtid, hvars sorgliga ämne honom anförtroddes, at genom sin teckning framställa för det allmänna deltagandet. Bland offer, dem snillet och medborgerligheten upptände vid deras Beskyddares grafvård, skall eftertiden räkna detta i värde närmast intill det, som inom sjelfva dessa murar blifvit af Eder framburit.

Det är lättare, att säga allt hvad Schrö-

BERHEIM var, än att ſäga, huru han kunnat vara det, huru han viste förlänga ſin tid, och till alla ämnen utvidga ſin ſkicklighet. Denna verksamme Embetsman, denna man, lika oumbärlig i hofvet, ſom i allmänna ſällskaps-kretſen, delande ſin dag åt Staten, åt vänskapen, åt nöjet, åt enskilta omsorger, ſkänkte äfven ſkådeplatsen en ledig timma, och riktade den med arbeten af ſin hand. Bland dem förtjenar att nämnas hans öfversättning af komedien *L' Officieux*, förſvenskad til händelserna och lämpeligt benämd efter den förbättrade karakter, öfverſättaren gifvit hufvudperſonen. De tillägg han dervid gjort, gifva åt handlingen en liflighet, en väckelſe, ſom aldrig ſkall förlora ſig, och bevisar, att öfverſättaren känt ſin allmänhet. Af den fria gång och den fullkomlighet, ſamtalet äger, finner man, at han varit öfver den ſvårighet, ſom vanligen möter vid öfverflyttningen af en tanka från ett fullbordadt till ett halfſtädadt ſpråk, och ſom oundvikligt ſkall möta öfverſättaren af en karakters-pjes i det finare eller ädlare ſlaget. Andre af ſamma hand och ſamma halt, ſom denna, men hvilka icke utkommit, hafva ſåledes undandragit ſvenska Scenen en vinst. Den har ännu icke ägt en komisk författare af någon ſtor ryktbarhet. Hon ſkulle kanhända hafva i honom funnit den, om tidens tillräcklighet kunnat hos honom ſvara mot ſnillets, och om det varit möjligt att förena yrken, hvilka mindre genom deras olikhet, än genom denna orſak, ſyntes blifva för hvarandra uteſlutande.

J finnen lätt, mine Herrar, att jag, vid teckningen af Stats-Sekreteraren SCHRÖDERHEIMS ovanliga ſjäls-förmögenheter, blott upprepat det allmänna omdömets vittnesbörd, ſom i detta fall aldrig varit mer, än ett enda. Om jag dermed fullgjort, ſom jag kunnat, en vigtig och rättvis pligt mot hans minne, om jag dermed tillfredsſtällt deras fordran, ſom vända ſitt öga blott på det lysande och undransvärda, ſå återſtår likväl ännu en redovisning, icke mindre vigtig att göra: den, för värdet af hans hjerta och hans moraliska finnes-daning.

Att dömmas af alla, är det ovillkorliga pris, hvarmed en upphöjd man i Staten betalar ſitt företräde. Ju högre han ſtiger, ju mer hans verknings-krets ſig utvidgar, desto benägnare känner man ſig vanligen, att granska hans gerningar, och få misstro deras ſkicklighet dertill. Stats-Sekreteraren SCHRÖDERHEIM har både ſåſom menniska och Embetsman varit ett mål för denna allmänna granskning. Hans hjerta gaf honom vänner, färdiga till hans försvar; hans belägenhet ſkulle ge honom, om ej fiender, dock visserligen afundsmän, vakſamma på hans möjliga felaktigheter.

Det gifves en viss art af dygd, ſom tyckes beſtå i ett ſlags oböjlig tillhängighet vid alla yttre former af lagar och ſkyldigheter. Få menniskor hinna till denna alldeles regelbundna moraliska förträfflighet, och kanhända hafva alla,

med jemförelſen af idealet deraf, ſtörre eller mindre brister att öfverſkyla. Utan att i dess grundſats ſkydda den ringaste afvikelſe, erkännom likväl, att olika lefnads-omständigheter göra äfven den möjliga fullkomligheten olikt ſvår att upphinna. — Men det gifves ett annat ſlag af moralisk ſkönhet, mindre fästad vid regeln, än vid dess ändamål, mindre grundad på fullkomlighetens begrepp, än på böjelſens godhet och begäret till deras väl, ſom omgifva oss. Det är denna finnets egenſkap, ſom under det vanliga namnet af ett godt hjerta dömmes till ſitt värde få olika, efter mer eller mindre noggrann jemförelſe med alla den fastſtällda ordningens ſtränga fordringar. Denna hjertats godhet utgör icke fullkomligheten af dygd, men visserligen dess innersta väsendtlighet; Och kan hända ägdes den aldrig af någon till ett högre mått, än af den Ledamot i edert Samfund, mine Herrar, åt hvars åminnelſe vi egna dessa närvarande ögonblick— Derifrån hans outtröttliga tjenstfärdighet, hans benägenhet, att af hvar ſak framſtälla den behagligaste ſidan, hans bemödande, att, då valet gafs, nyttja eller tillſtyrka de lindrigaste medel till ändamålet; derifrån hans oſvikliga tillgifvenhet för vänner, hans glömska af lidna oförrätter. Det var för honom icke blott omöjligt, att med uppſåt ſkada någon; det var för honom lika omöjligt, att icke förbinda alla, ſå långt hans förmåga ſträckte ſig, genom tjenster och välvilja. Ockſå förljufvade medvetandet härom

hans ſista mulnare ſtunder, och visade honom hans framfarna lefnad, ſå långt den kunde af honom ſjelf efter affigten dömmas, väl icke utan fel, men utan förebråelſe.

Jag ſkall ej från de gladare utsigter öfver Stats-Sekreteraren SCHRÖDERHEIMS lefnad, hvaribland vi nyss lemnade honom, åter upplyfta mitt öga till den bana, der han ännu har några ſteg ogjorda. Denna bana, hittills ſå lyſande, jag ſer den ſmåningom förmörkas af ſammandragna moln, ſom resa ſig i hans väg och, under vindarnas osäkra kastningar, hota med förödelſe, och hota ej förgäfves. Afvaktande med bortvändt öga deras framfart, våldſam i ſamma mån man ſtår den nära, återfinner jag, vid en ljusning af dagen och bland ſaktade ſtormar, den vandrare jag förlorat. Jag återfinner honom, men i en ombytt ſtällning, företeende ett af dessa ſkådeſpel, ſom ödet någon gång beſluter till den, än ſvaga, än ſlumrande mensklighetens tröst eller väckelſe.

Verldens ſtoj, den jollrande fåfängan och lyckſökarns ſmicker ſkola icke mer hindra oss, att i ſtillhet betrakta honom under de lägre tak, ſom gömma hans återſtående få dagar. Denna ſyn ſkall för Eder, filoſofer och mennisko-forſkare! äga ett värde, kanſke ſannare och ſtörre, än åſkådandet af en tretti-åra ſtigande fart till lyckan och äran. Ju lifligare man föreſtäller

ſig, hvad SCHRÖDERHEIM fordom varit, deſto ſtörre rättvisa ſkall han njuta i den enslighet, der han lefde på en gång glömd och förgätande. Det var till denna enslighet vi ſett honom nedſtiga, utan trotsigheten af det romerska mod, hvarmed man vanligen under fallet ſöker hämna ſig, men ockſå utan det öfvergifvande af ſig ſjelf, ſom gör, att man förlorar känslan af ſitt eget värde med de utvertes tillfälliga bevisen derom. Det var der, vi ſett honom, i ett tillſtånd vida under tarfligheten, prydande ſin hydda med den enda rikedom, ſom ej kunde beröfvas honom: minnet af ſina förtjenster. Der, i lugnet af denna hydda, öfverlemnad åt ſig ſjelf, delade han ſina ſtunder emellan ſaknaden af ſin Välgörare, och den ſtilla njutningen af förſtåndets och ſmakens yrken, hvilkas afgjorda företräde det är, att äfven i den djupaste olycka bjuda oss tröst. Der uppſöktes han någon gång af de få vänner, ſom ännu ägde mod att vara det, eller af nyfikenheten, ſom ville ſe den fordom upphöjda Statsmannens ſkick i motgången. Med ſamma öppenhjertighet och nästan ſamma leende anſigte, ſom tillförene utvisade lyckans gunstling, mötte han dem ännu här på ett rum, der allt vittnade om hennes oſtadighet. Ännu igenkände man i hans umgängsſätt nästan ſamma anda, ſom lifvade honom under hans ljuſare dagar, och tänkarn ſåg honom ej, utan att beundra den ſinnes-likhet, ſom ömtåligheten af hans karakter och det ſtarka afbrottet från

mödans till maklighetens lif likväl få föga ſyntes lofva. Men SCHRÖDERHEIM ſkulle pröfvas i alla ſkiften, och behöfde kanſke för något misstänkſamt öga bevisa ſanningen deraf, att man förmår bära olyckan, i ſamma mån man ej missbrukat lyckan. Förglömmande i öfrigt, ſå mycker det tilläts honom, den verld han öfvergifvit, ſkildes han ifrån ſin ringa boning ej oftare, än hans bekymrande ſtällning fordrade det, eller vänſkapen kallade honom, eller förbindelſen att deltaga i det Samfund, inför hvilket minnet af hans egenſkaper och den rättvisa ſaknaden deraf blifvit på denna ſtund ſå ofullkomligen återkallade.

Den, ſom ſett SCHRÖDERHEIM under tyngden af hans missöden, ſkall bevittna, att han ſett en vis man i olyckan. Detſamma finneslugn, ſom derunder förblef oſtördt, kunde icke heller brytas vid anfallet af den kropps-ſmärta, ſom ſmåningom nalkades honom och förebådade ſäkert den förluſt, ſkyldſkapen och tillgifvenheten ſkulle göra. SCHRÖDERHEIM ſåg dem vid ſin dödsſäng, gaf dem ſitt yttersta afſked, ſkämtade ännu bland plågorna, men afvaktade med undergifvenhet ſin ſiſta timma. Den dröjde ej; Och han öfverlemnades åt jorden utan någon annan ſtåt, än en hemlig tår af vänſkapen och medborgarns upplifvade minne af egenſkaper, hvilkas beröm tystnat, utan att förſvinna ur det allmänna medvetandet.

Mine Herrar! Jag har, efter min förmåga, ſkillrat vigten af eder förlust. J hafven redan från detta första ögonblick kunnat röja, huru ofullkomligt den blifvit erſatt. Det är ett bekymrande villkor, att ett rum bland Eder fordrar vissa förtjenster, men ger dem icke. Omgifven af Eder, mine Herrar, ſer jag, att man icke inlåtes i detta ſamfund, utan att vara föregången af en namnkunnighet, hvilken det, ſåſom en ny vinst, bör kunna tillegna ſig. Ju mindre jag vågar ſmickra mig, att detta villkor genom edert ſednaſte val uppfylles, ju mer förbindes jag, att med den djupaste tackſamhet erkänna ſå väl eder Höge Beſkyddares nåd, ſom den eftergift af edra ſträngare fordringar, hvaraf J velat göra mig till ett, för andra tröstande, efterdöme.

Men, mine Herrar, denna ſtora och allmänna ſkuld är ej den enda, jag på denna ſtund har att afbörda. Om en flerfaldig enſkilt förbindelſe, äldre, men äfven vigtig, ägde rätt att här förklaras, hur många ämnen funne jag ej bland Eder, der min tackſamhet igenkänner antingen dem, ſom med en ſtråle af ſitt ljus dagat mina ſteg på en föga förſökt bana, eller dem, hvilkas länge bepröfvade vänſkap gjutit behag öfver mina mulna ſtunder, utgjort i ensligheten ſkugga min tröſt, i behofvet min rikedom? — Och framför allt, hur ſkulle jag ej, i värman af min erkänſla, hasta till Eder, min Herre, hvars minsta rätt till minnets ära förvaras i de häfder,

Ni här vårdar; till Eder, som med den vises fördraglighet så ofta mottagit ett otåligt hjertas klagan och delat dess bekymmer? Men min röst skall ej höras bland dessa högtidligare, dessa vigtigare loford, som Fäderneslandet helgar Eder vid njutningen af närvarande tiders fällhet. Min tysta vördnad blir då det enda, jag har att erbjuda; emottag den, min Herre, egnad åt Eder på detta rum, med samma heliga känsla, som man i forntiden frambar förstlingen af sitt offer åt Hem-anden på den ort, dit man otrygg och främmande anlände.

SVAR,

på Herr Bloms *Tal, af Akademiens Direktör Herr* Axel Gabriel Silverstolpe.

Min Herre!

Då denna Akademi ſtiftades af en Konung, hvilken, ſjelf ett ſnille, viste att värdera andras; ingick i Dess affigter ej blott den, att belöna dem ryktet och äran redan utmärkt; utan äfven den, att i dagen framkalla de ſnillen, hvilka antingen af felande väckelſer ſkulle förblifva okända, kanſke äfven för ſig ſjelfva, eller af felande uppmuntran hålla ſig fördolda bakom de moln, hvarmed en blygſam förtjenst gerna ſkuggar den trånga horiſonten för ſitt öga. Må hända återkallas åminnelſen af denna affigt aldrig lämpeligare, än vid detta tillfälle. Må hända, utan Svenska Akademiens varelſe, hade Ni, min Herre, aldrig gissat till edert ſnille och edra talanger; aldrig pröfvat deras förmåga; allraminſt förmodat, hvad Akademien och allmänheten beundrat, att edert förſta förſök ſkulle ſlå våra ögon med hela glansen af ett mäſterverk.

Akademien lyckönskade ſig då att hafva upptäckt ert ſnille: och det var med en ſnabb och rättvis ſpådoms-anda hon föreſåg, att äfven denna dag ſkulle inträffa, på hvilken hon lyckönskar

ſig att kunna mottaga Er i ſitt ſköte. Ödet har vid detta tillfälle velat tilſkynda Er, min Herre, en ſärſkilt rättvisa: den, att er öfvervundne medtäflare ſkulle från ett rum, hvartill han oförſtäldt erkänner eder främre förtjenst, vara tolken af Akademiens aktning och ſin egen beundran; och all beundran, om den är ſann och uppriktig, om den liknar min på denna ſtunden, hvad är den annat, än en bekännelſe af brister och en önskan att uppnå en höjd, dit man ej hunnit? Jag är glad att häruti ej hafva ſagt en höflighet full af egenkärlek, eller tom på mening: jag är glad, min Herre, att hafva ſagt en ſanning, att hafva ſagt den åt Er, och ſagt den i närvaro af en allmänhet ſom bevittnar den.

Min Herre! Akademien har i dag hört Er öka, om möjligt vore, edra egna förtjenster, genom återkallandet af er Företrädares. Stats-Sekreteraren SCHRÖDERHEIM har utan tviſvel förtjent äran af ett ypperligt ſnilles loftal. Antingen vi beſkåda hans egenſkaper ſåſom Embetsman, eller Umgängs-menniska, eller Vitterhetsidkare; antingen vi beſkåda hans belägenheter bland allmänna värf, eller i hofvet, eller i hvardags-lefnaden, eller frånſkild och fallen nästan nedanom allt detta, öfverallt har han för våra ögon framſtällt ſidor ſå fördelaktiga, att vi ej utan orättvisa eller köld kunna vägra honom vår beundran, vårt bifall och vårt deltagande.

Det

Det är ovanligt att träffa snillen och lynnen, som förvåna genom glansen af en viss fullkomlighet; men att finna en man som SCHRÖDERHEIM, hvilken, under larfven af en för vår egenkärlek ſmickrande allmän menniskolikhet, förenar en mängd af ſnillens och lynnens ſamlade förträffligheter, hvad namn äga vi att utmärka ett sådant fenomen? Är det ej för litet ſagdt, att det är ſällſynt? I ſanning, om vi följa honom ſåſom Statsman och Embetsman, hvem hade ſnabbare utſigter, hvem en vidare fattningsgåfva, hvem en finare ſammanbindning af affigter och medel, hvem en pålitligare kännedom af menniskor, af ton och ſätt att behandla dem, alltifrån Monarken gradvis ned till odalmannen? Som Hofman, hvem hade någonsin en finare, en fyndigare, en angenämare ſnillesvändning, ett lättare, ett mera belefvadt ſpråk, en mera afpassad ton, ett otvungnare och dock forgfälligare bemötande? Som Umgängesman i allmänhet, hvem tillhörde mera hvad klass af folk han ville, hvem omſkapade ſig lättare efter alla ſällſkaps-förändringar, hvem verkade med en oemotſtåndligare förtrollning på allt hvad ſom omgaf honom, hvem var förtroligare, tjenſtaktigare, mera ſkild från anſpråk, mera öfverlåten åt gläd-jen, rikare ſkapande i uppfinningen af nöjen, och ändock lättare återhållſam, allvarlig, aktningsfull bland ålderdomen och de ſtånd ſom krafde vördnad? Som vitter, hvem ingick fullkomligare i tonen af ſitt ämne, hvem har, ſom

han, gifvit ett verkligt behag åt embetsmannaſtylen, hvem dref löjligheten högre i det burleska, hvem var läckrare i det fina komiska, hvem mera värdig, intagande, lysande i Vältaligheten? Och ändock med allt detta, hvem har det någonsin kostat ſå liten grad af viljans eller förſtåndets ſpänning, för att vara ſå mycket, ſå hvarjehanda och ſå fullkomligt? Såg man honom någonsin bekymrad för arbete, eller tröttad deraf? Såg man honom ens verkligen ſysselſatt? Såg man honom behöfva flit, ordning, tystnad eller valda timmar för ſitt arbete? Kände han en ſkillnad mellan ſtunderna af dygnet? Och märkte man någonsin på hans ſinne tyngden och mattigheten efter en förnekad hvila?

Min Herre! Ni har beſvarat dessa frågor. Ibland oss har han lefvat, vår förundran har han väckt, vårt umgänge har hans närvaro lifvat och muntrat, och förlorad för oss, veta vi att tilläfventyrs ej utan en ömmare känſla ſakna honom: eder ära är den, att han ock af efterverlden ſkall kännas och beundras. De belägenheter hvari han varit ſtälld, de förrättningar hvari han lyst och varit afundad, de gerningar han gjort, och de hvilka man tillegnat honom, och — ſägom det, emot den allmänna vanan, uppriktigt — de fel han begått. — Öfver detta allt ſträcker ännu tiden ett täckelſe, det blott den ſena historiens hand en dag ſkall förmå upplyfta. Mycket häraf ſkall hon då må-

hända med lätthet utforska; men mycket ſkall för alltid vara bortfallit undan hennes blickar. Oss, hans ſamtida, tillhör det alltſå att yttra och förvara de ſanningar, att det goda han åſtadkommit, härflöt af en ren och uppriktig hjertats välvilja; att icke en af hans gerningar kalledas från ett vrångt uppſåt eller en öfverilad passion; att det var på hans egenſkaper hans lycka byggdes, men byggdes ſjelfmant, byggdes ej af honom, ej på ruinerna af andras förtjenst och ära — och denna rättvisa, min Herre, har Ni äfven gjort hans minne. Men den allmänna billigheten är långſam. Sällan får ſig dess frö förr än på mullen ſom betäcker griften; men väl har ofta händt, att hon oförmodad uppſtått ur förglömda häfder, då man ej mera vetat hvar hamnen ſväfvade af den, ſom jordades med ett misskändt rykte.

Om någon dag en man ſkulle uppſtiga, ſom med några af Stats-Sekreteraren SCHRÖDERHEIMS lysande egenſkaper förenade en ärelystnad, den han icke ägde; om denne man ſkulle tro ſig med rätt böra vinna lyckan och fästa henne vid ſin ſida — han må kasta en blick på aftonen af SCHRÖDERHEIMS lefnad, och han ſkall tilläfventyrs finna ſig belåten att aldrig ſöka en ſtråle af dem, ſom flammade öfver dess middagsſtund. Men har han en gång uppnått hans höghet, och har han åter nedſunkit till en lika nöd; då må han ſåſom ſina yttersta fördelar önska ſig ett lika härdigt tålamod under ſitt

lidande, en lika oförſtälld förlåtſamhet emot o-vänner, lika åminnelſer af njuten ära, en lika välgerning från thronen i sin sista timma — och en lika Talare för ſitt qvalda rykte.

Och Ni, min Herre, ſom för den bifalls-röst SCHRÖDERHEIM gaf edra talanger, nödgats vara tidigare och offentligare tackſam, än edert hjerta önskat; kom att, genom intagande af hans rum bland oss, bevittna, att Svenska Akademien, från den ſtund hon kände att Ni ſkrifvit om ett Odödligt Namn, genast erkände att Ni ſkrifvit om edert eget.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG,

DEN 20 DECEMBER 1797.

Den 20 December 1797 hade Svenska Akademien offentlig sammankomst på stora Börs-Salen, hvilken Konungen och Drottningen täcktes bevista i en med galler försedd lektare.

Direktören, Herr LEOPOLD, *yttrade:*

Akademien har åt Religionen framburit sitt offer. Vid dess altare har hon förnyat åtanken af den Hjelten, hvars åminnelse blifvit med hennes stiftelse införlifvad. Under skydd af samma odödligt stora namn, hittills ämnet för hennes årliga hågkomster, nu äfven föremålet för hennes undersåtliga vördnad och tacksamhet, sammanträder hon på detta rum, för att, enligt stadgarnas föreskrift, uppfylla sina, vid dessa tillfällen, vanliga skyldigheter.

Derefter förkunnade Direktören, att bland Nio inkomna försök till Åreminne öfver RiksFöreståndaren STEN STURE den Äldre, Akademien icke kunnat belöna något, och fortför:

Till täflingsämne i Skaldekonsten hade Akademien utsatt: *Sång öfver Grefve* GUSTAF PHILIP CREUTZ. Ibland de nie täflingsskrifter, som likaså öfver detta ämne inkommit, har Akademien med förtjent heder framför alla de öfriga urskilt poemet N:o 3 med valspråk: *Nej, Creutz! du lefver, himlalåga! Den höga rymd du innehar, Så vidsträckt är som din förmåga, Så präktig som din bildning var.*

Oaktadt den mera egna form af sammansättning, hvarigenom detta poem, till styl och versart, synes skilja sig från vår hittills vanliga skaldekonst, har Akademien deri funnit, jemte flera skönheter af första ordningen, en i allmänhet rik, sann och kraftfull bildningsgåfva; en fin och lefvande känsla; hög, allvarlig skönhet eller leende behag, ömsevis blandade i uttrycket, och till allt detta, en väl fattad målning ej mindre af Svenska Vitterhetens äldre tillstånd, än af Grefve CREUTZ's förtjenster både som skald, statsman och menniska. Akademien har, i betraktande häraf, pröfvat detta Skaldestycke värdigt hennes bifall, och Författaren förtjent att derföre belönas med det utsatta stora priset i Skaldekonsten.

Denna Sång upplästes.

SÅNG

ÖFVER

GREFVE

GUSTAF PHILIP CREUTZ;

AF

FRANZ MICHAEL FRANZÉN,

MAGISTER DOCENS VID AKADEMIEN I ÅBO.

Skaldestycke, som vunnit Stora Priset år 1797.

Nej, CREUTZ! *du lefver, himlalåga!*
Den höga rymd du innehar,
Så vidsträckt är som din förmåga,
Så präktig som din bildning var.

GYLLENBORG.

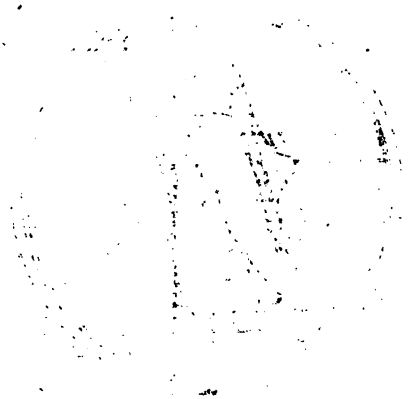

Ingen Erato på Tules fjällar
Gratierna böd till dans. Der klang
I dess stormbebodda hällar
Ingen Lesbisk sång. Blott Rota *) sprang
Tjutande kring heden; och i spåren
Döden flög från rad till rad.
Barden stod på klippans brant: och håren
På hans hjessa reste sig. Han qvad:
Såsom nordanvinden skarpa,
Stormade hans ljud: och på den harpa,
Der hans djerfva finger lopp,
Stänktes blod af slagna kämpars tropp.

Långsamt mogna vettet och behagen.
Hemsk var denna sång: var blott ett skri
Af barbaren, som betagen
Tryckte känslan ut med raseri.
Som ett norrsken blänkte öfver norden
Denna skaldkonst rysligt vild.
Men ock den försvann. Ej mer på jorden
Syntes Vallhalls aningsfulla bild.
Namnets seger öfver tiden
Mer ej tjuste: blott om röf var striden.
Samma stumma döda natt
Öfver norden, öfver södern satt.

*) En af Valkyriorna, krigsödets Gudinnor.

Redan strålar öfver Roms ruiner
En ny dag från Orientens rand:
Knappt en dunkel strimma skiner
Öfver runorna i Götens land.
Tusen taflor våra häfder gömma:
Ingen skald dem vecklar opp.
Hjeltars minnen bort med tiden strömma;
Obesjungen VASA slöt sitt lopp.
Helsad blott af fågelns qvitter
På en thron af berg naturen sitter,
Och i hafvet ser sin bild,
Dristigt skön och majestätligt vild.

Men förvånad Manhem ser omsider
Sjelf sin storhet vid Europas lof.
Segerns gyldne vinge sprider
En ny anda öfver land och hof.
Snillet vaknar, skyddadt af CHRISTINA:
Och ren gro på Mälarns strand
Pindens blommor. Ack! men de förtvina
Undan vården, STJERNHJELM, af din hand.
Främlingar här under Polen,
Sakna de den eld, som stänks af solen
Öfver Mantuas lagerlund,
Öfver Lesbos myrtenkrönta sund.

Hvad! om Göten, dristig som naturen,
För sitt snille bröt en egen ban:
Och bland Polens öcknar buren

På en klippa i dess ocean,
Sjöng om stjernehvalfvet, som kring fjällen
Svängs af en osynlig hand,
Sjöng om gastars skrän i norrskensqvällen
Mellan isberg längs vid hafvets rand? —
Nej, bland cypriska Favoner,
Följd af Gratier och Kupidoner,
Der naturen sorglös ler,
Föddes Skönheten: — och föds ej mer.

Endast bjellrors klang bland frusna klippor
Harmonin i våra bygder är.
Blott af hastigt vissna sippor
Är den namnsdagskrans vår sångmö bär.
Ville än naturen sin förmåga
Visa inom vinterns zon
I Dalin: hvad var hans snilles låga?
Blott en lusteld vid Lovisas thron.
Blott att roa hennes tärnor,
Flög den opp i solar och i stjernor,
Med ett lekande behag,
Flygtigt tända för en bröllopsdag *).

*) Både Akademien och Författaren hafva insett, att denna strof icke gör nog rättvisa åt Dalin, som bildat Svenska språket och i Svenska Skaldekonsten lemnat ett så långt afstånd emellan sig och sina närmaste föregångare. Men då vid föreslagna ändringar och rättelser betänkligheter förekommit, har Akademien, i anseende till strofens poetiska förtjenst, ansett den kunna bibehållas, med förklaring å Författarens vägnar,

Hvilka syner! Afrodites dufvor
Kyssas här uti en mossig tall.
Nymfer der på hedens tufvor
Lockas utaf ljufva flöjters skall.
Hvilken trollmakt alla sinnen röna!
Allt har en ovanlig glans.
Sällsamt skön är norden i sin gröna,
Evigt gröna, stjernbeströdda krans.
Skön är klippan sjelf, som nickar *)
I den lugna sjön: dit månen blickar
Mellan rönnens drufvor ner,
Och en himmel i dess spegel ser.

Och der stå, som elyseiska hamnar
Bilder opp af skönhet och behag:
Dem förtjust hvar yngling famnar
Och ser verlden i en nytänd dag.
I oskyldighetens hvita slöja,
Hand i hand med kärleken,
Daphne syns: och tusen hjertan röja
Nu med sorg, att de ej älskat än.

att här egentligen varit fråga om den mängd af DALINS smärre tillfälliga stycken, som nästan utgöra hans så kallade *Vitterhets-arbeten*, och som tvifvelsutan hindrade honom att fullkomligen uppfylla det hopp, hvartill hans stora snille och hans första skrifter gifvit en rättvis anledning.

*) En klippa öfver branten hänger
Och nickar med en skäggig topp.
CREUTZ: *Sommarqväde.*

Hofvets döttrar gå i tårar
Bort att sucka öfver flärdens dårar,
Som för qval, i skimmer klädt,
Sälja hjertats, sälja dygdens rätt.

Nya känslor, nya dygder vakna
I de Göters jernbeslagna bröst,
Som ej mer med tomhet sakna
Carls och krigets fasansfulla röst.
Gylfes skär för deras tjusta villa
Blott Dianas lunder te:
Och med Atis hvar af sin Camilla
Får en skymt i hoppets spegel se.
Endast kärlek doftar linden,
Blickar månen, susar aftonvinden,
Och hvar stjerna tyckes se
Blott på skalder och på älskande.

Der du satt ibland ett bortgömdt slägte,
På det öde Finlands vilda strand:
Ädle yngling! o hvem räckte
Detta snillets prisma i din hand?
Detta trollglas, som en dager brutit
Af så öfverjordisk glans
På din tafla, der tillsamman flutit
All den skönhet i naturen fans.
Äga kärleken och våren
Någon blomma, som ej föll i spåren
Af din Atis: kastad dit
Af en blyg, försvinnande Charit?

Tystnen forsar, och du storm, som tjuter
Mellan bergen, tystna för de ljud,
Denna Amfions lyra gjuter
Bland ett folk, som lånar björnens skrud.
Hör dem, Nord: må Södern sjelf dem höra,
Mer förvånad, mer förnöjd,
Än när Ossians vilda sång dess öra
Rysligt slog från Skottlands kala höjd.
Är det dessa Göters sträfva,
Hjeltelika språk? Se lätta sväfva
Gratierna i dess drägt,
Genomskinlig, rörlig för hvar flägt.

Lyssnen än, J sångens yngre söner:
Och det altar i naturens lund,
Som hans sköna lager kröner,
Tyst besöken i er skaldestund:
Lyssnen länge, förrn J vågen blanda
Edra toner med hans sång,
Der i Svenska ljud med Grekisk anda
Känslan går en så harmonisk gång,
Der med sanningsklara strålar
Skönheten så ren, så ljuf sig målar,
Som i Elyséens flod
Hennes bild för Platos ande stod.

Höga skugga! ren dit opp försvunnen,
Ser du henne der i himmelsk dag:

Ser

Ser en urbild här ej funnen,
Till din dröm om skönhet och behag:
Af hvars återsken i dina sånger,
Under plågans öfvervigt,
Vi oss trösta: fruktan, qval och ånger
Tjusas bort af en oskyldig dikt.
Denna verld, ej sedd med sinnen,
O hvem skapte den? Månn dunkla minnen
Från en forden ande-sfer
Väcka snillet ur sin dvala här?

Dessa ensamhetens tysta tårar,
Denna köld för allt det gyldne grand,
Hvilket mängdens ögon dårar,
Då det fjerran ses i lyckans hand,
Denna trängtan, evigt lyft på vingar
Åt en högre salighet;
Detta själens qval, som stoftet tvingar
I dess flygt åt sin fullkomlighet;
Detta hopp, att en gång hinna
Systersjälen af en älskarinna
I ett landtligt paradis,
Sedd så ädelt skön, så menlöst vis.

Detta allt i lifvets morgondager
Dig, o Creutz, en hemlig tjusning gaf.
Förrn dig vinkat ärans lager,
Var du skald, och viste ej deraf.
Än med Maro irrande kring heden,

Njöt du fordna ålderns bild;
Än försvann i ett Miltoniskt Eden
Ofvan skyn, från jordens söner skild;
Tills du steg fullkomnad neder,
Och blef landets, och blef menskors heder;
Och förvarade ditt namn,
Yngling! i odödlighetens famn.

Men ej nöjd att med ditt snille tjusa,
Ville du ock gagna med din dygd:
Och du lifgaf med din ljusa
Med din varma själ din hela bygd.
Sen din morgon helgats åt behagen,
Konsterna och kärleken:
Du åt mödor offrade opp dagen,
Och var statsman och var menskovän.
Denna skönhet, hvaraf glödde
Hvarje tanke, som din ande födde,
Röjde du ej blott i sång,
Men i verk, i hela lifvets gång.

För Arkadiens sköna drömverld buren,
Du i pligtens hem dig skapte den.
I ditt snille fann naturen,
I ditt hjerta menniskan en vän.
Sårad djupt af lasten och af flärden,
Och förlåtande likväl:
Du ej knotade att finna verlden
Olik bilden i din rena själ.
Oskulden af ungdomsvåren

Du förente med det ljus af åren,
Som förstör, till menskans blygd,
Mången dröm om sällhet och om dygd.

Fridens härold, sänd af fosterlandet,
Du försvann till söderns milda zon:
Der din vishet höll opp bandet
Mellan Vasars och Bourboners thron.
Brinnande, att nya syner röna:
Du af tusen föremål
Valde ut det sanna och det sköna
Åt ditt land till nyttigt ändamål.
Snillets ande fann ett tempel
I ditt hus: och konsterna sin stämpel
Räckte åt din säkra hand,
Nordens son, i sjelfva smakens land.

Politikens mörka min ej skrämde
Gratierna från sin älsklings spår:
De ännu hans lyra stämde,
Och med myrten kransade hans hår.
Dock de sörjde: staten hade vunnit
Undan dem hans snilles skatt.
Hvilka sköna skapelser försvunnit
Med hans hufvud ner i grafvens natt!
Så i bubblan, då hon hinner
Glimrande åt skyn, der hon försvinner,
Osedd spelt med skiftad färg
Mången bild af lunder och af berg.

Fosterlandet, freden, menskligheten
Främst för allt du satte, ädle man!
För din själ odödligheten
Var ett straff, om dygd ej henne vann.
Fosterlandet, att dess väl bevaka,
Du förlät med lydig flykt:
Och med glädje i dess famn tillbaka
Flög: från Seinens sköna stränder ryckt,
Från ett folk, hvars tjusta sinne
Ser dig än i ett så älskvärdt minne,
Vid dess thron med vördnad hörd,
Med triumf ibland dess snillen förd.

Der *Le Kain* i scener, Romerskt höga,
Tjuste dig med fruktan och med hopp;
Eller *Buffon* för ditt öga
Lät naturens stora riken opp;
Eller samtal slöto för dig dagen,
Såsom i Aspasias hus,
Då hvart ämne, utsökt af behagen,
Rördes i sin flykt af snillets ljus:
Hade vänskap, tid och vana
Ren ett annat hem dig hunnit dana,
Sverges son! men intet band
Skilt din själ vid dina fäders land.

I din flykt, hvem bringar dig att stanna?
Hvilken vis, så rik på muntra år!
Hvarje skrynka på hans panna
Talar sanning mellan silfverhår!

Ädel står den borgerlige mannen,
I så Romerskt enkel drägt,
Bland de stora. Lasten, som tyrannen,
Såg ej denna uppsyn oförskräckt.
Det är Franklin. Stum ser flärden
Denna rena dygd från andra verlden.
Creutz! han räcker dig sin hand,
Sämjans tolk ifrån de frias land.

Glad med denna helsning, länge saknad
Ifrån Vinland, Sverges fordna vän,
Kom du hem; och liksom vaknad
Ur en bildrik dröm, dig fann igen
Bland dê berg, de skogar och de sjöar,
Der du först din känsla rönt,
Och ännu med sina tusen öar
Fann du Sverge så romantiskt skönt.
Tjust bland Mälarns tysta lunder,
Åt din hvilas lyckligt gömda stunder
Reste du ett landtligt tjäll,
Der med vänner och naturen säll.

Öfver rangen höjde sig ditt snille,
Öfver ståten höjde sig din dygd.
Men dock en gång lyckan ville
Se förtjenstens öde utan blygd:
Och hon lyfte dig, att närmst vid thronen
Stå dess prydnad och dess stöd:
Der din ena hand du åt nationen,

Och den andra åt Monarken böd.
Sanning talte du för makten,
Såg blott skal i högheten och prakten,
Och med enfald från din höjd
Smålog ner åt hvar oskyldig fröjd.

Mången ny förtjenst och sällsynt gåfva
Af din örnblick ses i dalens skygd:
Och ett tidehvarf sig lofva,
Renadt genom smak, som genom dygd.
Alla prydnader af konsten sprida
Öfver Sverges bygd sin glans.
Gustaf på dess thron, Creutz vid hans sida
Sjelfve fläta vitterhetens krans.
Öfver Svenska språkets tempel
Sväfva deras lysande exempel,
Hviskande med himmelsk röst,
Än i talarns, än i skaldens bröst.

Men ett sällsynt lof bland snillets söner,
Tjusta lätt af sköna villors sken,
Creutz, din vandels ära kröner,
Såsom ljuset glänsande och ren.
Snille blott i fantasiens rike,
Du en vis i staten var:
Gjorde ej ett medel af din like
För en bragd romantiskt underbar;
Köpte icke glans för nytta,
Sökte ej med maktens spira flytta

Till din bygd i polens land
Drömda bilder från Atlantens strand.

Att välsignas ock i nödens hydda,
Ej att lysa blott i minnets sång
Var ditt mål — men hastigt flydda
Höljdes spåren af din visa gång. —
Lyfte du med konst, natur och lycka
Denna stam af sällsynt dygd,
O Försyn! att i dess mognad rycka
Från dess land dess frukter och dess skygd.
Ack! han föll: och vidt kring jorden
Klagades hans fall; och stum från norden
Flög den Genius, som dit
Vinkat konster, vinkat dygd och flit.

Fåfängt vid hans röst från fordna verlden
Smaken kom, ej konstlad och ej vild:
Prakten, vällusten och flärden
Resa på dess thron en sminkad bild.
Gråt natur: och du hans tvillingstjerna,
Ensam lemnad i din gång,
Göm dig mulen: knappt en landtlig tärna
Nämner mer hans oskuldsfulla sång.
Men en dag, då stormen hviner
Kring Europas mossiga ruiner,
Stån J öfver fjällens topp
Utan nedgång evigt klara opp.

Författaren Magister Docens vid Akademien i Åbo, Herr Franz Michael Franzén, framfördes af Sekreteraren till Direktören, hvilken vid belöningens öfverlemnande yttrade:

Min Herre!

Det land som skänkt Creutz åt Sverige och Vitterheten, har ej upphört att alstra berömda snillen. Ifrån ämnet för denna nyss afhörda Sång, intill författaren deraf, har man sett dem i en fortskyndad följd, antingen der uppstiga, eller derifrån utgå, för att i Smakens tempel, eller Minnets, intaga, bredvid hvarandra, alltid lika utmärkta rum.

Ifrån den aflägsna strand, der er besungna hjeltes röst först låtit höra sig, har, med lika lätthet som hans, er stämma flugit öfver hafvet, och med samma behagens makt tillryckt sig hufvudstadens uppmärksamhet. Man har sett uppstå i vår vitterhet skapelser af ett nytt slag, alster af naturens lyckligaste enfald. Det har varit, nu en tafla ur sagåldern, i hela sanningen af sin fornlika målningsart; nu en romantisk sorgescen; nu åter enkla drag af hjertat och lefnaden: ett löje af oskulden, en tår af medlidandet, ett joller af barnglädjen, likasom fattade i flygten, och hindrade att försvinna. Åt ett i början halfgömdt namn, småningom närmare upptäckt af gissningen, men alltid åt ett blott namn, hafva de fleste af edra läsare hittills egnat deras aktning och deras förbindel-

ser. Genom den nya lager som nu fästes vid detta namn, uppfylles i dag deras återstående önskan; och den röst som tycktes vilja blott höras, förvandlas ändteligen till ett för ögat närvarande föremål.

I den lysande samling af Hof och Stad, inför hvilken Ni här framträder att belönas med det pris hvarom Ni täflat, begynn med att åtnjuta det ej ringare pris som möter Er i en åskådande allmänhets deltagande, bland hvilken få hjertan lära finnas obevekta af edra sånger, få minnen, som ej af dem förvara något liflígt eller rörande drag. *Det är skönt*, säger en Romersk Skald, *att vara ett förtjent mål för den allmänna uppmärksamheten, och att höra hviskas omkring sig: det är han!* För Er, min Herre, är detta ögonblick en sann erfarenhet deraf; för Akademien en smickrande fastställelse på rättvisan af den belöning, som jag har den äran att, i hennes namn, tillställa Er.

Sekreteraren förde Herr Franzén till det för honom utsedda hedersrum.

Direktören gaf tillkänna, att Akademien med nådigt tillstånd för nästkommande års täflan uppgifvit:

I Vältaligheten:

Äreminne öfver Riks-Föreståndaren Sten Sture den Äldre.

I Skaldekonsten:

Poem till Teaterns Sång-gudinnor om den Dramatiska Konsten.

Akademiens mening är dermed hvarken att förnya den gamla kända tvisten om Teater-inrättningars nytta eller skadlighet, eller att vilja binda till viss föreskrift verkliga Snillen. För dem som kunna behöfva ledning och rättelse har hon velat tillkännagifva, att hennes fordran för närvarande Poem egentligen blott åsyftar målningen af Skådespelet till dess *verkan på inbillningen, såsom konst, och på sinnet såsom moraliskt arbete.* De vigtigaste hufvuddragen deraf hafva synts henne vara:

Af Skådespelet i allmänhet: Framställandet för ögat af vigtiga stycken ur menskliga lefnaden, antingen genom återkallande ur det förflutna, eller härmning af det närvarande; och menniskan sedd, å ena sidan: i dess högsta kraft af stora intressen och stora sinnesrörelser; å den andra: i dess gömdaste litenhet af dårskaper och löjligheter.

Af Tragedien särskilt: de stora ombytliga taflerna af nationer, seder, märkvärdiga personer och vigtiga händelser; erhållande för inbillningen, så väl genom deras synbarhet för ögat, som genom konstens valda sammanställningar, en lifligare verkan än sjelfva Historien förmår att gifva deråt — Dernäst, värman, styrkan, höjden af omvexlande, stigande och hvarannan motställda passioner, med deras kraft att hos åskådaren uppväcka likställiga rörelser, och att derigenom upplyfta sinnet öfver hvardagslefnadens kallare och trånande känslokrets. — Dernäst, karakterer af öfvervanlig skönhet och sinneshöjd, behållna af minnet såsom idealer af förträfflighet. — Ändteligen framställda exempel af dygder och laster, ädelmod och nedrighet, oskuld och förtryck, hvilka genom uppväckt afsky eller deltagande, underhålla sinnets moraliska känslighet och gifva der-

ät både bättre riktade och starkare väckelser, än det vanliga, tillfälliga samhällslifvet.

Af det Komiska Skådespelet särskilt: 1) Dess *Förtjenst* att genom skämt undervisa, att under njutningen af det lifligaste nöje öppna sinnet för lärdomar till alla den allmänna lefnadens visare seder eller nödvändiga dygder. 2) Dess *Konst* att ur gömslan af det hemliga menniskohjertat, äfvensom ur samhällslefnadens förblandelser och stundeligen afbrutna uppträden, framleta de tusende olika, hastigt synbara, och lika hastigt försvinnande dragen af dårskaperna, flärden, löjligheten; icke diktade, icke öfverdrifne, men hopsamlade till ett helt, och för större verkans skull, likasom genom ett förstoringsglas visade från skådeplatsen.

Det är ej någon ordningsrak didaktisk afhandling, som Akademien i detta ämne åstundar. De grunddrag af ämnet, hvilka hon här upptecknat, böra blott tjena att leda tanken, och att likasom utstaka hennes synpunkter. Sättet af föreställningen, ordningen, omklädningen, tillhör Poeten sjelf att välja, likasom Skaldeslaget och Versarten. Genom väl valda och lifligt framställda exempel ur de bästa kända Teaterstycken och hvad man känner af deras verkan på allmänheten, lär tvifvelsutan Akademiens fordringar lättast och tjenligast kunna uppfyllas. De berömdaste Författares namn och minnen kunna likaså dervid finna deras behöriga rum.

För detta år hade Akademien låtit pregla en Skådepenning öfver RiksRådet och RiksMarskalken Grefve Nicodemus Tessin. Denna Skådepenning öfverlemnades i underdånighet till Konungen och Drottningen, tillställdes Kongl. Vitterhets-Historie- och Antiqvitets-Akademiens närvarande äldsta Ledamot, de tillstädes varande Grefve

Tessins anhörige, samt de utrikes Ministrar och främmande, som bevistade Akten. Skådepenningen föreställer å ena sidan Grefve Tessins Bröstbild med namn och titlar; den andra: Apollo med sina attributer; Öfverskriften är: Pieridum Lumen Praesidiumque, som vill säga: Ljus och Beskydd för Pieriderna eller de Nie Muserna. Tillämpningen deraf göres på Grefve Tessin i afskärningen: Artium Liberalium in Patria Parens et Promotor Obiit 1728: De Fria Konsternas Fader och Befordrare i Fäderneslandet, dog 1728. Grefve Tessins Lefverne, författadt af Akademiens frånvarande Ledamot, Hr Carl Gustaf Nordin, upplästes.

MINNE

AF

RIKSRÅDET OCH ÖFVERSTE MARSKALKEN,

GREFVE

NICODEMUS TESSIN.

J. E. Martin sc.

Det har blifvit Akademien tillåtit att, för detta år, pregla Skådepenningen till hågkomst af RiksRådet, Öfverste Marskalken och Akademie Kansleren, Herr Grefve Nicodemus Tessin, hvars många och vigtiga befattningar ådragit honom den uppmärksamhet, som beredt hans högaktning hos det allmänna, hos Akademien.

Grefve Tessins väg till äran var ej den, som beqvämligheten så vänligt anvisar åt lyckligt födda medborgare. Byggnadskonsten blef hans yrke; och då denna är likasom skyldig att fylla rymden emellan tarflighetens inskränkta behof och praktens mest utsväfvande öfverflöd, måste kunskaper af alla slag stundeligen kallas till biträde, om utöfningen skall tillvinna sig kännarens bifall. Hvarest således konster och vettenskaper, till den mängd och noggranhet, förut böra inhämtas, är ej möjligt att uppnå mästarens höjd, eller att träffa det fullkomliga, utan att använda yttersta flit och att, igenom långvarig möda, samla ett förråd af upplysning, som vid alla tillfällen meddelar säkerhet så väl åt planen, som åt utöfningen.

Att Grefve Tessin fullgjort dessa sin vettenskaps föregående fordringar, visar sig bäst i förvaltningen af Öfver-Intendents Embetet, hvilket trettie år hos honom hvilade. Han emottog

detta på en tid, då elden nyligast hade ödelagt Kongl. Slottet med den häftighet, att Konung Carl 11:s lik icke utan svårighet räddades ifrån lågorna. Beslut om återbyggandet blef genast fattadt; och ehuru nu ålåg HofArkitekten Tessin, att till den Kongl. begrafningen förnya anstalterna, hvilka genom eldsvådan hade gått förlorade, kunde han dock, sex veckor efter olyckan, framlägga desseinerna till Kongl. Slottet sådana, att de gillades med det stora bifall, som samma dag tillskyndade honom nyss berörde Öfver-Intendents fullmakt och värdighet lika med Öfverstar.

Slottsbyggnaden företogs utan vidare uppskof med det allvar, som svarade mot Konung Carl 12:s ifver och Statens då varande ymniga tillgångar. Anläggningen af större vidd än gamla Slottet, och grundvalens utförande åt flera sidor samt emot strömmen, ökade ej litet arbetet vid första verkställigheten, hvilken, i det största och i det minsta, berodde af Tessins egen tillsyn, och således icke lemnade någon ledighet åt honom, som i det hufvudsakliga var utan pålitligt embetes biträde. Ickedestomindre blef denna brist omärklig; verket påskyndades, och med fortgången såg man dagligen huru värdigt det skulle blifva i sin fullbordan.

Det påföljande kriget medtog efter hand medlen, som härtill voro anslagna; men i den

mån

mån Slottsbyggnaden inställdes, tillkommo nya befattningar, hvilka TESSIN uppdrogos. Han hade redan 10 år varit Kammarherre hos Enke-Drottningen HEDVIG ELEONORA, när han 1697 blef hennes HofMarskalk, och fyra år derefter kallades han till tjenstgörande HofMarskalk vid Kongl. Hofvet, hvarest RiksMarskalken, Grefve JOHAN GABRIEL STENBOCKS ålder och sjuklighet ej medgåfvo ett jemt bevakande af de honom tillhörande mångfaldiga göremål, hvilka derföre oftast af TESSIN måste bestridas. Vid Grefve STENBOCKS afgång efterträdde Grefve PIPER; och som denne herre beständigt vistades hos Konungen i fält, förordnades HofMarskalken TESSIN 1705, att under hans frånvaro föreståå Öfverste-Marskalks Embetet. Kallelsen till Kongl. Råd följde sedan 1712; och då viss underrättelse om Grefve PIPERS dödsfall ifrån Ryssland inlupit, blef detta länge förvaltade embete honom 1717 uppdragit.

Ett friare sätt att tänka, skulle af alla dessa höga befordringar göra sig ett vissare begrepp om de förmåner Grefve TESSIN njöt, än om den förtjenst, som låg till grund för hans upphöjelse: hellre finna bevis för hans lycka, än för hans värdighet. Man medgifver, att sanningen ofta erkänner dylika omdömen; men då fråga vore om Grefve TESSIN, skulle hon med högsta rättvisa vägra sitt bifall. Hvad han uträttat under en tidlängd af snart femtie år, för-

säkrar hans ära, att oförvandlad tåla granskningens fullkomliga ljus. Det var icke heller någon tillfällig händelse, som förde honom till denna höjd, utan hellre en vidsträckt och mödosam förberedelse, så beskaffad, att, i ett väl anlagdt samhälle, medborgaren, med samma snille, dygd och skicklighet, aldrig får neka sig det hopp, som hos honom gick till fullbordan.

Prakten, i sin början en härmelse af naturens vackrare föreställningar, lär kunna räkna anledningar till sitt uppdrifvande, ömsom ifrån känsla, eller inbillning, förenade med välmåga eller förtryck, dygder eller fel. Den bestämmes i hvart land af upplysningen samt tillgången; och ofelbart har menskligheten haft stor vinst af hennes utspridande öfver jordklotet. Norden, länge försummad af egna inbyggare, fick med Religionen en ljus stråle, som lät skönja södra Europas förädlade tillstånd, men kunde ej hastigt meddela förmågan att tillegna sig detsamma. Klimatets hårdhet och folkets då slumrande sinnesförfattning medgåfvo blott ett svagt liknande i allt: i ingen del en noga efterföljd. Häraf Sveriges senfärdiga uppkomst: dess återstånd emot södra nationer i tanke- och lefnadssätt, i hyfsning och smak.

Byggnadskonsten, som så ofta utmärker folkslagens förädling, hade vid Konung Gustaf 1:s tid, värdighet i några kyrkor, men i öfrigt föga något som förtjenade uppmärksamhet. Sonen, Konung Erik 14, väl undervisad i alla

saker, äfven i Arkitekturen, lär, såsom vän af prakt, ej hafva underlåtit att pryda Riket med minnesmärken af detta slag, så framt icke in- och utvertes svårigheter hindrat och förirrat honom. Brodern, Konung JOHAN, med mindre förtjenst i allt annat, älskade likväl byggnad, och hemförde denna böjelse ifrån England. Var han den förste Svenske Prins, hvilken i sednare tider hade gjort utländsk resa, så var han ock den förste Konung, hvilken utmärkte sig i denna del, och verkade med sitt efterdöme på de förmögna i Riket. Krigen, hvilka förnekade Konungarne CARL 9 och GUSTAF ADOLF tillfälle att gifva samma föresyn, medförde i Drottning CHRISTINAS tid en särdeles håg hos de stora att uppföra ansenliga byggnader. Under fälttågen i Tyskland, som bevistades af äldre och yngre ibland adeln, inhämtades nya kunskaper och begrepp om ståndets lefnadssätt; och dessa gåfvo anledning, att ej längre gilla förfädernas nog länge bevarade enfald. Många kommo till förmögenhet igenom krigsbyte: många genom Regeringens frikostighet; hvad som förvärfvades, blef användt till godtgörande af bequämlighetens och praktens fordringar, hvilka i synnerhet sträckte sig till husens anläggning, vidd, inredning och prydnad. Tyskland, som hade gifvit hågen härtill, gaf äfven Arkitekter, och ibland dem NICODEMUS TESSIN, den Äldre, hvilken med utsökt skicklighet förtjente den synnerliga aktning, han såsom Kongl. Arkitekt af sin samtid åtnjöt.

Sonen Grefve Tessin hade således till denna vettenskap en arfsrätt, den han lika tidigt igenkände, som lyckligt yrkade; och faderns kloka försorg om hans uppfostran understödde härvid naturens gynnande anlag. Unga Tessin undervisades på vanliga sättet i de lärda språken; men som hans väg redan var utstakad, borde han tillika vinna insigt i flera saker, som skulle fortskynda dess gång till hufvudmålet; och då blefvo Fransyska och Italienska språken, Teckningskonsten samt Matematiken, öfver de tiders plägsed, honom bibragte. Efter denna väl afpassade förberedelse, hvilken skedde dels i Stockholm, dels vid Akademien i Upsala, kunde ett så lyckligt snille på sitt adertonde år företaga utländsk resa, som af flera skäl ställdes på Italien, hvarest äldre och nyare byggnader tyda den bästa smak, och derföre borde få göra de första intrycken. Med en Marquis del Monte, som varit hitsänd af Drottning Christina, skedde resan till Rom, der ämnen till uppmärksamhet och beundran i öfverflöd företedde sig. Han utvalde sin vettenskaps förnämsta verk och dem, som för Sverige skulle vara tjenligast, hvilka alla han med noga afmätning till planer, fasader samt profiler aftecknade; och, jemte hvad han i allmänhet anmärkte, skref och samlade *), sysselsatte han sig med förvärfvandet af de insigter, hvilka Arkitekten allraminst kan umbära, och innefatta målningen, bildhug-

*) Kongl. Museum förvarar nu dessa samlingar.

geriet, dekorations-kunskapen, trädgårds-väsendet, vattenkonster, häfmaschiner, med hvad mera vettenskapen inom sin krets inrymmer. De fyra första åren användes härpå och på öfningen af desseiners uppgörande i alla slag; hvarefter öfriga Italien med lika forskande öga besöktes, då vägen togs genom Neapel, Messina och Catania, samt vidare öfver hafvet till Malta; och vid återkomsten till Sicilien, kringrestes detta Konungarike ifrån stad till stad, efter stranden, innan Rom åter uppnåddes.

De många ställen, som nu voro besedda, och hvilka visade naturens och konstens häftiga bemödande att åstadkomma ett stort och gemensamt behag, föranlåto Tessin att ännu någon tid uppehålla sig i Rom, för att reda och fullkomna dessa nya upplysningar, till så mycket lättare användande i Fäderneslandet, dit han icke förr, än efter sex års bortovaro, genom Florens och Siena återvände.

Under vistandet i Rom hade Tessin erhållit fullmakt att vara HofArkitekt, i hvilken egenskap han i Vexiö fick uppvakta Konung Carl ii, då stadd i kriget emot Danmark. Konungens nådiga nöje öfver hans framsteg och de desseiner jemte andra handlingar, hvilka företeddes, erfor han säkrast i Konungens höga behag att, på gifven anledning af Tessin, anslå den nu lediga tiden till besökande af England och Frankrike; helst trädgårdsväsendet och

vattenkonsten, på det sednare stället, under Ludvik 14, hade uppnått en höjd, som öfversteg allt hvad Italien häri kunde framvisa. Genast anträddes resan till Göteborg och England, hvarifrån Tessin, efter sex månaders vistande, förfogade sig till Frankrike, som tre år sysselsatte hans lärgirighet, innan han, genom Hamburg och Köpenhamn, begaf sig till Stockholm.

Vid hemkomsten till Sverige var ej allenast fred afsluten med Danmark, utan Danska Prinsessan Ulrika Eleonora var ock redan vistandes på Ulriksdal; så att Tessins första embetsbefattning blef fästad vid anstalterna till hennes högtidliga intåg och kröning. Hans bemödande härvid hade lyckan att hos högre och lägre vinna ett synnerligt bifall, och detsamma visade sig i snart påföljande befordran. Konungen förordnade honom, i den nyligen aflidna faderns ställe, till Kongl. Slotts och HofArkitekt: Stockholms Magistrat uppdrog honom vården om stadens allmänna byggnader, och EnkeDrottning Hedvig Eleonora antog honom i sitt hof att besörja om lustslottens vidare förbättrande och prydnad. Att svara emot detta sistnämde höga förtroende, förfärdigade Tessin ritningarna till Drottningholms, Ulriksdals och Strömsholms trädgårdar, jemte allt hvad som vid sjelfva byggnadernas fullbordan ännu syntes återstå, hvilka förslag så nådigt ansågos, att Kammarherre-fullmakt hos högstbemälta EnkeDrottning derpå följde.

Fredens ledighet och Statsverkets dagliga förkofran förde Konungen på den tanken, att företaga slottets högst nödiga ombyggnad. Tessin, åt hvilken sådant skulle uppdragas, erkändes härtill skicklig af alla andra, men icke af sig sjelf. Han hade vid utöfningen af sin vettenskap, dessa sednare åren, upptäckt hos sig brister, dem han var för stor att misskänna och för uppriktig att dölja. Dem ville han häfva genom en ny resa, hvilken ock, med nådigt tillstånd, skedde genom Holland, Flandern samt Frankrike till Italien och de delar af Europa, som tillförene ej voro besedde, då återvägen togs igenom Venedig, Wien, Prag, Dresden, Berlin, på Stralsund och Ystad.

Nu förfärdigades vid hemkomsten desseinerne till Kongl. Slottet, hvarefter byggnaden företogs emot norra sidan, der flere delar ifrån grundvalen uppfördes; och allt var dock under tak, innan fem månader voro framlupne. Kongl. Stallgården, som afbrann, upprestes åter ur sin aska strax efter olyckan. En lika drift och ordning voro förenade med alla dess öfriga göremål, som i embetet afvexlade mellan anläggningar, byggnader och glada högtidligheter, hvilka sistnämde till stort antal föreföllo, och borttogo mycket af Grefve Tessins tid. De täta dödsfallen inom Hofvet under Konung Carl 11:s sednaste, och de många nöjen under Carl 12:s första regering, äro nogsamt bekante *).

*) Härom yttrar sig Grefve Tessin: «För min del har «jag inrikes haft at gjöra, utom Byggnings och Träd-

Vid krigets utbrott förvandlades allt; och med detsamma utvidgades Grefve TESSINS befattningar, då han såsom HofMarskalk i begge Hofven måste göra Öfverste Marskalks embetet på begge ställen. RådsEmbetet kom sedan dertill. I Hofven berodde allt af Fruntimret: i Rådkammaren voro misstroende, förbehållsamhet, farhåga och spridda uppsåt sammanblandade. Under Konung CARLS lyckliga år gick det an att deltaga i styrelsen: i de olyckliga föddes dagligen nya bekymmer. Konungen ädel, högsint, stor, var i själen vuxen sina öppna fiender, äfven under högsta motgången; men sina hemliga kunde han icke bevaka; och den trogne undersåten kunde det icke heller alltid med sin säkerhet. Vi hafva ifrån dessa tider handlingar, hvilka ej skulle begripas, om de icke

«gårdsväsendet, med 4 Krönings-Acter, nemligen Drott-«ning ULRICAE, Konung CARL den XII:s, Drottning «ULRICAE ELEONORAE och nu regerande Konungs «jemte 3:ne hyldningar, samt ellofva Kongl. Begraf-«ningar, såsom Konung CARL XI:s och XII:s, såsom «ock Drottning ULRICAE, jemte Salig Enke-Drottnin-«gens, som ock de 4 Kongl. Printzarnes, Hertiginnans «af Hollstein samt Hertig ADOLPHS och dess Furstin-«nas begrafning, som skedde aldraförst, då äfvenledes «Riddareholmskyrkan innantill var öfverklädd och zi-«rad. Sedan har jag som Öfverste HofMarskalk haft «omsorg om de nu varande Kongl. Personers Copula-«tions Act, med den derpå följande stora Masquera-«den. Af Festiviteter, Baler, Masquerader, så väl här «i Stockholm, som vid Ulricsdahl, Carlberg och Drott-«ningholm, har jag haft at beställa med inemot 30 «stycken.»

förklarades af utgången; men alla utvisa öppet, att Rådkammaren var öfverhopad med vedermödor, allrahelst för dem af Kongl. Råden, som, med Grefve Tessins varma tänkesätt, ifrade för sin Konung och sitt Fädernesland. Såsom Kongl. Råd hade han skyldighet att tänka för Riket, och att meddela sina tankar: dessa utgingo ofta på ämnen, i hvilka allas begrepp icke voro öfverensstämmande. Då Rikets hufvudnäringar voro aftynade, handeln ödelagd, folkstocken förtärd, var fattigdomen en sjelfskrifven gäst i det allmänna; och likväl fordrade Rikets välfärd, att dess många påträngande fiender skulle afhållas, hvilket ej kunde ske utan penningar. Om dessa skulle insamlas efter gamla sättet, hade armodet intet att meddela. Det blef då Grefve Tessins och många andras mening, att beskattningen borde gå efter förmögenheten; och Rikets Ständer uppdrogo honom förnämsta vården vid utförandet häraf. Man känner huru så beskaffade saker vanligen blifva upptagne. Den fattige utgifver åt Fäderneslandet sin skatt med minsta knorr: den rike, ofta mindre billig, umbär icke gerna något af sitt öfverflöd.

En annan vigtig sak i det allmänna, gjorde icke heller Grefve Tessin vänner. Under så stora oroligheter, durktåg, värfningar, utskrifningar, var ej möjligt att Politi och Justitiemålen alltid kunde ernå, vid afgörandet, all den noggranhet, som både Konung och undersåter

önskade. Rättegångs-sättets omväg och utdrägt var i synnerhet besvärande; till förekommande hvaraf Konungen var omtänkt, att härvid göra någon förändring, och, genom Ordningsmän, betaga all rättmätig klagan öfver nedlagd rättvisa. Saken var afgjord, och Staten, fastställd d. 1 Okt. 1718, upptog 28 Ordningsmän öfver hela Riket, af hvilka vissa kallades Öfver-Ordningsmän, med större myndighet försedde. Fullmakterne eller kallelsebrefven voro under d. 29 Juli samma år utfärdade, då ock Grefve TESSIN, oaktadt enträget undanbedjande, måste emottaga Högsta Ordningsmans embetet med hela dess förhatlighet och alla dess besvär. Denna inrättning, likasom många andra saker, under Konungens sista lefnad, kom dock icke till fullbordan. Det sades, att man ej ville utfärda någon kungörelse härom, förr än allt var så färdigt, att det följande dagen kunde sättas i verket; och så afled Konungen *).

*) Denna vigtiga och troligen ganska nyttiga förändring i Rikets invertes styrelse är föga känd, och således lemnas här rum åt den anteckning, som Grefve TESSIN gjort i denna sak, hvilken ehuru förhatlig i sin begynnelse, likväl sedan, vid Riksdagen 1723, blef ansedd såsom god, och torde ännu förtjena uppmärksamhet.

« Anno 1718 hade jag den nåden at gjöra min upvaktning hos Konung CARL den XII, och det i Christinehamn, uppå nådig kallelse. — — — Sedan talade Hans Maj:t med mig som oftast, det Hans Maj:t var sinnad, at, på helt annat sätt inrätta vårt Politie väsende, och at vilja bruka mig dervid. Hvad då dervid passerade, och huru aldeles oförmodeligen detta

Alla dessa omständigheter och Presidium vid Kontributions-verket hade med sig långsträckta både uttydningar och följder. I svåra stunder för Regenter, får trohet och redlighet hos undersåten sällan njuta rättvisa. Att stå orygglig vid sin Konung, då han är på vägen

blef mig updragit, jemte huru jag det i 4 dagar sökte at afböja, kan ingen bättre bevittna, än som CancellieRådet CEDERSTRÖM, som 4 dagar derefter kom till mig på Kongl. Maj:ts befallning at förnimma, om jag då ändteligen intet ville det emottaga, då jag strax gjorde min underdåniga upvaktning, och sade det som jag förut hade svarat bemälte CancellieRåd, at sedan jag gjort alla mina remonstrationer, så väl af min ålders oförmögenhet, jemte sjukliga tillstånd, så fruktade jag, at jag intet kunde gjöra något värre, än som vidare opponera mig Hans Maj:ts vilja, utan förmodade, at Hans Maj:t lärer hafva indulgence med mig, där jag intet kunde svara emot det nådiga förtroende Hans Maj:t till mig hade, hvilket med all Kongl. nåd blef ansedt, och all den hjelp beviljad, som jag kunde åstunda.

Anno 1718 d. 21 Aprilis undfick jag Hans Maj:ts nådiga skrifvelse angående projectet dertill; den 23 Junii derpå följande undfick jag Hans Kongl. Maj:ts Instruction, och lika hvad jag förut hade afbedt mig den titulen af Högste Ordningsman, kunde jag den samma ändå intet afböja.

Samma Instruction består af 13 puncter, hvaraf den första lyder på följande sätt:

« Högsta Ombudsmans Embete består deruti, at han « hafver noga inseende, det alla Politie förordningar bi- « behållas och efterlefvas, at Landets och Städernas till- « växt och upkomst befordras och förökas, samt at i « alla stånd ordenteligen och väl tillgår &c. »

Utaf alt detta är at se, det jag intet har projecte-

att undertryckas af motgångar: att då våga allt till upprätthållande af honom och, med honom, Fäderneslandet: när syntes lycksökaren åtrå dessa fatar? Handlingarne visa, att Grefve TESSIN mer än många andra försvarade denna tid medborgarens verkliga rätt; och styrelsens olyckor, då de allraminst kommo ifrån honom och hans

rat, mycket mindre sökt denna beställningen, väl förutseende hvad jalousie den kunde förordsaka.

Men oaktat alla mina föreställningar undfick jag Hans Maj:ts nådigste kallelse och fullmakt at förrätta ofvan berörde beställning, jemte Öfverste Marskalks och Öfver Intendents Embeten, och det från Haga vid Eda Skans af den 29 Julii 1718; hvarhos följa copierne af Brefven till alla Ordningsmän, som voro 28 till antalet, nemligen Landshöfdingen Baron PEHR RIBBING, Öfver Ordningsman, och Ordningsman i Stockholms Stad; Lagman Baron CONRAD RIBBING, Öfverordningsman, och Ordningsman i Stockholms Län: Lagman STRÖMFELT, Ordningsman i Calmare Län; Lagman Baron CREUTZ i ÖsterGöthland &c. och innehölt den renoverade Instructionen för Högste Ordningsmannen af den 29 Julii 1718, 8 puncter, lydande den första som följer:

« Högste Ordningsmans Embete består i allmänt in«seende öfver de måhl, som god ordning angå, samt «slika förordningars handhafvande och efterlefnad, så i «städerne, som på Landet.»

Instructionen för de i Landsorterne förordnade Ordningsmän, af samma dato, innehöll 5 punkter, lydandes den första, som följer:

«Ordningsmans Embetet består uti inseende öfver de «måhl, som god ordning angå, samt at slika förord«ningar handhafvas och efterlefvas, i följe af den In«struction, som Högste Ordningsman dem meddelandes «varder.»

Emedan nu Hans Kongl. Maj:t något förut hade för-

vänner, få icke heller på honom falla tillbaka med sin skugga.

Äfven så litet bör hans minne kunna besväras af de händelser, som, efter regeringssättets förändring, träffade Grefve TESSIN. En

ordnat mig at præsidera uti då varande Contributions Verket, och Baron GÖRTZ var adresserad till mig genom Kongl. Ordres, så lärer uti bemälte Contributions Ränteriis Acter bäst kunna finnas, huru vida jag mig honom har opponerat, angående husens förpantning utom Rikes och särdeles beträffande hans project, at utur alla husen skulle uttagas all Spannemåhlen, och lefvereras åt Bagare och Bryggare, som jag dock klagade, at det intet af Hans Maj:t blef bifallit, lika huru det påstods, och var sannerligen den tiden ett epineust värk, at med ett sådant vara chargerad.

Anno 1718 den 1 Octobris blef af Hans Maj:t mig tillskickat Staten angående Politie väsendet; men som man då intet ville gjöra någon begynnelse med Publicationer angående det nya Politie värket, förrän alt var i stånd dagen derefter de brottslige at exequera, så kom det at utdraga sig till dess Högstsalig Konungen med döden afgick, då alt tvärs stadnade, under nampn af nyheter, der jag aldrig kunnat begripa, emedan ändamålet af all denna inrättning bestod uti gamla Ordningars handhafvande och promt exequerande.

Hvad sedermera härutinnan är passerat, och huru Hans Kongl. Maj:t vår nu regerande Konung sjelf å nyo i sittjande Råd mig vid sista Riksdagen 1723 derom har proponerat; och jag då af Riksens Höglofl. Ständer blifvit anmodad, är för tiden nogsamt bekant, och som då en ansenlig Deputation af Riksens Höglofliga Ständer blef förordnad, derom med mig at öfverlägga, och deras förnäma lemmar åtskilliga gånger voro derom hos mig tillsammans; så lära de samma påminna sig at jag straxt i början sade, det mina krafter vore

särskilt tanka om rättegångssättet med en felaktig trädgårdsmästare, den han såsom Öfver-Intendent eller Öfverste Marskalk ville afklaga, gaf anledningen till hans fall; alldeles på samma tid, som större och mindre olägenheter träffade hans medbröder Grefve WELLINGK, Grefve LILJENSTEDT, Baron CEDERHJELM och

då så i aftagande, at jag mig med en så onereus beställning at belasta ej på någodt sätt förmådde, vidare än at gifva vid handen, huru Hans Högstsal. Konungens intention dervid varit, och hvad jag dervid har gjordt, jemte at visa hvad samling jag i slik matière i långlige tider mig förskaffat.

För det öfriga har jag aldrig haft en enda fyrk deraf, ej heller begjärdt; men det kan jag bevisa, at det kostat mig sjelf öfver 800 R:Dr medelst hvarjehanda utgifter.

Aldenstund då ofvanberörde Riksdag uphörde och tiden intet tillät detta ärende hos Riksens Höglofliga Ständer at afgöra, lemnade de dess afslutande till Hans Kongl. Maj:t uti sittjande Råd; hvarest då en ansenlig Commission blef förordnad, hvaruti trenne RiksRåd blefvo förordnade, hvad derutinnan är skedt, lärer vara bekant; och at de intet hafva ansedt denna inrättning såsom någon nyhet, utan såsom ett nyttigt värk, lärer af de närvarande acter bäst kunna skönjas, och särdeles af deras svar till Hans Kongl. Maj:t af den 18 Junii 1724 kunna intagas, huru Borgerskapets invändning deruti blifvit uptagen, som ock af de Publicationer, som af Prædikstolarne tvänne gånger blifvit gjorde.

Huru vida det sedan har kommit är mig ej vidare bekant, än at Publicationerne äro fruktlöse afstadnade.

Jag hade intet så vidlöftigt skolat utföra denna materien, der icke dess efterblifvande hos mångom torde vara suspect, såsom om alt ofvanberördt intet hade varit af någodt värde. »

Grefve Carl Gyllenborg, med hvilka han tänkte lika om biträdet till Wienska förbundet; hvaremot Konungen och de öfrige i Rådet gynnade det Hannoverska. Grefve Tessin skall, med någon mindre afpassad ifver i förstnämde sak, hafva så långt försvarat sin mening, att Konung Fredrik ansåg den undersåtliga vördnaden vara uraktlåten, och föredrog derföre saken hos Rikets Ständer vid 1726 års Riksdag; hvarpå följde, att Grefve Tessin ej vidare borde utöfva RiksRåds, men väl Öfverste Marskalks embetet, samt att i öfrigt blifva bibehållen vid sin titel och lön. Han var nu 73 år gammal, då åldern hade kunnat få mildra felet af ett oförtänkt, kanske förhastadt nit, helst Konungen icke öppet yrkade den utgång, som saken fick; men efter en så våldsam brytning i en nation, får man ej vänta, att förekommande ämnen njuta alla de benägna afseenden, vid hvilka mera afkylda sinnen skulle finna sig. Det är ej hemlighet, att Grefve Tessin, såsom i hjerta och själ tillgifven Konungarne Carl 11:s och 12:s odödliga minne, hellre hade sett Hertigen af Holstein, än Prinsen af Hessen på Sveriges thron: att de så kallade Holstenare icke borde räkna på ynnest hos alla dem, hvilka igenom Konung Fredriks uppträde, hade vunnit sin önskan att få ytterligare inskränka 1719 års Konungamakt, med 1720 års Regeringsform; och att således Grefve Tessin icke behöfdes vid den styrelse, som hade föreskrifvit sig en helt annan väg till Rikets upphjelpande.

Lugnet var icke heller obehagligt för Grefve Tessin, som så oömt hade uppoffrat all sin tid till Rikets heder och välfärd. Den möda han använde på kunskapers förvärfvande är bestyrkt af hans tre utländska resor; och den nytta han af dem hämtade, bevisas af fjerde resan, som på Konungens befallning skedde till Holstein, hvarest Hertigen åstundade hans desseiner och biträde; hvarigenom han äfven hos utlänningen fick ådagalägga, att han i byggnadskonsten var en värdig lärling af den store Bernini, hvars handledning han sex år i Rom åtnjöt. Hans inrikes förtjenster såsom Arkitekt, vedersäga icke heller denna undervisning, som röjer sig i allmänna och enskilta byggnader i hufvudstaden och omkring hela Riket. Stockholms Slott, Kongl. Lustslotten, allmänna samt enskilta hus och anläggningar upphöja dock blott hans skicklighet, då han likväl har att fordra en ännu större erkänsla för konster och slöjder, dem han i Sverige infört och dem han uppbragt, genom utlänningar införskrifne och sysselsatte, för att inöfva Svensk ungdom i sådana främmande yrken, hvilka vi ej utan vanheder längre borde sakna.

Såsom förut är nämdt, förblef Öfver Intendents beställningen hos Grefve Tessin, ehuru han tid efter annan befordrades till de högsta embeten. Man föreställe sig mängden af hans åligganden, och dömme deraf till hans o-

uttröttliga

uttröttliga flit, då allt så väl af honom utfördes. I Rådet, i Justitie Revision: Öfverste Marskalk i tvenne Hof, Akademie Kansler i Lund, Öfver-Intendent och Presiderande vid Kontributionsverket: på intet af dessa ställen kunde titeln vara svarsgod, utan Grefve TESSINS person hade att fullgöra embetspligterna, så mycket besvärligare, som allt tvingades af brist, och när bristen skulle förekommas, var det föga möjligt annorlunda, än igenom tvång.

Ett stilla sinnelag och mycken kännedom af verlden, gjorde dock allt drägligt för Grefve TESSIN, som i tolf år hade vistats utomlands, och der öfvat sig att fördraga bättre och sämre händelser. I hofvet kom denna foglighet mycket till måtta, der densamma, förenad med det mest belefvade väsende, blef en förmur emot afunden, som såg hos honom en erkänd förtjenst, den hon icke så alldeles ville lemna i fred; helst han ägde synnerlig nåd hos Konung CARL II, Konung CARL 12 och Drottning HEDVIG ELEONORA, samt hade gjort giften i slägter af mycket anseende: förra Grefvinnan HEDVIG ELEONORA STENBOCK: den sednare, MARIA HORN. I sitt förra äktenskap hade han sonen Grefve CARL GUSTAF TESSIN: en upplyst Herre, som vårdade GUSTAF den Tredjes uppfostran och som, äfven i allt det öfriga, utmärkte sig af kärlek till ett fädernesland, det han nitiskt ville upphöja, och det han hedrade

med sitt snille, under uppoffrande af sitt lugn och sin egendom.

Grefve TESSIN var son af Kongl. Arkitekten och Rådmannen i Stockholm, NICODEMUS TESSIN samt MARIA SVAN. Han föddes i Nyköping 1654, och frambars till dopet af Enke-Drottningen MARIA ELEONORA. Fadern adlades; men sjelf blef han Friherre samt Grefve. Dödsåret var 1728.

Förtjensten och äran till tröst, lefver Grefve TESSINS minne i vördnad hos den rättsinniga medborgaren, och hvad han gjort skall för kommande slägter säga hans värde, så länge Sverige skönjer och förädlar den goda smak, som han först inbragte.

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 14 MARS 1798.

AF

HERR JOHAN STENHAMMAR,

MAGISTER DOCENS VID AKADEMIEN I UPSALA.

Sedan Svenska Akademien den 4 Februari 1797, i framledne Kongl. Sekreteraren Herr JOHAN HENRIK KELLGRENS *ställe, till Ledamot valt Magister Docens Herr* JOHAN STENHAMMAR, *och detta val vunnit Akademiens Höga Beskyddares, Konungens bifall, hade Akademien den 14 Mars 1798 offentlig sammankomst på stora BörsSalen, då Herr* STENHAMMAR *gjorde sitt inträde med följande*

TAL.

MINE HERRAR!

Det val, som gifvit mig rättighet att i dag tala inför Er, har utan tvifvel ifrån eder första inrättning varit det mest oegennyttiga och det mest hedrande för den valde: må detta offentliga erkännande, hvari jag förenar mig med allmänheten, säga Eder att jag ej är otacksam; min tacksamhet behöfver intet annat uttryck. Män, lysande af snille och af medborgerligt anseende, af förtjenst och af dess redan vundna belöning, af börds och embetens förenade glans, hafva hittills hedrat sig af edra val; men den ära de af Eder vunnit, hafva deras stora namn förökad återburit. Allmänhetens blickar hafva utan förundran fästat sig vid föremål, dit de redan länge varit ledde; eder åtanka har der mindre

varit en belöning, än en skuld, ett erkännande af deras anspråk, likasom af edra egna fördelar. För mig ensam är eder hågkomst odelad godhet, och den ära J gören mitt namn, en skänk. Den blygsamhet, hvarmed jag emottager den, kan icke vara förställd. Konungens nåd har gillat er uppmärksamhet, har dermed behagat förena sin egen: J, M. H. hafven nedkallat på min skugga ett öga, mäktigt att sprida ljus till det aflägsna mörker, der jag lefvat dold och förgäten. Den förvirring, hvarmed jag framträder derur, är naturlig: det är det häpna ögats första rörelse, som blygsamt sluter sig för en glans, som det är ovant att möta.

Då jag, M. H. erkänner mina sednaste förbindelser, har jag icke glömt dem, som jag ifrån min första ungdom haft till Er. I en ålder, då jag ännu endast älskade vitterheten, som ett lekande tidsfördrif, eller en angenäm förströelse; tacksam emot dess första ljufva väckelser, dem mitt hjerta kände, men kall för dess vidsträcktare nytta, okunnig om dess grunder, dem ett omoget omdöme icke mäktade omfatta: i denna ålder, då man ofta är vis utan föreskrifter och lycklig utan slutsatser, såg jag edert tempel resas, och den önskan, att der frambära ett af Eder gilladt offer, var den första vågsamhet, som undföll min lilla vittra ärelystnad. Mig synes, att denna af en ung man vågade önskan, utan tvifvel af samma anledning, men med större framgång, väckt hos lyck-

ligare medtäflare, är det vackraste loford för eder Stiftare och er inrättning. J veten, M. H. att mitt hjerta egnat Eder det. Det har tillåtits mig att under edra ögon våga mina första steg på vitterhetens bana: eder stiftning har kallat mig dit: eder gynnande uppmärksamhet har fästat mig der. Och då jag i dag lyftes till den högsta vittra lycka i mitt fädernesland, ser jag med ökad tacksamhet mig der emottagas af samma Domare, som förut skänkt mina enda möjliga anspråk derpå. I min lycka och i min förtjenst igenkänner jag lika edert verk.

Men det är visserligen ej om mig jag i dag bör tala. Den enskilta tacksamhetens röst höfves icke en högtid, helgad åt eder saknad och den allmänna erkänslan emot en förtjent mans minne. Äfven min egennytta bjuder mig att hasta till mitt ämne. Hvart ögonblick jag talar om mig sjelf säger Eder, huru illa er förlust är ersatt; den nakna sanningens vittnesbörd om Kellgren säger till min tröst, att denna förlust ej var ersättlig.

Det har slocknat detta mäktiga Snille, som skapade nästan ensamt sitt lands vitterhet och sin nations smak; han har tystnat denne upplyste domare, som så rättvist utdelade lager och tistel, så säkert föresåg författares himmel och deras graf: han hvilar denne ädle medborgare, som så dristigt nitälskade för sitt fäderneslands, för verldens och menskligheten ljus och lycksalighet; det har stelnat detta hjerta, så ömt för

vänner, så öppet för dygd, så lågande för allt, som är ädelt och högt i menskligheten. KELLGREN är ej mer. Må jag icke, M. H. förolämpa eder grannlagenhet, eller de stora mäns minnen, hvilkas bortgång J ännu begråten. Men ifrån eder första stiftning, hvilket slag har närmare träffat Er, än detta? Staten, Kyrkan, Rikets allmänna verk, tillegnade sig med en närmare rätt edra öfriga bortgångna Ledamöters förtjenst; eder saknad, så nära af det allmänna delad, förlorade något af sin bitterhet: men KELLGREN hörde, så till sägandes, ensamt Er och vitterheten till. Äfven han har visserligen i hög grad gagnat; men hans medborgerliga verksamhet var en frivillig gärd åt fäderneslandet, den det ej af honom fordrade som embetsman. För öfrigt var han allt genom sitt snille. Han helgade ej åt vitterheten en af andra yrken delad, en från embets besvären med möda inkräktad tid. Smakens förädling, Nationens upplysning, språkets odling; se der hans yrken och hans embete. Också då minnet af edra öfriga förluster, ehuru stora, småningom utplånas igenom deras lyckliga ersättning, skall dock KELLGRENS rum länge finnas ouppfyldt i ert samfund och vid edra sammankomster: och hvad skulle er välvilja för hans närmaste efterträdare kunna göra mer, än utelemna jemförelsen, eller beklaga honom?

Mig trösta emedlertid dessa betraktelser. Sådan är vänskapens och den nedstämda blyg-

samhetens kraft; jag känner, att jag kan bortskymmas af KELLGREN utan förödmjukelse. Jag skulle äfven högmodas öfver att med min svaghet hafva förhöjt hans ära; men den behöfver icke låna glans af min skugga. KELLGRENS minne, vördadt af fäderneslandet, förvaradt i hans skrifter, i de sanna och outplånliga drag, hvarmed snillet och vänskapen skillrat honom, behöfver ej det förgängliga blad af lager, jag med darrande hand framräcker. Min teckning skall blifva enkel och sann. Jag skulle tro mig förolämpa hans skugga, och ohelga det lyckliga minnet af vår vänskap i lifvet, om i hans åminnelse jag vågade inblanda ett omdöme, icke grundadt på min öfvertygelse, ett loford, icke gilladt af mitt hjerta.

Och Ni, min Herre, som i dag räcker mig handen, för att, om möjligt vore, upphöja eder like; Ni som, vid den oersättliga förlust, hvars minne jag återkallar, genom en lycklig tillfällighet, väcker fäderneslandets och vitterhetens högre glädje öfver hvad de äga: förtörnas ej öfver svagheten af det lof, som hembäres åt KELLGRENS minne. Beklaga honom och mig, men var rättvis mot eder egen förmåga och edra efterdömens kraft. Måtte de hinna framkalla och dana en värdig tolk af eder ära och den allmänna erkänslan! och er öfverlägsna förtjenst skall finna det högre lof moget, som ännu ej hunnit beredas åt eder för tidigt afgångna medtäflare.

KELLGRENS lefnadsöden äro visserligen

det minst märkvärdiga man om honom kan anföra. De bortblanda honom med hopen af lärdomsidkare. Om han framför de flesta af dem i sin ungdom utmärkt sig genom ett tidigare snille, eller en bättre underhållen flit, eller mindre misslyckade försök; så delar han denna ära med många, hvilkas namn icke öfverlefvat dem. Hans uppfostran, först i sin faders hus, sedan vid Gymnasium i Skara, och slutligen vid Akademien i Åbo: hans akademiska öfningar och lärdomsprof: hans kamp med bekymmer och torftighet: den nödvändighet, hvari han deraf sattes att handleda förmögnare barn: alla dessa omständigheter skilja honom ännu icke ifrån mängden. Men hans stadgade smak, hans upplysta tänkesätt, hans filosofiska lefnad, röjde snart ett snille, som förstod att af en vanlig ställning draga ovanliga fördelar. Den lärande ungdomens belägenhet är i de flesta afseenden densamma; omständigheterne bjuda sig ofta i ett temligen lika skick åt olika personer; men det är den fria menniskans verksamhet, som vet begagna eller omskapa dem. Lyckan tillbjuder eller nekar; förståndet pröfvar, antager och förkastar: ofta ännu mäktigare danar det sin egen verld och verkningskrets. Och härifrån den oändeliga skillnad, som vid manliga år röjer sig i personers lynnen och seder, ofta i sin barndom njutande samma tillfällen, förenade till samma öfningar, under samma lyckliga eller vidriga stjerna.

Då jag försvarar frihetens och förståndets

rätt, har jag icke nekat omständigheternas mäktiga inflytande. Men, kanhända, är denna makt störst, der den är mest omärklig. Lika falskt, som man från hufvudstadens seder och lefnadssätt skulle dömma till en nations karakter, skulle man äfven sluta till en enskilt mans dygder och tänkesätt af de stora dragen i hans lefnadsskiften, som mest falla i ögonen. Hvilket öga betraktade honom i den faderliga hyddans enslighet, i den förtrogna vännens sköte, eller i den husliga lefnadens skugga? Hvem afmätte det undangömda efterdömets kraft, eller den af tillfället gifna mäktiga varningen, eller ett i tid sagdt ords seger, eller den hemliga förförelsens försåt? Hvem slutar med säkerhet till de första intryck en yngling emottager ifrån en ny för honom uppgående verld; af behag eller ledsnad, af förtjusning eller vämjelse? Begreppets utveckling och odling, begärens väckelse och tystnad; hvad befordrade, hvad hindrade dem? Biografen söker förgäfves att skillra menniskohjertat: han ledes af gissningar till allmänna slutsatser. Blott en vis, som med sorgfällighet sökt lära känna sig sjelf och den verld, som omgifver honom; aldrig af verldsbullret hänförd från den stilla betraktelsen; aldrig glömmande sig sjelf under loppet af stormande öden; uppmärksam på hvar enda ofta obetydlig omständighet i lifvet, som gifvit hans begrepp en ny riktning, hans känslor en ny väckelse; förledd hvarken af sitt hjerta, att blindt förtro sig åt sina likar, eller af sin erfarenhet att hata dem;

bekant med menniskans svaghet och försonad dermed, men sträng emot sig sjelf: en vis, med ett ord, hvars hela lefnad varit använd på kännedomen af sig sjelf och menniskan, skulle vid aftonen af sina dagar göra sina betraktelser öfver lifvet, och förtjena att höras. En filosofs egen lefvernes-beskrifning gagnade kanske verlden mer än hans systemer; och den Genfiske vises anteckningar om sin lefnad äro utan tvifvel hvarken det minst sköna, eller det minst lärerika af hans arbeten. Det hörde till Kellgrens sanna blygsamhet, att anse ingenting märkvärdigt, som rörde honom sjelf. Sunda och träffande betraktelser öfver de små tillfälligheter, som verkat på hans öden och hans tänkesätt, undföllo någon gång i det ensliga umgänget hans filosofiska lynne; men han har ej aktat mödan värdt att anteckna dem. Hans biograf vandrar i en mörk öcken, och igenkänner, ehuru dunkelt, endast sin väg, på de större föremål som ådraga sig hans blickar.

Med någorlunda visshet torde man emedlertid kunna säga, att den för sin tid odlade smak Kellgrens fader ägde, hans samlingar i vitterhet, hans böjelse för musik och de fria konsterna, tidigt för sångens och harmoniens behag öppnade det öra, hvars fina känsla nationen har att tacka för de yppersta lyriska stycken på vårt språk. I den ensliga krets, hvaruti Kellgren uppfostrades, danades hans allvarsamma lynne, som tidigt flyttade honom i-

från barnårens lekar till sällskap med män. Derifrån härledde sig redan i KELLGRENS barndomsår den ihärdiga flit, som bland böcker och vitterhetsstycken fann sitt mest älskade tidsfördrif; och den ovanliga forskningsanda, som, aldrig tillfredsställd, i stadgade mäns umgänge sökte inhämta kunskaper, hvilka ej tycktes tillhöra hans ålder; och den sunda riktningen af hans omdöme, som vände det muntra och lifliga snillets löje mot vigtiga dårskaper; och det stickande skämtet, som den allvarliga betraktelsen och verldsföraktet föder; och sjelfva denna förbehållsamma egensinnighet, som hans jemnårige kallade det, att aldrig låta sitt förtroende föregå sin högaktning. Denna sista egenskap, som verldsbetraktelsen väcker och erfarenheten gör nödvändig, gjorde KELLGREN i hans första ungdom mera högaktad och afundad, än älskad; och sjelfva denna dess naturliga följd verkade dess fortsättning, och rotade den i hans hjerta. Den utspridde öfver KELLGRENS umgänge med okända ett visst tvång, en viss återhållsamhet, som en närmare kännedom först skingrade. Men denna kännedom förvärfvades snart af hans skarpa och säkra omdöme, och han dolde sig ej för den han högaktade.

KELLGRENS tänkesätt och böjelser bibehöllo sedan alltid den rätta och allvarsamma riktning, de undfått i hans dygdiga föräldrars hus. Hans akademiska läretid i Åbo användes ej blott på utarbetandet af de vanliga lärdoms-

prof, som så ofta endast äro det till namnet; hans alldeles ytterliga arbetsamhet, som ofta skydde allt annat sällskap, än litteraturens, förvärfvade honom ovanliga kunskaper, särdeles i vitterheten och konsterna, hvilkas lyckliga användning sedermera beredt hans ryktbarhet och fäderneslandets ära. Den akademiska lärdomen, likasom alla yrken, dem visse medlemmar uti samhället endast idka, och andre alldeles försumma, har hittills i menniskors omdömen vunnit, antingen en uteslutande beundran, eller ett oinskränkt förakt. Fråga den egenteligt lärde; han skall säga Er: « Endast i denna skola danas goda författare, der vinnes grundligheten, som uppsöker kunskaperna ifrån deras första källor, metoden, som sammanbinder, kritiken, som pröfvar dem, ihärdigheten, som ej tröttnar: der undersökas både tankarnas ämnen och villkoren för deras riktighet, och styrkan af deras bevisningskraft: der lär man i menniskans natur se grunden till hennes förhållande, till hela hennes moraliska och politiska inrättning: der återfår förnuftet sin rätt, der tyglas inbillningen och den förvillade passionen: der visas både yttersta grunderna till all skön sammansättning, och mönstren derför i de gamlas oförlikneliga skrifter. Emot sanningen, styrkan, ordningen af detta afhandlingssätt, hvad äro några flygtiga, lätta, ytliga behag, som verldsmannen förstår gifva sitt? » — Verldsmannen ler och betraktar endast det kärfva i denna grundlighet, det kalla i denna undersökning, det pedantiska i denna

ordning. Skulle ej denna inskränkta anda, som alltid känner sin tillräcklighet, bedraga dem båda. Visserligen tillhör det den djupare lärdomen, att framställa ämnena i en rätt synpunkt, att utstaka deras gränsor, ge reglor för den goda sammansättningen, ge den sanning, ordning, öfvertygande kraft: men ger den derföre ensam deråt klarheten, rikedomen, färgorna och lifvet? KELLGREN erkände vigten och nyttan af den grundliga, men sanna och redbara lärdom, som han under sin längre akademiska lefnad inhämtat; men han såg ock dess brister, och föraktade ej att afhjelpa dem. Snart bödos honom äfven tillfällen att införas i den vackra verldens kretsar och det finare umgänget. Hans torftighet, särdeles efter hans faders död, blef i detta afseende en välgerning. Den nödgade honom, att med förnämare barns undervisning bereda sin utkomst och sina studiers fortsättning. Denna möda är tung, är ofta förödmjukande och otackad, men dess nytta är mångfaldig. Jag talar egentligen ej om förståndets vinst. Det är emedlertid ej blott mängden af begrepp, ej blott deras styrka, djuphet, rikhaltighet, som en ung man behöfver: det är äfven redigheten, behaget, lättheten att dem meddela; egenskaper, som alstras af behofvet att nedlåta sig till en spädare ålders inskränkning, stadga dess barnsliga flygtighet, eller skingra en trögare fattningsgåfvas mörker. Hvad man uppoffrar af den tid man behöft att rikta sina begrepp, återvinner man i konsten att bestämma och förenkla dem.

Men ännu vidsträcktare är nyttan häraf, för kännedomen af verlden och menniskan. Den unge lärdomsidkaren, som ur sina föräldrars hus, det enda, hvars hemseder han haft tillfälle att lära känna, flyttas i det enskilta lugnet af sin studerkammare vid Akademien, omgifves endast af böcker, hvilkas vishet är död och föga användbar, eller af sina jemnåriga vänner, med samma behof och samma ringa erfarenhet, som han. Huru litet bekant skulle han icke blifva med den verld, som han likväl är ämnad att upplysa och gagna, och de menniskor, med hvilka han är dömd att lefva, om han icke, införlifvad likasom på nytt i en främmande familjs sköte, såg der den husliga lefnadens behag eller skuggor för sig blottade; vandes att, utan förvåning eller förakt betrakta lefnadssättet i ett högre stånd eller en högre lycka: lärde sig känna nya för honom okända driffjädrar till menniskors gerningar, skåda menskliga passionernas kamp, tomheten af menniskors önskningar, och den förföljda sällhetens flykt, äfven ur de rikares palats. Jag fruktar ej att säga det; det är i denna skola, som många ypperlige både lärare och författare bildat sig: dem ett oblidare öde alldeles tycktes hafva utestängt ur den finare sällskapslefnadens kretsar; här födes klokheten, som drar nytta af menniskors svagheter, och tålamodet, som fördrager, och mildheten, som förlåter dem; här ändteligen vinnes småningom denna kloka försigtighet, att skicka sig efter tiden,

den, och denna svåra konst att känna sitt beroende, och utan klagan bära det, och denna frimodighet, som höjer sig öfver orättvisa öden, och denna böjlighet i lynnet, som antager alla klassers ton, och detta allmänna vett, som obesväradt visar sig i alla kretsar och lyser alltid lika. Var det lyckan, eller var det visheten af KELLGRENS uppförande, som förvandlade de ansedda hus, der han åtog sig undervisningen, till en faders hus för honom, och som tillät honom att utan vidrigheter, vanliga i denna belägenhet, draga hela lärdomen deraf? Han tillstod, att det var här som hans odling fullkomnades; och hans hjerta har alltid och äfven offentligen erkänt sina förbindelser.

Snart är detta snille moget, och denne man fulldanad. För att bjuda nya och rikare ämnen åt hans forskningar, underhålla hans betraktelser och fullkomna hans kännedom af menniskan och verlden, återstod ett enda: någon tids vistande i hufvudstaden. Tillfälle dertill öppnas. Om han förut, under den tid han tillbragte i flera enskilta hus, med ett uppmärksamt öga skådat huslefnadens enformiga och tysta inrättning, dess sällhet, då den föder friheten, förtroligheten och lugnet, dess bitterhet, då den störes af ärelystnad, oordningar och stormande begär; om han der lärt sig älska idogheten, som uppsöker mödorna, och ordningen, som lättar dem, och hvilan, som ger kraft

till nya; om han, med ett ord, vid sin ankomst till Stockholm, var väl bekant med den enskilta lefnadens behag och mödor, med särskilta menniskors passioner och lynne; så öppnades nu ett vidsträcktare fält för hans verksamma själs betraktelser. Hufvudstäder äro små sammandrag af hela samhällen. Vill man känna förmågan eller svagheten af menniskors förenade krafter, beundra styrkan af det bräckliga band, som ofta oupplösligt sammanbinder dem: dela folkets första känsla vid de intryck det emottager af regering, af lagar, af alla förändringar i samhällsinrättningen: så är det visserligen i hufvudstaden, som denna förening är bäst knuten, detta band bäst befästadt, och der denna känsla med största liflighet yttrar sig i förtjusning eller harm, i glädje eller tystnad. Vill man mäta graderna af det allmänna vettets framsteg, den allmänna smakens odling, så är det här en filosofisk åskådare skall finna hvad som återstår att uppfylla, i det ideal han gjort sig om en allmän upplysning: skall, kanhända, förödmjukad och suckande, finna det vid offentliga nöjen, i större folksamlingar, på teatern, i dagblad och jurnaler. Menniskors passioner, som resa sig i en beständig strid emot hvarandra: dårskaper, som oförställda framträda, eller sminkade dölja sig i alla stånd: ett skiljaktigt lefnadssätt, en förändrad sällskapston i hvarje olika samqväm, dit man flyttar sig; den högsta odling och det vildaste mörker; de ädlaste dygder och de nedrigaste brott; den mest lysande

yppighet och det yttersta elände — sådan är den tafla hufvudstaden framställer. Och hvilken känslofull filosof skulle icke med rörelser betrakta den? Hvilken, med KELLGRENS mognade förstånd och varma hjerta, skulle icke dervid ryckas ur sin hvila och känna sina krafter lifvas? Hans skyddsande tycktes säga honom: se här fältet för din verksamhet; dygder att upprätthålla, dårskaper att bekriga, villfarelser att rätta. Igenkänn din kallelse och uppfyll den. Den är uppfylld denna kallelse. J veten det, M. H. J, som närmare pröfvat och erkänt eder medbroders förtjenst; och fäderneslandet svarar suckande: den är uppfylld. Men tillåtom ej vårt bifall förekomma granskningen. Stockholm, som emottog KELLGREN vid 26 års ålder, fästade honom der under hela hans lifstid, med endast korta afbrott. Hans rykte hade föregått honom, och de loford hans, ofta emot hans vilja, kringspridda skaldestycken beredt, gjorde den unga skalden i hufvudstaden välkommen och eftersökt. Ett snille, utmärkt af sina arbeten och nationens aktning, kunde ej länge af GUSTAF den Tredje vara okändt och obelönt. Det är ej möjligt att tala om en vitter man, som hedrat hans tidehvarf, och ej tillika i dess åminnelse blanda denna stora Konungs lof. Att upplifva minnet af någon sånggudinnans vän, är att väcka åtankan af GUSTAF 3:s välgerningar; och det Svenska hjertat, som alltid älskade och efter hans död tillbad honom, känner här med förtjusning detta offer fordras af sanningen. E-

der saknade Stiftare, m. H., viste att af all en nations ära, är den vittra den mest oskyldiga och den minst förgängliga; att en man icke är förlorad för sitt fädernesland, som kan upplysa det med sina kunskaper och hedra det med sitt snille: att bemödandet att krossa dårskaper, utrota fördomar, uppdaga villfarelser, är tillräckligt embete, tillräckligt anspråk på fosterlandets erkänsla, Regentens uppmärksamhet och belöning: att derjemte i ett land, der odlingen ej stigit högt, der den läsande hopen är trög och kallsinnig, ett land, hvars språk ej kännes i Europa, och hvars ringa folkmängd gör antalet af läsare ringa: att i ett sådant land en författare ej kan segra öfver svårigheterna genom egna krafter, ej har tillräckligt stöd af nationens högaktning, men väntar af en upplyst regerings omsorger sin uppmuntran och sin lön. Den kunde ej uteblifva för en man af KELLGRENS förtjenst. Han utnämdes först till Kongl. Bibliotekarie, och sedan till Konungens HandSekreterare; med löner, som småningom ökades och beredde honom den nödiga utkomst, den lugna och sjelfständiga beqvämlighet, som hans måttliga begär önskade, och hans nit för litteraturen behöfde.

Och här är loppet af hans öden uppfyldt: här är hans rum i samhället fästadt. Den enkla vård minnet på hans aska uppreser, prunkar ej af förunderliga lefnadsskiften, ovanliga befordringar, lysande titlar, vigtiga värf och förrätt-

ningar i staten. Den enda skänk han emottog af lyckan, var att lefva under en Konung, sjelf snille och snillets belönare. I öfrigt har KELLGREN sjelf skapat sitt mått af sällhet och odödlighet. Snart skall af alla hans händelser i lifvet ingen enda finnas minnesvärd. Hans namn blir hans enda märkvärdighet; hans förtjenst, hans lycka, hans odödlighet, allt förvaras i hans skrifter, och det är der man skall söka dem.

Jag inträder med darrande steg på det vidsträckta fält, som möter mig. Jag tillhör Eder, M. H., och jag är ej så förblindad af denna min ära, att jag skulle glömma eder billiga fordran och svårigheten af den pligt mig åligger. Det är ej här nog för lärjungen att säga om sin mästares arbeten, som Voltaire om Racines: allt är skönt, sant, förtjusande, harmoniskt. Jag måste stödja detta omdöme på grunder, dem J gillen. KELLGRENS ära som författare, begär en sträng filosofisk granskning: det är den som befäster hans odödlighet. Hans anspråk derpå äro ej tvetydiga. Allmänhetens dom och eder, M. H., har ej varit skiljaktig om hans arbeten: jag kunde med trygghet hvila dervid, och dölja mig i min skugga. Men jag är kallad till KELLGRENS efterträdare; mig tillhör att sträfva till hans höjd: och jag kunde icke bära äfven den tysta förebråelsen, hvarmed jag skulle tro mig se hans skugga möta mig, att jag af blind beundran ej mäktat skapa ett omdöme, eller af svaghet ej vågat yttra det.

Redan i Kellgrens blygsamma uppträde som författare, skulle man hafva igenkänt en sann talang. Han såg i ett klart ideal höjden af vitterhetens möjliga fullkomlighet, och misströstade derföre att uppnå den. Hans första försök förtroddes i största hemlighet åt gömda lådor, hvarur de aldrig framdragits. Äfven hans bror, som han på det ömmaste älskade, fick, oaktadt sin begäran, ej förtroende af stycken, dem han sjelf kallade alltför flygtiga, obetydliga och illa granskade. Denna blygsamhet var ej förställd: allmänheten har sedan nästan med förtrytsamhet anmärkt hans stränghet emot sig sjelf. Ifrån Franska vitterheten, då, snart sagdt, den enda kända i norden, hämtade han sina första både mönster och reglor. Detta exempel, ehuru här kanhända tillfälligt, förtjente att efterföljas af våra unga vitterhets-älskare. Må man förebrå Galliens skaldekonst dess enformiga gång, dess mindre dristiga utflygt, dess vekare behag. Detta lands klassiske författare skola dock alltid värderas för redbara skönheter, behaglighet, ordning, jemnhet i stil. Den unge försökaren, hvars inbillning är utsväfvande, hvars känsla är varm och lätt förvillad, behöfver kanske snarare tillbakahållas af vishetens varning och reglornas tvång, än upphetsas af äfventyrares framgång, som någon gång trotsat dem. Den högre flygt Tysklands och Englands dristiga snillen tagit, synes mera ämnad att uppelda mannaålderns trögare tankefart, och öfvervinna dess kallare betänksamhet. Jag återkom-

mer till KELLGREN. Den allvarsamma och filosofiska riktning, som hans lifliga snille, redan under hans första uppfostran, antagit, grundlade den tidiga böjelse för satiren, som förrådde sig i hans första skrifter. Man möter deri utbrott af den filosofiska förtrytsamhet, det sorgliga verldsförakt, som en lugn betraktelse af menniskan och lifvet väcker i alla känsliga själar. Dessa känslor yttrade sig i KELLGRENS första och den tiden mest gillade och äfven belönta arbeten: *En ynglings inträde i verlden*, och *Ode öfver en stadig man*. Detta sednare stycke i synnerhet, som han aktat värdigt att upptagas i samlingen af hans skrifter, och som der försvarar sitt rum, vittnar bäst om de begrepp han gjort sig om menskliga lifvet, dess villor och olyckor, och den ståndaktiga själsstyrka, som segrade deröfver. Poeten har gjort sin egen målning.

Han sjöng ej blott en stadig man,
Han var det.

I sanning, hvilken egenskap skulle en sann kännare snarare röja i en författares naturliga daning för satiren, än denna sällsynta gåfva att, likasom på afstånd, beskåda lifvet; denna stilla uppmärksamhet, som hör verldsstormen rasa, och ej slites deraf ur sitt lugn; denna filosofiska skarpsinnighet, som känner lagarna för naturens och menniskors förhållande, och upptäcker hvar afvikelse derifrån; denna djupa och derföre sorgliga känsla af menniskans svaghet och förnedring, som skuggar taflan, det är sant,

men ger henne sanning, djuphet och kraft. Det är af dessa egenskaper, som skämtet och åtlöjet få både sin rätta riktning och sin mest segrande styrka. Man har ej rättighet att le åt lifvet, förr än man uppmärksamt betraktat det: att förakta menniskan, förr än man känner henne: att bestraffa dårskapen, förr än man säkert dömmer om det löjliga och straffbara deri. En filosofisk kännedom af menniskan, en allvarsam och sorglig betraktelse af hennes förvillelser och eländen, har hos de lyckligaste satiriska snillen förenat sig med skämtets lifligaste sprittningar. YOUNG, med all sin dysterhet, skref *Natt-tankarna* och *Satiren öfver Ärelystnaden:* Auktorn till *Verldsföraktaren* och *Satiren öfver mina Vänner* skref *Menniskans eländen* och *Odet öfver Själens styrka;* KELLGREN, så skämtsam och leende i sina mesta skrifter, röjer dock samma själs sorgliga rörelse i flera Oden: *En stadig Man, Afunden* och *Förtviflan.*

Jag har trott mig böra anmärka denna djupare egenskap i KELLGRENS satirer och skämtsamma stycken, der den vanlige läsaren endast tror sig röja lättsinnighetens ledigare skämt och en glädtig inbillnings löjliga sammanställningar. Emedlertid hafva få skalder haft en mera afgjord kallelse för den högre satiren, och fullkomligare uppfyllt den. Jag beundrar med mängden denna lyckliga gåfva att uppsöka det egentligen anstötliga i hvar dårskap och förvillelse: denna rika uppfinning, att genom en lycklig samman-

hållning göra det lifligen kändt: denna djupt sårande, men nästan omärkliga udd i det milda åtlöjet: denna lediga, harmoniska rörelse i det stickande skämtet: denna jemt underhållna glädtiga ton, som kitlar utan att såra, bestraffar utan att förbittra: men jag ser de ädlare egenskaper, hvarifrån den satiriska talangen härleder sig. Jag välsignar och tillbeder detta lågande nit för sanning, rättvisa och dygd: detta oförsonliga hat till förtryck, dårskaper och last: detta varma deltagande med all förtjenst, som lider, all dygd, som förföljes: denna lifliga, oegennyttiga, öfvermenskliga känsla, som upplyftes af allt ädelt, som upphöjer menskligheten, förödmjukas af allt som förnedrar henne: detta oförskräckta mod att slunga åtlöjets åska emot dåren, ehuru högt han sitter, mot våldet, ehuru hotande det rasar. Satiren, rätt använd, uttrycker visserligen den lifligaste vördnad för dygd, förnuft, lagar och samhällsordning; och om den sanningen, att satiriske författare merendels äro de dygdigaste män, behöfde någon styrka af efterdömet, skulle jag nämna Kellgren och auktorn till Verldsföraktaren. Hvem igenkänner icke Kellgren sjelf i den förtjusande teckning han gjort af det sanna snillet, vid slutet af anmärkningarna till skaldestycket: *Man har ej snille, för det man är galen.* Öfver allt i detta ypperliga stycke, har det ledigaste skämt och det mest filosofiska allvar, det mest sprittande löje och den mest upphöjda rörande känsla förenat sig.

De öfriga hit hörande stycken af KELLGRENS hand vittna i kännares ögon om samma filosofiska anda: åtlöjets finhet, stilens glädtighet, skämtets lena och fria vändningar, versens lätta, flytande, harmoniska gång, hafva gjort dem högst välkomna hos vår läsande allmänhet. Sådana äro det redan i hans ungdom författade skaldestycket *Mina Löjen*, och alla KELLGRENS tid efter annan utkomna skämtsamma berättelser: *Jordens skapelse*, *Ljusets fiender*, *Dumboms lefverne* m. fl., som i alla tider blifva mönster på vårt språk. Jag tvekar ej heller att säga det: af alla KELLGRENS arbeten äro dessa i sitt slag de fullkomligaste, och skulle ensamme bereda hans rätt till odödligheten. Han synes i detta skaldeslag, mera än i något annat, hafva fritt fått öfverlemna sig åt sitt snilles egna drift och sitt hjertas naturliga rörelse. Komiskt salt, qvickhet, filosofi, nit för dygd och seder, förena sig med de poetiska behagen, att göra dem förträffliga; ändteligen är det ock till dem, som nationen och tidehvarfvet har mesta förbindelsen. Jag kan icke här förbigå en ofta anmärkt stridighet i det allmänna omdömet. Man är ense om satirens och det väl använda skämtets ofelbara och lyckliga vetkan: man erkänner att åtlöjet utrotar villor, dem alla andra bestraffningar, dem nit och förföljelser skulle göra mera allmänna och farliga: att det träffar brott, dem lagarne lemna onäpsta: att dess pilar hinna den högt uppsatta dårskapen, som man af vana och undergifvenhet skonar,

eller ej vågar uppenbart angripa; man är icke blind för framgången af satirens vapen, man önskar den och finner sig lycklig deraf, men man är otacksam mot de snillen, som nyttja dem. Allmänheten, som merendels dömmer sannare om verkningen än orsaken, om vitterhetsstyckets än om författarens förtjenst, ser i den friare vändningen, i den muntra och lifliga rörelsen af ett skämtsamt stycke, endast ett gladt lynnes lättsinnighet, som ler och väcker löje; ser äfven i de mörkare dragen af den förtrytsamma satiren endast ett vresigt lynnes nycker, framrusande, som det synes, af oförmögenhet att tillbakahålla det personliga missnöjet och en sårad egenkärleks hämdeskri. Den sinnliga hopen, drifven af sina inskränkta begär för dagen, utan annan harm, än smärtans för ögonblicket, utan annan hämdlystnad, än personlighetens, lyfter sig långsamt till begreppet om ett oegennyttigt hjerta, som upplågar, icke af enskilt förtörnelse, men af medborgarens och menniskans, som hämnas, icke på brott emot sig, men emot förnuftet och sederna.

Härifrån härleder sig den ringa rättvisa man visar de förtjenta män, som mot laster och dårskaper vända det mäktiga åtlöjets vapen, den misstanka man hyser till deras afsigter, den benägenhet man röjer att i deras oskyldigaste arbeten uppsöka tillämpningar och personliga anfall; och i allmänhet de vidriga omdömen och den bitterhet, hvarmed dårskapen och lasten

hämna sig på deras mest segrande bekrigare. Man ler, ty man älskar löjet; man beundrar snillet, ty man förtjuses; men man anklagar det obevekliga hjerta, hvars mildhet man känner sig behöfva. Af alla de vidrigheter män af snille möta på sin väg, är denna utan tvifvel den bittraste. Att se sig bortblandad med sjelfva den föraktliga hop af dårar och lastfulle, som man bekrigar: att med sjelfva de arbeten, hvaraf man borde skörda ära och välsignelse, bereda sig otack och förföljelser: att se sjelfva sitt hat till odygden misstänkt för ett hemligt förbund dermed: att älska dygden och hatas, angripa dårskapen och förföljas — hviken förödmjukelse för menskligheten, som gynnar dessa fördomar, hvilken smärtande erinran för män, som arbeta för sitt slägtes upplysning och ära? KELLGRENS hjerta, så förtjust af allt som upphöjde menskligheten, så ömt såradt af allt, som förnedrade henne, var mera känsligt för detta lidande, än för något annat i lifvet. Det väckte hos honom den lifligaste förtrytelse, att höra sina satiriska skrifter så vrångvist dömmas: afsigter påtrugas auktorn, helt andra än dem han hyste; det renaste ord, den klaraste mening misstydas: tillämpning sökas der ingen var åsyftad, och hvad han skrifvit af den oegenyttigaste harm emot dårskapen, och vanvettet, och lasten, anses för foster af agget, argheten och den enskilta hämdlystnaden. Dessa orättvisa, beklagligen ganska vanliga, omdömen skadade mindre honom än vitterheten, sårade mindre honom, än det all-

männa vettet. För dessas ära stridde han; förbrytelser deremot förlätos minst af hans annars milda och försonliga hjerta.

De mindre stycken af KELLGRENS hand, som i samlingen af hans skrifter förekomma under namn af blandade dikter, äga till en stor del samma satiriska och skämtsamma vändning, som egentligen tillhör hans lynne, och gjuter lif öfver ämnen, annars, som det synes, ganska vanliga eller obetydliga. Detta är snillets sanna kraft. Man upptäcker deri ingen konst, intet tungt bemödande: tankarne ha antagit en enfald, stilen en lätthet, versen en harmoni, som egnar ämnet. Det naiva både i tankar och uttryck, som i allmänhet utmärker KELLGRENS poesi, har här sitt rätta och egentliga fält. Det utsväfvar aldrig öfver sina skrankor i den gränslösa tankarnas verld, det hämtar ur det verkliga lifvet dessa sanna skönheter, som man genast igenkänner, som ej, för att uppsökas, möda eftertankan, och som derföre med så mycket behag gjuta sig i den lugna läsarens sinne. Men hans säkra känsla bevarade honom ock för en annan ytterlighet, vanlig hos författare, som emot sin kallelse jaga efter det antingen skämtsamma eller rörande naiva: denna ängsliga, vämjefulla härmning af den verkliga naturen, som öfvergår till platthet och osmaklighet. KELLGRENS känsla i hans smärre stycken är, som den bör vara, enkel men ädel: han upplyfter sig aldrig till den sentimentala verldens

aflägsna rymder: han ser omkring sig en bildrik natur, en skön poetisk verld, och derifrån hämtar hans snille ämnen: hans qvickhet är natur, hans naivetet är känsla, och båda förtjusa med oförmodade och lifliga intryck, som den sköna lyriska tonen, med sin sanna poetiska kraft, fäster djupt i själen. Man beundrar lättheten, skämtet, den fina umgängston, den förunderliga rikedom i vändningen, som utmärker dessa små arbeten: men älskar man en mera djup, dyster och högtidlig känsla, skola ej heller stycken saknas, der den med all sin värma och rörande kraft utgjuter sig. KELLGRENS verser framstörtade helgjutne ur hans hjerta; derifrån deras kraft att väcka och underhålla djupa rörelser. Sådana äro tvenne stycken, som för första gången prydde samlingen af hans skrifter: *Till Fredrika* och *Till Christina*. Aldrig uttryckte sig hans känsla mera sant, ädelt och rörande: det är omöjligt att läsa dessa stycken, och ej röras, och ej känna författarens hjerta, och ej älska det. Eller hvad är det poetiska uttrycket, om det ej är hjertats naturliga språk? Hvarifrån, om ej från den känsla, som uppfyller själen, hämtar versen sin kraft, sin rörelse, sitt välljud? — Än afbruten och vild, målar den sinnesrörelsernas strid, som uppstå och förjaga hvarandra: än jemn och harmonisk, deras stillhet, då de hålla hvarandra i jemvigt: än len och majestätiskt flytande, detta högtidliga själens tillstånd, der passionen hvilar, men efter

kamp, tystnar, men af undergifvenhet för en högre styrka.

Jag har, M. H., äfven med fara att trötta edert tålamod, trott mig böra dröja något längre vid KELLGRENS satiriska och lätta skaldestycken, både för det mig synes, att eder begråtne medbroder igenom dem haft mesta inflytelsen på sitt lands vitterhet, och, det som är vigtigare, på sin nations upplysning och seder; och för det att den lyriska versens förtjenst synes mig vara alldeles hans egen, och denna hans ära odelad. Äran att hafva förädlat och med ypperliga stycken riktat Svenska teatern, tillhör honom icke ensamt. Den delas af de bildande konsterna, af den musikaliska, den tecknande mästaren, och framför allt af det stora Snille, som uttänkt planen och sammanfogat delarna till ett helt, under hvars ögon KELLGREN hade den lyckan att arbeta, och åt hvilken, till hans och hans tidehvarfs ära, han tacksamt återbar dessa lån, som han sjelf har den blygsamheten att kalla dem. Det är sant, dessa arbeten återkommo betydligen prydda och riktade af KELLGRENS hand; man röjer i den lyckliga utförningen äfven det snille, som endast behöft påkallas, för att yttra sin skapande förmåga. Men den påkallades icke, och det är oss endast tillåtit att anmärka hans sällsynta skicklighet att fullkomligen tänka sig in i en främmande plan, fatta karakterernas skuggningar, sammanbinda händelserna, finna de lyckligaste

vändningar i dialogen, gifva hvar särskilt del sin kraft och sin verkan till det helas förträfflighet, och gjuta deröfver dessa vexlande poetiska behag, som förtjusa åskådaren och läsaren. Denna uttryckets högsta skönhet är här, som i all KELLGRENS poesi, uppnådd. Hans vers var redan ett sant musikaliskt uttryck, hvarmed det kostade kompositören ringa möda att instämma. Aldrig har tonkonsten i behagligare samljud förenat sig med poesien. Jag behöfver härpå icke åberopa andra bevis, än hvar åhörares känsla och KRAUS's vittnesbörd.

Så emottog Sveriges lyriska skådeplats det mästerstycke, som ensamt skulle kunna rättfärdiga dess inrättning. *Gustaf Vasa* uppfördes: denna eviga minnesvård, dit den förtjuste åskådaren kallas att upplifva KELLGRENS ära, eller hemligt skänka en tår åt hans minne bland dem, som CECILIAS bojor och CHRISTINA GYLLENSTJERNAS ståndaktighet och GUSTAFS tragiska hjeltemod framlocka. Och då nationen ännu påkallar detta sköna styckets biträde vid sina mest rörande högtider: då hon älskar att deri se minnet af sina aflidna stora Konungars dygder, återkalladt vid de glädje-fester, dem dess tacksamhet bereder åt de lefvandes: då den Lyriska Teatern icke funnit något värdigare offer att nedlägga för en Drottnings fötter, hvars beskydd den anropar, icke trott sig äga någon prydligare drägt, hvari den kunde möta en

Prinsessas

Prinsessas blickar, som kommer att göra Sveriges lycksalighet, eller något renare samljud att förena med fosterlandets allmänna glädje; då det var *Gustaf Vasa* förbehållit, att från scenen helsa Sveriges Drottning, föremålet för dess välsignelser och dess hopp: hvad ära återstår för KELLGRENS minne att önska? Hvilken ärefullare lager begär Skaldens hjessa, hvilken *högtidligare* åminnelse hans stoft? Det sanna poetiska uttrycket är visserligen i KELLGRENS dramatiska arbeten det mest beundransvärda. Det röjer, mera än något annat, rikedomen af hans snille. I *Gustaf Vasa* denna ädla, varma, upplyftande ton, som prisar friheten, dygden, kärleken till fäderneslandet, och väckt en så allmän och rättvis förtjusning; i *Christina* det höga, värdiga, öfverlagda språk, som egnade OXENSTJERNA inför GUSTAF ADOLFS dotter; i *Gustaf Adolf* och *Ebba Brahe* det fria, naiva, framstörtande uttryck af beundran, hvarmed hopen betraktar EBBA BRAHES smycke, eller det lika naiva rörande i JOHANS oroliga begär efter tidningar från sin son — hvilka sanna och förtjusande drag, hvilka skönheter af poetisk målning! Om man ock erkänner, att KELLGRENS snille i *Christina* och i den öfversatta Tragedien *Olympia* med någon mindre lätthet synes röra sig, i de på samma afstånd återkommande rimmens fjettrar: om han ej der alltid uppnått all den fullkomlighet i versens byggnad, som man beundrar i *Skördarna* eller

Virginia, så bör det förlåtas ett tvång, som hans fria snille med ovilja underkastade sig. Eller var det, kanhända, en hemlig hämd af den lyriska Sång-gudinnan, hvars mest gynnade älskling han var, och som han der öfvergifvit.

I sanning ger denna lyriska ton alltid åt KELLGRENS skaldestycken en kraft, som med oemotståndeliga behag tränger sig in i själen, och der förevigar sitt intryck. Denna förtjenst, kanske den högsta af all poetisk, var ny i vårt fädernesland, och är KELLGRENS egen. Vårt språk rörde sig tungt, med en stel och afmätt gång, i det tyranniska rimmets fjettrar. Tankarne, alltid framställde i samma metodiska uppställning och enformiga drägt, förlorade af sin styrka; harmonien, aldrig vexlad, slog förgäfves med evigt samma återkallade ljud på det tröttade örat. KELLGREN gaf oss en egentlig poesi, der tankan och uttrycket, uttrycket och rimmet, med en fri och ledig rörelse åtfölja hvarandra. Svenska skaldekonsten tackar honom för sin djerfvare utflygt, sitt ledigare skick, sina lifligare behag, under en mera vexlad takt. Han har lossat den tunga kadansens bojor, och upplåtit till poesiens bruk en mängd af ord, särdeles daktyliska och koriambiska, som fornfädens sjelftagna myndighet uteslutit. Han har försont henne med rimmet, och förvärfvat henne deri en vän, ifrån, hvad det fordom var, en sträng väktare på alla hennes steg. Sverige emottog, om jag så vågar yttra mig, den lyri-

ska skaldekonsten, som en gåfva af honom: och ehuru hans skaldestycken kunna anses nästan som de första lyriska försök på vårt språk, tåla de dock ännu jemförelsen med de förträffliga stycken, hvarmed stora snillen i sednare tider riktat vår vitterhet.

I allmänhet röjer man sällan i KELLGRENS poetiska skrifter någon förvånande tankespänning, någon äfventyrad utflygt, något djerft och utomordentligt bemödande. Men ock intet misslyckadt. Det är alltid samma jemna kraft, som med sin egen naturliga förmåga uppehåller sig på samma höjd, utan att förlora sig i skyarna, det är sant; men ock utan att någonsin närma sig till stoftet. Om man ej förvånas af några dristiga bilder, några vågade tankar, någon prunkande sammanställning af ord; så intages och förtjuses man desto lättare af dessa bilders renhet, dessa tankars sanning, dessa uttrycks egentlighet och behag. Om inbillningen ej vällustigt för ögonblicket förlorar sig i en verld af diktade och dristigt sammanställda skönheter; så fästa deremot dessa sanna, ädla och rörande målningar af den verkliga naturen sina varaktigt ljufva intryck i själen. KELLGREN synes mindre hafva skrifvit för inbillningen, än för förståndet och hjertat; han nyttjade den förres konst endast som medel att besegra den sednare.

Och kanske är det härifrån, som hans förträfflighet äfven i den prosaiska stilen härleder

sig. Ty om den fördomen ägde någon grund, att en stor poetisk talang medför någon mindre skicklighet för det obundna skrifsättet: borde denna anmärkning endast gälla om dem, som sätta poesiens väsende i det djerfva, romantiska, jättelika; i en ovanlig spänning af krafter, en vild inbillnings utsväfningar i okända luftkretsar, passionernas alltid våldsamma utbrott, ett dystert och ofatteligt tankedjup, en sällsam ordfogning. Man kan beundra dessa mäktiga poetiska skapelser, man kan häpna öfver dristigheten af en flygt, som man ej mäktar följa; men om, hvad som ofta händer, dessa meteoriska snillen äfven hvälfva sig öfver den stadigare prosan, äfven deröfver sprida gnistor af sin eldiga inbillning och deri flytta samma halfva ljus, samma afbrott i tankar, samma vidunderliga ordföreningar, samma skimrande prål af bilder; så synas de utan tvifvel hafva misskänt sin kallelse och poesiens gränsor. Det gifves deremot skalder med denna säkra urskillning, som utstakar deras krets, nedom hvilken de aldrig sänka sig, men öfver hvars gränsor de ock aldrig äfventyra att flyga. Och denna visa måtta, denna kännedom af menniskohjertat, detta säkra omdöme om hvarje känslas motsvarande uttryck, denna behörighet af bilder och ordfogningar, denna harmoniska böjlighet, detta välde öfver språket, danar äfven deras öfverlägsenhet i det enklare prosaiska skrifsättet. Tankestyrka, renhet, liflighet, sanning, värma, äro egenskaper, lika nödvändiga för den pro-

saiska och den poetiska sammansättningen. Det är dermed, som desse odödlige författare lyst, hvilka gifvit mönster för dem båda: VOLTAIRE, GOLDSMITH, WIELAND, KELLGREN. Jag skall icke hafva den oblygheten, att inför Eder, M. H., anföra flera exempel, hämtade ur Svenska vitterhetens närvarande tidehvarf.

KELLGREN har skrifvit förträffligt öfver alla ämnen, af det enkla skäl, att han alltid lät tankan och känslan föregå och åtfölja sammansättningen. Med en vis återhållsamhet kastade han sig aldrig in på andra ämnen, än dem han fullkomligen öfvertänkt, och hvaraf hans hjerta var intagit och eldadt. Det arbetes beskaffenhet och den form, hvari han vanligen framställde sina tankar, gaf dem äfven en kraftigare fart och en allmännare verkan. Af hvad vigt för ett lands upplysning är icke ett godt dagblad? Dess ringa pris; dess lätthet att framtränga till alla folk-klasser; den hastighet, hvarmed det kringsprides; dess korthet, som betager den beställsamma lättingen all ursäkt: ämnenas tydlighet eller leende utseende, som ej hotar att möda eftertankan, och som väcker äfven den mest slumrande kallsinnighet; nödvändigheten ändteligen för hvar och en liten person i samhället, som har några anspråk på att visa sig och höras i våra vackra kretsar, att känna dagens nyheter och hafva läst dagens papper: alla dessa omständigheter förenade, göra ett dagblad till det lättaste vehikel för upplysnin-

gen, och förklara dess kraftiga och erkända verkan på det allmänna tänkesättet, hvilket det på en gång bör uttrycka och leda. Äger medborgaren en nyttig upptäckt att meddela, frukten af hans eftertanka och erfarenhet; begär den villrådige en förklaring, ett råd, en nödig underrättelse; det är här, som denna röst frambäres, dessa upptäckter kungöras, dessa underrättelser lemnas. Tarfva våra offentliga inrättningar att förbättras, våra lagar att jemkas: det är här, som förslag dertill framställas och pröfvas. Behöfver den allmänna uppmärksamheten vändas på stora och vigtiga föremål: det är här den skall finna både en kraftig väckelse och en säker riktning. Saknar en dold förtjenst sin uppmuntran af det allmänna omdömet: det är här den skall häpna finna sig bemärkt: hotar en uppstigande fördom att växa och rota sig; det är här den skall qväfvas: höjer en segrande villfarelse, en rådande last, sin trotsiga panna mot förnuft och seder; det är här deras svagheter blottas, deras fall beredes, deras förskansningar af förnuftets vapen nedrifvas. Så vigtigt är ett dagblad för ett lands ljus och sällhet; det är den säkraste måttstock af dess närvarande odling; det målar i en trogen tafla tidehvarfvets brister och behof, och framlägger de kraftigaste medel att afhjelpa dem. Välsignelse öfver de mäns bemödanden, som med värdighet nyttjat denna det allmänna vettets organ! Välsignelse öfver deras stoft, som deri förelyst med sina efterdömen! Behöfver jag här-

vid framställa KELLGRENS? Har fäderneslandet redan glömt, eller skall det någonsin glömma de sällsynta egenskaper han förenade, och som utmärkte hans kallelse till detta stora företag? En fin kännedom af tidehvarfvet, dess brister och behof: en nära bekantskap med alla folkklassers ton, begrepp och seder: en skarpsinnighet, som uppdagade den bäst maskerade dårskap: en nitisk vaksamhet på hvart steg till afvikelse från förnuftets och dygdens lagar: en förunderlig skicklighet att väcka den allmänna uppmärksamheten med det lätta, behagliga, skämtande i tonen, att fästa den med klarheten och styrkan af bevis: en ståndaktighet, som ej tröttades af det första anfallets mindre framgång, af hopens länge visade köld och otack: ett mod, som ej fruktade den mest trotsiga fördom, den bäst beväpnade last, ej kände någon annan fara, än dygdens och sedernas, förnuftets och sanningens. Hvem har känt KELLGREN? — Nej, hvem har läst Stockholms Posten, och ej der igenkänt dessa egenskaper? Också har detta dagblad, som först inrättades af KELLGREN, och som nu i 19 år ledt det allmänna tänkesättet, derifrån tillbaka vunnit en styrka, som tyckes hafva befästat det emot tiderna och händelserna. Denna lycka, sällsynt i vårt fädernesland, härrör det förnämligast af sitt värde, som ifrån dess första inrättning aldrig varit i aftagande, men väl ofta bragt till en förträfflighet, som tål jemförelsen med de bästa dagblad hos alla nationer. För ett filosofiskt öga

visar sig detta värde bäst i verkningarne. Hvilken vanlig åskådare mäter kraften af ett stort snilles mödor? Hvem gör rätt åt hans inflytelse på sitt tidehvarfs odling? Verkan af det ljus store författare sprida är säker, men långsamt och omärkligen framskridande. Fördomens mörker försvinner ej för den första stråle, som uppdagar den: dårskapens välde krossas ej af den första åskvigge, som ditslungas. Men småningom skingras dessa dimmor, och dessa grundvalar skakas. Om fanatiska villor ej mera härja en länge blodad verld: om vidskepelse och gyckelspel ej mera förolämpa det gäckade förnuftet: om man åtminstone blyges att offentligen angripa upplysning och vett: om i de storas umgänge man mötes af en viss nedlåtenhet, som härmar godheten: i de ringares af en viss upphöjning, som ej alltid förgäter sitt mänskliga värde: om i våra uppträdande författares skrifter man märker några spår till redighet, ordning och tankeföljd, några anständigt nedstämda begrepp om deras auktorliga kallelse: om vi i sjelfva verket emottagit någon odling i vett, någon mildhet i seder, någon förbättring i litteratur, hvem tackar samtiden eller en lyckligare efterverld derföre? Den njuter sin sällhet, och känner icke sina välgörare. Men du, som, uppmärksam, betraktar tidernas förändringar, möter deras brister och deras fördelar, följer det allmänna vettets gång och rättvist afdömmer dess faror och upplysningens seger; om du sett oss hotas af vidskepelsen och bar-

bariet; och ser dessa hotelser gäckade, ser smaken odlad, sederna mildrade, behagen spridda i umgänget, sällskapstonen renad — känn dessa fördelar och åtnjut dem, men öfverväg tacksamt deras förtjenst, som dem beredt. Glöm ej att välsigna KELLGRENS minne.

De smärre afhandlingar, som samlingen af KELLGRENS skrifter förvarar, bevisa med hvad sorgfällig vaksamhet han följt sitt tidehvarf, med hvad upplyst nit han sökt rena dess begrepp och förädla dess tänkesätt och seder. Men en mängd smärre efemera arbeten, ämnade till samma ändamål, och som kan hända lika säkert befordrat det, har han ej ansett värdiga att följa hans namn till odödligheten. Af denna egenskap äro äfven hans Recensioner och Kritiker, som haft en så vidsträckt och erkänd inflytelse på vårt lands vitterhet och litteratur. Och i sanning, om en stor mans förtjenst bör mätas efter vigten af hans mödor: om hvad han i lifvet försakat, efter döden kunde ersättas af fosterlandets tacksamhet; så äger KELLGREN de förnämsta anspråk dertill, just i dess snart bortblandade och förgätna skrifter. Eller rättigheten till ett odödligt namn, grundas den mindre på ärelystnadens bemödande att vinna det, än på den tysta blygsamma försakelsen deraf för fosterlandets nytta? Ett öfverlägset snille kan ej skörda ära af en strid med dumheten och den föraktliga medelmåttan: den upplysta granskningen, snillets verk, öfver-

lefver ofta ej den krossade skriblerens, hvilket genom ett oundvikligt öde släpar det med sig, ned i samma natt. Men det är icke blott minnets ära en vitter domare försakar, det är äfven nästan alla redbara njutningar i lifvet. Har han ett hjerta, danadt för vänskapen och friden; han måste nedtysta dess röst: är han känslig för menniskors blida omdömen, för samtidens kärlek och tacksamhet; han måste bereda sig att misskännas, att hatas, att sönderslitas af smädelsen: fruktar han att såra andras egenkärlek; han måste qväfva dessa milda rörelser: älskar han lugnet, friheten, hvilan; han måste ryckas derur. KELLGREN med denna ytterliga känslighet, som kanske är ett villkor för snillet, ägde dock mod att göra dessa offer. Han tillhörde icke sig sjelf, han tillhörde fosterlandet och verlden, och kände inga andra fördelar än sanningens och den allmänna upplysningens. De ha hämnat honom, det är sant, men för sent för lugnet af hans dagar, som argheten och smädelsen och de tysta qvalen härjade. Man har nu endast en röst om förtjensten af KELLGRENS kritiska arbeten: den upplysning de beredt och allmännare utspridt, vänder sig tacksamt tillbaka och uppdagar deras värde. Den skarpsinnighet, hvarmed KELLGREN föreså hvarje utkommande arbetes verkan på allmänheten, bestämde hans sätt att granska det. Den uppstigande, blygsamma talangen var säker att upptäckas och uppmuntras af honom. Hans rättelser, meddelade med godhet, med

en viss hemställande aktning, sökte dölja mästarens öfverlägsenhet: hans loford, lemnade med värma och ofta med frikostighet, lifvade begäret att än bättre förtjena dem; de voro uttryck af hans uppriktiga glädje öfver upptäckten af en ny förtjenst, som lofvade något åt vitterheten. Ypperliga författares arbeten upptogos af honom som välgerningar mot fädernesländet, med förtjusning och beundran, med en ofta låtsad blindhet för deras smärre brister. Man har förebrått honom detta vördsamma bemötande, som en feg skonsamhet: man har fordrat att han just mot dessa skulle hvässat kritikens udd: likasom verlden skulle vinna en fullkomlig dag, om man sökte borttaga fläckarna i solen, och emedlertid lemnade de svarta skyar oförjagade, och den tjocka dimman oskingrad, som ensamme hindra dess strålar att framtränga. Svaghetens foster för dagen, utan anspråk och utan uppmärksamhet, mötte merendels af KELLGREN en medömksam blick, som ej störde deras dödsro och ej förföljde dem i grafven. Strängare var han emot dessa äfventyrare, som genom trotsigheten af deras uppträde, nyheten i deras förvillelser, det vidunderliga, falska och vilda i deras sammansättningar, hotade att förvilla en förvånad allmänhet och tillvinna sig en uppmärksamhet, som det ovanliga ofta säkrare väcker, än det redbara, sanna och sköna. Denna ytterliga spänning, der naturen nekat krafter, denna ton af vigt, detta rop på uppmärksamhet, denna fantastiska

mask af originalitet, hvari det triviala förklädde sig, väckte en stor väntan och bedrog den alltid. Allmänheten behöfde upplysas, att ej taga charlatanismens skryt för grundelig kunskap, sällsamma orduppställningar för nya sanningar, anfäktelse för styrka. KELLGREN såg vettet, smaken, sederna i fara; han kände sin kallelse att rädda dem, och följde den. Segrande voro de vapen han nyttjade mot den trotsiga dårskapen: än det kalla bevisande förnuftet, än det skämtande löjet, än den krossande sarkasmen. Oredan upptäcktes, förvillelsen skingrades, den skrytsamma plattheten blottades, högmodet och proselyt-andan tystnade. Sverige räddades från villfarelser, som hötade icke blott smaken och sederna, men, genom deras stora inflytelse, sjelfva samhällets sällhet och nationens lugn.

KELLGREN gick segrande, men icke utan sår, ur den strid, hvari han för vettet och sederna inlåtit sig. Han kände lugnets värde, och uppoffrade det ogerna; men ett högre ändamål ledde honom. I allå sina kritiker och stridskrifter har han på detta ändamål fästat den trognaste uppmärksamhet, som aldrig tillät sig ledas från det allmännas vinst till den enskilta, från sanningens försvar till hans. Han led af orättvisa och kallsinnighet, men detta lidande var utan röst; hans suckar göto sig hemligen i vänskapens sköte, men det var alltid det förolämpade vettets harm som hördes, aldrig det enskilta missnöjets: det var alltid

förnuftet, han hämnade, aldrig en sårad fåfänga. Denna sinnesstyrka, så förunderlig hos en man af KELLGRENS fina känslighet, ger hans kritiker ett allmänt värde, som skrifter af denna art sällan äga. Derifrån detta kalla förstånd, som af inga retelser låter sig föras från saken: denna visa måtta, som aldrig öfverger det tillbörliga: denna ärliga rättvisa, som ärar den minsta grad af förtjenst, äfven hos en fiende: denna urskiljande stadga, som aldrig förblandar auktorn och menniskan, aldrig vänder anfallet ifrån litterära svagheter inpå personliga: ändteligen denna upplyfta, värdiga ton, som, jag vill icke säga, aldrig sänker sig till pöbeldom och grofheter, men alltid iakttager äfven det ädlare umgängets strängaste fordringar. KELLGRENS förtjenst i detta afseende är så mycket större, som dessa egenskaper sällan röjas i våra vanliga stridskrifter, och som de alldeles saknades i deras, som han bekrigade. Man har i hans ungdom, kanhända icke utan allt skäl, förebrått honom några ovarsammare anfall, i hvilka hans kritiska lans lopp fara att afbrytas: hans manligare vett agade snart denna något för häftigt utbrytande eld. Hans spådomar om uppstigande auktorers värde besannades nästan alltid af erfarenheten, och det vett, som röjde sig i hans kritiker, förtjente och åtnjöt med hvar dag en allmännare vördnad.

Artikeln *Dramatik*, som någon tid prydde Stockholms Posten, och som, för Svenska Tea-

terns båtnad för snart upphörde, ägde en stor och i vårt fädernesland alldeles ny förtjenst. Allmänhetens omdömen om dramatiska arbeten hade varit dels ytterligt kallsinniga, dels vacklande, eller ganska oriktiga. De behöfde en säker ledare, och hvilken Filosof hade smaken tydligare bestämd dertill, än KELLGREN? Svenska skådeplatsen har till honom eviga förbindelser för de upplysande anmärkningar öfver Teaterns ändamål och inrättning, de grundade omdömen om de uppförda styckenas värde, och de spelandes skicklighet, hvilka denne filosofiske kännare meddelte. Hans uppmuntrande bifall och hans varnande granskningar bidrogo lika mycket att förädla teatern, och att leda eller upplysa det allmänna omdömet. Stockholm afbidade med otålighet denna domares utslag; och våra små vittre granskare uppsköto försigtigt, att i sina vackra kretsar yttra sitt bifall eller missnöje, tills de kunde instämma med Stockholms Postens.

Bland KELLGRENS förtjenster af Svenska litteraturen, bör man ej förgäta den ömtåliga sorgfällighet för Svenska språkets renhet, som både hans recensioner och hans egna arbeten förråda. Han tillät sig aldrig någon afvikelse från den grammatikaliska riktigheten och det stadgade språkbruket; och äfven den friare poesien måste antaga band, dem han ägde gåfvan att låta henne bära med ledighet och o-tvungna rörelser. Hans fordringar i detta afse-

ende gingo så långt, att man icke utan ett slags missnöje ansett hans stränghet emot åtskilliga stycken, författade i hans ungdom, hvilka i sanning synas, under hans faderliga aga, hafva förlorat något af sina naturliga behag och sina täcka sjelfsvåldigare tycken. Utan tvifvel kände KELLGREN dervid hvad han uppoffrade, men han trodde, att helgden af ett språk, för hvars renhet han nitälskade, fordrade dessa offer. En särdeles vårdad nummer, bestämdhet i uttrycken, en noga riktighet i ordens böjningar och sammanfogningar, röjde sig i alla hans skrifter. Han trodde ej att en tanke blef djupare genom en vidunderlig ordfogning, hvar den framställdes, ett uttryck ädlare genom dess oförsynta djerfhet att trotsa språkbruket. Han hatade mörker, villervalla, onödiga nyheter; men han var icke en sträf, egensinnig, pedantisk granskare, som förkastade allt nytt och stiftade lagar af nyck. Han misstog sig icke om den stil, der uttrycket otvunget födes af tanken, och känslan ger musik åt sammansättningen: den nya skapelse, som begreppet fordrade, ansåg han nödvändig för språket. Der detta behof verkligen var närvarande, uppmuntrade han nitiskt alla bemödanden att afhjelpa det. De lagar han dervid sjelf följde, voro sunda och grundade. Han kände, att språkens och begreppens rikedom i ett jemt förhållande svarar emot hvarannan; han följde menniskosnillets gång, som icke begrafver några skatter, dem det dagligen behöfver nyttja, och han

log medömksamt åt detta ärliga götiska högmod, som hoppades kunna fylla närvarande tiders brist ur fornålderns inbillade öfverflöd. Kännedom af våra fäders språk kan visserligen hafva sin nytta, då fråga är om att närmare bestämma ordens fina, nuanserade skillnader, deras figurliga och deras egentliga bemärkelser, som ofta äro desamma med deras ursprungliga. Men att vilja rikta ett språk, som går till sin odling, ur ett fattigare och vildare: att vilja återföra det till ett tidehvarfs uråldriga skick, hvarifrån vår upplysning, våra seder och kunskaper beständigt sträfva att skilja sig; är kanhända ett bemödande lika löjligt, som onyttigt. Det är att kläda en skön och välbildad yngling i en uråldrig kostum, som förlöjligar honom. Naturligare tyckes visserligen vara att låna uttrycken för våra, utvecklade eller förfinade, begrepp ifrån samma folk, der sjelfva begreppen blifvit lånta. Det är derigenom, som Galliens för längre tid tillbaka odlade nation haft samma inflytelse på vårt språk, som på vår smak, vår sällskapslefnad och våra seder. Den har ibland oss infört nya begrepp, och med begreppen nya ord: att förjaga dem ur ett språk, der de redan vunnit burskap, vore ett fruktlöst och skadligt försök. Kellgren hade ej den löjliga fåfängan att beröfva sig och språket dessa tillgångar: han nyttjade dem frimodigt, och hans uppriktighet gör honom ära. Ibland de samlingar han gjort för den bokstaf, han åtagit

sig

sig att för Svenska Ordboken utarbeta, hade han äfven sorgfälligt antecknat alla Fransyska dithörande ord, som i vårt språk nu voro brukliga och ej utan förlust kunde uteslutas. Man har äfven med ett slags förtrytsamhet anmärkt, att hans stil någon gång antog ett visst tvunget och främmande utseende, af de Fransyska vändningar och talesätt han der nyttjade. Anmärkningen är ej alldeles ogrundad, och han har sjelf i sednare år erkänt dess sanning; men han kände af erfarenhet språkets brister, de svårigheter dess strängare grammatik och dess ringa förråd af ord lägga för talarn och skalden, och han underlät aldrig att anse dristiga lån och egna skapelser för vigtiga välgerningar, så ofta språket derigenom riktades med nya vändningar och ordställningar, som villigt iklädde sig dess naturliga lynne, och sammangöto sig dermed till en fullkomlig form. Våra närmaste grannars språk äga, genom sitt gemensamma ursprung med vårt, den största tjenlighet till detta ändamål. Kellgren erkände deras värde, och gjorde unga författare uppmärksamma derpå. Den största vinst trodde han vårt språk kunna hämta af Danskan, som genom ypperliga författare i våra dagar blifvit bragt till en hög grad af odling, och som Kellgren, särdeles de sednare åren af sin lefnad, högligen älskade. På goda öfversättningar satte han för samma orsak ett stort värde. Man röjer dervid bäst språkets brister, och väc-

kes att afhjelpa dem. Man vänjes att böja sitt språk efter en främmande tankegång: och nya vändningar och omklädningar af tankan bjuda sig frivilligt åt det skapande snillet. Men ock endast åt snillet. Den vanlige öfversättaren härmar författarens ton, men lifvas ej af hans själ, gör ej hans sätt att se och känna till sitt eget, meddelar orden och ej tankan, bokstafven men ej andan, och bryter språket våldsamt under ett främmande ok, som det är ovant att bära. Det är ej att rikta språket, att vanställa och tvinga det. Dessa anmärkningar äro ej mina; de tillhöra KELLGREN. Han har sjelf gifvit för öfversättningen de säkraste råd, likasom de förträffligaste mönster.

Jag har ej glömt vitterhetens förbindelser till Eder, M. H. Dess erkänsla för Svenska Akademien blandar otvunget och rättvist sin röst i KELLGRENS lof. Utan tvifvel var hans nit för Svenska språket en skuld åt eder inrättning, hvilken han från dess första stiftning genom Konungens nåd hade den lyckan att tillhöra. Unnen mig denna högtidliga och sorgliga ära, att likasom ifrån hans grift tolka eder saknade medbroders erkänsla mot eder stiftelse, som han i lifvet så högt älskade. Visserligen hafva edra råd, edra yrken och efterdömen eldat hans snille och riktat dess forskningar. Och, jag kan icke misstaga mig derom, med den saknad hvar och en af Eder personligt känner, förenar äfven edert allmänna nit

för Svenska vitterheten sin rättmätiga klagan. J hafven varit närmaste vittnen till den värdighet, hvarmed KELLGREN uppfyllde sitt kall, som eder ordförande, öppnade edra sammankomster, utdelade edra belöningar, och tolkade edra och allmänhetens tänkesätt för dem bland Eder, som hans hand införde i detta tempel. J hafven emottagit de sunda anmärkningar, hvarmed han pröfvade edra arbeten för språket, eller de skrifter, som underkastades eder granskning och dom. Ert bifall har varit enda belöningen för åtskilliga smärre till edra yrken hörande afhandlingar, fulla af qvickhet, sunda omdömen och filosofi, hvilka upplifvade edra enskilta sammankomster, och ej syntes utom dem. J veten med hvilket varmt deltagande KELLGREN skådade eder ära, eder framgång och edra missöden. Ändteligen var det ock åt edra hjertan, som den värma först meddelte sig, hvarmed KELLGREN emottog antingen de fullkomnade arbeten, som röjde mästarens hand, eller de icke alldeles misslyckade försök, som han trodde förråda en talang, hvilken blygsamt åt Eder förtrodde sin vård och sitt framkallande i dagen.

Men, KELLGREN har icke blott gagnat vitterheten genom sina skrifter; han har, kanhända, lika mycket gjort det genom sina enskilta råd, sin uppmuntrande godhet, och sitt sätt att bemöta unga författare. Den som förtrodde sig åt hans ledande hand, var viss, att alltid i ho-

nom finna en sträng domare, men en uppriktig vän. Godheten af hans hjerta gaf honom den sällsynta gåfvan, att säga hårda sanningar, och likväl höras med nöje; att förödmjuka, och likväl ej såra egenkärleken. Hans säkra och öfvade känsla kunde ej misstaga sig om författares kallelse, och de råd han derpå stödde hafva, kanske, befriat Svenska litteraturen från en mängd misslyckade skrifter, som, i fall de fått se dagen, vanhedrat henne och Nationen. Den olycklige försökaren smickrades ej af KELLGREN, men han tröstades. «Det är icke, sade denne kännare af menniskohjertat — den vittra äran, som framför all annan bör sökas. Den är, mera än all annan, förbittrad af afunden, agget och de tysta qvalen. Den måste vara utan fläck, eller den finnes icke. Medborgerlighet och dygd gifva en vida renare och mera lätt att vinna. Afunda ej auktorernas öde; det förtjenar ej att afundas. Fyll ert rum i den allmänna ordningen; blif god vän, menniska, medborgare, men blif icke Auktor» — så talade han, och denne samma domare, hvars varnande råd syntes så afskräckande, förändrade ton mera kanhända än öfvertygelse, då han upptäckte en ung författare med sann kallelse, hvilken han ansåg som otacksamt och brottsligt att emotstå. Det är till denna, som han sagt: Blif stor och olycklig. Han dolde ej sitt hopp och sin glädje öfver ett bemödande, som lofvade något åt vitterheten. Han mötte den unga försökaren med en aktning, som han trodde

vara en skuld åt hans framtida ära, den han tyckte sig förese. Hans enskilta granskning blef derföre ej mindre sträng och upplysande; men hans sätt att meddela den var så mildt, så hemställande, att hans råd älskades och följdes, äfven då de hemligen bestraffade. Han framställde dem icke som rättelser af anmärkta brister, men som anvisningar på en möjlig större fullkomlighet. Så väckte han uppmärksamhet på planens förbättring, på ämnets hemliga fördelar, på tankarnas naturligare sammanbindning, på stilens och uttryckens högre skönhet. Han fruktade såra den auktorliga egenkärleken, hvars ömtålighet han kände; och då denna ytterliga känslighet, som ofta förleder sjelfva snillet, någon gång utbröt, mötte den hans förlåtelse och tålamod. Han bemödade sig sorgfälligt, att dölja sitt snilles öfverlägsenhet, sina års, sin erfarenhets, sina insigters företräde: det var icke en lärjunge han mästrade, det var en like och en vän, som begärt hans råd, och som han låtsade tro icke behöfva dem. Gemensamma, ehuru med olika framgång idkade yrken väckte hans deltagande, och, om man ej alldeles bedrog hans väntan, öppnades snart hans hjerta för vänskapen och förtroendet. Äfven jag har njutit denna lyckliga erfarenhet. Jag påkallar ert vittnesbörd, ljufva minnen af en förfluten sällhet: ofta skolen J säga mig, hvad jag ägt och hvad jag förlorat; men bedragen ej min blygsamhet. Skulle icke Kellgren någon gång hafva misstagit sig, och

hans önskningar för Svenska vitterheten förledt hans omdöme och hans hopp till en för tidig ynnest?

I sanning, om någon haft rätt att kalla sin kärlek för vitterheten passion, så var det KELLGREN. Man erkänner och beundrar verkan deraf i hans skrifter; men hvem erinrar sig dervid hans vittra vakor, hans stränghet emot sig sjelf; hans tålamod i forskningen, som förökade mödorna; hans oföränderliga arbetslust, som undergräfde en svag kroppsbyggnad, och slutligen förtärde den? Hvem gör rättvisa åt det nit, hvarmed han för upplysningen uppoffrade sina dagars lugn, sin helsa och sitt lif. Ännu i de sista stunderna af sin lefnad var han sysselsatt med sina arbetens granskning: hans passion för vitterheten slocknade först med hans lif. — Alla de steg, som gjordes för dess förkofran och ära, väckte hos honom den lifligaste glädje. Hans smak var lika fördomsfri, hans förstånd lika utvidgadt, som hans hjerta skildt ifrån den inskränkta svagheten, att endast älska de slag af vitterhet, i hvilka han skördat ära. Han var närmast bekant med Fransyska vitterheten, och hade äfven efter hennes enskilta tycken inrättat en stor del af sina första arbeten; denna personliga smak uteslöt ej hans beundran af Englands, Tysklands och Danmarks dristigare snillen. Han kunde förlika kärleken för Racine och för Schiller, vördnaden för Voltaire och för Klopstock. Den

rimmade skaldekonsten hade gjort hans poetiska ära; han fördömde derföre så litet den orimmade, att han sjelf lemnat ett par lyckliga försök, för att uppmuntra och införa den. Alla vitterhets slag, som talade till förståndet och känslan, voro honom kära: deras nyhet var en ökning af förtjenst, ett nytt glädjeämne för honom. Han följde med förtjusning hvarje stor uppstigande förtjenst; och skulle hafva ärat och välsignat den, äfven om hon, hvad som ej var möjligt, bortskymt hans egen, och begrafvit hans döende namn.

Detta nit för Svenska litteraturens heder igenkändes äfven i den aktning KELLGREN visade dess idkare, och hvilken han för dem fordrade som en skuld af det allmänna. Ingen ting smärtade honom mera, än att se litteratörer, genom ett mindre aktningsfullt bemötande inbördes, likasom försaka sina rättmätiga anspråk derpå af allmänheten. Han afböjde med all sin förmåga den olyckliga bitterhet, hvarmed man ofta sett dem sönderslita och förnedra hvarandra. Om man allmännare känt de bemödanden KELLGREN gjort sig, att förena litteraturens idkare, blidka deras retliga harm och försona deras ömtåliga egenkärlek, skulle man ej hafva gjort honom den orättvisa förebråelsen, att hafva älskat vittra tvister, och hafva anmärkt stora mäns brister för det nöjet att såra dem. Han ledde med en vis varsamhet, så ofta han kunde, utbrotten af en alltför ret-

lig känslighet, undan det offentliga åskådandet, och dämpade dem säkrare under lugnet af det enskilta förtroendet. Man bör icke anklaga honom, om visse oblidkelige författare gifvits, som föraktat hans råd och sjelfve dragit sina svagheter undan det enskilta öfverseendet, som höljde dem, framför det allmännas ögon, som älskade att se dem blottade.

Kellgren hade en hög tanka om litteratörers värde, och helgden af deras kallelse. Det väckte hos honom den lifligaste sorg, att se detta värde af dem sjelfva förnedras och denna kallelse gäckas. Han önskade att se ljusets välgörande verkan på dem sjelfva, som tände och utspridde det, på deras seder, umgänge och sinnesställning. Han älskade att der upptäcka verldskännedomens, erfarenhetens och den mogna eftertankans frukter, och se den lugna visheten, flyttad ur deras skrifter i deras enskilta lefnad, gjuta deröfver med en majestätlig högtidlighet dygdens och snillets förenade glans. En hög grad af upplysning och ett ädelt hjerta ansåg han som oskiljaktiga, och misstänkte den förras halt, om han ej fick högakta det sednare. Hans fordringar voro rättvisa, men ej öfverdrifna; stränga men ej onaturliga. Han kände obilligheten af hopens omdömen. Han viste att den ofta fördömmer en passion, blott för dess liflighet och styrka, utan afseende på dess grund och föremål; att den villigt omfattar all tröst för sin svaghet; att agget och den sårade lasten

söka hämd, och bruka sina fördelar; att upptäckten af en lysande förtjenst är en seger för afunden; att dumheten ville öfvertyga verlden, att endast hon är god. Denna allmänhetens benägenhet till otack emot sina välgörare, väckte KELLGRENS lifligaste både harm och medömkan. Huru förtjustes han icke derföre, så ofta han såg dygden och snillet med gemensam styrka och glans understödja hvarannan. Verkställningen af denna stora förening gjorde hans största glädje i lifvet, icke blott som en tillfredsställd fordran af hans förstånd, men som en offentlig vederläggning af en allmän fördom.

Och hvaraf skulle denna fördom vara kraftigare vederlagd, än af KELLGRENS egen lefnad? Jag åberopar allas vittnesbörd, som känt eller betraktat honom; deras, som närmast omgifvit honom i den ensliga hyddans skugga, och deras, hvilkas fleråriga gemensamma yrken tillegnade sig hans dagliga umgänge; jag skulle ej frukta att påkalla sjelfva det enskilta förtroendets hemligheter; och vänskapens erfarenhet, för hvilken man aldrig döljer sig; och sjelfva afundens förtviflan öfver en här förlorad vaksamhet. Eller skulle jag misstänkas att vanhedra KELLGRENS minne med diktade loford; af vanans behof, som nästan fordrar dem; af ett gemensamt kalls egennytta, som förlåter och älskar dem; af vänskapens tacksamma förtjusning, som antager dem för verkliga? Väl, jag påfordrar inga andra vittnesbörd; må KELL-

GRENS hjerta bära vittne om sig sjelf. Det är uttryckt i hans skrifter. Man kan icke misstaga sig om detta vittnes sannfärdighet. Om en hel lefnads nyttiga bemödanden; om ypperliga och gagnande arbeten icke bevisa något för karakterens förträfflighet; så har icke dygden mera något uttryck, som röjer henne. Hycklériet kan icke evigt härma dygdens röst, dess tungomål förråder det en dag. Denna lågande kärlek för fädernesland, frihet, sanning, dygd, upplysning; detta ömma deltagande i menskligheténs lidande; detta hat till fördomar, förtryck, dårskaper och laster: om de icke funnits i KELLGRENS hjerta, aldrig hade de till denna grad upplifvat hans verksamhet, och med denna sanning uttryckt sig i hans skrifter.

Jag upprepar det: verldens omdöme är orättvist emot stora män. Hon gör dem brott af sjelfva den ursprungliga, lyckliga daning, hvarmed naturen först utmärkt deras öfverlägsenhet. En retligare känslighet, en lättare väckt inbildning, ett ömtåligare lynne, en hastigare omvexling i sinnesrörelser, en större liflighet och styrka i begären, ett häftigare utbrott af passionen: se der naturens stora verk, hvari hon förklarat sin kallelse till ovanliga förtjenster. Men hon mäktar icke uppfylla den. Denna naturens vidsträckta förmåga är villkoret för all öfverlägsenhet bland menniskor; men den tillskapar lika snart snillet som förvillar, och snillet som upplyser; äfventyraren och den sanna hjelten;

den nyttiga medborgsmannen och den vilda våldsverkaren; menskligheteris välgörare och dess plågoris. Vishetens verk återstår. Låt henne väcka dessa stora krafter, utmärka deras ändamål, leda och rikta dem; och den stora fordran af en ovanligt dygdig man är uppfylld. Kellgren hade en lättrörd känsla, lifliga begär och starka passioner: dessa yttrade sig lätt, och igenkändes allmänt. Men hvad eldade denna känsla, hvari grundades dessa begär? i fördomar? hela hans lefnad var ett bemödande att utrota dem: i falska begrep om tingens värde? han sökte icke annat än hvad visheten gillade: i ett misskännande af menskligheten? han stridde för hennes upplyftning och ära. Och hvilket var föremålet för hans önskningar; hvilken afsigten af hans mödor? Ett upphöjdt rum i samhället? han sökte icke ens ett embete: rikedomar? på den bana han följde, förvärfvas de icke, och han var öfver behofvet: beundran i den vackra verldens kretsar? han flydde dem: allmänhetens flygtiga lof? han krossade dess mest älskade fördomar: glansen af ett namn? han lopp fara att begrafvas i samma natt, dit han störtade plattheten och vanvettet: sysslolöshetens beqvämliga lif? han hade kunnat njuta det, och valde mödornas. Nej, erkännom det till menskligheten ära; det gifves oegennyttiga själar, som begära inga andra fördelar än det allmännas; menniskans, medborgarens, samhällets; hvilkas passion är kärlek för dygden som dygd, hat till fördomarna som fördomar, och

nekom då ej längre, att lifligheten af dessa begär, häftigheten af dessa passioner ensam åstadkommer stora uppoffringar, och är en ny vinst för menskligheten.

Denna förträffliga riktning af häftiga böjelser, denna oegennyttiga verksamhet, som glömde det personliga, var hos KELLGREN filosofiens ädlaste gåfva. Han arbetade af alla sina krafter på sitt slägtes förädling och sällhet; hans önskningar upphörde icke der hans förmåga slutade, hans hjerta hade velat verka öfver hela tidehvarf. Derifrån detta utbrott af glädje vid alla kraftiga steg för verldens allmänna nytta, vid alla vigtiga sanningars upptäckt och utbredande, vid hvarje ädel gerning, vid allt högt och ädelt, som upplyft menskligheten; derifrån denna lågande harm mot förtryck och orättvisa och våld, denna sorgliga förtviflan, då det var utom hans krets att träffa och krossa dem. Aldrig ägde fosterlandet en son, som ifrigare deltog i dess sällhet, och, jag tillägger det äfven med full öfvertygelse, som verksammare bidrog dertill. Man dömme dertill af hans skrifter, och deras verkan. Han nyttjade sorgfälligt alla anledningar att rätta villfarelser, utrota fördomar, upplysa begreppen, leda det allmänna tänkesättet, lifva den medborgerliga andan och väcka en nyttig verksamhet. Det deltagande fäderneslandets händelser väckte, de omdömen vidtagna författningar föranledde, uppmuntrades, styrdes eller rättades af honom. Han var en

väktare öfver nationens seder, en försvarare af lagar, ordning och samhällspligter. — Och i det ensliga lugnet af hans tjäll, huru uppmärksamt följde han icke de allmänna händelserna; icke med den tomma nyfikenhet, som blott söker tidsfördrif, eller den löjliga tilltagsenhet, som mästrar allt, eller den sjelfkloka myndighet, som alltid förespår och alltid spår falskt: men med en verldskännares säkra öga och aldrig bedragna erfarenhet; med en mans styrka, som känner sin förmåga, sin möjliga inflytelse, och nyttjar den; med en dygdig medborgares varma deltagande. Huru bedröfvad i den allmänna nöden, huru omtänkt att med måttet af sina krafter lindra den; huru förtjust af fäderneslandets räddning, sällhet och ära, huru färdig att välsigna dess välgörare! Ännu i hans sista stunder uppeldades hans hjerta af dessa känslor; och dess sista rörelse var en suck för verldens ljus och dygd, för Sveriges sällhet och dess uppgående hopp.

Men jag hör en röst af förebråelse höjas. Denna oegennyttige Filosof har han aldrig smickrat högketen, aldrig öfverdrifvit sina loford? Jag svarar: han har följt sin känsla, sin tacksamhet, rättvisan, sin egen och sitt tidehvarfs öfvertygelse. För att göra honom rätt, läs hans skaldestycken till högstsaliga Konungen, och skåda tillika de offer hela vitterheten framburit åt sin beskyddare; läs hans lof i nästan alla goda skrifter, som prydt hans tidehvarf — och

döm att det var förtjent. Eller, det gifves ingen författare af förtjenst, intet sant snille, som ej smickrat. Hvilken vitterhets idkare under GUSTAF III:s tidehvarf trodde sig icke lefva i Augusti? hvilken medborgare tackade honom icke för vettenskapernas och vitterhetens beskydd, konsternas upplifvande, nationens ära och upphöjelse? Hvilken beundrade icke hos honom snillets eld, hjertats mildhet, sinnesstyrkan, ädelmodet? KELLGREN hade den rättvisan att deltaga i detta lof; och denna gemensamma röst af allt hvad Nationen har ädelt och vördnadsvärdt, gör tillfyllest. En lifligt uttryckt känsla af vördnad och tacksamhet är en skuld af snillet, då denna vördnad är sann, denna tacksamhet förtjent, gillad af nationen och oskiljaktig från hennes. Sådana voro de offer KELLGREN frambar.

Den oegennyttiga dygden, de medborgerliga pligterna ålägga offer, men de fordra dem ej alltid. Jag hatar den skrytsamma vishet, som prålar med allmän kärlek, samfundsanda, rättvisa, och utesluter de enskilta dygderna: jag misstänker kärleken till menniskoslägtet, der jag ser tacksamhet, vänskap och den husliga lefnadens pligter försummade. Menniskans ändliga krafter böra närmast verka inom den krets, som genom naturens ordning är dem närmast; och KELLGREN lemnade sig med hela varman af sitt hjerta åt dessa naturliga och ljufva pligter. Man känner hans erkänsla af den Kon-

ungs välgerningar, hvars stora personliga egenskaper han oföränderligt vördade, och vid hvars olyckliga död hans lifliga inbildning trodde sig se fäderneslandet och vitterheten och honom sjelf begrafvas under gemensamma ruiner. Tacksam mot välgörare, öm vän, god son, bror och slägting, uppfyllde han med glädje naturens fordringar, som här i den fullkomligaste harmoni instämde med förnuftets. För en vanlig mans ära hade detta varit ett tillräckligt loford. Kellgrens fordrar ett större. Naturen hade gjort honom öm, häftig, föränderlig, retlig, qvick, böjd för nöjet: visheten gjorde honom kall, ståndaktig, allvarsam, vän af mödan. Så förenade han till ett fullkomligt helt dessa efter utseende stridiga egenskaper, som man hos honom anmärkt; den häftiga passionen och det stadgade tänkesättet; den sprittande qvickheten och det allvarsamma vettet; den ömtåliga känsligheten och det oförskräckta modet; blygsamhet och stolthet, ömhet och rättvisa. Det var icke en af dessa lättsinniga själar, som alltid utan fruktan öfverlemna sig åt sin böjelse, icke ett af dessa egensinniga lynnen, som under eviga betänkligheter strida deremot, och aldrig förlika sig. Man såg här förnuftet, som, ehuru icke alltid utan kamp, segrade öfver en stark natur; naturen, som erkände vishetens öfverlägsenhet, och förenade sina krafter till gemensamma ändamål. Minnet af denna strid och seger var uttryckt på sjelfva Kellgrens ansigte, som var mera ädelt än leende, mera vär-

digt än skönt. I yngre år voro hans anletsdrag utmärkta, sådana som konstnärens snille ännu förvarat dem: lidande och bekymmer tryckte med tung hand derpå en stämpel af verldsförakt och svårmodighet. Men deras eld och lifliga rörlighet kunde icke utplånas. Hvar känsla, hvar sinnesrörelse hade i KELLGRENS ansigte sitt lefvande och hastigt förändrade uttryck. Ingen kunde i högre grad äga denna känslans mimik, som uttrycker själen; den förrådde sig lifligen i hans röst, hans ansigte, hans åtbörder. Än, vid åtankan af menskligheteńs olyckor, af det ömma och rörande i lifvet, lyfte sig hans öga, skymdt af en half tår mot himmelen; än, vid betraktelsen af förtryck och lidande, mulnade hans blick, och hämden ljungade från hans panna; än lekte skämtet, ironien och åtlöjet på hans läppar; än utbredde oskulden och välviljan ett mildt lugn öfver hans anlete. Värdighet utan tvång, ledighet utan yra, gaf hela hans person både behag och anseende. Hans enskilta lefnad var lugn och sjelfständig. Friheten var hans högsta önskan, och han kunde ej missbruka den. Han älskade arbetet, såsom bestämdt för menniskan, att utveckla dess krafter och sätta henne öfver behofvet att bero af andra. Han ägde inom sig sjelf sina sanna tillgångar; en stor Konungs rättvisa gjorde dem brukbara: denna enda välgerning mottog han af lyckan. Han nekade sig intet af lifvets nöjen och beqvämligheter;

heter; hans finare smak älskade äfven att se sig omgifven af ett slags prydlighet: men han bibehöll genom ordning och en vis måtta i begären alltid sin sjelfständighet, och ägde utan öfverflöd alltid nog. — Han hade dyrkat nöjet i sin ungdom, och älskade att se dess minnen upplifvade, som han utan förebråelse kunde återkalla. Han sökte i sina nödiga förströelser, och i sjelfva sin hvila, en näring för förståndet och känslan: han fann den i upplysta vänners förtrolighet; i läsning; i de fria konsterna, särdeles musiken, för hvars behag han hade ett fint och öfvadt öra, en säker och ej förskämd känsla. Han gaf deri ett stort företräde åt den rena, naturliga, talande harmoni, som genomtränger hjertat, framför konstens nyckfulla förening af stridiga ljud, som förvånar örat. I sammanlefnaden var han älskad och eftersökt; men syntes i högre kretsar ofta illa betala äran att der inlåtas. Han bedrog ofta fåfängans förmodan, som, med skrytet af sitt beskydd, ville köpa behagen af hans umgänge: antingen af den blygsamhet, som försakar nöjet att lysa, och misskänner sin förmåga, eller af den stolthet, som föraktar att visa henne. Beskyddarens skrytsamma nåd och beundrarens krypande låghet besvärade honom lika. Han undvek dessa snillets förföljare, hvilka sökte honom som en sällsamhet, den man i den vackra verlden borde kunna säga sig ha hört och sett. I större sällskap och bland okända var han merendels blott åhö-

rare, men visade aldrig småsinnets myndiga förakt för sällskapslifvets joller, hvars tomhet han kände, eller dess vekare tidsfördrif, hvari han ej deltog. Han trodde ej, att man i umgänget borde medföra sitt kammarlifs tysta missnöjen, eller ett sjukt lynnes nycker. Han ansåg sig skyldig att bidraga till lifvets förädling och nöje, med sitt mått af kunskaper och behag. Men hans ytterliga misstroende till sig sjelf gjorde honom fruktsam. Den otvungna liflighet i samqväm, som godheten och vettet styrde, ägde dock förmågan att småningom framkalla hans friare omdömen, eller hans muntra skämt. Han talade med mera styrka än lätthet, mera värma än rikedom. I sin lifligare ålder hade han utsträckt sitt umgänge nästan till alla kretsar inom hufvudstaden. Hans mångfaldiga kunskaper, hans behagliga qvickhet, och framför allt hans blygsamma vett, som sällan förrådde sin öfverlägsenhet, eller åtminstone ej besvärade dermed, hade gjort honom älskad i dem alla. En stillare lefnads behag spridde sig öfver hans sednare år, då han nästan aldrig syntes utom det hus, der han bodde och dess närmaste grannskap, der han likasom fann en familj af vänner omkring sig samlad. Vänskapens förtrolighet tillegnade sig de gladaste stunderna af hans lefnad. Der utgöt sig hans hjerta utan förbehåll, der lemnade han fri fart åt dess vackra och ömma rörelser. Det friaste skämt, den glädtigaste qvickhet omvexlade der med allvarsamma undersökningar, hvarifrån allt gyckel var förvist, och

upplysande samtal, som ifrån hans lätt upprörda hetta ofta hämtade ny liflighet. Hans rörande ömhet, hans oförställda öppenhjertighet, hans varma deltagande, skänkte åt dessa lugna och förtroliga stunder en viss förtjusning, som angrep själen, och hvars minne saknaden aldrig utan rörelser återkallar. Också har ingen af hans närmaste vänner älskat honom måttligen. Jag påkallar inga lejda eller aftvungna vittnen. Jag åberopar dessa allmänna tårar, som flöto vid hans graf, omgifven af de flesta som han i lifvet älskat: eller endast dina, vördnadsvärde man, som för hans skrifters fullkomlighet uppfyllde hans sista önskan, och trodde ditt namn äradt af att förenas med hans: du, som, vördad af all förtjenst inom nationen, eftersökt i alla lysande kretsar, med erfarenhet af Konungars nåd och hofvets välvilja, och nationens högaktning, och en mängd vänners tillgifvenhet, likväl nämde KELLGREN, och gret, och med en röst, som sorgen afbröt, gick att inför verlden erkänna hvilken förlust du gjort.

Detta stora värde af medborgare och menniska, hvem mäter det utan vördnad? Dessa stilla dygder af den enskilta lefnaden, hvem skådar dem utan rörelser? Förhasten icke edra önskningar, ömma och dygdiga själar, de skola ej uppfyllas: KELLGREN var ej lycklig. Eller kan den vara det, som med hans värma deltar i det menskliga lidandet, förenar sin suck med hvarje oförrättad likes, med den dygdige, som

lider, den upplyste, som förföljes? Nekom det ej heller: förnuftet hos en dygdig man skall segra öfver böjelsen, men denna seger vinnes icke utan sår, hvaröfver den kufvade naturen klagar. Om än ingen offentlig klagan förkunnar hennes missnöje, ingen suck förråder hennes hemlighet; så känner hon dock med smärta sina krafter småningom förnötas och aftyna. En stor själ kan med styrka bära lifvets qval och menniskors otack; men dess känslighet kan icke förqväfvas, ej hindras att känna bitterheten deraf. KELLGREN kände den med hela sin känslas naturliga liflighet; som, utan att skada hans moraliska förträfflighet, dock förstörde hans personliga sällhet. De djupa intryck som menskligheten och hans egna lidande qvarlemnade i hans sinne, nedsänkte det småningom i förödmjukande och sorgliga betraktelser; och genom den stora förening, hvilken hör till en högre forskning, röjde sig snart äfven deras verkningar på hans fysiska varelse. Stillasittande och en för trägen arbetsamhet hade redan i ungdomen undergräft dess sammansättning; Stockholms-lefnaden och det ständiga svallet af väckta och dämpade sinnesrörelser, under en ofta brydsam belägenhet, fortforo att försvaga den. Visheten, som upphöjt hans lefnad till den största moraliska fullkomlighet, kunde ej döfva känslan af fysiska plågor; och den ömtålighet de födde, de smärtsamma föreställningar de väckte i sinnet, yttrade tillbaka på dem en kraft, som retade dem, och motstod deras botande.

Kellgrens lif de sednaste åren var endast en långsam död; men hans själ behöll sin styrka, och yttrade sin verksamhet äfven från hans sjuksäng. Denna belägenhet är stor och rörande. Den skall icke fästa verldens flygtiga blick, som med häpnad studsar tillbaka för ett föremål, som förskräcker henne. Den vanlige åskådaren ser i en aftynande sjukling endast ett skådespel af jemmer och vämjelse: den lättsinnige hastar med otålighet undan en hatad påminnelse, och söker genom nya förströelser att förskingra dess intryck: den mera medlidsamme mäter med en upprörd inbillning djupet af dessa qval, och hisnar; betraktar sjuklingen, utestängd från all lifvets glädje, förskjuten af den leende naturen, beröfvad solens blick och vädrens flägt och aftonluftens svalka; och lifligen målar för sig den ensliga inskränkningen af ett bortgömdt lif, och verldens tidiga glömska, och vänners förgätenhet, och försakelsen af oskyldiga njutningar, och sjelfva bitterheten af förflutna nöjens minne; äfven den visare eftertanken älskar ej denna förödmjukande påminnelse om den mensklige höghetens förgänglighet, krafters uttömning, nyttiga mödors afbrott, verksamhetens hvila. En ännu ädlare rörelse skall väckas vid åsynen af detta slocknande lif; om det varit anvendt till menskligheten båtnad, hvars förlust man delar; om det tidigt dömmer en stor förmåga till overksamhet, och redan i unga år begrafver dess belöning och ära; om det tystar snillet, qväfver stora krafter, afbryter en nyttig mans vigtigare

företag, hämmar hans lopp till äran, nekar honom att försvara ett uppstigande namn, en väckt men icke stadgad ryktbarhet; eller tillstänger en redan öppnad odödlighet. Äfven då en stor man tillräckligen befästat den; då han, lik KELLGREN, gjort nog för sitt minne, återstår ännu mycket att göra för den allmänna nyttan. — En så sorglig tafla framställer det aftynande, långsamt döende lifvet. Men förhastom ej vårt omdöme. Skulle det verkligen vara alldeles tomt på tröst? Skulle ej denna rysvärda belägenhet hysa några hemliga fördelar? Det kunde hända, att denna lidandets skola verkligen behöfdes för en vis mans fullkomnande. Eller hvar underhålles bättre den kalla betraktelsen af verlden och menniskan? Hvar får dygden, sanningen, allt ädelt och högt i menskligheten ett sannare värde för förståndet? Hvar har man mindre anledningar, att bortblanda och misskänna det? Eller hvad annat skulle värderas af en åskådare, hvars begär och önskningar småningom höja sig öfver den sinnliga verlden? Lyckans gåfvor, dem han ej behöfver; fåfängans retelser, dem han icke känner; nöjenas förströelser, dem han ej kan njuta. Vid känslan af det förgängliga i lifvet, söker han oförvillad den eviga sanningen, den befästade visheten; och tröstas då han funnit den. Förnuftets seger, sinnlighetens tystnad, egenyttans bojor, passionernas hvila, ärelystnadens graf: hvilken rörande syn af mensklig storhet! Se en man, upplyftad öfver menniskors fördomar, öfver orättvisan af deras om-

dömen, öfver tomheten af deras önskningar, öfver modets nycker, öfver händelsernas våld: och säg icke: denne man är olycklig. Se dygderna och den lugna visheten, som älska att omgifva hans bädd; den djupa känsla af menniskans sanna förträfflighet, som segrar öfver fördomar och fåfänga; det milda verldsförakt, som skiljer från hans hjerta dåraktiga begär och toma önskningar; den allvarsamma filosofiska anda, hvars betraktelser af inga främmande föremål förvillas; den glada försakelsen af all nyttig täflan; arbetsamheten, som ej uppskjuter att nyttja de hastande ögonblicken; tålamodet, lifvets svåraste och nödigaste konst. Jag ser dessa dygder, och hatar ej längre en belägenhet som föder dem. Jag ser dem hos KELLGREN; jag känner styrkan af hans fria själ, hans beständigt segrande förnuft — och jag vågar icke säga, att denna belägenhet der behöfdes. Men jag tillbeder den välgörande vishet, som äfven under en förstöring, hvaröfver naturen suckar, hemligen arbetar på sitt stora ändamål, menniskans fullkomnande. Om jag irrar mig, så förlåten mig denna oskyldiga förvillelse, och unnen mitt hjerta en tröst, som denna bleknade kind, och detta släckta öga, och denna brutna röst säger Eder att jag behöfver.

Ja, då KELLGRENS snille och den vidsträckta nytta han dermed gjort, lemnat ett efterdöme, för högt att af en vanlig man uppnås; då jag i dvalan af min slocknande varelse,

känner med hvar dag min förmåga minskas, att likna min företrädare, så påminnes jag ock dagligen, att ett enda bemödande för mig återstår, det att lära hans konst att dö. Om jag deri lyckades, skulle jag, M. H., ej tro mig blifva mitt rum bland Eder alldeles ovärdig, och ej rodna för den skugga, som skall omgifva mina återstående dagar och tidigt begrafva mitt namn. Kellgren lemnade ej förr än med sitt lif de yrken han af öfvertygelse älskade. Äfven på sin dödssäng följde han de allmänna händelsernas gång, med en verldsborgares och en sann patriots uppmärksamhet. Äfven der kände han ännu lifligare det allmänna lidandet, än sitt personliga; suckade han varmare för verldens och fosterlandets välfärd, än för sin. Äfven der var vitterhetens förkofran, ljusets utspridande, högsta föremålet för hans önskan. Han omgafs af utkommande skrifter, dem han ännu läste med granskning. Han hade funnit ett enda säkert medel mot plågornas känsla: arbetet. Dess pligt var böjelse hos honom: hans skrifter, med hvilkas förbättring han sysselsatte sig, hvilade ännu på hans armar, då de stelnade sänktes mot hans bröst. Med en tyst och sorglig högtidlighet infördes ännu några få närmare vänner till hans dödsbädd; han förrådde ej sina qval, men sökte ännu ofta att kalla det flyktande skämtet och glädtigheten tillbaka på deras läppar. Hans hjerta var öppet för vänskapens deltagande, men han älskade ej att beklagas. Han hörde ej gerna talas om sig och sitt lidande; han tycktes

nästan önska, att man skulle betrakta det i samma allmänna ljus, med samma kalla blick, som han sjelf. Han hade lärt att lida, och klagade ej mera. För hans blygsamma blickar visade sig hans rum snart uppfyldt i den allmänna ordningen; och hans varelse, betraktad ur en stor aflägsen synpunkt, förlorade sig i oändeligheten. «Verldens Upphofsman kan ej hafva skapat masken, menniskan, blott att qväljas och dö». — Så sade han, och lyfte mot himmelen ett öga, som ej mera sänktes till jorden.

Vänskapens tårar fuktade hans stoft. Att omgifva och öfverlemna det åt jordens sköte, var en ära, skänkt endast af den lyckan att hafva varit älskad af honom. Den utplånade alla andra värden. Bördens glans, och rangens företräden, och modets kalla stål glömdes och försvunno för denna ära. Mitt hjerta har vid denna sorgliga högtid och i de tysta ensliga timmar, dem saknaden älskar att ensam tillegna sig, skänkt KELLGREN sitt frivilliga offer. Huru litet förmodade jag, att ett högtidligare fordrades.

Det är framburit detta offer; men KELLGRENS öde igenkännes. Hans vidriga stjerna synes hafva nekat hans förtjenst ett offenteligt vittnesbörd, en högtidlig åminnelse af det allmänna. Blott den enskilta vänskapen tyckes hafva känt hvad hon förlorat. Hon har, påkallad af KELLGREN sjelf, manat snillet att före-

viga sitt minne med samlingen af hans skrifter; hon har i Skaldens odödliga sång utgjutit sin klagan med de mest rörande och stora behag; hon har kallat konsterna att förvara KELLGRENS åminnelse. Nationen har utan tvifvel trott det vara nog för hans ära, att förevigas i sina välgerningar. Dem njuter hon, kanske med glömska af sin välgörare. Må ej Svenska Akademien anklagas, att dela denna otacksamhet. Hon nämde till KELLGRENS efterträdare hans lärjunge, hans högaktare, hans vän; men hvars inträde redan vittnade, huru litet förlusten af hans mästare var ersatt.

SVAR,

på Herr Magister STENHAMMARS *Inträdes-Tal, af Akademiens Direktör, Herr* G. G. LEOPOLD.

MIN HERRE!

Det har varit, vid alla de förluster Akademien hittills erfarit, en, intill denna dag, alltid af henne njuten tillfredsställelse, att efter nedlagdt minnesoffer åt en saknad Medbroder, ändteligen få lemna en lika så tröstande som rättvis uppmärksamhet åt den vinst som åtföljt hennes mistning, åt den nya förtjenst, af hvilken den afgångnes rum uppfylldes.

Denna stund, M. H., synes för första gången icke ens medgifva ersättningens tröst. Af ett öde, som tyckes vilja fördubbla våra klageämnen, emottaga vi sjelfve denna ersättning, mera som ett hopp, än som en verklig egendom. Men vore den ock, genom er helsas tryggare tillstånd, fullkomligen säker: så stor är likväl den förlust vi gjort, med så lifliga drag har Ni sjelf upphöjt den, att åtanken, ännu i detta ögonblick oåtskiljelig derifrån, med ett slags våld bemästrar sig af de första uttrycken, och att Svenska Akademiens första helsning till KELLGRENS *efterträdare* ännu föga kan vara annat, än ett rop af hennes uppväckta saknad.

Med hvilken ilande vinge ströfvar ej tiden

öfver menniskor och menniskoverk! Under tolf försvunna år, sedan stiftelsen af denna Akademi, huru många förluster att beklaga! Återkallom ej här den största, den djupast sårande af alla -- den, af sjelfva dess Konungsliga Stiftare, Skapare på en gång af hennes varelse och af hennes första efterdömen. Jemförom ej våra enskilta sorgämnen med folkslagens, verldens, tidehvarfvens. Men af tretton detta Samfunds förstkallade Ledamöter, se vi redan åtta rum intagna af nya. Det är sant, M. H., er anmärkning saknar ej sin grund: Staten och kyrkan hade ägt längre än vi, mera än vi, de flesta af våra bortgångna Ledamöter. De hafva tyckts derigenom likasom mindre nära, mindre särskilt tillhöra vitterheten. Ett hemligt skonande öde syntes, intill Kellgrens afgång, vilja spara åtminstone sjelfva de grundpelare, hvarpå detta tempel i sin inrättning uppfördes. Ännu äga vi ibland oss, honom undantagen, desamma i språket, sången, yältaligheten, alltid förstnämda mästare, hvilka från början utgjorde likasom grundläggningen till denna stiftelse. Det är Kellgrens enda stora namn, som vi ej mera kunna tillägga till deras. Det är han ensam, som bland oss begynt räkningen af litteraturens egna, närmaste förluster. Och det kan sägas utan öfverdrifning, det bör sägas såsom en honom skyldig rättvisa, att dagen af hans åminnelse är, sedan Akademiens stiftning, dagen af sångens, smakens, filosofiens första stora egentliga klagefest.

Hvad Akademien bort för hans minne vän-

ta af rättvisans, insigternas och erkänslans förening — detta, M. H., har blifvit af Er uppfyldt. Inträdande i ett Samfund, som hedrar sig af sitt val, har Ni burit framför Er minnesbilden af er företrädare, och, förstorad genom alla ert snilles krafter, uppställt den bland oss, till ett oförgätligt ämne för vår beundran, vår saknad. Ni har för alltid bortryckt derifrån tidens utplånande hand, och lyckligen förnyat hvart enda finare drag, som redan begynte att skönjas svagare. Sådan var han — hafva vi sagt oss sjelfva — detta lifliga, glänsande snille, som, efter ett berömdt tidehvarf i Svenska vitterheten, skapade ett nytt, ej mindre aktningsvärdt: sådan var han, denne tankrene, harmoniske skald, som kom, när sången trånade; återgaf den på en gång väckelse och efterdömen; agade dess första utbrott, bortröjde medelmåttan, hämmade öfverdriften, och skänkte Svenska skaldekonsten, tillika med nya lifliga behag, ännu ett nytt slag, hvari han var sjelf den störste mästaren, och skall troligen länge förblifva det.

Men icke tillfreds med denna blott halfva rättvisa, har Ni krönt skaldens ära med filosofens och medborgarens. Under denna nya synpunkt hafva vi sett honom verkande ännu närmare på den allmänhet, hvaraf han omgafs; sett honom följa, med ett aldrig frånvändt öga, dess brister, fördomar, afvikelser; och genom konsten att likasom i flygten träffa dessa, lägga dagens framgång till seklernas rättvisa. Det är i detta

dubbla ljus, det är tyngd af dessa samlade lagrar, som KELLGREN i er teckning visar sig, ställd, att jag så må säga, emellan samtid och efterverld, och genom särskilta förtjenster tillhörig begge: den förra, mera genom dagens, tillfällets hastiga alster och deras verkningar; den sednare åter mera, igenom den fullkomligare skönheten af hans fullbordade mästerstycken.

Emedlertid, se der de största författares lott! Den tid på hvilken de lefva, och den som efter dem följer, dömmer dem nästan aldrig ur samma synpunkter. Allt hvad som blott är ästetisk förträfflighet, skattas ej nog af medlefvande: det flygtiga ögat hvilar ej derpå; allt hvad som blott är nyhet, syftning på tiden, närvarande förhållande, försvinner för efterverlden, utplånadt genom afståndet. Det synes som hade naturen ämnat blott den ena hälften af deras förtjenst, att lefva tillika med dem, och blott den andra hälften att åtfölja deras namn i efterverlden.

Den tid skall komma, då glansen af KELLGRENS uppträde i Svenska vitterheten, ännu så lifligen intryckt i våra minnen, skall genom aflägsenheten mindre och mindre utmärka sig; då de nya starka väckelser, han gaf deråt, skola efter hand förlora sig i den allmännare riktning som deraf uppkommit. Sångens, språkets, smakens omsider mera vanliga höjd, skola då, må hända, föga tillåta att urskilja hvad den allmänna odlingen är skyldig åt honom, eller hans ef-

terföljare. KELLGREN skall då blott lefva i den allmänna åtankan, genom sina större arbetens fullkomlighet. Men det är i edert loftal, M. H., som han skall lefva genom alla sina särskilta förtjenster; det är der, som man skall återfinna hela den sammanlagda storheten af denna berömda författare.

Ni har visat, M. H., intill fullkomlighet, allt hvad KELLGREN var genom sina olika skrifter och genom deras verkningar; deras, som efterverlden skall beundra, och deras, som hon tilläfventyrs aldrig skall känna. Tillåt ett enda tillagdt drag, som skall säga hvad han var — äfven utom dessa. Ty äfven, då kan ej skref, upphörde ej hans inflytande.

Sällan, (om ett sådant uttryck finge här brukas) sällan lefde i något samhälle *ett omdöme*, hvars blotta närvarelse medfört för smaken, vettet, sederna lika lyckliga verkningar. Det kunde sägas, att naturen i honom skänkt åt samhället en *lefvande granskning*. Han hade slutligen ej behöft sin penna. Det var nog, man viste att han fans. Dårskapen, flärden, osmakligheten skydde hans öga, och blott ett ord tillreds att undfalla hans skarpa urskillning, blott den hemliga inneslutna tanken i hans hufvud, var, i den uppskrämda egenkärlekens föreställning, en redan skottfärdig satir, inom hvars håll hon fruktade att framställa sig.

Man skall finna detta kall högt, denna ä-

ra afundsvärd. Också, hos KELLGREN, voro de det verkligen. Utan motsägelse en af de utmärkta varelser, som naturen så sparsamt skickar, att upphöja de allmänna sinneskrafterna, kände han hela värdigheten af sin kallelse — och lät känna den. Aktning för förnuftet, för smaken, för dem som i deras tjenst uppoffra sig: se der hans fordran. Man gaf honom allt hvad hans egen förtjenst rättvisade; det var mer än hans blygsamhet begärde.

Visserligen har man aldrig med en sannare blygsamhet besutit en af thronerna i vitterheten. Om hans synbara företräde ej kunde undvika att stundom nertrycka den enskilta medelmåttan, ersatte han det på en annan sida dubbelt, genom den upphöjning han i allmänhet gaf åt författares yrke, och den större karakter hans manliga sinnesart liksom intryckte derpå. Man älskade vitterheten såsom ett slags förtrollningsland för inbillningen och känslorna: hos KELLGREN blef hon snart en skola för samhällsvett och vigtiga sanningar. Orättvisan skilde ofta och gerna talangernas aktning från författarens: KELLGREN visade sig, och hon tvangs att förena dem. Man kan tvifla om hans snille lånade åt hans person en större högaktning, än det sjelf drog tillbaka ifrån hans personliga egenskaper. Efterdöme i författares konst, fann man honom det äfven i behag och umgängsvishet. Såg man honom närmare, behöll han ännu

samma rang i redbart sinnesvärde. Och de, som intill förtrolig vänskap nalkats honom, skola tillstå, att aldrig känslans liflighet, drifven ända till qvinnoömhet, förenat sig i samma själ med den grad af förnuftsmanlighet, hvilken, att jag så må tala, egentligen utgjorde KELLGREN, och var, i hans skrifter, ännu mera karaktersän snillekraft.

Skuggom ej denna tafla med litteraturens eviga vidrigheter, hvilka, det är sant, icke heller strax undflydde hans erfarenhet. Påminnom ej om detta namn, öppet för alla borgerliga angripelser, men utan skydd af något slags borgerlig betydenhet; icke om denna fördom, vanligen så envis att neka språkens och nationernas förädlare nästan allt redbart värde, nästan allt annat, än det af ett ytligt konstyrke, ett fåfängligt tidsfördrif för flärden och yppigheten; — icke om dessa hundrade större och mindre lyckans värden, inför hvilka natursgåfvornas, om ej alldeles försvinner, åtminstone efter möjlighet nedsättes och förödmjukas. Återkallom ej dessa tålamodets pröfvelser, hvilka äfven KELLGREN erfarit, men hvaröfver han segrade. Framkallom hellre, till värdiga efterföljares uppmuntran, den tröstande taflan af en förtjenst, omkring hvars ljus dessa skuggor småningom bortvika.

Från detta rum, der rättvisan och vänska-

pen i dag uttrycka hans saknad, hörde han fordom, sjelf lefvande och njutande, sitt beröm tolkas af den högsta Domaren i Svenska vitterheten; genom ett dubbelt ädelmod, på samma gång förtjenstens belönare och dess loftalare. Nästan all borgerlig storhet i hans fädernesland, vanligen så stolt af lyckans företräden, och i våra dagar, medgifvom det, så rättvist stolt af en finare odling, tycktes af KELLGRENS växande rykte, likasom vänjas att tänka sig ett värde, jemförligt med lyckans: det stora Snillets, som hedrar nationen och förädlar den. — Hela hans enskilta lif omgafs af vänskapen och högaktningen. Äfven denna lefnadens högsta ljufhet, denna närmare filosofiska förtrolighet, som med bandet af en inbördes omistlighet förenar jemlika värden, äfven denna stod för honom öppen, jemväl deri hade lyckan tillskyndat honom allt hvad, inom hans fädernesland, kunde belöna en stor förtjenst, eller skulle upphöjt en ringare. KELLGRENS utgifna arbeten bära deraf en med dem lika evig minnesvård. Den utgör det första ämne som der möter ögat; den är, (om ett sådant uttryck tillåtes mig) likasom tempelporten till hans odödlighet.

Er teckning, M. H., har, i likhet med hans ära, följt honom öfver gränsorna af lifvet. Ni har tillagt till märkvärdigheten af hans lefnad, den sorgliga märkvärdigheten af hans begrafningsfest. Ni har visat rangen, snillet, vänskapen förblandade omkring hans bår. Men Ni har

lemnat åt efterverlden, att i denna målning sjelf tillägga det mest rörande drag. Hon skall aldrig utan uppväckta känslor återkalla det ögonblick, då ur kretsen af den samling som omgaf KELLGRENS redan griftfärdiga stoft, den störste mästaren i den konst han idkat, under stumma tårar framträdde, och med samma hand som tecknat odödliga mästerstycken, tryckte på hans tillslutna kista de sista rörande ömhetsbetygen af en stor förtjenst, som öfverlefvat sin efterföljare.

Det var ej här det öfverlagda uttrycket af en godhet som vill hedra. Det var den hastiga, fortryckande ingifvelsen af ädelmodet, som glömmer sig sjelf, och ser blott den bortgångna storheten. Det var Fadern för Svenska vitterheten, den sanna skaparen af vårt språk och vår skaldekonst, som med detta yttersta prof af sörjande högaktning, öfverlemnade den största af sina lärjungar åt jorden, — och odödligheten.

Förluster, sådana som KELLGRENS, kunna vanligen ej genom val ersättas; de voro i sådan händelse ej ovanliga förluster. Men hans rum inom detta Samfund har bort uppfyllas, och Akademien har dervid ej kunnat glömma åt hvem hon gick att gifva en efterträdare. Om det gafs ett uppstigande snille, som med bildningsgåfvans intagande liflighet, förenade, likasom han, tankekraftens urskiljande skarpsinnighet; som med lärdomens vackraste lager sammanknutit flera på detta rum eröfrade; som ge-

nom segrar i sångens flera slag, gjort sitt namn upprepadt bland allmänheten, och, genom redan förutgången delaktighet i Akademiens arbeten, sitt närmare biträde för henne efterlängtadt; om, säger jag, ett snille af detta företräde, en man af dessa dubbla förtjenster, fans utom kretsen af detta Samfund, så borde Akademiens val icke fela att träffa honom. Och hvad som bort ske, har skett. Men det är ej edert beröm, M. H., som eder blygsamhet tillåter att framställa vid sidan af dens, hvars lof Ni sjelf tolkat. Jag skulle såra denna blygsamhet, utan att gifva er förtjenst derigenom ett högre vittnesbörd, än hon redan äger i sjelfva det rum Ni här går att ärfva. Ett rum, tilläggom detta enda upphöjande drag, — som er företrädares egen önskan egnade Eder.

En beklaglig anledning billigar ännu tillägget af några få ord. Har då ödet velat likasom påminna om helgden af det rum, KELLGREN ibland oss intagit, genom den ovanliga tid det förblifvit ouppfyldt? Och när det ändteligen åter uppfylles, af hvem intages det? Af en efterträdare, som nyligen hotat att sjelf påfordra en. Nästan med döende händer, M. H. har Ni upprest vården åt er företrädare. Vänskapen, högaktningen hafva qvarhållit edra sista krafter; och då edra dagar tycktes skynda mot deras gräns, har ert snille likasom vändt om tillbaka, för att uppfylla ert offer. Det är framburit, detta offer, utan saknad af annat vär-

de, än det eder egen röst skulle tillagt deri *) Må hända har denna saknad blott gjort det mera rörande. — Ni har pröfvat den smärtande känslan, att förutse hädankallelsen från ett begyndt namn, som Ni ännu hvarken ägt tid att försvara eller att fullborda. Måtte faran af denna hotelse dagligen för Er upphöra! Måtte Ni, genom förnyade krafter, genom ökade förtjenster, mer och mer ibland oss ersätta KELLGREN, och länge inom detta Samfund njuta det enda företräde, som naturen oss framför honom unnat: det, att efter förlusten af vår första stora Beskyddare, lyckligare än KELLGREN, hafva upplefvat dessa närvarande dagar af tröstande hopp!

---

*) Herr STENHAMMARS försvagade helsa tillåt honom ej, att till mer än en ganska ringa del sjelf uppläsa sitt Inträdes-Tal.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG,

DEN 20 DECEMBER 1798.

INNEHÅLL.

Berättelse om det, som föreföll vid sammankomsten.

HofKanslerens Olof von Dalins Lefverne, af Carl Gustaf Nordin.

Den 20 December 1798 hade Svenska Akademien offentlig sammankomst på stora Börssalen, hvilken Konungen täcktes bevista i den vanliga läktaren med galler.

Direktören, Hans Exellens RiksMarskalken Herr Grefve OXENSTJERNA, *förkunnade, att Akademien hvarken i Skaldekonsten, der ett enda försök, eller i Vältaligheten, deri tolf inkommit, kunnat tilldömma priset.*

Med Konungens nådiga tillstånd hade Akademien derföre till täflan för år 1799 å nyo uppgifvit samma ämnen, nemligen:

I Vältaligheten:

Åreminne öfver Riksföreståndaren STEN

STURE den Äldre; *med fördubblad belöning, eller tvenne Skådepenningar af 26 dukaters vigt hvardera.*

I Skaldekonsten:

Poem till Teaterns Sång-gudinnor om den Dramatiska Konsten; med den vanliga belöningen.

Den Skådepenning Akademien detta år låtit pregla, föreställer å ena sidan HofKansleren OLOF VON DALINS *bröstbild med namn och titel omskrifna, och på den andra Apollos Tempel, igenkänligt af Trefoten, som visar sig emellan dess pelare, och af Lyran, som pryder dess fronton. Ofvanföre läses:* FACIEMQUE NOVAVIT; *det är: Han gaf det en ny skapnad; hvilka ord äro hämtade ur Ovidii Metamorfoser, 4 Bok. 540 vers; nederst* POËTARUM, HISTORICORUM PATRIÆ ANTE SE PRINCEPS OBIIT 1763; VON DALIN, *den ypperste Skald och Häfdatecknare Fäderneslandet till hans tid ägt, afled 1763.*

Denna jetton öfverlemnades till Konungen, tillställdes v. DALINS *närvarande slägting samt utrikes Sändebuden och utländningar, äfvensom den, jemte vanliga jettonen, utdeltes bland Akademiens Ledamöter.* VON DALINS *Lefverne, författadt af Akademiens frånvarande Ledamot, Herr* CARL GUSTAF NORDIN, *upplästes.*

MINNE

AF

HOF-KANSLEREN och RIDDAREN

OLOF von DALIN.

Akademien framlemnar nu minnespenningen öfver HofKansleren och Riddaren Herr Olof von Dalin, hvars snille tände en ny dag för Svenska vitterheten, hvilken nu tillbaka rättmätigt fordrar den högaktning åt hans namn, som han af samtid och efterverld gjort sig värdig. Förgäfves har man bestridt vitterheten dess förtjenst af verlden och menniskoslägtet. De oblida omdömen, som blifvit fällda öfver snillets dristigare utflygt; de bevis, som i sådant afseende blifvit hämtade af förvillelser som snillet någon gång spridt; den erfarenhet man trott sig äga, att sederna förfallit, då smaken stigit; sakna dessa tillvitelser icke all anledning, så torde de dock till större delen hafva sin grund i menniskans benägenhet, att i händelser som på en tid inträffa, söka det samband, som förenar dem till förmenta orsaker och verkningar. En skarpsinnigare forskning torde eftergifva mycket i den stränghet, hvarmed vitterheten blifvit behandlad. Ostridigt utgör vitterheten en väsendtlig del af menskliga förmögenheternas odling. I samma mån bör hon kunna blifva verksam till menniskans förbättring. Det tillkommer henne att röra känslan och hjertat, äfvensom de egentligen så kallade vettenskaperna att öfvertyga förnuftet. Begge dessa krafter böra kunna förenas, och hafva ofta varit förenta till

ett gemensamt ändamål: vårt slägtes allmänna sällhet.

Dygder och laster förblifva alltid desamma; men tider och seder hafva förändrat deras utvertes skick. Äldre och nyare samhällen framte derpå osvikliga prof. Fördomar hafva herrskat i begge. Men de förra hade hårda lagar, grymma straff, våldsam styrelse, många och grofva brott: de sednare hafva blidare lagar, lindriga straff, färre och, om jag så får säga, försvagade brott. Dessa förändringar vittna ofelbart om någon på tänkesätten verkande allmän kraft, hvilken, utan att borttaga förderfvet, likväl dämpat häftigheten af dess utbrott, och, då den gjort menniskan spakare, tillåtit henne tyglas med lenare hand. Månne icke denna kraft igenfinnes i vitterheten? Nyttan i det hela bör aldrig, genom tillfälliga missbruk, förlora ett förtjent afseende. Om vitterheten ej sällan framburit offer åt lättsinnigheten och någon gång åt lasten, så kunna de osvikligaste exempel deremot anföras af hennes åt religionen, fosterlandskärleken och samhällsdygderna vunna segrar. Nog älskade verlden vin, innan Anakreon skref; och brottslig kärlek uppfans icke af Ovidius. Under deras penna förlorade dock lasten det vilda i sin utöfning; och brottsligheten antog en sedigare gestalt. Snillet prydde våra lyten med ett oförtjent behag, men gaf ock derigenom den råa känslan en vändning, som försvagar hennes uppror emot det stränga

förnuftet, hvars styrka skall segra på skaror af Ovidii och Anakreons vänner, då det knappt förmår tygla en enda barbar.

Detta torde böra betraktas vid granskningen af de omdömen, hvilka kränka förtjensten hos den vittra och upplysande medborgaren. Verlden lärde nog tidigt att skönja på det höga, som föddes af sanning och kunskaper; på det behagliga, som ägde rum i sättet af deras föreställning; på det blida, som deraf spridde sig i umgänget emellan menniskor. En lättad sammanlefnad är för stor vinst, att icke märkas. Tebe kände lyckan af sin förädling genom Amfions sånger, och samhällets vördnad tillföll honom; Sverige fann sig likaledes förhöjdt genom VON DALIN: skulle det behöfva Tebes föresyn, för att utöfva en lika rättvisa?

Till samtidens heder bör man medgifva, att VON DALIN ej allenast njöt sin rätt häri, utan välviljan bemödade sig äfven synbart, att lemna honom ofta förnyade vedermälen af en oskrymtad erkänsla. *Svenska Argus*, det första af hans arbeten, var en lycklig framställning af så mycket nytt, att man med skäl deraf förvånades. Ingen moralisk veckoskrift hade tillförne hos oss varit utgifven; och denna meddelades nu af en penna, skuren efter de mest upplysta folkslagens smak. Prosan, noga bevarad ifrån ytterligheter, gick med manlighet en fri medelväg: Versen, med den afmätta höjd, som inrymde tankan, och denna hämtad inom,

icke utom ämnets krets: orden, valda och satta i naturlig ordning, meningen lätt flytande, uttrycken gjutna efter begreppen, som skulle meddelas. Vettenskaper och vitterhet gåfvo ömsom ämnen, hvilka i tillämpningen uppsökte sedeläran, som här förnämligast yrkades. De fel, dem borgerliga lagen åtagit sig att utehålla, hörde ej hit; endast de öfriga, hvilka uppkomma af sinnenas svaghet och skyddas af själens frihet. Dessa besvära ej litet sammanlefnaden, men kunna föga annorlunda häfvas, än medelst frivilligt begifvande. Att härvid upplysa förståndet om misstagen, och att förstöra deras falska grund, blef då von Dalins hufvudsakliga föremål. Detta ernåddes, utan att stöta egenkärleken, hos en allmänhet, som blygsam, men villig att framskrida till ljus och odling, skyndade att fatta de sedelärande sanningar, hvilka under, dels egna, dels främmande bilder föreställdes. Då man med lek borde föras till dygdens behagliga tvång, kunde satiren ej utestängas; hvarföre densamme, oftast här insmygd i sjelfva föreställnings-sättet, blef oskyldigare, aflägsnades ifrån personligheter, och verkade således utan att såra. Man läste med förtjusning, ville någon gång draga känsla på sig sjelf, och föga fattades att man såg sig; men det skedde vid en gladare sinnesförfattning och under löjen, hvilka mindre lemnade rum åt en ledsam undersökning, än åt en allvarlig föresats, att hädanefter sorgfälligt vaka öfver sina seder.

Sådan

Sådan utgick Argus, alltid underhållen i en behaglighet, som tillförene ej varit känd. Bifall, nöje och beundran emottogo hvart utkommande, och begärligheten stod i förväg för hvart påföljande ark. Hofvet, de store, de lärde, den upplysta allmänheten, utan åtskillnad af ålder och kön, förenade sig i en läsning, som ej allenast sysselsatte alla bättre sällskap, utan gaf dem äfven tillfälle att utbreda sig öfver innehållet, under mångfaldiga gissningar, till upptäckande af författaren, hvilken var okänd. Sjelfva skriften, i anseende till dess bedömmande och verkan på sinnena, förlorade icke vid denna hemlighet. Tilläfventyrs behöfde Folket ännu sakna den kunskap, att författaren var en ung man, som nyligen hade inträdt i Rikets tjenst, och hvars ställning eljest kunnat emotsäga ett så högtidligt läre-embete, som han sig åtagit. Utgifvandet begyntes med Januari 1733, och fortsattes följande året, då Rikets Ständer sammankommo. Deras uppsåt, att, på Nationens vägnar, betyga sin ynnest och välbehag för en medborgare af så sällsynt förtjenst, fann hinder i dess dolda namn; men kunde dock icke afhållas ifrån den mest smickrande verkställighet, då de hos Konungen anhöllo, att författaren till Argus, när han sig yppade, måtte af Konungens nåd ihågkommas med de vedermälen, som medförde en för honom värdig belöning. På denna föreskrift erhöll ock Dalin snart nog Kongl. Bibliotekarie sysslan;

hvarefter en utländsk resa företogs igenom Danmark, Tyskland, Holland, Frankrike och England.

Utrikes resor voro denna tid ansedda såsom högst nödiga, och troligen hade sådant stora skäl. Det torde tarfvas i allmänhet att se åtskilliga folkslag, orter och seder, för att fatta rätt begrepp om eget land, och att i detsamma göra inhämtade kunskaper nyttigt verksamma; men för DALIN, som på så utmärkt sätt redan viste att använda sin skicklighet till fädernesländets förmån och nöje, var resan mera syftad åt ett ytterligt fullkomnande samt ett säkert medvetande, att den goda smak, till hvars införande han syntes likasom bestämd, förhöll sig enlig med hvad de mest upplysta nationer häri gillat och antagit. Hans resa kunde således skyndas, och han uppehöll sig icke fyllest tvenne år utomlands.

Innan DALIN lemnade Sverige, hade afunden, dock med ringa förmåga, yppat sitt behof att tadla hans verser, hvilket lemnade honom tillfälle att genast utgifva *Tankar om Kritiker*; en skrift, som hos oss allraförst visade nyttan af de lärdas uppmärksamhet på hvarandras arbeten, jemte rätta sättet att upplysa och råda en författare, som i ett eller annat afseende irrat sig. Här ådagalägges äfven, att smak och vitterhet förnämligast genom kritiken kunna främjas och göras allmänna; men att anständigheten och medborgerlig aktning då icke få

skilja sig ifrån granskningen, som i annan händelse dödar både hågen och naturliga böjelsen för vitterhetsyrken.

Ehuru kort DALINS vistande var utom Riket, hade dock stora förändringar vid Riksdagen förelupit, innan han hemkom 1739. Ett ifrån CARL 12:S död underliggande parti hade fått öfvervigten, och sökte på en gång att vedergälla förmenta oförrätter samt försäkra sig om styrelsen för det tillkommande. Ny Minister, ny Rådkammare, nya Förbund, nytt Hushålls-system. En så stor brytning kunde ej ske utan buller, som väckte Nationen, hvilken från denna tid började mer allmänt sysselsätta sig med politik, och delade sig i tänkesättet efter de storas splitflockar. Man kallade detta en tvist om väldet emellan de äldre och yngre familjerna; kanske rättare en täflan emellan oligarkien och aristokratien. Nu utgaf DALIN *Sagan om Hästen* och *April-verk om vår härliga tid*: begge af lätt tillämpning på allmänna sakerna, den de icke heller undgingo.

Förändringen i styrelseverket medförde innan kort ett krig, som i denna stund torde i sitt hela vara en gåta för de mest upplysta. Det vanhedrar ingalunda sina upphofsmän, ehuru oförsedda omständigheter och ömsesidiga svek åstadkommo högsta äfventyr för Folket och Friheten. I detta tillstånd uppmanades DALIN att använda sin styrka, till lifvande af en högre känsla för fäderneslandet, hvars upprätthållan-

de mera än någonsin tillförne syntes bero af ett medborgerligt hjeltemod och ett ädelt trotsande af så många sammanhopade faror. Härtill borde samfundsandan väckas genom föreställning af det, som vidsträcktast rörde det hela och hvarje dess del, och det var *Svenska Friheten*. Under detta namn gaf han det allmänna ett Poem i fyra Sånger, hvilket, utan jemförelse, intog höjden af Svensk Skaldekonst, och sämedelst, i utförandet, svarade mot sitt ämne och dess föremål. Får verkan för stunden beräknas, efter det intryck, som denna skrift ännu gifver, så måste den hafva varit ett kraftigt medel att stärka sinnena emot lyckans vidrigheter; och en sådan beräkning blifver mer än sannolik, då man känner den oinskränkta högaktning, som ifrån denna tid tillhörde Dalin.

Svenska Friheten, så lyckligt föreställd af Dalins snille, var i skaldedikten biträdd af historien, statskonsten och sedeläran. Det väl afpassade bruk, som Författaren hade gjort af dessa kunskaper, förde Rikets Ständer genast på den tanken, att en RiksHistoria af samma hand skulle i alla afseenden fylla måttet af nationens önskan, att se sina häfder bragta i lärerikt sammanhang. Honom uppdrogs derföre detta vigtiga arbete, med utsatt belöning af 2000 dukater, enär historien uppnådde närvarande tid. Efter tre år var första delen, rörande hedniska åldern, redan af trycket utgifven, så att den, vid 1747 års Riksdag, kunde öfverlemnas

till Rikets Ständer, hvilka med bevågenhet dömde om ett verk, som i de följande tre banden sträckte sig till Konung Carl 9:s död.

Vi få ej med förtrytsamhet anse förlusten af en längre utförd historia, när vi påminna oss de högst vigtiga göremål, hvilka framdeles tillegnade sig Dalins tid, och nekade honom att likaså oafbrutet, som i begynnelsen, sysselsätta sig med Svenska häfderna. Sedan Konung Carl 12:s födelse hade Riket icke förr än nu blifvit hugnadt med en KronPrins. De första åren lofvade redan hos den späda Prins Gustaf det ovanliga, som de sednare gåfvo; och naturens höga bestämmelse med denna Herre borde genom en sorgfällig uppfostran befordras. Största vigten syntes ligga hos den, åt hvilken anförtroddes att stundeligen bibringa kunskaper, bilda begreppen i Prinsens själ, bereda deras inbördes förbindelse, samt rikta dem till det ädla och det stora i utöfningen. Dessa pligter ålågo Informatorn; och till detta embete, hvilken Svensk man hade kunnat utses framför Dalin, som, både på förståndets och hjertats vägnar, hade den mest afgjorda skicklighet? Han emottog denna befattning vid Prinsens inträde i dess 6:te år, 1751, och fullföljde intill 1756, då vid anställd examen Rikets Ständer beundrade de framsteg, som den unga Herren hade gjort.

Ofelbart är, att dess höga Föräldrars noggranna tillsyn och uppmuntran, samt Grefve Tessins oupphörliga bemödande höra härvid

vinna ett stort afseende; men naturens sällsynta gifmildhet emot Prinsen och en sällsynt omtanka hos v. Dalin under handledandet, hade dock i synnerhet fortskyndat kunskaperna och vettet öfver ålderns mått. Von Dalin tillhörde det att upptäcka och framlocka själens förmögenheter: att vända dem på ämnen som sysslosatte, men ej öfvervägde styrkan: att afpassa ordningen i det som borde läras, så att det påföljande gaf det föregående lif och skick: att afdela göremålen så, att minnet icke utträngde inbillningen, eller att dessa begge icke lemnade något rum åt omdömet: att underhålla lärgirigheten och fästa behag vid undervisningen, som med dagen skulle lämpas efter den framskridande förmågan: enda sättet att i uppfostran bereda en stor man. Händelsen kan någon gång oförsedt framkasta en och annan gerning, som röjer tillfällig storhet; men natur och uppfostran måste tidigt förenas i den beständiga storheten, eller sådan som vi den sett hos Gustaf den Tredje, hvars redan fullbordade lopp för äran och för Riket således skall vittna om förtjensten hos dess första ålders ledare, v. Dalin.

Med all denna förtjenst kunde dock von Dalin ej undkomma de besvärligheter, som tidens skick medförde. Sverige skulle mot Lovisa Ulrikas Broder invecklas i ett krig, hvilket Hofvet sökte att afvärja; och för att sätta vanmakt i hindren, uppletades, före och under Riksdagen 1755, alla de anledningar, som kun-

de uppröra sinnena till misstroende för Konungahuset och farhåga för Friheten. Utländska afsigter och inhemsk split hade härvid enstämmiga önskningar, hvilka ej saknade verksamhet, och följden blef Hofvets förolämpande i flera afseenden, hvaraf det ömmaste var en sträng inskränkning af dess myndighet vid KronPrinsens uppfostran. Tillsynen öfver den var förut uppdragen tvenne Herrar, hvilka, med en så till sägande ärfd köld för hvarandra, syntes lida vid den jemlika ynnest, som de Kongl. Personerne länge dem tilldelade, och hvilken slutligen gaf tillfälle till öppet missnöje. Von Dalin, såsom Informator bragt i en oundviklig nödvändighet, att taga sitt rum på den sida, som Konungen och Drottningen skyddade, måste derföre, vid Hofvets undervigt, fördraga att afvisas ifrån sin uppvaktning hos Kron-Prinsen, samt emottaga Ständernas befallning, att alldeles afhålla sig ifrån de ställen, hvarest någon af Kongliga Personerna vistades.

Under Informationstiden hade von Dalin blifvit flyttad ifrån Kongl. Bibliotekarie embetet till det af Riks Historiegraf, hvilket således nu fick tillegna sig denna hans ejest obehagliga ledighet. Säkerheten att vara bibehållen i Adolf Fredriks och Lovisas utmärkta nåd, samt KronPrinsens uppriktiga välvilja, ersatte förlusten af den öfriga hoflefnaden, hvilken v. Dalins stadgade sinne så mycket lättare kunde umbära, som hans mesta tid framgått utan den-

samma, och hvarken otidig ärelystnad eller hans börd hade fört honom att söka dessa högre kretsar, dem han dock såsom filosof värdigt bevistade.

Von Dalin var född 1708, son af Kyrkoherden i Vinbergs församling i Halland, Mag. Jonas Dalin och Märta Brita Auséen: slägten ifrån Vestergötland och Dalstorp, der förfäderne sedan Reformations-tiden varit Kyrkoherdar, och hade af socknen tagit anledning till namnet. Faderns frånfälle, i sonens spädaste ålder, ersattes af en huld stjuffader, Prosten Severin Böckman, hvilken ömt besörjde hans första uppfostran. Han blef dock tidigt afhämtad till Lunds Akademi, af sin slägting, Biskopen Anders Rydelius, då Professor, hvars lärdom och djupa tankekraft skönjes i många dess skrifter. Den handledning v. Dalin härnjöt, var ställd efter de lyckliga egenskaper, dem Rydelius hos honom upptäckte, och han fördes till kunskaper, icke i den vanliga afsigt att blott förvara dem, utan fast mer att strax använda detta förråd till tankarnas utsträckande och förlängande. Sådant påskyndade mognaden, medan naturen ännu var i tilltagande; och derigenom hände, att Svenska Argus kunde skrifvas vid 24 års ålder.

Ifrån barnåren röjde von Dalin för Skaldekonsten en böjelse, den han ärft af sin fader. De första försöken, sedda af våra samtida, sägas gifva en ej osäker anvisning på den full-

komlighet han uppnådde. Han fick uppläsa sina verser för RYDELIUS, som såg snillet i deras fladdrande eld, och uppmuntrade men underlät icke att efter hand upplysa honom om den måtta som bör iakttagas, så framt icke tankarne skola öfversvämmas af inbillningen, eller förtorkas af omdömet. Denna öfning, som odlade skaldegåfvan, gjorde i allmänhet en förtrolighet emellan hans penna och hans ämne, så att den förra villigt gaf de naturligaste uttryck, och det sednare lika villigt antog det skick, som naturligast kunde uttryckas.

Till Skaldekonstens befordran hos v. DALIN bidrog ej litet, att hans allvarsamma studier voro ställda på sannings och sedeläran, historien och vältaligheten, hvilka alla erbjuda sina fält åt poetens skörd. Medicinen var väl någon tid föremålet för hans bemödande; men då Arkiatern KILIAN STOBÆUS i en Föreläsning yttrade sig, det denna vetenskap knappast hade hunnit så långt, att hon med full visshet förmådde häfva en frossa, och VON DALIN derjemte såg, att en läkare ej kunde undkomma handläggning vid anatomien, den hans lättrördhet ej fördrog, så vände han sin håg ifrån detta tilltänkta lefnadssätt, och trodde sig med större tillfredsställelse kunna ingå i något annat.

Med kunskaper af boken följa dock icke kunskaper af verlden. Skolan och lifvet syfta till samma mål, men träffa hvarandra sällan i alldeles samma väg. Synkretsen vid Akademien

begynte nu förefalla v. DALIN mera inskränkt än tillförene. Hufvudstaden, som han efterlängtade, fick han ock snart besöka, då fadern, Prosten BÖCKMAN, 1723 kallad till Riksdagen, dit medtog sin son. Sådana möten hade denna tid mycken högtidlighet, mycken allvarsamhet och en högdragen tystnad, hvilken utgjorde ett slags politisk andakt. Denna ökade ej litet vigten af utseendet, och ehuru sakerna verkligen i stillhet helt enfaldigt afslutades emellan några få, förstod man dock att gifva framställningen något högtidligt, som tyddes till djupsinnighet och hemlighet, samt öfvertygade hvar Riksdagsman, huru nära del han tog i styrelsen. Långt ifrån att gäcka det redliga uppsåt och den kärlek till lugnet, som härvid förde de flesta, måste dock anmärkas, att kännedom af menniskor aldrig bättre i stort kan inhämtas, än der många tro sig deltaga i höga Riksbeslut. I detta afseende samt i kunskap om Hofvet och stora verlden, drog VON DALIN mycken nytta, mycket ljus af sin Riksdagsresa; och hvad Stockholm nu icke meddelade, fick han inhämta, då han efter tre år af samma anledning åter dit ankom.

Under Riksdagen 1726 inträdde han i Presidenten Baron CLAS RÅLAMBS hus, på förord af Professor RYDELIUS, som var anmodad att utse någon skicklig handledare för dess son. Den gåfva v. DALIN hade, att lätt vinna godhet och vänskap, öppnade snart för honom detta herrskaps hela ynnest, hvilken i märklig mån

befordrade hans uppkomst och lättade den väg hans snille till Sveriges heder har beträdt; så att RÅLAMBS och v. DALINS namn alltid skola stå i den förening, som välgörandet och erkänslan sinsemellan älska, och den vi böre anse såsom begges förtjenst emot det allmänna.

Huru VON DALIN derefter utgaf Svenska Argus och, utmärkt igenom denna samt flera skrifter, uppsteg till det höga förtroendet att i undervisningen gå Rikets KronPrins tillhanda, är redan förmäldt; äfven huru de delade tänkesätt, som verkade på Hofvet, skilde honom derifrån. Men denna sistnämde omständighet hade, såsom all oförtjent förföljelse, en öfvergång. Hvad häftigheten åstadkommit, återställde de mera afkylda sinnen, i synnerhet som Nationen var nog dygdig att illa anse de mot Hofvet utöfvade oförrätter, och kriget, hvars befordrande hufvudsakligen bidragit härtill, saknade den framgång, som förmodades under Riksdagen. Försigtigheten yrkade derföre, att man tänkte på försoning, innan hämdens ljud blef mer allmänt; och v. DALIN var ibland de första, som rönte verkan af vederbörandes omtanka härvid. Han blef 1759 utnämd till tjenstgörande Kansli-Råd, och återfick vid påföljande Riksdag tillstånd att bevista Hofvet.

Sättet, huru detta tillstånd honom meddelades, bevisar huru oinskränkt nåd han af sin Öfverhet åtnjöt. Hans vänner hade, efter öfverläggning, förmått honom att göra dem sällskap

till en af kungsgårdarna utom staden, dit de Konglige oförtänkt kommo och inträdde i rummet; då v. DALIN, hvilken ensam okunnig om hvad i anseende till honom samma dag i Sekreta Utskottet förelupit, skyndade sig att utgå, men motades i dörren med den glada underrättelsen om förbudets upphäfvande. Man vet med visshet, att han de föregående fem åren aldrig varit sedd af Öfverheten, som nu älskade att glömma sin höghet för att otvunget lemna sig åt den behagliga känslan, att återse en trogen tjenare. Ingen nådbetygelse mot v. DALIN uteblef. Den åtnjöts dagligen vid uppvaktningar och visades för allmänheten, då han 1761 nämdes till Riddare af Nordstjerne Orden. Hof-Kanslers Embetet uppdrogs honom vidare 1763; och om han upplefvat påföljande Riksdag, hade troligen Rådsmanteln tillfallit honom; åtminstone hade den varit honom unnad af ADOLF FREDRIK och LOVISA ULRIKA, hvilka, ifrån v. DALINS första tillträde, skänkte honom en ynnest, som förökad följde honom på andra sidan om grafven. Konungen benådade honom 1751 med adelskap, och 1753 med Kansli-Råds fullmakt. Drottningen anförtrodde honom Sekreterare-sysslan vid den af Henne inrättade Vitterhets Akademi; och då HofKansleren v. DALIN 1763 d. 12 Aug. på Drottningholms slott afled, betygade icke allenast Hennes Maj:t ett ömt deltagande i det allmännas saknad samt sin omtanka för värdigheten af hans begrafning i choret af Lofö kyrka, utan lät ock sedan på kyrkogården

derstädes resa en mausolé, hvilken nu förvarar VON DALINS och KLINGENSTJERNAS stoft.

Det må ej hända att, i ett land, hvars historia v. DALIN utvecklat, hvars språk han uppbragt, hvars vitterhet, hvars skaldekonst han både begynt och långt framfört till fullkomlighet, man skulle misskänna hans förtjenst, eller undanhålla det oväldiga loford, som honom med rätta tillkommer. Se Rikets historia före hans handläggning dervid! Förutan hvad några utländningar, en LOCCENIUS, WILDE, på främmande språk författat, fans ej någon enda skrift, som kunde gifva sammanhängande begrepp om Riket och Folkets öden. Saknad underrättelse för äldsta tiden var ersatt med falska uppgifter, dem skryt och fåfänga diktat, för att igenom hög ålder gifva Riket en heder, som det alldeles icke behöfver: medeltidens händelser voro föga vidrörde, allraminst bragte i den ordning, som spridde en nödig dag: sednaste tiden lika illa upplyst, när man undantager vissa krönikor, som mest afhandla kongliga bröllop och begrafningar samt fältslag och hungersnöd. Sådan emottog v. DALIN historien, den han återlemnat oss med en god stil, en städad berättelseform, och i redigt sammanhang pragmatiskt utförd. Hvarken han sjelf såsom författare, eller någon annan borde förmoda, att den som först skulle med så stor möda samla och sammanbinda händelserna för en sådan tidelängd, kunde undkomma smärre brister, eller misstag

i mindre betydande saker. Sådane fordra särskilt granskning och sekler att bringas till ytterstа fullkomlighet, men betaga ej en historia det stora värde, som läsaren bör finna i lättheten att kunna i kedja fatta och på en gång öfverse händelserna med orsaker och verkningar.

Svenska språkets förbindelse mot VON DALIN är lika ofelbar. Den erkändes af samtiden, och hvar läsare skall finna öfvertygelse, att ord, talesätt, uttryck, nummer, perioder: allt fick under VON DALINS penna ett nytt, förmånligt skick, hvilket, antagit af allmänheten och ytterligare förbättradt, utgör den nu brukliga Svenskan i obunden stil. Hans Argus begynte språkets nyaste tidehvarf, och hans öfversättning af Montesquieu om de Romares välde och fall, hans historia, hans öfriga skrifter intyga, att han vida framförde sin reformation ifrån Argiska åren; må han då icke helsas för Svenska prosans fosterfader?

Svenska skaldespråket lär äfven vara VON DALINS. Detsamma och prosan torde endast i begreppet, icke i saken, kunna rätteligen åtskiljas. Det saknas icke heller i *Svenska Friheten*, hvilken, utan att vara ett regelbundet episkt poem, har oftast det episka i gestalt, höghet och styrka. Hvilket skaldefoster före hans tid uppnår i höjd detta stycke? STJERNHJELMS snille, kedjadt af så mycket oberedt, hann föga mer än öppna väg för LINDSKÖLD och SPEEL, hvilka böra nämnas skalder, men skulle

icke sjelfve vilja betaga VON DALIN äran af en ny skapelse. De öfrige bestrida så mycket mindre företrädet, som han med jättesteg gått öfver dem. Många omständigheter måste härvid komma i åtanka. Adertonde seklet vid slutet och vid medlet är ej detsamma. Saknar man något hos VON DALIN, så har samma saknad visst rum hos alla dem, som i något land gjort det stora steget i vitterheten. VOITURE hos Fransoserna, sjelfve CORNEILLE och den beundransvärde MILTON känna samma öde, utan att det ringaste af deras storhet dem frångår. Om DALINS ströverser nu fallit, så bör sådant tillskrifvas dels förgätenhet af de tillfällen som alstrade dem och gåfvo dem sitt värde, dels det dagliga tvång hvari han var, att med dessa snillefoster uppfylla de högaktade personers önskan, med hvilka han lefde. De voro likväl för sin tid nyttige, förfinade umgänget, muntrade hoflefnaden, gåfvo smak för tankans, för snillets nöjen, och hade i synnerhet den förtjenst, att ofta lätta bekymrets stunder för en vördad Öfverhet. Många af v. DALINS smärre skrifter: *vid grafven öfver* CONRAD RIBBING, *Fader vår*, *Förblindade verld*, *En Celadon gaf fröjderop*, med flera, behålla sin plats, såsom sköna skaldestycken, och böra icke kunna lida vid ombytta tycken eller föreställningssätt.

HofKansleren v. DALIN var lång till växten, bleklagd och mager: pannan tillbaka liggande och upphöjd öfver ögonen, som voro el-

diga: näsan stor och krokig: han hade ej samma lätthet att tala, som att skrifva: var af naturen tystlåten och böjd för stilla lefnad: sinnet fromt sökte och fann vänskap, som aldrig saknade beständighet ifrån hans sida: ädelmodig emot vänner och ovänner, försonlig och älskare af frid. Känd för dessa egenskaper, och omgifven af det ärerika som tillfallit von Dalin genom sin Öfverhets nåd, sina medborgares högaktning, sitt snille, sina kunskaper, fortsänder han sitt namn till odödligheten, förenadt med den hågkomst, att, sedan han gifvit Svenska vitterheten en ny skapelse, sysselsatte han sig att undervisa den Konung, som förde henne till fullkomlighet.

INTRÄDES-

SAMMANKOMST

DEN 23 NOV. 1799,

TILL UNDERDÅNIG FRÖJDBETYGELSE

ÖFVER

HANS KONGL. HÖGHET

KRONPRINS *GUSTAFS*

FÖDELSE;

DÅ ÄFVEN

INTRÄDES-TAL

HÖLLS AF

FRIHERRE CLAS FLEMING,

ÖFVERSTE KAMMARJUNKARE.

INNEHÅLL.

Direktörens Tal.
Det Slutande Århundradet, af Herr LEOPOLD.
Friherre FLEMINGS Inträdes-Tal.
Direktörens Svar.

På Akademiens underdåniga anhållan hade Konungen tillåtit en offentlig sammankomst, till fröjdbetygelse öfver Hans Kongl. Höghets KronPrinsen GUSTAFS födelse. Denna sammankomst hölls på stora Börs-salen d. 23 November 1799; och täcktes Konungen bevista densamma i den vanliga med galler förseddä lektaren.

Akademiens Direktör, Herr Adlerbeth, *öppnade sammankomsten med följande*

TAL.

Mine Herrar!

Då en allmän glädje uppfyllt Fäderneslandet, ifrån Konungens borg ända till den lägsta undersåtens hydda, och spridt sig till Svenska A-

kademiens boningar med en liflighet som kräfver att yttras, samlas Akademien i dag, för att högtidligen förklara den, och för att offentligen blanda sin fröjd med sina landsmäns. Skyddade af en älskad Konung; trygge under åtnjutandet af en sällhet, hvars värde fördubblas af jemförelsen med andra folkslags olyckor; omgifne af skakningar och förödelser, men sjelfve hvilande i lugnet; vore Sveriges inbyggare ovärdige Försynens omvårdnad, om de icke erkände den med tacksamma hjertan, om de icke fördubblade sitt nit för den Förste, som är ett medel i Allmaktens hand att bereda dessa välgerningar. De hafva för oss blifvit en lycklig vana: de äro verkningar af egenskaper, som kring verlden utbredt glansen af en vördad Konunga ätt; och Sveriges önskningar hafva liksom sammandragit sig till den enda, att denna ätt, prydd af dygder, måtte oafbruten fortplantas till efterverlden, för att göra den lika säll, som det närvarande tidhvarfvet. Dessa önskningar äro uppfyllda; Himmelen har skänkt oss en ny pant af sin nåd; en ny Telning af Vasars stam; en Arfvinge till Svea thron; och för de ögon, som redan skymmas af ålderns töcken, uppgår morgonrodnaden af den dag, som skall sprida sina strålar öfver framtida slägten. Ifrån den nyfödda Gustafs vagga helsar oss Hoppet.

«Njuten» tyckes mig höra dess röst, «njuten den sällhet, som blifvit eder egen lott, «fördubblad i utsigten af den, som bådas edra «efterkommande. Gustaf Adolfs och Fred-

«RIKAS Son skall likna dem. Han skall en dag «med spiran ärfva rättvisan och mildheten. Och «när Himmelen en gång skall återfordra sitt lån, «när den Konung, som nu bär eder krona, «sent skall förbyta den emot oförgänglighetens, «skola edra barn icke lemnas faderlösa. Skå- «den här den som skall vårda deras väl. Älsken «honom, välsignen honom, lären edra afkom- «lingar att offra honom samma hjertan, som J «offrat hans Fäder, samma hjertan som alltid «burits i Svenska bröst!»

Öfverlemnom oss då till en glädje, hvars anledning är så rättvis! Och vi, M. H., som ännu påminna oss den dag, då GUSTAF ADOLF föddes, den fröjd som då intog vår själ; vi, som då emottogo hoppets försäkringar, och gömde dem i våra hjertan; vi, som af dessa försäkringar hämtat tröst, när bistra öden hotat vårt fädernesland; vi som ändteligen sett dessa glada löften, genom tidens mognande hand, föras till en verkställighet som befästat Sveriges trygghet; med ett ord: vi, som hyllat i vaggans menlösa vanmakt den Konung, som nu med ungdomens styrka pryder sin thron; kännom värdet af vår sällsynta lycka, att hafva fått belefva tvenne så hugnande tidpunkter: fruktom icke att hoppet i dag skall svika. Nej! Det måste icke förgäfves hafva nedstigit ifrån Himmelen, att förkunna jorden Dess nåd. Nej! Himmelen sjelf måste bevara Dens dagar, som äro så dyrbara för verlden; och våra böner om deras bibehållande,

skola uppstiga med lågan af våra lofoffer för deras daning.

Späda Förste! Du, hvars lif nyss är tändt till så mångas fröjd, Du, hvars öga, öppnadt för dagens ljus, ännu icke är öppnadt för glansen af den ära som omgifver Dig; måtte Du sjelf blifva så säll, som Du med Försynens bistånd skall göra dem, hvilka Du är född att styra! Hög är din bestämmelse: Du skall se millioner menniskor för dina fötter och ingen annan öfver Dig, än Honom som är Konungars Konung. Stora skyldigheter åtföljde alltid stora rättigheter. Det högsta kall i menskligheten borde nödvändigt blifva det svåraste. Mödor och bekymmer skola kringhvärfva Dig; försakelse af Dig sjelf, af hvila och nöjen, af allt hvad som smickrar menniskors svagheter, skall ålägga Dig dagliga uppoffringar; men inträd oförskräckt på din tröttsamma bana. Den Konung, som valt *Gud och Folket* till valspråk, är din Far. Han vill sjelf ledsaga Dig till dessa stora föremål; och då böra dina steg blifva säkra. När Du lärt att känna din sanna höghet mindre i höjden af din makt, än i höjden af ditt ansvar, din belöning mindre i tacksamhetens offer, än i sjelfva utöfningen af dina pligter: då skall medvetandet, åskådandet af ett folks sällhet som Du beredt, skapa en himmel inom ditt bröst. Du skall, lik den Förste, som förtjente namn af menniskoslägtets välltust, anse den dag förlorad, då Du ej gjort någon lycklig; och odödligheten, som redan tecknat ditt namn i sitt tempel, skall der

teckna dina verk, till verldens hugnad och goda Regenters eftersyn.

Och du, Svenska Folk, som med mandom och redlighet alltid följt dina Konungar dit äran kallat dem; Du, hvars trohet emot din Öfverhet utmärkt dig ibland nationerna, behåll evigt detta ädla igenkännings-tecken af ditt lynne. Rådfråga häfderna. Du skall finna, att de tider varit för folkslagen olyckligast, då förförelsen eller våldet sönderslitit de band, som fästat dem och deras Regenter; och att deremot, då denna heliga förening varit oupplöslig en knuten, hafva de kunnat trotsa faror och segrande genomgå de vidrigaste skiften. Miskänn aldrig ditt sanna väl, och förtjena den lott att styras af hjeltar. *Frukta Gud och ära Konungen* har från ålder varit din plägsed. Måtte den sanna upplysningens strålar mer och mer uppdaga nödvändigheten af denna grundsats och dess heliga sammanhang med samfundens ordning. Då skola dina samhällsdygder hvila på en säker grund; då skall din obrottsliga lydnad för lagarna framgent blifva en följd af fria mäns öfvertygelse; dina seder behålla sin helgd; din fosterlandskärlek sin värma; träldomen och sjelfsvåldsyran, afunden och egennyttan fjerran utestängas ifrån dina bygder; då skall du möta Gustaf Adolfs huldhet och den Han skall inplanta hos sin Son, med det hjertelag af tillgifvenhet och förtroende, som älskade barn bevisa vördade fäder. Din glädje i dessa dagar är en borgen för sådana

tänkesätt: måtte de beseglas af framtiden intill sednaste åldrar!

Men jag, M. H., hvars kall det blifvit att ibland Eder på denna stund tolka känslor, uti hvilka mitt hjerta täflar med hvar trogen undersåtes, huru ofullkomligen fullgör jag denna dyrbara, denna älskade skyldighet! Huru fåfängt är mitt bemödande, att uppnå höjden af mitt ämne; att måla min själ i mina ord; att säga allt hvad jag borde och hvad jag ville! Eller hvarföre tillhör mitt rum icke någon af dem, som med Pindarers och Demosteners anda kunde uppfylla edra rättmätiga fordringar? — Dock jag tröstar mig. J utgören, M. H., ett Samfund, som för sin varelse har att tacka GUSTAF 3:s lifgifvande snille, och för sin tillväxt den huldhet hvarmed han värdigades sjelf styra och muntra dess första arbeten. Minnet af Hans välgerningar upplifvas igenom erfarenheten af Hans Efterträdares, som fortfar att låna foten af sin thron till edert stöd och edert värn. Edert Samfund bär det ärefulla namnet af edert fädernesland; och Svenska äro edra tänkesätt. De behöfva då icke väckas, icke eldas af vältaligheten; och i denna stund är det ingen förlust att den icke fallit på min lott. Den varmaste sinnesrörelse röjer sig vanligen med de enklaste uttryck; och jag fruktar derföre icke att hafva sagt för litet, då jag slutligen yttrar min och eder gemensamma önskan med ett kort

Lefve Konungen! Lefve Konunga-Huset!

Derefter uppläste Herr LEOPOLD *det Skaldstycke han, i anledning af KronPrinsens födelse författat, med titel af:* Det Slutande Århundradet.

Det Slutande Århundradet.

Skalde-Sång.

Tu Marcellus eris.
VIRG.

Stormen har fattat det menskliga sinnet:
Folkslagen uppstå med rytande mod;
Taflor af thronfall och strömmande blod
Lemnas åt minnet.

Taflor af våldsbrott och pligters förakt:
Upproret lösryckt ur fjättrade hvilan;
Helgade hufvuden, lagsvuren makt,
Fallna för bilan.

Altaren brutna med fräckt barbari,
Flyktande skaror, kring sköflade länder;
Röfvade skatter, som hopat sig i
Mördares händer.

Hafvet, med åskande krigsmoln betäckt,
Ögat med blixtrande flottor förfärar;
Rundt omkring jorden det räknar förskräckt,
Drabbande härar.

Mars, med förödelsens fackla i hand,
Kastar, med fart af den stormande ilen,
Längst ifrån Temsen dess flygande brand
Ända till Nilen.

Våldet har närt sig af Belgiens merg,
Fåfängt försvaradt af flödande dammar.
Sveitserland, inom dess trotsande berg,
Blöder — och flammar!

Tyskland, likt hafvet i stormarnas stund,
Svallar, och kringvräker sunken och bergad.
Latien står, likt en vanhelgad lund,
Skymfad och härjad.

Verldsrymdens stora, förfärande kropp
Darrar, från Nubiens öcknar, till Polen;
Hämdgudens åskor i östern gå opp,
Icke mer solen.

Höljd under frihetens blodstänkta dok,
Villan sitt gift bland nationerna sprider;
Märkta med *Natt* stå, i verldsödets bok,
Kommande tider.

Gudar! hvad lott för en framtid, af Er,
Är då bestämd öfver folkslagen vorden?
Skola då lagpligt och samfund ej mer
Finnas på jorden?

Skall af förtjenster, af vishet och mod,
Fåfängt mot stormens förödelser kämpas?
Eldmassan hvälfva sin tändande flod,
Utan att dämpas?

Skola vi lemna blott armod och brott,
Villande läror, dem bifallet kröner,
Blodade fält, brända tempel och slott,
Åt våra söner?

Skall, åt en framtid, ej skänkas af oss
Någon, som stor och bland folken i ära,
Lär dem att qväfva de mördande bloss,
Som dem förtära?

Någon, som sjelf utaf visheten lärd,
Hjelte och Kung, inom fredliga bygder,
Segrar på villan, med bättre än svärd,
Segrar med dygder?

Seklet fullbordar sitt hvälfvande lopp,
Mörker och blod öfver tidshjulet stannat:
Skall det,— ej lyst, vid en strimma af hopp,
Börja ett annat?

Okända makter! hvart förs jag af er?
Öppnas mig skuggverlden eller det höga?
Till hvilka rum, som jag känner ej mer,
Kallas mitt öga?

Rycks jag till Delfos profetiska trakt,
Fröjdad i dikternas glänsande dagar? —
Eller till templet, der Ödenas makt
Skipar dess lagar?

Hör jag ej folkskarors täflande rop?
Flamma ej hvalfven af glindrande stjernor?
Ser jag ej bedjande ynglingars hop?
Offrande tärnor?

Allt, hvarpå ögat förs häpet omkring,
Sväfvar likt skyhafvets luftiga strömmar:
Vistas jag än ibland verkliga ting, —
Eller bland drömmar?

Öde! hvars fruktade thron blifvit satt,
Att öfver stoftverldens hvälfningar råda!
Kallar du mig, att i framtidens natt
Bäfvande skåda?

Hvem är Hjeltinnan, som röjs för min syn,
Rodnande ljuft, som den börjande dagen?
Skön, som Cyterens Gudinna i skyn,
Följd af Behagen?

Hvilket det kungliga Barnet hon bär,
Leende vaggadt vid moderligt sköte?
Hvem den Gemål, som dem lågande, der,
Flyger till möte?

Rättvisa, Ordning och mildt Majestät,
Följande honom ledsagande efter,
Båra med fröjd i hans älskade fjät,
Krona och Scepter.

Blixtrande fram genom skarorna, nyss,
Ses han vid Barnet välsignande stanna;
Trycker en önskande faderlig kyss
Uppå dess panna.

Bönhörda folk, under skallande fröjd,
Helsa en Ättling af älskade Kungar,
Medan kanonen till skyarnas höjd
Dundrande ljungar.

O, om Dess lott blir att styra en dag
Någon af jordrymdens skakade bygder,
Skall då Hans välde bli — tryggt genom lag?
Kärt genom dygder?

Röst ifrån templet af Ödenas tolk:
«Gläds; detta Barn — (ljuda dånande orden)
«Lofvas din thron, oförvillade Folk!
«Lofvas åt jorden!

«Han går att skänkas åt stormande dar,
«Han, som skall högt, ibland hjeltarnas söner,
«Vinna sitt rum; — af en konungslig Far
«Väntad, med böner!

«Han, som med Fädrens förtjenster och mod,
«En gång skall visa hvar styrande Like,
«Hur man, mot folkyrans krossande flod,
«Hägnar ett Rike.

«Han, som skall se, efter härjning och mord,
«Villan som sansar sig, ryser och gråter,
«Och en förbränd och med blod färgad jord
«Grönskande åter.

«Sent skall han, äldst af en broderlig ätt,
«Efter sin Fader en thronhöjd beträda,
«Gjord, genom dygder och saknadens rätt,
«Svår att bekläda.

«Mildhet skall bo i hans fredliga barm;
«Vakande vishet stå krönt vid hans sida;
«Härarne fly för hans väpnade arm,
«Tvingad att strida.

«Ledd af en Far, som förtjente och vann
«Namnet af *Rättvis*, som kröner hans dagar,
«Skall ock hans Son lära vörda, som han,
«Styrande Lagar.

«Temis skall stå med sin upphöjda våg,
«Och, efter dom af dess darrande vigter,
«Mäta orygglig, åt hög, som åt låg,
«Fordran, och pligter.

«Slukande yppighet tvinas och dö;
«Hjertan och altaren ges Religionen;
«Oskuld och seder, i drägter af snö,
«Skina kring thronen.

«Sanningen fri, utan skrytande hot,
«Hedra palatsen, och nalkas från kojan;
«Illskan, som härmar den, — under dess fot,
«Bita i bojan.

«Ordning och flit göra samhället sällt;
«Böljorna gny under alsternas börda;
«Odlarn sin åkers belönande fält
«Sjungande skörda.

«Frihet — och trygghet af välmåga närd,
«Famnas och dansa kring blomstrande länder;
«StraffGuden trampa sitt obrukta svärd,
«Släppt ur dess händer.

«Så skall Han styra; och Förstarnas ätt
«Lära af honom att thronerna pryda;
«Folken med skyddad, men lagbunden rätt,
«Lära, — att lyda.

«Larfven af sannings och frihetens vän,
«Fåfängt blir mer af förstöraren länad;
«Konungakärlek på jorden igen
«Vakna, förtjenad.

«Kriget

«Kriget skall släcka sin mordiska brand;
«Hungern fly bort ifrån armodets vaggor;
«Öppnade haf bära, strand ifrån strand,
«Tryggade flaggor.

«När efter vapnens mångåriga dån,
«Våldskraften, kämpande, svigtar och tynas,
«Då skall han skänkas dig, hjeltarnas Son,
«Då skall han synas.

«Hamnar af Fäder, dem sednaste verld
«Ännu skall ge den beundran de kräfva,
«Skola, kring vaggan, med kronor och svärd,
«Skyddande sväfva.

«Kär, af en *Farfars* uppkallade namn,
«Stor, af dess ryktes kringglänsande dager,
«Skall han, i minnets och konsternas famn,
«Dela dess lager. —»

Rösten hör opp. Men, kring hjeltarnas Son,
Vidt öfver skaran, som lyssnande bäfvar,
Hvalfvens än hörda profetiska dån
Ljudande sväfvar.

Lofvade skänk åt ett bedjande land!
Framtida spegel af Konungapligten!
Nej, du är ej, med en smickrande hand,
Skapad af dikten!

Ljugande himlars bedrägliga gunst
Sände ej Sångmön hit ner, från det höga,
För att med bildningens magiska dunst
Gäcka mitt öga!

Alltid ett stormsekels lyktande lopp
Märktes af himlen med ljusnande strimmor,
Som man ser färgbågen, odlarens hopp,
Uppgå bland dimmor.

Alltid bland våldskrafters kämpande gny
Växte den arm, som dem snart skulle styra,
Föddes den röst, som böd tystna och fly,
Stormarnas yra.

Klarnen för jorden, j dagar af ljus!
Dar, då hon, omklädd i skönare drägter,
Bär, på förstörelsens bortgömda grus,
Visare slägter!

Nedstig till dem, i vår mötande famn,
FridsDrott, som lofvar åt saknande bygder,
Under en *Farfars* odödliga namn,
Guldtidens dygder!

Dock, Du är ej, (tackom himlarnas bud!)
Endast för hoppet ett föremål blifven:
Du är på en gång, af ödenas Gud
Bådad — och gifven.

Väntade Barn! om min önskan är hörd,
Om Du i dröm ej blott visas åt jorden,
Är Du den GUSTAF, hvars lyckliga börd
Firas af Norden.

Ren kring ditt hufvud jag diktmolnet ser
Skingras, som skyar, dem vindarne sprida:
Sanningen ohöljd står qvar, — ett ej mer
Lemna din sida.

Hjertat och hoppet bedraga ej sig;
Jorden skall tröstas, som blöder och gråter:
Farfar — och *Far* — skola en gång i Dig
Upplifvas åter.

Lyckliga, bönhörda Fädernesland,
Skynda med blomster, låt kransarna knytas,
Medan af ryktenas väntande hand
Lagrarne brytas!

I Lektoren Magister JOHAN STENHAMMARS *ställe hade Svenska Akademien valt till Ledamot Öfverste KammarJunkaren Friherre*

Clas Fleming, hvilket val vunnit Akademiens höga Beskyddares, Konungens bifall; och som Hans Maj:t tillåtit Akademien, att vid detta tillfälle emottaga Friherre Fleming, blef han nu af Sekreteraren införd, och tog sitt Inträde med följande

TAL.

Mine Herrar!

Denna stund, högtidligen egnad åt saknaden af en bortgången Medlem, medför ej i dag de anledningar till tröst, dem J vid dessa tillfällen sökt och funnit. Det rum han lemnat, skall ej intagas af ett snille, som ökat edra skatter, som allmänheten utmärkt för edert val, eller som i eröfrade pris länge njutit hoppet att med Eder förenas. Jag skulle säga, att jag vore villrådig om orsakerna till den heder mig vederfars, om det gafs flera än en, som framställde sig med billighetens anspråk. Svenska Akademien ville öka deras antal, som, gynnade af ett lyckligare öde, äga för de vittnesbörd de frambära ur hennes sköte, lättade tillgångar till den Förste, som i Akademiens längder förenar Konungens titlar med Beskyddarens och Upplifvarens, med den af hennes Stiftares Son. Ställd vid foten af Dess thron, ser jag detta ögonblick der ålägga mig nya pligter, glad af den tankan, att Han någon gång i deras tolk skall igenkänna den, som fordom erböd Honom sitt hjerta och sina dagar;

tankesätt, hvilka tillhörde honom som enskilt, om de ej begärdes åt Konungen af undersåtens trohet, och hvilka sjelfva förbjuda sig det känslofulla utbrott, hvari hjertats språk, röjdt inför thronen, skulle kunna misskännas för ärelystnadens anslag, eller egennyttans rökverk.

Men då jag i detta ögonblick qväfver en mäktig känsla inom mitt bröst, fäster den sig vid ett hopp, som, upptändt i denna tid för att fullbordas i en kommande, är vigtigt för begges sällhet. Nyss gick Konungen, åtföljd af hvarje fosterlandets uppriktiga vän, till den helgedom, der Han frambar åt Allmaktens beskydd och inför skuggorna af Sveriges stora Regenter en dyrbar pant af en lycklig förening emellan behag och dygder. Måtte Fadershjertats tårar der hafva nedkallat Himmelens godhet öfver den, för hvilken de utgötos! Måtte ett stort antal af sorgfria dagar aflägsna från honom de mödor för hvilka han föddes, till dess han förmår bära dem, understödd af de egenskaper han lärt att älska hos Den, som skänkte honom lifvet!

Med kyrkans gemenskap emottog han ett namn, förvaradt inom dessa rum, af allmänna och enskilta välgerningar, och som frambjuder äfven så många ärefulla anteckningar för snillets tideböcker, som för fäderneslandets. Och om det vore mig tillåtit, att uppehålla mig vid behaget af dessa föreställningar, under hvilka aflägsna åldrar afbildade belöningen för stora e-

genskaper, i de nejder, der en öfverjordisk sällhet förenade dem efter uppfyllda öden; så skulle jag der se GUSTAF den Tredje bland snillen dem han tändt, bland rykten dem han skapat, eller bland vänner dem han älskat, emottagande i evigheten den kärlek han njöt i tiden, och, hämtande ur sjelfva vanskligheten af den sednare, offer renade för den förra. Men hvarföre kan jag icke, i denna förlängda syn, nedtysta den blygsamma känsla, med hvilken jag går att intaga det rum, hvarmed Han fordom belönte GUSTAF VASAS Skald?

KELLGREN är ej mer; han är ej mer, denne lagstiftare i snillets verld, denne filosof, så varm för menniskoslägtets väl, denne skald, af sånggudinnorna så ömt älskad: hans harpa, stämd för högre sånger, blandar sina toner med glädjens samljud, i de ljusa rymder, dit han gått att återfinna den Konung, som skänkte för hans odödlighet en gnista af sin egen. Åt honom egnades, M. H., den första egentliga sorgfest, som firades af eder enskilta saknad; hans rum kunde endast i hoppet uppfyllas. JOHAN STENHAMMAR kallades till eder medlem, och den belöning J rättvist lemnade hans förtjenster, hade KELLGREN ansett som sin egen.

I dessa drag vore, kanhända, STENHAMMARS äreminne redan uppresț; men J fordren att se honom tillbaka bland Eder, lika älskansvärd af snille och hjerta; J viljen finna honom

återgifven åt den ömhet, med hvilken J omfattade hans lefnad, under det J uppmanen allmänheten att dela den, med hvilken J begråtit hans död; och hvilken tafla, värdig honom och Eder, skulle J ej emottaga, om dess målning vore anförtrodd en filosof af hans sanna värde, en skald, så behaglig, så öm som han? Men om mängden af hans yrken, främmande för min åtgärd, ålägga min förmåga ouppfyllda pligter, om inga prydnader på hans grafvård tala om mästarens verk; så skola de likväl säga, att vänskapens darrande hand der helgade dem åt ömhetens minne.

Det upplifvas i dag, under föreställningen af jemnåriga vänner, vandrande tillsammans på den bana, glädjen, oskulden och hoppet utstaka till leende, men ofta bedrägliga, föremål. Det är ej i prakten af denna lysande samling, men i ett lugn, likt det som omgaf min första ungdom, i denna stillhet, der de utgjuta sig, dessa känslor, hvilkas fordringar verlden känner, men hvilkas försakelser döljas för dess ögon, som jag ville återfinna STENHAMMARS vålnad, för att hembära honom min tacksamhet för dagar, hvilkas sällhet han beredt, och hvilkas glädje han delat. Det ges då en föreningskraft menniskor emellan, ämnad att trösta dem under lifvets mödor, och så ofta af dem misskänd; liflig under ungdomens värma som under ålderns köld; härdad emot omvexlingen af tider och öden, älskad äfven i de sorger den bere-

der; som tränger sig till grafvens djup, och verkar med fördubblad styrka ifrån den himmel, dit den återvändt.

Med dessa känslor, åt hvilka jag förmätet tillegnat några ögonblick af en allmännare saknad, går jag att omtala hvad STENHAMMAR var, och hvad han blifvit. Han vore ej minnesvärd, om han endast betraktades ur den tysta verkningskretsen af en lärdomsidkare, af hvars få dagar så många voro upptagne af en långsam förvandling. Men i hans korta lefnad finnas inga förlorade stunder, och om menniskans ålder afmättes efter det goda och nyttiga hon gjort, skulle ej ungdomens lidanden begära några tårar åt hans aska. Men hvilket stort rykte hann han icke skapa för sin åminnelse, i hvilken samtiden ej skall jäfvas af efterverldens domslut, och främst ser jag filosofien, som frambär sitt bloss, att upplysa anteckningarna af hans öden.

Jag nämner filosofien, och redan öppnar sig ett fält, der jag skall vandra med varsamma steg, af fruktan att förlora mig i en obesökt vidd: ett fält, i så många tidehvarf tummelplatsen för mennisko-förståndets stridiga begrepp, der visheten så ofta blifvit sökt i de medel, som mest aflägsnat henne, der den så ofta dolt ändamål, oförenliga med dess eget ädla upphof; der jag ser vålnader väpnade mot hvarandra, i sjelfva dödens natt, med samma oförsonliga agg,

under hvilket de stridde mot hvarandra. Men en annan syn uppgår för mitt öga, och här vore det som jag ville äga den lärdes mångkunnighet, den vältaliges tjusningskonst, och den vises omfattande blickar öfver försvunna och närvarande sekler; som jag ville följa dem i jemn gång, under deras märkligaste förändringar, så under smärtan af deras brott, som under tillfredsställelsen af deras dygder; så i skuggan af förvillelsen, som i ljuset af sanningen. Jag ville beskrifva dessa stora män af alla folkslag, som, kämpande mot fördomarna, lasterna och mörkret, lefvat, så till sägande, framom sina dagar, och ensamme varit mäktige att mogna de verkningar, med hvilka det ena tidhvarfvet är fruktsamt för det andra. Desse vise, förenade i afsigt, men skilde i utvägar, som upprest lärobyggnader, dem menskligheten den ena tiden tagit till mönster, och den andra kullstörtat och föraktat i sjelfva deras grus. Jag ville måla denna långvariga brytning emellan mörker och ljus, denna klarnade dag, som lofvade varaktighet, men nedgick i moln, mera hotande än de, som försvunno bland hindren för dess gryning.

Igenom alla dessa uppträden skulle jag, i få, men träffande drag, framställa filosofien sådan hon var, då hon emottog Stenhammar ibland sina dyrkare, i afsigt att frikalla henne från beskyllningen af menniskornas olyckor och deras brott; men jag lemnar detta djerfva före-

tag, som skulle förlåtas åt min afsigt, men förlora genom min åtgärd. Må hända skall sjelfva STENHAMMARS namn bereda henne en seger, den inga skäl förmådde gifva; ännu några ögonblick, och jag skall framträda med vittnesbörd om STENHAMMARS lefnad och egenskaper, mot de domar utan pröfning, som afkunnat hennes våda för stater och enskilta. Med trygghet skall jag fråga, om hon ofredade det land, hvars Religion hon försvarade, hvars Regent hon väpnade med styrkan af hjertats och förnuftets välde? Var hon farlig för medborgaren, efter hon gjorde honom stor i lidandet och lugn i döden? Nej, sanna och välgörande filosofi! Din makt, vidsträckt som jorden, befallte upptäckterna af de ting, som inom och utom menniskan verka till hennes sällhet; sedeläran var ditt budskap bland dödliga; du lärde dem att älska pligterna, och att utöfva dem i sanningen och friden; och, om helgden af ditt namn någon gång antogs af äfventyraren eller våldsverkaren, skulle det ej minska värdet af ditt stora föremål: menniskoslägtets lycksalighet.

Huru uppfyllde STENHAMMAR detta föremål? frågar efterverlden, samlad omkring grafven; och uppmärksam på det rykte, som der sväfvar. Hvilken riktning gaf han åt det rådande tankesättet af sin tid, i sina gerningar, i sina skrifter? Bar han filosofens titlar, utan att äga hans dygder? Behöfver han frukta, att sanningens och rättvisans dagar skola upptäcka, i

något enda drag af hans förhållande, en enskilt hämdlystnad, ett uteslutande hat, eller en dold afund, som böjde hans filosofi efter fordringarna af hans passioner? Smidde han i tysthet de vapen, med hvilka han fäktat, i ögonblicket af en blottad strid, för att se sitt namn framblänka till en brottslig odödlighet emellan ljungeldar, dem hans läror bidragit att sända? Hade han nyttjat öfvermakten af sina egenskaper, känslornas brådstörtning, för att befästa lärbyggnader, ur hvilka han bannlyst allt, som ej gynnade hans afsigt, för att intrassla, der han bort utreda, sönderslita, der han kunnat förena, eller förvilla, der han ej var mäktig att förleda? Uppäggade han klasser af medborgare mot hvarandra? uppsökte han i den ena menniskans hjerta den gnista, med hvilken han satte den andras i brand? eller sårade han med sitt skämt, för att väcka mängdens löje och dess bifall, der mera okonstlade medel ej tjent att missleda dess omdömen?

Sanning och Rättvisa! öfverjordiska makter, som skingren förvillelsens dimmor, som, i förbund med tiden, afkunnen edra välgörande domar bland de dödliga; J, som återstörten brottet i dess rysliga afgrund, som utsläcken emot griften menniskoförledarens fackla, eller befallen jorden att uppkasta hans stoft ur sitt sköte; J, som under ljufliga minnen vården menniskovännens rykte: J skolen ej neka STENHAMMAR edert ärefulla vittnesbörd, och detta vittnesbörd

skall icke vara förloradt för dygderna hos hans efterverld.

Efterverldens dygder, säger jag, och jag känner min själ uppfylld af en djup vördnad för de efterdömen, i hvilka den dygdige förevigar sin varelse, under det de samlas i mitt minne dessa egenskaper, i hvilka STENHAMMAR skall lefva, hvar gång en sällsynt förening yppar sig emellan förståndets styrka och hjertats böjelser, gagnande för det allmänna, i jemvigten emellan det sednares begär och det förras förmåga. Ack! kunde jag föreställa STENHAMMAR i denna stilla boning, dit jag fordom gick att söka undervisning och vänskap, der visa honom döende, men tillfredsställd, önska sig nog klara begrepp, för att kunna helga sin sista tanka åt samma föremål, för hvilket den fordom utvecklades, för menskligheten väl. Jag ser honom ännu samla krafter, som med möda lydde hans bud, tankar, som tillhörde höjden, men tvingades tillbaka af förgängelsen, ännu rik af uppmärksamhet och betraktelser öfver menniskan och verlden, sammanbinda den eviga kedjan af otaliga verkningar och följder, och höja sin synkrets öfver jorden, under det han fullbordar pligten af sitt slägtes förädling. Jag hör STENHAMMAR tacka Himmelen, som låtit honom födas ibland ett folk, rent i sina böjelser, som det luftstrek, under hvilket de andas, och ännu troget åt de läror, igenom hvilkas inflytelser det bibehållit sig aktadt och sjelfständigt under seklers lopp;

i ett land, der man ej beundrade prakten af hopade rikedomar, men hvarest man ej heller, i deras motsatta tafla, tvingades att sucka öfver menskligheteens öde. I detta land lyste ej naturen af en långvarig fägring, men i hennes omvexlade föreställningar finnas inga fält ödelagda af bergens lågor, och inga städer, åt hvilka jorden uppsagt sin grundval. Ofta möttes der vandrarens öga af otacksamma nejder, af nakna klippor eller islupna fjällar; men om, under en lång följd af dagar, solens hastiga bortgång der kallade honom till en tidigare hvila, så skulle den bjudas honom i de tjäll, der åsynen af hans ägodelar ej föranledde dolda anslag, der det bröd, en tarflig utkomst sparat, räcktes honom med glädje; och der hans sömn blef lika trygg som i den husliga friden af hans hemvist. I detta land stupade icke medborgare i striden emot hvarandra, under söndrade meningar om lagar, dem de besvurit; der hade ingen öfvermakt darrat för sitt välde, och der ljudde ej brödranamnet kring grifter, rykande af bröders blod. Vid dånet af de stormar, som rasade kring verlden, välsignade Stenhammar det lyckliga öde, som upprest hans hydda på en lugn strand. Det var i denna hydda, som högaktningens och ömhetens besök upptäckte hos Stenhammar filosofen och menniskovännen, i den förras djupa betraktelser, och i den sednares förböner för folkslagens och regeringarnas väl.

Om staten förpligtade hvar_vis man, att, i

stunden af sin bortgång, lemna ett råd för dess sällhet, hämtadt ur de bemödanden han användt för dess bästa, så hör jag STENHAMMAR tala från sin dödsbädd:

« Fosterland! för hvilket min korta verkningstid var bestämd, och i hvars sköte jag anförtror mitt stoft; medborgare! bland hvilka jag lemnar mitt namn och hvad mitt hjerta mest älskat, emottagen dessa sista offer af en varelse, ännu lifvad af kärleken till Fäderneslandet och Eder. Blifven lycklige genom undervisningen om andras misstag. Glömmen aldrig, att de första föremål, för hvilka menniskorna förenades i samhällen, voro lugnet och säkerheten. Undviken sorgfälligt att klandra edert öde, om J ägen detta lugn, denna säkerhet, af fruktan att taga det första steget till fredsförstörarens brottslighet. Helgen denna hvila åt odlingen af edra förmögenheter, till den enskilta och allmänna nytta, som afmäter all verklig förtjenst. Offren åt fäderneslandet dessa gerningar, som, frambragte af förnuftets sanning och hjertats godhet, skänka åt Statens och Regentens väl ett lika varaktigt bestånd, som friden i edert eget bröst. Folk af min fosterbygd! Bröder af samma slägt! Verktyg till samma sällhet! (hade STENHAMMAR fortfarit) upphören ej att älska hvarandra. Älsken den Regent, hvars tunga omsorger för edert väl ålade så många försakelser af den enskiltas lycksalighet. Hans gerningar säga Eder, att Han ej äger annan ärelystnad än den, att få

nedgå ifrån thronen, följd af de välsignelser, under hvilka Han dit uppgick. Visen Honom en slägt, lycklig i den faderliga ömhetens omvårdnad, mäktig af sina dygder, stark af sin enighet, och afgörande menniskoslägtets villrådighet och filosofernas forskningar uti föresyn af menskligheten sälla dagar, under den Dygdiges spira. »

Så tänkte STENHAMMAR, der filosofiens fordringar möta samhällslärans. O, mitt Fädernesland! tillåt att jag frågar dig, vid foten af STENHAMMARS minnesvård: bör ej din erkänsla der teckna, att det är dessa tankesätt du begär af dem, som föra upplysningens fackla i dina fredliga nejder, om du, i skenet af det ljus de upptändt, en dag vill emottaga deras namn i ditt tacksamma förvar.

STENHAMMAR, intagen i sanna filosofers antal, skulle snart vinna inträde i lyckliga skalders samfund. Rik af kunskaper, snille och hjerta, vande han sig snart vid den ordning, som böjer tankan under samljudets välde, hvars öfvermakt den hyllar mot löftet af ökade behag. Innan han gick att besöka ett främmande lärosäte, helgade han förstlingen af sitt snille åt det land, för hvilket han med skäl ämnade dess mognad. Hans första offentliga skaldstycke var en frukt af eder uppmaning, M. H., att besjunga en af de tappra stridsmän, i hvars spår Konungens och Fäderneslandets erkänsla ville ska-

pa hans likar. Edert bifall belönte nu den, som innan kort skulle krönas af edra lagrar. Det skedde af samma anledningar, som gjort jemförelsen så tillåtlig emellan vapnens och snillets segrar, och som så ofta qvarhållit Sånggudinnorna vid krigets fester. Så såg man fordom skaldens rykte hämtadt ur sången om de bedrifter, med hvilka en stor Konung eröfrade åt sina dygder ett mäktigt folk. Så bereddes, i våra dagar, ett lika öde åt den, som beskref naturens undergifvenhet för en Svensk Konungs segrande härar. Herr STENHAMMARS sång om slaget i Svensksund, praktfull som tillfället, alstrade med lika kraft de känslor, som blöda vid krigets olyckor, och dem, som elda modet för dess ära. Ett ämne, mera lämpadt efter sitt lynne, fann han i Religionens nödvändighet för samhällens bestånd. Denna skrift, här uppläst i stunden af sin belöning, förvarar åt Akademiens minnesbok en af dessa högtider, då allmänhetens hänryckning afkunnat rättvisan af hennes domar. STENHAMMAR insåg samma grundval för altaret och thronen, för den enskilta och allmänna dygden, för sällheten i lifvet och förmågan att sträcka den till en tid, då stoftet förkunnar förgängelse, och själen odödlighet. Han insåg här ett samband emellan visheten och Gud, emellan lidandets verld och belöningen, emellan filosofien och den Religion, hvars läror så väl instämde med hennes. Han såg höghetens sinnebilder höljda af bekymrets natt, och

palatsets

palatsets portar öppnade för hjertats sorger, lika lätt som den låga koja, der den trånande uslingen, nedtryckt till jorden, suckade efter dess hvila, och Religionen inträngер i dem båda, för att der gjuta en lika tröst. Ärefullt var det pris Herr STENHAMMAR uppbar ifrån en smickrande täflan; men jag föreställer mig ett annat, ej utan värde för hans tankesätt, och som beledsagade honom med sin tillfredsställelse öfver gränsen af andarnas rike. Jag ser detta häfda bröst, dessa anletsdrag, tecknade af lyckans ogunst; denna varelse våldsamt kastad af verldens stormar; denna misskända, men rena, afsigt; denna stilla, men djupa, sorg, som talar om ömhetens förluster; med ett ord: jag ser den vanlottade delen af mina likar söka ett ögonblicks anderum, under skakningen af så många vidriga öden, söka stillheten och betraktelsen, och finna dem i STENHAMMARS sång om Religionen, dela med honom hennes hopp om en tid af sällhet och lugn; hennes löften om återföreningen med dem man älskat, och hennes försäkringar om den upprättelse, som, nekad åt tiden, förvaras af minnet. Hvilken ypperlig belöning för menniskovännen, att lefva i deras välsignelser, dem han, under snillets och hjertats lyckliga bemödanden, upphöjde öfver deras egna öden, och tröstade i nöden med föresyn af sitt tåliga lidande och sina dygder. Det begrepp STENHAMMAR gaf om Religionens välgörande, finner sin enda jemförelse med det

sken, som, under försvinnande åskor och, vid slutet af en stormig natt, sakta uppgår öfver horisonten, förkunnande solens ankomst till sommardagens högtid.

Men STENHAMMAR bant sig ej vid det allvarsammare skaldeslaget; hans snille var dertill för vidsträckt; det lekte den ena tiden öfver menskliga svagheterna med samma lätthet, som det i en annan ihärdigt och djupt fästade sig vid sättet att dem förekomma. Den egenskap, som, utan att vara den första i vitterheten, likväl saknad minskar värdet af dem alla; den, för hvars ära det är nog taladt, då jag säger, att åt den invigdes ett Tempel på detta rum; Smaken, denna läckra känsla, var hos STENHAMMAR säker och afgjord. Ifrån den tid sånggudinnorna emottogo hans löften, slöt han, under deras anvisning, ett troget förbund med dessa Greklands och Roms författare, hvilkas skrifter förenat alla tidehvarfs omdömen i reglorna för det sanna och sköna. Detta förbund skänkte STENHAMMARS snillefoster det värde, som väpnar mot medelmåttan, och skonar känslan att vämjas vid slösade prydnader, eller att stelna under kylan af föreställningssättet. Om STENHAMMAR beskref sammanlefnadens uppträden, ämnen af allmän eller enskilt vigt, sorgliga eller glada, i bundit eller obundit skrifsätt, var han manlig, kunskapsrik, behaglig, ordningsfull och älskvärd, ofta hänryckande, stundom djerf. Man är skald, utan att vara filosof, men i de-

ras förbund gafs det få undantag, då den förre ej reste sig ett stort rykte. Förd af dem båda, nalkades STENHAMMAR till sitt; det var åtföljd af detta rykte, som han inträdde i detta samfund, och bland hågkomster, djupt präglade i mitt minne, stannar jag med rörelse vid denna lyckliga dag af hans lefnad.

Han hade nu hunnit till en ära, den största i hans verkningskrets. Olik sin efterträdare, förde han med sig vissheten att han den förtjent; han närmade sig nu till dem, han mest högaktat och älskat; han fann sig vid sidan af den, hvars vishet ledde hans första steg på en större bana, och hvars ömhet aldrig tröttnat att der ledsaga honom. Han skulle här intaga sin mästares ställe, och se sitt namn sammanflätadt med hans i de loford, som uttrycktes för dem båda på vältalighetens eget språk. STENHAMMAR var intagen af denna bedröfvelse, hvilken ett såradt hjerta ännu älskar. Men hans snille kastade här sina sista gnistor. Man såg i hans anletsdrag en ännu oafgjord strid emellan ungdomen och döden; hans röst, upphöjd med våldsamma andetag, föresade gräfvens tystnad; och det deltagande han begärde åt sin företrädares lidanden, bjöd sig sjelfmant åt hans eget.

Deri fullkomnades den likhet i öden och egenskaper, under hvars föreställningar snillets tidböcker skola förvara KELLGRENS och STENHAMMARS namn. Efterverlden skall i dem se

tvenne vänner stadde på samma vandring, styrde i sin kosa af samma afsigter, men skilde i tiden för anträdet af vandringen. Den ena, öfverlägsen i år och erfarenhet, skulle upphinnas af den andra; nära målet krossades den förre af samma vigg, som, i spridda verkningar, träffade den sednare; det hopp de ägde, att en dag mötas, är nu uppfyldt, och det folk, hvars tacksamhet de förtjent, har tilldömt dem de ärebetygelser, som skola förena deras namn efter döden, äfven som deras egenskaper förent dem sjelfva i lifvet.

Det ges en tid af menniskans lefnad, ett mellanrum af hennes första åldrar, under hvilken alla hennes förmögenheter äro mest utvecklade. Själen känner ej mera så lifligt, men föremålen visa sig för henne under en vidsträcktare och mera bestämd synpunkt. Förnuftet odlas under jemnare bemödanden; ungdomen sprider sina sista behag öfver ett fält, som öppnar sig för allvarsammare utsigter; dess fattlighet har småningom sammansmält med de äldre årens stadga, och beredt af dem begge en stor förmåga att vara verksam och nyttig. Det är vårens växter, som förlora af sin första fägring, men vinna i värde af den nytta, för hvilken de mogna. STENHAMMAR befann sig i denna lyckliga ålder; han var aktad i samhället, värderad i de kretsar der han lefde, begåfvad med lyckans skänker och med de borgerliga fördelar, som gifva skyldighet och mod att gagna; men

om hans ställning, i dessa afseenden, böjt sig efter hans förtjenster, var det en annan, som gaf dem tillfället att lyfta sig ännu högre. Han må anförtro vården af sin helsa åt stillheten af sin födelsebygd, åt de inrättningar Regeringens vishet helgat åt allmänna lidandet, eller åt den ort, der han, fästad af pligter och böjelse, såg aftonen af sin lefnad upplyst af glada hågkomster från den sorgfria ålder, han der tillbragt; alla hans omsorger blifva fruktlösa, ungdomen och lifvet skola bjuda honom ett gemensamt farväl, och här framstår för mitt öga en syn, som, i stridiga verkningar, nu afvänder mina blickar från fasan af menskliga eländet, och nu kallar dem tillbaka, för att betrakta upphöjelsen af visheten och dygden. Snillets yrken skola ej dölja sina anspråk på STENHAMMARS namn. Författaren äger en minnesvård i hvarje sann och skön tanka, han uttryckt i sina skrifter; men förtjenar den ingen uppmärksamhet, denna dygd, som beherrskar olyckan, plågorna och döden? Skall ingen lemnas åt dessa ögonblick, då naturen utsläckt snillets lågor, och då inga genljud mera höras från den harpa, som fallit ur skaldens kallnade hand?

Jag framställer ingen ny tanka, då jag säger, att verlden vore lyckligare, mindre brottslig, mindre förvillad, om den ofta kallades till detta skådespel, då pligterne utdela sina pris i menniskans sista stunder. Det skulle ej vara förloradt, under hvad synpunkt man anser lif-

vet, hvarken för högmodet, som föraktar det, för yrslan, som glömmer dess föremål, eller för det nedslagna sinne, som i sin vanmakt bestrider dess värde. Den stilla dygd, i hvars åminnelser inga lysande bedrifter antecknas, skulle finna sig lika tillfredsställd af den tår, som faller på dess jordhög, som hjelten af den, hvilken fuktar hans marmor; och de skulle upptäcka en likhet i sina öden, lifvade af ett slags gemensam ärelystnad efter ett gemensamt loford i den enkla minnesskriften öfver grafven: «han «var nyttig i sin krets, han älskade menniskor«na, och älskades af dem.»

Ur förvaret af bedröfliga hågkomster vill jag minnas några ögonblick, tillbragta vid STENHAMMARS dödssäng. Jag skall inträda i dessa boningar, der sorgliga anleten tala om en hotande förlust. Jag upptäcker, igenom dödens skuggor, en menniskolik varelse, redan tillhörig jorden, innan själen hunnit slita sig lös ur dess bojor; min första känsla stannar vid detta rysliga af förgängelsen, så förödmjukande för min sjelfkärlek; — glömmer jag då, att det är dygden, som återvänder till de högre rymder, hvilkas budskap hon fört bland de dödliga, och att denna högtidliga öfvergång bör emottaga min vördnad och skänka mig undervisning? Med ömhet och hänryckning ser jag föreningen af alla dessa plågor; denna evigt tystnande röst, denna nedsunkna kind, och denna slocknande, men glada, blick, som, i sina uttryck af säll-

het och frid, återkallar den, som fordom skyddade våra förbindelser, hvilkas fullbordade löften nu tyckas tilldela mig den sista välsignelsen. Men snart har STENHAMMARS verkningstid gått tillbaka bland lifvets drömmar; naturens krafter äro uttömda; dödens våldsamma ryckningar vanställa anletsdragen, och betäcka dem med sin blekhet; blicken stelnar, andetagen saktas, lika dessa löf, som flägtas af lätta vindar i stunden af det annalkande lugnet; en tyngre suck, och hjertat har brustit; en tacksam hand framsträckes att tillsluta ögonen, och hvad är öfrigt af STENHAMMAR? Stoftet och gerningarne. Dygdige, unge man! Låt mig ännu beskåda dina lemningar; de säga mig, att de ej voro förlorade, dessa mödor, under hvilka jag sökte att gagna mitt slägte; och om jag, under lifvets förströelser, skulle glömma de intryck, du mig lemnat, så ges det väl någon brytning af okända öden, som skall fästa min tanke vid varaktigare föremål; så ges det väl någon enslig stund, i hvilken jag skall återfinna dig, der du, försvunnen för mina ögon, ännu följes af mitt hjerta.

Bland STENHAMMARS förtjenster återstår ännu deras teckning, som visar grunderna för dem alla ur den synpunkt, hvarifrån han af verlden minst upptäcktes; de förre hade bort beskådas under snillets lyftning; de sednare framställde i deras enformighet, begära den icke; och om deras fordringar varit de enda jag haft

att uppfylla, nalkades jag utan fruktan gränsen för mitt tal.

I Stenhammars karakter utgjordes hufvuddraget af en fasthet i öfvertygelse, grundad i en stark och afgjord känsla för det han trodde vara sant och rätt. Den svigtade för inga tillfälligheter, och förblef orubbad vid lyckans frestelser, som vid olyckans hot. Detta manliga lynne var icke hos honom förbundit med en egensinnighet, som ofta förlorar sitt värde i oförmögenheten att böja sig efter tider och menniskor: en egenskap, förutan hvilken sinnesstyrkan, i sina följder, ofta blir lika missverkande, som svagheten. Stora snillen lefva med deras tidehvarf; de största bryta sig stundom framom detsamma; de små hinna aldrig dit.

Stenhammar var icke okunnig om sitt eget värde, men ägde ej den egenkärlek, som plågar lifvet med aldrig uppfyllda begär. Ren i sina seder, beständigt uppmärksam på sin vandel, kunde han, som filosof, granska andras fel, utan att straffas af sina egna. Menskliga lifvet betraktade han som en tid för misstag och undervisning, i sin fortgång ämnadt till en större, men aldrig fullkomnad, sällhet; och, hunnen till den största ära på lärdomens bana, hade han sagt med en af förflutna åldrars vise: hvad vet jag?

Laglydig, af öfvertygelse mer än af fruktan,

voro undersåtens känslor hos honom blandade med tacksamhetens; han hade älskat Konungen af böjelse, innan han ännu kände honom rättvis och god. Bevisen af dess egenskaper emottog han i det älskade men flygtiga hopp, han, vid slutet af sin lefnad, ägde, att få dana nyttiga medborgare i de nejder, hvarifrån han sjelf utgått.

Hvem gaf någonsin ett säkrare vittnesbörd om sin förtjenst, än STENHAMMAR i sitt sätt att söka lyckan? Hvem var ömtåligare än han om andras rätt? Vid jemförelsen emellan anspråk var han ofta ensam att finna undervigten af sitt. I umgänget säker, behaglig och blygsam, ökte han med dessa egenskaper de fördelaktiga intrycken af sitt rykte, innan han ännu var bekant för ögat som sökte honom.

Men jag glömmer den egenskap, för hvilken jag mest bör minnas honom, efter den innefattar så många af dem jag redan nämt. Naturen utdelar den med olika frikostighet, och det är ej oafgjordt, när hon i dessa afseenden är mest välgörande. Den föder sina egna sorger, men skapar äfven sin egen tröst. Den blir otyglad i sina utbrott, smickrar passionerna, vanslägtar till svaghet och blottställer själen på trösten af uppfyllda pligter, så ofta den saknar stödet af ett renadt förnuft och en granskande erfarenhet; biträdd af dem förenar den allt hvad som gör menniskan lyckligare för sig sjelf och

sina likar. Hvilken är denna kraft, som uppsmälter hjertat vid åsynen af armodet och nöden? som flyttar mig med så mycken lätthet i andras belägenhet, för att der iakttaga det grannlaga förhållningssätt, som jag, i en lika ställning, begärde af dem; en känsla, hvars verklighet belefvenheten så ofullkomligt härmar? Hvarifrån detta omdöme, så varsamt att ej såra äfven den, som ingen anledning böd mig skona, och som väger mina uttryck, under det jag granskar följderna af de begrepp, jag ger menniskorna om hvarandra? Hvarifrån den sorgfällighet, med hvilken jag undviker att minnas någon oförrätt, den jag ej försonat, eller någon, ifrån hvilken öfverilningen icke frikallar uppsåtet? Hvarifrån detta aldrig hvilande begär, att skapa mig medel till andras lycka, och att finna min egen i deras som omgifva mig? Härleder det sig endast från förnuftet, som besluter, eller från själen, som känner? Hos Stenhammar var ömheten en verkan af dem begge. Frågom, om han med dessa egenskaper kunde vara otacksam, eller om vänskapen, ömtålig, granskande, återfordrande hvad den ger, någonsin fann i honom ett ämne för sin klagan? Den utgjorde en väsendtlig del af hans lycka, och var hos honom förnuftets samtycke till hjertats behof af flera behag för lifvet. I de kretsar han lefde, ägde den helgden af löften och förbindelser. Egennyttan antog ej der dess skapnad, för att, i skiftade former, bedraga ömheten och upphöra med de försvundna afsigter,

hvilkas lekverk den varit. Sen att skänka sitt förtroende, var STENHAMMAR lika sen att det återtaga; en förändrad ställning emellan vänner ansåg han som en tyst angifvelse af brottslighet hos dem begge; och om han i deras antal begråtit andra, än dem döden beröfvade honom, så hade hans omdöme skonat hvad hans hjerta upphört att älska; men de tankesätt, glädjen och ungdomen sett tändas, bibehöllos oförändrade åt sorgen; trogna vänner samlade hans sista suckar, och han slocknade i deras armar till en högre sällhet, ur skötet af den, som på jorden var dess afbild.

Religionens yttersta löften förkunnades öfver STENHAMMARS aska i det tempel, der han fordom bland jemnårige varit den förste att emottaga lärdomens lagrar. Han hvilar nu i deras skugga, ökad af flera skördar; och när i den stillhet, der en upprörd bildningskraft någon gång trott sig höra ropet af menniskans gerningar öfver hennes sista boning; när, säger jag, några suckar afbryta midnattens tystnad kring STENHAMMARS grift, är det upplysningens och menniskokärlekens dygder, som der gråta sin förlust.

Jag återvänder ifrån hans graf, och äger ingen annan känsla öfrig, än den af min oförmögenhet att uppfylla hans rum. Inkallad i ett samfund, der jag mötes af vidsträckta pligter, ser jag dock i deras antal sådana, som alltid

skola delas af mitt hjerta, om de ej tillfredsställdes af min förmåga. Den röst, behaglig, tjusningsfull och öm, hvilken första gången samlade Er inom dessa murar, manar Er ännu, M. H., att i de domare-embeten, Han Eder uppdrog öfver Snille och Smak och öfver deras förening med den allmänna upplysningen, aldrig glömma hvad J ären skyldige Religionen, lagarna och thronen: ett villkor, som han å eder sida, M. H., förutsatte för det beskydd, han af den sonliga känslan begärde åt de yrken han älskat och idkat. I dessa bemödanden skolen J aldrig af mig svikas, och min trohet emot dem är den enda rättvisa jag kan fordra, då mitt minne en dag skall emottaga den gärd, jag i dessa ögonblick så ofullkomligt betalt åt Snillet, Dygden och en Vän.

SVAR

på Herr Friherre FLEMINGS *Tal, af Akademiens Direktör, Herr* ADLERBETH.

HERR FRIHERRE!

Den man, hvars lediga rum Akademien kallat Eder att intaga, utgjorde blott för kort tid hennes fägnad. Utsedd till KELLGRENS efterträdare, af KELLGREN sjelf dertill önskad, förunnades honom icke tid af ödet, att fullkomna ersättningen af en så stor förlust. Han föll på gränsen emellan lifvets vår och dess sommar, prydd ännu med den förras blommor, gagnande redan med den sednares frukter. Det hopp han gifvit, hade begynt uppfylla sina löften; men hans fädernesland, hans medborgare, hans medarbetare, hans vänner föresågo i en glad väntan flera skördar af hans nyttiga verksamhet, än dem de redan hämtat.

Det äkta snillet utmärkte STENHAMMAR nästan vid inträdet på vitterhetens bana. Hans första bekanta försök voro redan bildade af smaken. Det tillfälle Akademien förunnades att göra dem rättvisa, utgör för henne en smickrande hågkomst. Men det var icke en slump, en blind lycka, som förvärfvade hans första offer så mycket välbehag hos Sång-gudinnorna. Han hämtade dertill ämnen ur det rika förråd af kunskaper han med möda samlat. Filosofiens genomtänkta systemer, häfdernas granskande vittnes-

börd, äldre och nyare tiders bästa mönster betraktade och skärskådade, hade skärpt och tryggat hans urskillning. Lärdomens skatter voro aldrig onyttiga för den skapande uppfinningsgåfvan; och det är endast det odlade snillet, som på sina verk med trygghet och varaktighet förmår trycka stämpeln af det sköna.

Stenhammar var skald, icke blott för att lysa med sina gåfvor, utan för att göra Religionen, fosterlandskärleken, samhällsdygderna älskansvärda och dyrkade. Se der skaldkonstens första upprinnelse, dess värdigaste ändamål, dess högsta ära! Olycklig den, som ohelgar naturens dyrbaraste lån till oädla bruk. Lycklig den, hvilken, som Stenhammar, egnar sina sånger till menskligheten väl, och hämtar sin belöning af rörda åhörare, förbättrade läsare, i det omdömet: *Denna författares hjerta var så ädelt som hans snille.*

Stenhammar var filosof genom vetenskapers odling, genom menniskokännedom, genom utöfning. Hans tänkesätt, hans gerningar, hans hela vandel vittnade, att han ansåg sina likars förbättring för ändamålet af deras upplysning. Skarp var hans blick för sanningen, varmt hans nit för dess utbredande: han hatade fördomar och villfarelser, men endast af menniskokärlek, och derföre med saktmod och tålsamhet. All fanatisk öfverdrift i grundsatser räknade han för en verkan af oren afsigt, eller af inskränkt förstånd. Den fackla som uppblossar

af stormar, som sprider gnistor till antändning, fördes aldrig af den vises hand. Vida skild från den fåfänga, som, blott af ett trängtande begär att synas, söker uppsvinga till en hög verkningskrets, inskränkte sig STENHAMMAR inom den, der han i stillhet kunde gagna. Unga likars undervisning, bildning af deras förstånd och hjerta, tilldaning af dygdiga menniskor, trogna undersåter, nyttiga medborgare, se der föremålet af hans äregirighet, visserligen ädelt och stort i den sanna verldskännarens ögon, men obemärkt, ja ofta föraktadt af dem, som mäta värdet efter skenet.

Med styrka i tankan förenade han styrka i själen. Utom denna är menniskan hvarken säker om sin dygd eller om sin lycka. Den förra viker för frestelser, den sednare förstöres af omskiften, och menniskan blir ett ömkansvärdt offer för begärens och ödets nycker. STENHAMMARS omständigheter borde göra honom lifvet kärt. Han var ung; han ägde hvad han behöfde; han var älskad och aktad. Hans lynne var glädtigt och ännu obetungadt af bekymren. I denna ställning angripes han af en tärande sjukdom. Han dör efter hand, för att, så mycket möjligt är, känna dödens bitterhet. Han kände dock icke dess fasa. Ståndaktig under plågorna, munter midt i sitt lidande, dog han densamme han lefvat, och vände icke ett enda sorgset ögonkast tillbaka åt den verld, der han skulle begråtas.

Men hvarföre utkastar jag dessa strödda drag till en bild, som redan är fullkomligare skildrad? Akademien har igenkänt STENHAMMAR i eder målning, Herr Friherre! och Målaren har äfven tecknat sig sjelf i sitt verk. Ni har med vältalighetens röst gjort hans förtjenster rättvisa: Ni har upplifvat minnet af vår saknad med en skicklighet, som lofvar oss tröst. Akademien har åt honom sökt och funnit en efterträdare i en krets, vida skild ifrån den han intog i samhället, men ickedessmindre ibland hans vänner. Snillet, odlingen, smaken lyftade sig utan hinder öfver gränsen emellan edra stånd, och förbant tvenne själar, tvenne hjertan, värdiga hvarandra. Ni har ärft ett namn; STENHAMMAR hade ett att förvärfva. Det fordras icke mindre förtjenst att, som Ni, göra sig värdig det man är född att bära, än att, som STENHAMMAR, göra ett okändt fräjdadt och högaktadt. Då i Akademiens inrättning dess odödlige Stiftare med blotta lärdomsidkare förenade män, som beklädde Rikets och Hofvets yppersta värdigheter, kunde hans afsigt icke misskännas, att hedra och uppmuntra vitterheten, och att liksom närma den till spirans skydd. Det är, Herr Friherre! med en så dyrbar rätt Ni tillhör oss. Vid thronens fot, i antalet af dem, som närmast uppvakta en Beskyddare, äger Akademien i Eder en medbroder. Ni har helgat edra första ungdomsår åt vittra yrken med en framgång, hvaraf jag kunde åberopa vedermälen: Ni

upphör

upphör ej att älska och idka samma ädla värf. Akademiens ändamål har derigenom blifvit Eder kärt och liksom gemensamt; nit för dess förkofran, en verkan af eder böjelse och öfvertygelse, innan hon ännu kunnat göra anspråk derpå såsom en motsvarighet mot dess förtroende. Bidrag, i kretsen af dess samfund, till detta ändamål, antingen med författarens skapande hand, eller med granskarens fullkomnande. Edra medfödda, edra förvärfvade egenskaper, en grannlaga urskillning, en prydlig beläsenhet, allt, ända intill den goda ton som tillhör hofmannen, gör oss detta biträde dyrbart. Ty i hvart land äger den högre verlden ett språk, hvilket skalden, vältalaren, författaren i allmänhet, måste studera och göra till sitt eget, om han skall lyckas. Bidrag, med en ädel möda, att framgent göra Akademien värdig GUSTAFVERS hägn, GUSTAFVERS tidhvarf. Dessa tidhvarf voro alltid utmärkta af ett stigande ljus; detta hägn upplyftade alltid Svenska snillet; och vitterhetens fredsamma lagrar sammanflätades med hjeltemodets och segrarnas, i den krans, hvarmed odödligheten kröner dessa skyddsgudars minnen.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG,

DEN 20 DECEMBER 1799.

INNEHÅLL.

Direktörens Tal.

RiksRådets och FältMarskalkens Grefve ADAM LUDVIK LEWENHAUPTS lefverne, af CARL GUSTAF NORDIN.

Underrättelse om det nya Belöningssättet.

Den 20 December 1799 hade Svenska Akademien offentlig Sammankomst på stora Börssalen, den Konungen täcktes incognito bevista i den vanliga lektaren.

Akademiens Direktör, Herr ZIBET, *öppnade sammankomsten i följande ord:*

I den Högstes helgedom har Svenska Akademien på sin högtid nedlagt sitt första offer. Hon kan icke tveka hvem det andra tillhör. Närvaran af en mäktig Beskyddare, mera mån att förtjena lof, än att höra lofsånger, fördubblar väl känslan af hans välgerningar, men qväfver alla utbrott af den rättmätigaste tacksamhet. Han fordrar ingen annan, än uppfyllandet af hennes pligter, och Akademien skyndar till den, som dagen henne ålägger.

Öfver det för innevarande år i Vältalighe-ten utsatta prisämnet: *Äreminne öfver Riks-Föreståndaren* Sten Sture *den äldre*, hafva sex, och öfver prisämnet i Skaldkonsten: *Poem till Teaterns Sånggudinnor om den dramatiska konsten*, hafva fem täflingsskrifter till Akademiens pröfning blifvit insände.

Enligt hvad genom Akademiens årliga kungörelse blifvit Allmänheten redan bekant, har Akademien sedan längre tid icke ägt det nöjet, att utdela de för Vältalighet och Skaldkonst utsatta högsta prisen. Hon har genom ändamålet af sin inrättning trott sig förbunden, att till dessa belöningar förutsätta den grad af fullgiltigt värde, hvaraf de hittills belönta Skrifter kunna tjena antingen såsom vedermäle eller eftersyn. Men om Akademien härigenom finner sig äfven för det närvarande i saknad af en alldeles fullkomlig tillfredsställelse, har hon ägt åtminstone den, att bland de för innevarande år inkomna täflings-skrifter finna åtskilliga af en förtjenst, som förmånligt utmärkt sig, och som derigenom väckt hennes önskan, att lemna deras författare något bevis så väl af hennes uppmärksamhet dertill, som af det hopp hon om dem fattat.

Hos Akademiens Höga Beskyddare har denna hennes underdåniga önskan varit lycklig nog att möta ett bifall, hvilket hon såsom ett nytt vedermäle af Konungens upplysta hägn för vittra yrken med underdånigaste tacksamhet erkän-

ner, och till Allmänhetens kunskap redan låtit göra genom tidningarna bekant.

I enlighet med det sålunda förändrade Belönings-sättet hade Akademien bland täflingsskrifterna i Vältaligheten tillagt andra guldmedaljen åt N:o 5, med valspråk:

Ack! hvad den man är stor, som blott har allmänt väl
Till mål för sitt begär, till medel för sin ära.

Sedan stycken af denna skrift blifvit upplästa, öfverlemnade Direktören Belönings-penningen åt författaren, Kanslisten i Kongl. KansliCollegii Expedition, Herr Gustaf von Schantz.

Silfverpenningen hade Akademien tillagt åt skrifterna N:o 1, med valspråk:

Och skulle Sverge ej förlossas
Ur sina bojor, af min hand,
Skall dock min ära bli att krossas,
I gruset af mitt fosterland;

och N:o 6, med valspråk:

Il en est des grands hommes comme des dieux: comblés de leurs bienfaits nous n'avons pas pour eux de récompenses, mais nous avons des hymnes.

Pastors-Adjunkten vid Kungsholms Församling, Herr Mag. Carl Gustaf af Björkén, författare till den förra, emottog af Direktören belöningen. Författaren till den sednare var ännu okänd, men har sedermera funnits vara Herr Petter Adolf Granberg, till hvilken Sekreteraren öfversändt Belöningspenningen.

I Skaldkonsten hade Akademien tillagt andra guldmedaljen åt skriften N:o 2, med valspråk:

Pour les chanter redoublez vos transports.
Le sujet ne veut pas des vulgaires efforts.

Denna skrift upplästes, och Direktören lemnade Belöningspenningen åt författaren, Extra ordinarie Kanslisten

i Kongl. Kansliet samt Magister Docens vid Lunds Akademi, Herr Anders Carlson Kullberg.

Silfverpenningen hade blifvit tillagd skriften N:o 5, med valspråk:

Hvem kan betala dig den känsla du har närt,
De tårar, ädla spel! som du oss fälla lärt?

Författaren, Magister Docens i Åbo Herr Michaël Choraeus, var ännu okänd; men sedan han efter någon tid gifvit sig tillkänna, blef belöningspenningen honom tillsänd af Sekreteraren.

Direktören förkunnade vidare:

Då Akademien, vid utsättandet af täflingsämnen i Vältaligheten, hittills gifvit företräde åt det slag deraf, som skildrar stora och berömda mäns förtjenster emot Fäderneslandet, har hon ansett sig derigenom ej mindre öppna det rikaste fält för talarens egenskaper, än uppfylla en pligt af rättvisa emot minnet af stora, medborgerliga dygder. Emedlertid, då hvarken Akademien genom sina lagar bindes vid detta enda slag, eller andra ämnen af filosofisk, moralisk, estetisk pröfning kunna sägas utesluta hvad man i rättvis, fast vidsträcktare, mening kallar Vältalighet, har Akademien icke trott sig böra inskränka författares täflan till alltid samma eller lika föremål. Hon har ansett naturen af sin inrättning fordra så mycket mer någon afvikelse från denna enstämmighet af täflingsämnen, som det icke allenast är högst nyttigt, att skrifartens förtjenst öfverföres till alla ämnen för vigtiga undersökningar, utan äfven rättvist, att för alla sådana författare, fastän af o-

lika egenskaper eller tankeyrken, öppna vägen till Akademiens belöningar och, så mycket på henne ankommer, till nationens uppmärksamhet.

Akademien har trott detta dubbla ändamål bäst vinnas, då, genom uppgiften af flera ämnen, ett desto friare val lemnades åt täflande författare. Med sin höga Beskyddares nådigsta tillåtelse utsätter Akademien således till ämnen för nästkommande års täfling i Vältaligheten, besvarandet af någon bland följande fem frågor.

1:o *Om Vältaligheten är en konst, att blott pryda sitt ämne, eller att bättre upplysa det?*

2:o *Om menniskoslägtet är skyldigt dess hittills ernådda grad af sann upplysning mera åt den stränga vettenskapliga bevisningen, än åt det allmänna sunda förnuftet och erfarenheten; och om hvad till allmänt verkande upplysning kan återstå, måste väntas af den förra eller af de sednare?*

3:o *Hvilka fördelar kunna vid menniskors moraliska uppfostan dragas af deras inbillningsgåfva; och betraktandet af våra tiders samhällslefnad, synes det böra göra denna sinnesgåfva mera mot eller medverkande de moraliska förnuftsbuden?*

4:o *Om ålderdomen är efter naturens inrättning ett tillstånd af förlorad sällhet, eller blott ett tillstånd af ombytta föremål derföre?*

5:o *Hvilket är det rätta sättet att skrifva historien: att göra den till en tafla af menniskans odling och samhällsöden, samman-*

ställd efter vissa pragmatiska synpunkter, eller till en blott sann och noggrann handelsekunskap, utan färger för inbillningen, och med öfverlemnande af alla tillämpningar åt läsarens eget omdöme?

För täflingen i Skaldkonsten öfverlemnar Akademien likaledes med sin höga Beskyddares nådiga tillstånd, valet af ämne åt hvar författares eget godtfinnande: likväl under villkor, att detta val inskränkes inom ämnen af allvarsamt slag.

Den Skådepenning Akademien detta år hade låtit prägla, föreställer å ena sidan: RiksRådet och FältMarskalken Grefve ADAM LUDVIK LEWENHAUPTS bröstbild, med omskrifna namn och titlar; och å den andra sidan en segervård bestående af en half kolonn, omgifven med vapen och strids-rustningar. Den latinska öfverskriften: TEMPORE DURO IMMOTA FIDES VIRTUSQUE, betyder, att hans trohet och tapperhet förblefvo oförändrade i en svår tid. Nederst läser man: ZAGARINI, JACOBSSTAD, GEMEURTHOFF, LIESNA, eller namn på de orter, som genom segerrika och ärefulla slagtningar under hans anförande blifvit ryktbara.

Denna penning blef i underdånighet öfverlemnad till Konungen, utdelt till närvarande af Grefve LEWENHAUPTS anhöriga, utrikes Ministrar och utländningar samt, jemte den vanliga Jettonen, till Akademiens Ledamöter.

RiksRådet Grefve LEWENHAUPTS lefverne, författadt af Akademiens frånvarande Ledamot, Herr CARL GUSTAF NORDIN, upplästes.

MINNE

AF

RIKSRÅDET och FÄLTMARSKALKEN,

GREFVE

ADAM LUDV. LEWENHAUPT.

J.F. Martin sc.

Den föregående skådepenningen föreställer Riks-Rådet och FältMarskalken, Herr Grefve ADAM LUDVIK LEWENHAUPT, hvars trogna och vigtiga tjenster för Konung och Riket hafva fordrat den hågkomst, som Akademien räknar sig till heder, att hos erkänsamma medborgare nu få upplifva.

Blef den verksamma delen af hans lefnad tillhörande kriget, så yttrade sig en sådan bestämning tidigt i hans födelse, hvilken skedde 1659, i Svenska lägret för Köpenhamn, hvarest fadern, Generalen af Kavalleriet, Grefve LUDVIK VIERICH LEWENHAUPT, sig uppehöll, efter den tidens sed, åtföljd i fält af sin Fru, RiksGrefvinnan CHARLOTTA SUSANNA MARIA af Hohenlohe-Gleichen. Vid hans nionde år afledo föräldrarne; men den lyckliga vård han hos dem njutit, fortsattes ej mindre ömt af Riks-Drotsen Grefve PER BRAHE. Sjelf en upplyst och vidt tänkande herre, befordrade han den unga Grefvens undervisning med så mycken sorgfällighet, att naturens benägna anlag funno sig fullkomligen biträdda att åstadkomma de aktningsvärda egenskaper, som lysa i hela Grefve LEWENHAUPTS lefnad.

Den föresyn, som Konung GUSTAF I i Prinsarnas uppfostran gaf Rikets mera ansedda

slägter, hade genast ibland dessa sednare infört en upplysning, som fogade ny värdighet till deras stånd. En Per Brahe den äldre, en Erik Sparre, Hogenskild Bjelke, Axel Oxenstjerna och flere herrar voro samtida grundlärde män, hvilka genom vettenskaper och vitterhet förbundo det verkligen höga med förvaltningen af Rikets förnämsta angelägenheter. Sverige upplyftades i Europa medelst deras och sina stora Konungars bemödande; men invertes oroligheterne under Konung Carl 9:s och de beständiga krigen under dess samt Konung Gustaf Adolfs regering, tillåto ej framgent en lika uppmärksamhet på enskilta handledningen; och ädlingar, så försedde med akademiskt förråd, begynte att blifva mera sällsynte. Föresatsen vid Grefve Lewenhaupts uppfostran var, att vända hjertat ifrån fåfängan eller det skenbara, som så gerna förleder ett ungt sinne till öfverdåd i tänkesätten; och han fördes således på en för hans likar nästan igenvuxen väg till allvarsamma kunskaper, hvilka gåfvo en mera vidsträckt utsigt öfver fältet af menskliga pligter, och böjde till en otvungen benägenhet att dem iakttaga. I föräldrarnas och i RiksDrotsens hus: i Lund och Upsala samt vidare i Wittemberg och Rostoch fick allt detta en lycklig fullbordan; och den resa han sedermera gjorde omkring Europa, bibragte honom kännedom af folkslag och seder samt mångfaldiga umgängen, hvilka ägde en lycklig förmåga, att ställa hans akademiska lärdom i skick med det mildrade

vettet, som en högre lefnadskrets ej låter frånkänna sig.

Vid stadgad ålder återvände Grefve Lewenhaupt till fäderneslandet 1684. Befordran i armén var, efter ett nyligen fulländadt krig, icke lätt att erhålla; och hans beslut var redan fattadt att följa sina fäders lefnadssätt. Under afvaktan af tjenlig plats, helst vid Konungens Lifgarde, reste han derföre med sin svåger, Landshöfdingen Baron Conrad Gyllenstjerna, då Ambassadör, till Ryska Hofvet, hvarest han om denna grannes tänkesätt, seder och inrättningar fick tillfälle att vinna en kunskap, som sedan ganska mycket gagnade honom, så väl eljest, som i synnerhet under tillkommande tiders fälttåg. Vid återkomsten ifrån Moskow var befordringslyckan lika så otillgänglig som förut. De ställen han kunde erhålla, hotade med en trög ersättning för väl använd ungdomstid; och han beslöt att i främmande makters krigstjenst söka sin öfning och sin uppkomst, den han trodde sig så mycket lättare böra vinna, som han redan förstod artilleriet och fortifikation, samt hade lagt grunden till krigsvettenskapens utöfning, igenom inhämtandé af dess teori.

Grefve Nils Bjelke var då i Stockholm, och skulle, såsom Kur-Beyersk General, i Tyskland uppsätta ett Kavalleri-regemente, hvilket sedan, under Kurförstens befäl, fördes till Ungern att biträda Kejsaren emot Turkarna. Vid

detta regemente blef Grefve LEWENHAUPT Kornett, KapiténLöjtnant och Ryttmästare inom året; men inom samma år hade han ock deltagit i eröfringen af Neuheusel och bestormningen af Ofen, som, efter sex misslyckade belägringar, nu ändteligen lades under Österrikiska huset. Härefter såg han åter Sverige, hvarest Konungen, under en önsklig fred, utförde de största företag i allmänna hushållningen.

Till följe af 1681 års Defensions-traktat med Holland, måste dock Sverige lemna denna stat 6000 man hjelptroppar, hvilkas upprättande äfven anförtroddes Grefve NILS BJELKE. Hos honom anmälte sig Grefve LEWENHAUPT, och blef Major vid det regemente, som värfvades i Tyskland åt Öfverste NIEROTH. Detta, jemte öfriga Svenska regementer, förfogade sig skyndsamt till Braband, Lüttich och Flandern, der fältslag och belägringar, ömsom anfall och försvar gåfvo Grefve LEWENHAUPT täta tillfällen att utmärka sitt mod och skicklighet; hvilka åter erkändes med befordran till Öfverste-Löjtnant och Öfverste, i hvilken egenskap han fortfor till krigets slut, eller Ryssvigska freden, då Grefvens regemente aftackades, och han med sin familj begaf sig till Sverige.

Konung CARL 12 hade nyss stigit på thronen, och bibehöll i styrelsen sin Herr Faders grundsatser, hvilka medförde föga skillnad på äldre

äldre och yngre slägter, i fråga om befordran Sådant hade föranledt den förnämare ungdomen. att söka utrikes krigstjenst, i hvilken högre grader uppnåddes, dem hvar och en vid hemkomsten ville göra gällande, till rum i Svenska armén. Häraf hemliga rörelser, arbeten, missnöjen. Det lyckades de hemmavarande att behålla platsen. Äfven de officerare, hvilka hos Svenska hjelptropparna bevistat Nederländska kriget, blefvo ansedde så, som hade de varit i Holländska Staternas, men ej i Sveriges tjenst, och måste således fördraga en uttydning, på hvilken man ej skulle falla, när man jemför mödan af sju år i fält, med den af en lika lång tid hemma i landet. Detta var orsaken, att Grefve Lewenhaupt hvarken sökte eller erhöll något rum i Svenska armén, utan nedsatte sig såsom hushållare på sin gård, och återhämtade fordna nöjen af sin bok.

Den försåtliga anläggning, som snart betog Sverige friden, nekade också Grefve Lewenhaupt dess lugna lefnad. Vissa makters egennytta, andras afund, andras falskhet beredde det krig, som uppmanade Konungen och hvar trogen undersåte till Rikets försvar. Konungen hade, genom sitt mod och sin lycka, bragt sakerna i vänlig ordning med Danmark, då han, till motande af Tsar Peters och Konung Augusts anfall, behöfde förstärka sin segrande armé med nya regementer. Att Grefve Lewen-

HAUPT härvid kom i åtanka, var en följd af det allmänna förtroende, som lemnades hans tapperhet och insigter i krigsvettenskapen, förenade med en upplyst och dygdig vandel; ty personligen var han ej en gång känd af Konungen, då han genom fullmakt, ifrån fältlägret på Seland, förordnades till Öfverste, samt anbefalldes att uppsätta Tremännings-regementet af Upland, Vestmanland och Dalarne. Med detsamma, i fullkomligt skick, var han nästa vår Konungen till mötes i Dorpt, följde till Riga, och bevistade gången öfver Düna strömmen; hvarvid honom var uppdragit att understödja Lifgardet i träffningen emot Sachsarne.

Inbrottet i Kurland, hvilket nu skedde, öppnade ett krig af särdeles art. Konungen, som med hufvudarmén gick att uppsöka fienden, qvarlemnade vid Mitau, under General-Majoren MÖRNERS befäl, några regementer, och ibland dem Grefve LEWENHAUPTS. I landet voro de Svenske ansedde hvarken såsom fiender eller såsom vänner, och således borde icke några allvarsamma uppträden här vara att förmoda; men enskilta tvister emellan slägten SAPIEHA, som fått Konung CARLS beskydd, och OGINSKI, som befordrade Konung AUGUSTS afsigter, kunde ej utehålla fiendtligheter, helst OGINSKI, efter hand, betydligen understöddes af Ryssarne. Då dennes folk begynte, att än i qvarteren bortsnappa, än eljest anfalla de Svenska, blef det en nödvändighet att hindra sådant

genom större utkommenderingar, hvilka Grefve LEWENHAUPT nästan beständigt anförde, alltid med undransvärd framgång. Till de mera utmärkta räknas slaget vid Zagarini, segern vid Jakobsstad, eröfringen af Birsen, och aktionen vid Gemauerthoff. På sistnämda ställe lågo 6000 döde på platsen, af 20000 Ryssar, emot hvilka Svenska styrkan var en knapp tredjedel, eller 6500 man. Samma förhållande var ock vid de öfriga träffningarna, i anseende till manskap och nederlag; hvarföre Konungen med högsta välbehag anså Grefve LEWENHAUPTS gjorda tjenster, samt betygade detsamma i de befordringar, som följde. Efter affären vid Zagarini blef han utnämd till GeneralMajor samt vice Guvernör i Kurland, då ock högsta befälet öfver der stående troppar honom uppdrogs: efter slaget vid Gemauerthoff, GeneralLöjtnant. När han sedan genom sin försigtighet förvarade den svaga Kurländska armén ifrån anfall af Tsaren, som, till hämd öfver sednaste nederlaget, sjelf tågade emot Mitau med de troppar, som voro ämnade att hindra Konung STANISLAI kröning: och när han vidare afskar Ryssarna i Dorpt all tillförsel, så erhöll han fullmakt att vara General, samt Guvernör i Riga. Dessa befordringar hade skett inom trenne år: alla väl förtjenta, dock emot Konungens vana, tätt på hvarannan följande; och det är ofelbart ett af de lyckligaste tillfällen, då en Konung med sin nåd emot undersåten, uppfyller ett vigtigt behof för sig sjelf och sitt Rike, såsom här skedde. Ingen

kunde med mera nit och värma, vaksamhet och omtanka föra de sig anförtrodda ärenden, än Grefve LEWENHAUPT, som, med en rättsinnig vördnad för sin Öfverhet, aldrig skilde embetsifrån samvetspligten.

Under allt detta afgjorde Konungen Polska väsendet, och gick sedan med armén tillbaka åt Lithauen, för att vända sina vapen emot Tsarens makt. Denne hade i märklig mån uppvuxit sedan slaget vid Narva; och Konungen, för att återställa de illa brutna sakerna vid Ryska gränsen, beslöt att förena med sin armé de troppar, som stodo under Grefve LEWENHAUPT. Grefven uppbröt vid slutet af Juni månad 1708 med 11000 man, för att möta Konungen vid Berezina Patovska; men då Konungen, utan att invänta Grefve LEWENHAUPT, fortsatte marschen åt Severien, uppnåddes ej Kongl. armén förr än vid Radoffkowitz. Tåget i Ukrän fullföljdes härpå, och nederlaget skedde vid Pultava. Dess olyckliga anledningar samt ännu olyckligare följder äro kände; de förre sökas icke utan skäl ifrån omständigheter, som röra Grefve LEWENHAUPT, och de sednare tryckte honom mer än någon annan Svensk undersåte.

Konungen delade sitt förtroende emellan tvenne upplysta och erfarna herrar: i statssaker, åt Kongl. Rådet, Grefve PIPER: i krigssaker, åt Kongl. Rådet och Fält-Marskalken, Grefve

Rehnsköld. Begges befattning kunde ej annat än oftast stöta tillsammans: begge således i fara, att, ej mindre om föremål, än medel, hysa skiljaktiga tankar. Sådant inträffade, och ledde till söndring. Då Grefve Lewenhaupt, om våren 1708, uppvaktade Konungen i Radoffkowitz, ingingo begge desse herrar i förtroende med honom om sin oenighet; hvarvid han öppet förklarade sig hjertligen häri önska förändring; men dristade ej att blanda sig i deras missämja. Grefve Piper upptog sådant såsom ett värdigt svar af en ärlig man; men Grefve Rehnsköld icke så. Grefve Lewenhaupt tyckte sig ifrån den stunden sakna icke Konungens nåd, men väl dess förtroende. Vid ankomsten till lägret, hade Konungen förklarat sitt yttersta välbehag öfver alla dess förrättningar: sedermera hade han funnit Konungen förbehållsam och benägen att förkasta allt hvad som föreslogs; förut hade sakerna i sättet och annat varit öfverlemnade till Grefvens egen omtanka; nu fick han alltid emottaga stadgande föreskrifter, hvilka förtogo den frihet, som tid och lägenhet fordrade. Detta och mera troddes härflyta ifrån Grefve Rehnsköld's obenägenhet, och visade en högst förderflig verkan på ofvannämda marsch till Ukrän.

Innan Grefve Lewenhaupt tog afsked af Konungen i Radoffkowitz, ansåg han sig vara i den ställning, att ej länge qvarblifva med tropparna i Lifland; men kunde dock icke, oaktad den underdånigaste bönfallan, vinna upplysning,

huru Konungen ärnade använda hans tjenst. Den 15 Maj återkom Grefven till Riga, och d. 26 voro order gifna, enligt hvilka marschen borde ske, vid början af Juni, till Berezina, der Konungen redan stod den 15 i samma månad. Denna befallning kom ej Grefven till handa förr än den 8. Uppbrottet skedde, vid månadens slut, fastän arméns kläder och andra nödigaste behof måste, i Augusti, efterhämtas ifrån Wilna. Den 17 och 18 September emottog Grefven trenne bref af enahanda innehåll, alla skrifna den 14; och ehuru ingen af de tre sända expresser hade varit öfver 24 timmar på vägen ifrån Konungens läger, blef dock befallningen 3 och 4 dagar gammal, innan den framkom. Den förständigade Konungens gång till Ukrän öfver Stoss-strömmen, dit tåget nu borde ställas; och innebar för Grefve Lewenhaupt den bedröfliga kunskap, att då föreningen af arméerna ej fick ske vid Dnieper, skulle Ryssarnas närliggande hufvudstyrka, af 40,000 man, snart sätta sig emellan honom och Konungen. Det skedde, gåtan af Konungens oförtänkta gång till Ukrän upplöstes, och slaget vid Lesna den 29 Sept. gaf en för anföraren och armén ärefull, men för Konung och Riket ganska dyr seger. Folket förminskadt ifrån 11,000 till 6000, tross, kanoner, ammunition, lifsmedel, bagage: allt förloradt, och således grunden lagd till olyckan vid Pultava.

Hade sinnena hos Grefvarne Piper och

Rehnsköld kunnat sammanföras till enighet, hade dock något varit att hoppas; men Sveriges oblida öde tillät icke sådant; och då var allenast en enda utgång möjlig. Grefve Lewenhaupt såg sig icke allenast i saknad af FältMarskalkens vänskap och godhet, utan han uppbar äfven vedervilja, som föga kunde vara mer synbar emellan öppna ovänner. Ehuru närmaste man i armén, njöt han hvarken förtroende, aktning eller tillbörlig höflighet. Ifrån den stund arméernas förening skedde, var Grefve Lewenhaupt, så till sägandes, tjenstfri. I militariska vägen kom embetes-vis ingenting till hans kunskap, och ännu mindre äskades hans omdöme öfver något. Aftonen förrän slaget vid Pultava skedde, nämdes för honom, att Konungen beslutit detsamma; då han äfven fick veta, att infanteriet skulle marschera i fyra kolonner, och så tills vidare förblifva; allt det öfriga måste han inhämta under sjelfva aktionen. Då erfor han, att högra flygeln var utan betäckning af kavalleriet: att hela artilleriet var borta och vid bagaget: att infanteriet likväl skulle angripa redutterna förr, än det kunde komma till fiendens rätta retranchement och der dess armé stod uppställd, flerdubbelt manstarkare och försedd med 132 kanoner. Till detta kom ett ovänligt bemötande ifrån FältMarskalkens sida, under hela aktionen, då förebråelser och bestraffningar helt öppet följde på alla Grefve Lewenhaupts rörelser med högra flygeln, äfven då de voro gjorda efter uttrycklig befallning.

Detta anföres icke, för att besvära minnet af Grefve Rehnsköld, som, i denna del, öfverväldigad af sin svaghet, mycket felat; men i öfrigt hade stora förtjenster af fäderneslandet; utan är det skedt, för att låta Grefve Lewenhaupt njuta till goda sin oskuld i detta Sveriges stora missöde, hvilket han kraftigare, än någon annan, sökte att afvärja. De få stunder, som lyckan vid detta tillfälle gynnade Svenska vapnen, betjente hon sig af Grefve Lewenhaupt att anvisa på segern, då han i första anfallet borttog tvenne fiendens redutter och dref undan betäckningarna emellan och på flyglarna af dem, samt fick derigenom öppning att gå förbi de öfriga redutterna; men just då han, genom dragning af högra flygeln, ville begagna sig af denna vigtiga fördel, samt hade redan bragt fienden att gå undan och rädda några regementer öfver strömmen, fick han order att föra samma flygel tillbaka och ifrån fiendens retranchement. Härpå följde oordningen och nederlaget; FältMarskalken försvann, och Konungen kom med möda till bagaget, dit folket samlades.

Grefve Lewenhaupt hade på fältet uppvaktat Konungen och besörjt om dess säkerhet samt arméns sammandragande på ett ställe. Hans tanka, den han uppgaf för Konungen, var att lemna det, som ej kunde medföras, och skyndsamt förvara tropparna; men bestörtningen åstadkom villrådighet, och denna medförde oråd. Kon-

ungen gick till Perewolosna, vid Dniepern, och armén följde. Här var omöjligt att öfverkomma med tropparna, och ifrån dem ville icke Konungen skiljas. Med böner och ofta förnyade böner, af Grefve LEWENHAUPT samt af flera, förmåddes ändteligen Konungen att söka sin räddning på andra sidan om Dniepern; och vid afresan måste Grefven emottaga öfverbefälet.

Konungen hade knappast hunnit sätta sig öfver strömmen, när Ryssarne begynte att visa sig på höjderna omkring en dal, i hvilken öfverlefvorna af Svenska armén oförsigtigt blifvit förde. Fiendtlige kanonerne kommenderade stället, och kapitulation erböds. Den tunga nöden sade här hvad som måste antagas af en här, hvilken, instängd emellan trenne vatten, saknade sin Konung, sitt infanteri, krut och kulor: som, ovan vid olyckan, föll i bestörtning, och ur denna i förtviflan, då räddningen endast kunde sökas i ödemarker, som hotade med förökadt elände. Under enhälligaste bifall af högre och lägre, emottogs således Ryska anbudet; och Grefve LEWENHAUPT måste fördraga, att, i detta nedlåtande, första gången utöfva den honom nyligast tillåtna Generals befattning. — — Man föreställe sig den höjd, ifrån hvilken Svenska vapnen i en hast föllo: den möda det kostat Svenska hjeltar att så upplyfta dem: den fara, hvari Riket sväfvade: fångenskapens hotelser och fiendens öfvermod, för att rätt fatta de smärtande känslor, som härvid borde infinna sig hos

en hvar, i synnerhet hos Grefve Lewenhaupt.

Denne herre hade nu uppfyllt måttet af sin trogna tjenst emot fäderneslandet, och i allt detta endast följt ett stadgadt sinnes väl öfverlagda föreskrifter. De utsväfningar af sjelfkärlek och inbillning, hvilka ofta frambringa sällsynta gerningar, och hvilka stundom förblända med en falsk storhet, skola icke igenfinnas i hans hela lefnad. En naturlig stillhet och blygsamhet bevarade hans första ålder ifrån fåfängan och dess välde, hvilket sedan återhölls af det mogna vettet, som umgänge, läsning och erfarenhet meddela. Med skarpsinnig eftertanka valde han föremålen och medlen; den beledsagade äfven verkställigheten, så att han aldrig öfverlemnade annat åt lyckan, än det, som tillhör henne att ensamt bestämma. Häraf kom, att ingen sak, som af hans åtgärd berodde, saknade framgång. Alla af honom anförda fältslag och drabbningar lyckades. I det hårda slaget vid Lesna, der han hade öfverlägsenheten emot sig och nöden i förväg, behöll han dock fältet, genom ett uppdrifvit mod och en oviklig ståndaktighet. Med dessa egenskaper förenade han ett böjligt sinne och vänligt umgängessätt: var strängare i sitt inre omdöme, än i orden: såg och öfverså hos underhafvande brister, då de genom köld och tålamod kunde förbättras: yttrade han sitt missnöje, så frambars detsamma med en faders godhet. Aldrig besvärande, vakade han dock lika ömt för ordningen, som han älskade soldaten; så vida den ena skulle bevaras genom den an-

dra. Försigtigheten beledsagade alla hans steg; men alldeles icke på redlighetens bekostnad; torde dock någon gång hafva bragt honom, att lätt fatta misstankar, hvartill han föranleddes af de olägenheter, i hvilka uppriktigheten ofta hade fört honom. Vaksam och oförtruten uppassade han tillfället att gagna: glömde sig sjelf och sin möda, så ofta allmänt väl fordrade försakelse. Egennyttan kunde ej förrycka det ringaste af hans skyldighet; och han visade sådant på den äfventyrliga marschen ifrån Lesna till Ukrän, då han, för att, igenom skyndsamhet, rädda fotknekten, frånspände först hela sitt bagage, och gjorde honom beriden. Ovänskapen med Grefve Rehnsköld inledde honom icke i något förhastande, ehuru retande anledningar den förre beständigt gaf, medelst förhållna order och tillfogade oförrätter; andre ovänner njöto ej mindre eftergifvenhet, till hvilken han såsom christen och medborgare, trodde sig förbunden. De renaste seder prydde i öfrigt denna herre, som hämtade deras grund och bevekelse af Religionen, den han icke blott i bokstafven, utan i hjertat kände; och erfor derföre i andeliga betraktelser mycken tillfredsställelse, så väl eljest, som under sin fångenskap, då han sysslosatte sig med sådana böckers öfversättande; af hvilka en ifrån Fransyskan trycktes i Stockholm året efter hans död, under titel af *Evangelisk Sedelära.*

Grefve Lewenhaupt ingick äktenskap 1690 med sin kusin, Brita Dorotea, dotter

af RiksRådet, Grefve Carl Maurits Lewenhaupt. Under Nederländska kriget och äfven i Riga lefde de tillsammans, jemte sina barn, trenne fröknar.

Nie år och deröfver tillbragte Grefve Lewenhaupt i Ryska fångenskapen, der vidrigheter af alla slag flitigt öfverhopade. En utvexling af hans person blef väl första året med Tsaren bestämd; men blott i afseende på Grefve Lewenhaupts utmärkta egenskaper, ville Tsaren icke sedan återlemna honom åt fäderneslandet. De öfrige fångarne hade ej ringa förmån af denna hans olycka, så vida han, efter yttersta förmåga, understödde dem i deras betryck, hvarvid han uppoffrade fjerdedelen af sin egendom. Här uppsatte han berättelsen, som vi hafva, om den delen af kriget, i hvilken hans befattning hade rum, intill slaget vid Pultava. Man läser ej denna, utan att igenkänna en dygdig mans säkra förtröstan till sitt samvetes vittnesbörd, då han nödsakas försvara sitt namn. Grefve Lewenhaupts värdiga och nyttiga lif upphörde i Ryssland den 12 Febr. 1719, just vid samma tid, då Konung och Ständer kallade honom till Svea Rikes Råd och FältMarskalk, för att med högsta förtroende hedra den högsta förtjenst.

UNDERRÄTTELSE

om

Det Nya Belönings-sättet.

Enligt 49 §. af Akademiens Stadgar ägde hon att årligen på sin högtidsdag utdela tvenne stora Pris, det ena för Vältaligheten, det andra för Skaldkonsten, hvardera bestående i en Guldmedalj af 26 Dukaters vigt. Dessa pris borde gifvas åt den skrift i hvardera slaget, som pröfvades bäst författad. Derjemte kunde hon tilldela en Silfverpenning af samma prägel åt den skrift i hvardera täflings-slaget, som kommit den med stora priset belönta närmast, och således var förtjent af Accessit.

I anseende till detta Accessit täcktes Akademiens höge Stiftare, Konung Gustaf den Tredje, göra den förändringen, att det blef af tvenne slag. Det ena, som fick namn af Heders-Accessit, gafs åt skrifter, hvilka i godhet så nära uppnått dem, som vunnit det stora priset, att de kunnat belönas med detta stora pris, så framt de icke af en annan skrift varit öfverträffade. Med Heders-Accessit följde samma heder som med det stora priset: skriftens uppläsning på offentliga sammankomsten, dess införande i Akademiens Handlingar, och hedersrum för författaren vid Akademiens offentliga sammankomster. Det andra Accessit, som fick namn

af Uppmuntrans-Accessit, gafs åt författare, hvilka Akademien funnit röja talang, gifva hopp för framtiden och förtjena att till vidare framsteg uppmanas.

Akademien har ansett både ändamålet af sin inrättning och allmänhetens rättmätiga fordran ålägga henne, att med sitt stora pris blott belöna skrifter af fullgiltig godhet. Hon smickrar sig att hafva följt denna grundsats, i anseende till de af henne belönta skrifter, hvilkas värde hon med tillfredsställelse sett bekräftadt genom hela nationens bifall. Men då de stränga fordringar hon sig således föreskrifvit, i flera år hade beröfvat henne det nöjet, att utdela sitt stora pris, började hon frukta att uteblifna belöningar kunde minska hågen hos unga författare att täfla om hennes pris, ämnade att framkalla snillen, lära dem känna sin styrka, stadga och fullkomna deras talang.

Mera än en gång hade hon haft det nöjet emottaga skrifter, hvilka, ehuru icke nog fullkomlige för det stora priset, fästat hennes uppmärksamhet och synts förtjena att deraf erhålla något vedermäle.

Allt detta ledde henne på den tankan, att af sin höga Beskyddare, Konungen, begära tillstånd, hvilket hon ock erhållit, att förändra och utvidga belöningssättet.

Med Konungens nådiga tillåtelse och bekräftelse har således för framtiden blifvit stadgadt:

Att Akademiens tvenne stora pris förblifva oförändrade, så till prägel, som allt det öfriga.

Deremot försvinner hädanefter namnet af Accessit.

En ny Belöningspenning af guld, om 10 dukaters vigt, är införd, hvartill nyttjas Akademiens vanliga jetton, som föreställer å ena sidan Konung Gustaf den Tredjes bröstbild, å den andra en lagerkrans och inom densamma orden Snille och Smak; emedan de brukliga prismedaljerne ej kunna afpräglas i guld med så ringa vigt.

Denna nya prismedalj har namn af andra guldpenningen, och gifves dels, såsom förut det så kallade Heders-Accessit, åt skrifter, hvilka finnas i värde så nära dem, som belönas med högsta priset, att de varit berättigade till detta sistnämda pris, om de icke af en annan blifvit öfverträffade, i hvilket fall den andra guldpenningen alltid medför den belönta skriftens uppläsning, införande i Akademiens Handlingar och hedersrum åt författaren vid offentliga sammankomsterna.

Men egentligen är afsigten med den andra guldpenningen, att utvidga Akademiens förmåga att belöna, och sträcka densamma till uppmuntran för sådana författare, hvilka, utan att äga nog fullkomlighet att vinna den högsta belöningen, likväl göra sig värdiga Akademiens närmare uppmärksamhet, genom den talang de

röja och det grundade hopp de gifva för framtiden.

Då af all belöning, som åt vitterhetsarbeten kan lemnas, den att dömmas värdig att af trycket utgifvas, är den yppersta; så är ostridigt, att Akademien icke utan orättvisa kan förvägra den högsta belöningen åtten skrift, nog god att finna rum i dess Handlingar, så ofta den icke af någon fullkomligare öfverträffas. Häraf blifver en följd, att då Akademien ej finner skäl, att gifva någon af de täflande stora priset, men lika fullt belönar någon med den andra guldpenningen, skriften icke kan af Akademien till trycket befordras.

Deremot och som denna guldpenning är ämnad till en uppmuntrande belöning; så kan Akademien, vid de tillfällen då stora priset utgifves, men ingen skrift upphinner den dermed belönta så nära i godhet, att den dömmes värdig det förut så kallade Heders-Accessit, likväl gifva den andra guldpenningen i samma mening och med samma villkor, som nyss blifvit omnämda, det vill säga: såsom ett vedermäle af bifall och uppmuntran, utan rättighet till införande i Akademiens Handlingar.

Som Akademien lagt till grund nödvändigheten, att behålla dess stora pris i allt det värde de böra äga, så åtföljes ej heller andra guldpenningen af hedersrummet oftare, än den gifves

ves åt en skrift jemngod med den, som fått högsta belöningen.

För att i öfrigt åt denna belöning gifva allt det anseende och värde, som med dess beskaffenhet kunna förenas, har Akademien beslutit, att de skrifter som vunnit densamma, så ofta tiden det tillåter, antingen i hela deras vidd eller till en viss del, uppläsas på den offentliga sammankomsten, samt att författarne alltid framkallas, af den Ordförande emottaga belöningsmedaljen, och dervid, efter hvars och ens förtjenst, af honom å Akademiens vägnar komplimenteras.

Utom denna andra guldpenning nyttjas ännu ett belöningssätt, nemligen Akademiens prismedalj i silfver. Denna belöning, som har namn af *Silfverpenningen*, lemnas såsom vedermäle af Akademiens uppmärksamhet och aktning åt en eller flera skrifter, hvilka vittna om egenskaper hos sina författare, dem Akademien önskar att till vidare framgångar upplifva. Silfverpenningen medför aldrig skriftens tryckning, hedersrummet eller uppläsning på Högtidsdagen; men författarne undfå denna penning offentligen af den Ordförande, och blifva af honom komplimenterade.

Då den händelsen möjligen kan inträffa, att en skrift, som af Akademien blifvit belönt utan

villkor af tryckning, sedermera, förbättrad, befordrades af författaren till tryckning; så ehuru Akadenien billigt väntar, att författaren inför allmänheten uppgifver den förändring hans vitterhetsstycke undergått, har hon likväl, till desto större säkerhet för sig, ansett nödigt, att hädanefter aldrig återlemna de skrifter, hvilka på förenämda sätt belönas, utan dem ibland sina handlingar förvara, för att bevittna rättvisan af Akademiens dom.

Akademien, som, enligt hvad nu blifvit kungjordt, äger flera belöningar att utgifva, har väl tillförne, då den mindre belöningen eller uppmuntrans-Accessit blifvit någon skrift tillagd, icke uppbrutit namnsedeln förr än hon, genom kungörelse i tidningarne, sökt underrättelse huruvida författaren vore hågad att denna belöning emottaga; men som härigenom mycken tidsutdrägt uppkommit, har hon beslutit att hädanefter, ehvad belöning hon ock lemnar en skrift, alltid uppbryta namnsedeln, så ofta belöningen icke är förknippad med villkor af betydliga rättelser. Hon tror sig härtill så mycket mera berättigad, som den utväg hon lemnat författare, att i de förseglade sedlarna, i stället för namn, nyttja ett tänkespråk, ger dem tillfälle att förblifva okände, i händelse de icke åstundade mottaga den tilldömda belöningen.

FÖRSÖK

TILL EN

AFHANDLING

OM

Vitterhetens inflytelse

på

Allmänna Förstånds-Odlingen

och Sederna.

Då närvarande Afhandling lemnas till allmänheten, anser Akademien för en pligt och för ett nöje, att uppgifva af hvad anledning den blifvit författad.

Herr JOHAN NIKLAS LINDAHL i Norrköping, känd för sitt nit och sin kärlek för vettenskaper och vitterhet, hade anhållit, att till Akademien få öfverlemna en gåfva af Etthundrade dukater specie. Dervid förklarade han tillika, att som han erfarit, huru ofta Akademien saknat tillfällen att utdela sina pris, ville han icke begagna sig af den frihet hennes stadgar tillägga enskilta att öka antalet af dessa pris. I det stället önskade han att framkalla arbeten af Akademiens egna Ledamöter, och att i denna afsigt de förärade Etthundrade dukater måtte delas emellan författarne till tvenne afhandlingar. Valet af ämnen öfverlemnade han väl till Akademiens behag, men framställde dock tvenne, som synts honom förtjena uppmärksamhet, och dem han gerna skulle se afhandlade; det ena: *Vitterhetens verkan på förståndsodlingen och sederna;* det andra: *En historisk och kritisk afhandling om Svenska Vitterheten, före* VON DALINS *tid.*

Sedan Akademien med erkänsla bifallit allt hvad Herr LINDAHL åstundat, åtog sig Herr SILVERSTOLPE, att författa Afhandlingen om vitterhetens verkan på förståndsodlingen och sederna; och Herr BLOM att samla underrättelser om Svenska Vitterheten före VON DALIN, samt derefter utarbeta den historiska och kritiska afhandlingen.

En Man, som emellan göremålen af en verksam lefnad helgat sina välförvärfda hvilor åt njutningen af Vitterhetens och Sedelärans intryck, ej blott till en förfriskning genom ombytet af ämnen för sitt besinnande, men ock i det högre ändamål, att genom en nyttig sinnesdaning öka sitt menniskovärde, har, med den blygsamhet, som är det säkraste beviset på en berömlig vilja, af Svenska Akademien begärt, det en af dess medlemmar måtte utses, att till allmänt öfvervägande framlägga sina tankar om *Vitterhetens inflytelse på allmänna förståndsodlingen och sederna*. Det är mig, den lyckan eller den olyckan träffat, att söka upplösa de frågor, hvaraf detta vigtiga ämne är sammansatt. Ett förtroende som hedrar och smickrar mig, det hade jag måhända bort vägra: jag hade kanske bort åtlyda min första känsla, och af en rättmätig blygsamhet ej emottaga en börda, den en annans axlar vore mera vuxne; men äfven den svage tror sig äga en styrka, äfven den kortsynte har en horisont för sin utsigt att gagna. Jag skall ej neka det, denne svage, denne kortsynte har jag funnit mig vara; och jag har trott mig ej böra vägra hvarken mitt hufvudyrke det stöd och försvar jag kunde gifva, eller mig det tröstfulla medvetandet af en

verksam vilja till mitt tidehvarfs och mitt fädernesslands framförande ett steg närmare den sinnesodling, som måste föregå vårt slägtes högre fullkomnande i sekler säkert osedda af mitt öga, men icke alldeles bortskymda för min förhoppning.

Det skulle, utan tvifvel, vara lätt, att i detta ämne finna väg till en viss ryktbarhet, som närvarande tidepunkt vore nog färdig att bevilja. Den fråga jag har att afhandla, utgör i grunden blott en del af den mycket vidsträcktare, hvars besvarande grundlade den Geneviska filosofens namnkunnighet och lidanden. Hvad vore beqvämare, hvad vore mera lofvande af bifall, än att troget träda i spåren efter honom, och, ej blott med honom, utan med ett nyss uppvuxit parti bland Europas folk, för kunskapernas missbruks skull, obesedt teckna förkastelse-domen öfver all kunskap? Jag vill ej ofreda hans stoft, jag kan ej vanvörda hans minne, jag skall ej återkalla det utnötta tillmälet, att han i själen misstrott den mening han yttrat: jag tror, att han var sann och ädel: jag tror, att hans förstånd en gång hvilade, och hans hjerta talte: jag tror, att det var ej för någon ensidig fördels skull, han upphäfde en förmäten röst mot medlen till menniskans fullkomnande; men, jag förklarar det, jag är långt ifrån att hysa samma begrepp om mängden af hans efterföljare: och ännu längre är jag ifrån

att tro det vara moraliskt rätt, eller politiskt lofligt, eller i den förfärliga framtiden ärefullt, att åsyfta rykte och vinning på bekostnad af den öfvertygelse, man efter en oförhastad pröfning bär djupt intryckt inom sitt hjerta.

Det är bekant, att den store man, jag nyss utmärkt, i sin första ifver för en dygd, den han ej fann på jorden, ärligen trodde den hafva funnits i sekler alltför aflägsna för vår granskning; trodde för densamma okunnighetens tillstånd ovillkorligen förmånligt, och upplysningens alldeles icke; trodde, ändteligen, att den belägenhet, då menniskan, utan annan konst och kunskap, än bågens, nätets, herdestafvens och skärans, lefde ömsom i vänligt och fiendtligt umgänge med djuren, varit den enda bestämd för henne, både som ett tänkande och moraliskt väsen. Man känner ock, huru dessa utan inskränkningar framställda satser retade åtskilliga utmärkta litteratörer, och bland dem en af Europas Konungar, vördnadsvärd för sina olyckor, sin upplysning och sin välgörande styrelse *), till motvärn på konsternas, vitterhetens och vettenskapernas vägnar; huru dessa satsers upphofsman, för sanningens skull, den han säkert älskade, måste begifva sig till förklaringar, hvarigenom ingen af dem mer blef ovillkorlig; huru den skarpsinnige filosofen omsider sjelf medgaf kunskapernas odling, såsom en oumbärlig läkedom mot det myckna onda, hvarmed

*) Kon. Stanislaus Leczinsky.

de skulle hafva besmittat jorden. Och nu, då denne undransvärde man mer ej finnes, då allt enskilt intresse för hans person och ära försvunnit, då den kalla oväldiga eftertankan tillåtes att hembära rättvisa åt hans afsigter, utan blindhet för hans meningar; hvad har man vid granskningen af de samma upptäckt? Jo, att om han, förrän han hvässade sin penna till fördömmelse, väl skilt begreppet om dygd från begreppet om stora egenskaper, gynnande för både dygd och last; ställt ett tydligt råmärke mellan falska kunskaper och de sanna; påmint sig att menniskans natur skulle vidga samhällen; betänkt den fullkombarhetsgåfva, som är nedlagd hos menniskan ensam bland kreaturen; betänkt den klara omöjligheten att hindra menniskoförståndets och själens egenkraftiga utveckling; betänkt hela visheten och vidden af denna, menniskan tilldelta, skänk af ett odlingsbart förnuft, till att styra sig sjelf, sina öden, sina likar, jorden; — man har, säger jag, upptäckt, att om han detta gjort, hade han antingen aldrig tillåtit sin penna nalkas papperet, eller fört henne dit i annat ändamål, det att rycka larfven af villfarelsen, ej att förkasta kunskapen, det att uppmana förståndet, ej att bespotta det: ty det är sant, hans urskillning irrade ofta bland finheter och skenbarheter; men, äfven under en kanhända ytterlig egenkärlek, var hans afsigt sanningen, och hans hufvudpassion ett frätande bekymmer för menniskoslägtets sällhet.

Jag kan ej undgå att föra mig till sinnes,

huru ofta sammanhängig tänkare, och huru öfvertygelig vältalare denne mannen var, hvars hufvudsats mitt ämne leder mig att bestrida. Men hvad gör denna åtanke annat, än ålägger mig pligten, att bevisa min motsats? Tilläfventyrs har här och der någon ung och oskyldig själ, något otilldanadt snille, rusigt af Roussbaus trollkraftiga inbillning, godtroget häpnat för kunskapernas förledelser, och med en romantisk vällust tänkt sig tillbaka i en moln-omgifven verld. Det som hittills händt, kan ännu hända. Det vore ett rysligt ondt för denna jorden, om äfven de gode allmänt kunde få känningar af de egennyttigas längtan efter mörkret. Skulle jag, ringa enstaka varelse, tro detta ondas förekommande vara ett verk för mig? Nej, det är det allmänna förnuftets verk; men af menniskornas förnuft är menniskans en del: hvarföre skulle ej denna del arbeta i det helas plan? Det vore utan tvifvel förmätet att säga: *jag har rätt;* men det är ej förmätet att säga: *jag söker bevisa*, och *jag önskar gagna:* och med dessa afsigter lägger jag handen till mitt arbete.

Ehvad sats man åtoge sig att framställa, det vare sig om Vitterhetens nytta eller skadlighet, kunna bevisen ej hämtas ur flera källor, än tvenne: *Vitterhetens Natur*, och *Erfarenheten.* Jag tror, att den sednares uppgifter lättare pröfvas, efter undersökningen af den förra. Denna förmodan skall utstaka planen för mitt arbete.

Men, för att undvika allt missförstånd af ord, afgörom först den frågan: *Hvad förstås med Vitterhet?* Det är utom allt tvifvel, att under vitterheten ej begripes hvad vi i trångaste bemärkelse kalla vettenskaper, eller sådana kunskaper, som äga en obestridlig upplöslighet för mennisko-begreppet, eller genom erfarenhets-rön kunna få en fullkomlig visshet, och hvilkas omedelbara ändamål äro sanning och nytta, och intet derutöfver. Sådane äro, t. ex., Aritmetiken, Fysiken, Kemien, Matematiken, och alla dess grenar. Lika klart är ock, att hit ej höra de mekaniska konsterna, hvilka i grunden ej äro annat, än vettenskapernas uppfödingar eller alster. Men det gifves ännu ett annat slag af vettenskaper och konster, åt hvilka man gifvit benämningen af de *sköna.* Under de förra pläga begripas *Poesin* och *Vältaligheten*, och derjemte, ehuru mindre egentligt, *Språkkunskapen* och *Historien.* Likväl är det rätteligen, hvad de förstnämda angår, deras teorier (hvilka kallas *Poetik* och *Retorik*,) som böra få namn af vettenskaper. I blotta utöfningen kallas de *sköna konster:* och till skillnad från de öfriga sköna konsterna, nemligen Musiken, Dansen, Aktionen, Teckningen, Målningen, Kopparoch Sten-Stickningen, Byggnings-och Trägårds-Konsterna, hvilka ej höra till vitterheten, nämner man dem *Talande Konster.* Vitterheten har, mig vetterligen, ej i något annat språk ett enda motsvarande ord, men är detsamma som Fransoserne kalla *Belles-Lettres.* Om man allt-

så tager vitterheten i den vidsträcktaste bemärkelse den kan få, förstås dermed *Poesien* och *Vältaligheten*, vare sig såsom vettenskaper eller konster, samt *Språk-Kunskapen* och *Historien*. I dess trångaste mening innefattar den blott de begge första. Ingendera af de sistnämda äger i sin natur vitterhetens kännetecken. Språk-kunskapen är allenast ett medel för den samma: och det är, så vidt jag förmått inse, blotta formen som kan göra historien vitter.

Undersökningen om vitterhetens natur vinner högsta grad af klarhet, om vi jemföra vitterhetens (liksom alla de vackra konsternas) syfte, föremål och medel, med vettenskapernas. Det faller lätt i allas begrepp, att dessa sednares syftemål är att undervisa, det vill säga, att framställa sanningen tydlig, och nyttan omedelbar. De verka blott och gerad på det kallaste och så till sägandes öfversinnliga af förståndet, på urskillningen och omdömet. Deras medel äro riktighet, klarhet och ordning; deras yttersta resultat är det sanna och fullständiga, eller det, hvaremot begreppets invändningar förlora sig; och deras högsta verkan på menniskan är förståndets upplysning.

Ägde menniskan endast förstånd, så vore undervisning allt hvad hon behöfde. Men hon äger ock känsla; häraf uppkommer för henne ett nytt behof: att röras; och detta behof är de Sköna Konsternas upprinnelse. De enda kana-

ler för våra intryck, äro våra sinnen: vi få inga andra, än de mottagit förut. Af våra sinnen åter komma smaken, lukten och känseln här icke i beräkning: det är endast på de finare, ädlare, oändligt mera omfattande, på synen och hörseln, som de sköna konsterna kunna verka. Att de målande konsterna behagligen verka på örat och ögat, är utan vidlyftiga slutledningar tydligt: och sinnligheten måste så mycket mer vara deras högsta grundsats, som de ej kunna äga någon annan. Svårare begripligt, men likväl sant, är, att de talande konsterna måste erkänna densamma. Man kan med fog påstå, att en förträfflig sång, bild eller byggnad bör angenämt och nästan lika röra en åhörare eller åskådare af hvad odlad nation som helst; men att det ypperligaste svenska poem skulle göra ingen eller en obehaglig verkan på en Italienare eller en Persian, hvilka, såsom ej kännare af språket, sakna medel att mottaga det åsyftade förnöjande intrycket. I det förra fallet röres själen så snart konst-stycket rört sinnet: i det sednare, är hörseln rörd, men själen kall eller motvillig. Något annat och mer, än blotta hörseln, måste då gifvas, hvarpå de talande konsterna skola verka: och detta är inbillnings-förmågan och känslan. Man invänder, att inbillningsförmågan och känslan äro icke sinnen. Nej. Men *inbillningsförmågan* är den af våra förmögenheter, som inhämtar och hyser alla de sinnliga ämnen, minnet samlar; och har den egenskapen lika med våra utvertes sinnen, att

mottaga och åt själen meddela intryck. Jag säger de sinnliga ämnen; ty andra gifvas, hvilka äro spekulativa, de tillhöra urskillningen och omdömet; och ehurudana åter urskillningens och omdömets operationer må vara, kunna de aldrig annat, än bibringa begrepp, bevisa, undervisa: inbillningskraften ensam kan bibringa känslor: och då hon har denna egenskap gemensam med lukten, smaken, känseln, synen och hörseln, så kan hon i viss bemärkelse kallas ett invertes sinne. Med *känslan* åter förstå vi den snabba rörelse-förmåga hos våra affekter, hvarigenom vi, vid frågorna om rätt och godt, eller deras motsatser, hastigt finna eller anse oss såsom föremål: en rörelse-färdighet, som, långt ifrån att kunna alstras af urskillningen och omdömet, tvertom vore för oss okänd och omöjlig utan våra utvertes sinnen, eller som (tydligare sagdt) härleder sig från vår fysiska natur, icke från vårt förstånd, hvaraf hon endast kan förädlas. Det är ej heller de vettenskapliga, spekulativa begreppen, som verka på känslan: det måste vara de personliga, praktiska af rätt och godt: — och då poesien och vältaligheten ej vore poesi och vältalighet, om de ej verkade på inbillningskraften och känslan, hvilka inom oss göra tjenst för våra utvertes sinnen, synes det alltså ej oriktigt, att äfven för vitterheten lägga sinnligheten till grundsats.

Som menniskan med sina uppfinningar ej kan vilja åsyfta annat, än sin tillfredsställelse,

aldrig sin plåga, är det tydligt, att de ämnen, hvarigenom vitterheten skall röra inbillningskraften och känslan, måste röra dem angenämt. Alltså är nöjet dess syftemål. Nöjet är stort i den mån det är lifligt. För att åstadkomma den högsta grad deraf, måste vitterheten använda det sköna: och nyttan, så väl som det moraliskt rätta, hör såvida till vitterhetens befattning, som det skönaste af allt skönt är det, som tillika innebär nytta och rätt. Det är då, som vitterheten verkligen tjenar till menniskohjertats förbättring; men i alla fall gifver hon anlaget dertill, emedan hennes naturliga verkan är själens upphöjelse.

Vid öfversigt af det som nu blifvit anfördt, finna vi således, att vettenskapernas syftemål är att *undervisa*, eller bibringa kunskaper: vitterhetens, att *röra*, eller uppväcka känslor; att vettenskaperna måste framställa det *rätt-tänkta*: vitterheten, det *förnöjande;* att vettenskaperna måste verka gerad på *urskillningen* och *omdömet:* vitterheten, i synnerhet på *inbillningskraften;* att vettenskapernas medel är det *riktiga*, och deras högsta resultat det *sanna* och *fullständiga:* vitterhetens medel det *utvalda*, och dess resultat det *sköna* och dess mindre grader; vettenskapernas högsta verkan, *förståndets upplysning:* vitterhetens, *själens upphöjelse;* och ändteligen att menniskoslägtets *nytta*, som bör vara vettenskapernas omedelbara följd, måste ock vara vitterhetens käraste intresse.

Vid

Vid öfversigten åter af denna sammanställning af vettenskaperna med vitterheten, skulle det snart synas som vore den sednare alldeles befriad från de förras oskattbara egenskaper, medel och ändamål: och jag skall ej undandölja den sanningen, att åtskillige vitterhets-idkares efterdömen gifvit styrka åt detta villsamma och förnedrande begrepp. Mången skulle redan, i kraft af en sådan tanke, känna sig böjd att fördömma vitterheten. Man skulle tilläfventyrs säga: «Om hon ej undervisar, om hon ej åsyftar sanning, ej upplyser förståndet, m. m. hvad har hon då för ett värde, annat än lindansens och taskspelets?» och, i sanning, vore försatserna sanna, så kunde eftersatsen med möda bestridas. — För att visa ofoget af ett sådant utfall, uppgifvom hvad seklers erfarenhet synes hafva stadgat såsom vilkor och beståndsdelar för det estetiska sköna *).

*) De personer hvilka bevisat författaren den vänskapen att nogare granska denna afhandling, hafva gjort den hufvudsakliga anmärkning vid ett och annat ställe i densamma, och i synnerhet vid den här följande utredning af villkoren och beståndsdelarna för det vittra skön, att skrifsättet i dessa stycken vore på ett alltför abstrakt sätt metafysiskt, och så vida att anse för felaktigt, som en synbar ojemnhet i styl röjer sig vid jemförelsen af dessa stycken och det öfriga af detta arbete. Författaren erkänner denna anmärkning vara välgrundad, och skulle äfven gerna hafva följt det honom gifna råd, att till noter förvandla dessa abstraktare stycken af texten, eller ock omarbetat dem till likhet med det i afhand-

Det sanna kan sakna skönhet; men ingenting kan vara skönt, som ej är sant. Det förvirrade kan ej vara skönt, emedan det ej gör ett säkert intryck. Det mörka kan ej vara skönt, emedan det fördröjer intrycket. Det är då ett postulat för det sköna, att urskillningen och omdömet främst måste tillfredsställas. Detta postulats former äro *riktighet, klarhet, ordning, enlighet med ändamålet;* och deraf uppkommer *Lättfattlighet.* Men förnufts-mässigheten och fattligheten, hvilka äro nödvändiga, äro lik-

lingen för öfrigt rådande skrifsätt; men då han vid närmare genomläsning funnit, att af de stycken som tjenligen kunde till noter förvandlas, åtskilligt ligger till grund för vissa sedermera i sjelfva texten förekommande slutledningar; då dessa styckens urskiljande och förändrande skulle blifva svåra att i ett redan färdigt arbete verkställa så skickligt, att ej tilläfventyrs någon nödig länk rycktes ur sitt ställe, eller formen af framställningen finge ett stympadt utseende; och då stycken som ej innehålla annat än visserligen torra utredningar, skulle, vid stylens omarbetning ifrån metafysisk till vitter, måhända antingen komma att utsträckas till en vidd, hvilken dem i denna afhandling ej tillkomme, eller förlora i precision hvad de i lättlästhet kunde vinna; så har han ansett mindre vådligt att låta dessa stycken förblifva sådana som de äro, än att i dem göra en rubbning, hvilken, af *hans* hand verkställd, tilläfventyrs kunnat gifva afhandlingen en ofullkomlighet mer, än dem hon förut äger; och önskar allenast att yngre författare, hvilka torde fästa någon uppmärksamhet på denna skrift, äfven och för sin nyttas skull ej måtte se öfver denna olikhet i stylar i ett och samma arbete, hvilken utan tvifvel bör ställas i klassen af exempel *att undfly.*

väl ej tillräckliga. Förståndet är ej det enda, hvarpå vitterheten skall verka: efter *röra* är hennes yttersta ändamål, måste hon verka ännu mer på inbillningsförmågan och känslan; och derföre är *Sinnligheten* ännu ett villkor för det sköna. Men då, af de oräkneliga föremål som röra sinnena, inbillningsförmågan och känslan, en del göra starkare, andra åter svagare intryck, och intryckens behag måste rätta sig efter graden af deras styrka, så uppkommer en ny egenskap för det sköna: *Lifligheten.* Ej nog härmed. Ett föremål måste göra desto lifligare intryck, ju mera det är enkelt; men menniskan, ehuru ofta passif, för nödvändighetens skull af hvila, är likväl i sin natur aktif: sysselsättningen med ett enda föremål skulle vara ett tvång för henne: hon begär flera för sina sinnens och inbillningskraftens verksamhet: och ur denna källa upprinner (i vissa fall) *Mångfaldigheten*, såsom en fordran för skönhet. Men som, under alla inbillningsförmågans och känslans njutningar, förståndet aldrig kan eftergifva sina anspråk, så fordrar det ock här i föremålens mängd en sammanstämmelse till ett enda ändamål, hvilken med ett konst-namn kallas *Enhet.* Skönt i vitterheten kan alltså ingenting vara, utan riktighet, klarhet, ordning, ändamåls-mässighet, och derigenom lättfattlighet, sinnlighet, liflighet, samt, efter ämnenas beskaffenhet, mångfaldighet, och i mångfaldigheten enhet. Vi finna häraf, att vitterheten i sin fullkomlighet måste vara förstånds-mässig, likasom vettenskaperna;

att sanningen, som utgör föremålet för vettenskapernas undersökningar, är en nödvändig fordran för vitterhetens högsta intryck-förmåga; och att, jemte vettenskapernas åligganden, förutsatta såsom villkor, har vitterheten ännu ytterligare skyldigheter att uppfylla och andra medel att använda, till uppnående af ett ej mindre dyrbart ändamål.

Af hvad vi anfört är tydligt, att både det *sanna*, som förståndet äskar, och det *sköna*, som inbillningskraften och känslan efterlängta, äro hufvudsakliga källor till all estetisk verkan. Genom det förra odlas tanken, genom det sednare äggas känslan: och mennisko-kännaren inser lätt hvad stora tillgångar häruti finnas, till att länka och styra vårt slägte; det är olika lätt att tvinga den råa och kalla, mot att böja den som begriper och den som röres: och huru naturligt, huru säkert är tvång, jemfördt med bevis och bevekelse? Men ännu en källa gifves, hvarur vitterheten kan, hvarur hon för sitt intresse måste, och hvarur hon under tidernas framfart verkligen allt mer och mer finnes hämta ämnena till sin beveknings-kraft: och denna källa är det *goda*, det vill säga, det moraliska rätta och ädla. Genom det sanna får man riktiga och bestämda begrepp; genom det sköna, lyftning och kraft till verkning; genom det goda, ett ädelt mål och en nyttig vilja. Det är onekligt att sanningen tillfredsställer förståndet, att skönheten lifvar och höjer själen; begge de-

larne äro njutningar lika dyrbara, som naturliga, för menniskan; men ingen sinnes-njutning kan upptänkas, jemförlig i förnöjelse, ja i verklig vällust, med den som alstras af det moraliska goda, emedan det utgör menniskans på en gång högsta personliga och högsta samhälliga intresse.

Hittills hafva vi uppgifvit de nödvändiga villkoren, egenskaperna och källorna för det sköna. Vi vilje allenast i korthet tillägga, att ännu andra, tillfälliga, källor dertill gifvas, i det *nya*, det *oförmodade*, det *ovanliga*, det *stora*, det *höga*, det *underbara*, äfvensom i det *löjliga*, det *narraktiga*, det *qvicka*, det *naiva*, det *kontrasterande*, m. fl., hvilkas liflighet gör dem tjenliga till estetiska medel. En utveckling af dessa, hör ej nödvändigt till mitt ämne. Den anmärkning gör här tillfyllest, att något skadligt för hjertat eller förståndet ej finnes i någotderas natur; och att, tvertom, hvart och ett af dem, nyttjadt under iakttagande af ofvannämda villkor för det sköna, tjenar att oändligen mångfaldiga och indjupa de estetiska intrycken, och genom dem gifva det goda den mest eftertryckliga verkningskraft, så ofta en vitterhets-idkare känner och besinnar vitterhetens intresse och sitt eget. I sanning är moraliteten en så nödvändig egenskap i vitterheten, att om alla de starkaste och mest lysande estetiska medel användes till att förangenäma en tanke eller en handling för alla menniskor be-

gripligen immoralisk, så skulle i allmänhet förakt och afsky blifva författarens lott; han kunde förvärfva sig några förskämda hjertans och hjernors beundran, men äfven denna halfhög och menniskorädd: och hans arbeten, hvilkas ägande man förnekar, hvilkas läsning man flatnar att erkänna, måste, för närvarelsen af den allmänna moralitetens majestät, ställas liksom att skämmas bakom de dygdigas. Det vore likväl ett märkligt missförstånd, om någon häraf droge den slutsats, att ingen ting är estetiskt angenämt, intagande, skönt, utan att vara formligen sedligt. Oändligen mycket skönt kan uppräknas, som har intet omedelbart samband med dygd och seder, eller som är af en så aflägsen moralitet, att den, oaktadt ej utan sin hemliga verkan, likväl hopsmälter med öfvervigtigare egenskaper af det sköna. Men den författare förstår rätt vitterhetens natur och förmåga, som aldrig framställer något osedligt, och som, till åstadkommande af den djupaste verkan, söker försinnliga, förlifliga, kort sagdt, försköna det sedliga.

Missledde af andra författares villor, hafva vi, på ett annat ställe, lagt imitation af det sköna i naturen till allmän grund för vitterheten och de vackra konsterna *). Efter en, som vi

*) Se *Réponse à la question: Si, d'après l'accroissement ou le décroissement des Beaux-Arts dans un État, l'on peut juger avec quelque certitude des mœurs d'un Peuple?* Kongl. Vitterhets-Historie- och Antiqvitets-Akademiens Handlingar, Femte Delen.

förmoda, riktigare upplysning, återtaga, eller rättare, inskränka vi här denna tanke. Fullkomligen gäller imitations-principen, eller bör den gälla blott för de tecknande konsterna, och för aktionen, dansen och trädgårdskonsten; men i musiken, arkitekturen och vitterheten är den ömsom brukbar, och icke brukbar. Demostèns och Ciceros tal äro ej imitationer: de uttrycka ej lånta, utan verkliga känslor. En skald, som i ett poem uppmanar en Monark till en rättvis eller ädel gerning, är ej naturens härmare: han är hennes organ. Vitterheten kan således använda dikten; men hon kan lika naturligen uttrycka sanningen: och begges förening åstadkommer vitterhetens högsta styrka, då den sednare utgör ämnet, och den förra formen. Men äfven i reglorna för härma och dikta i vitterheten, finna vi bevis för oskulden och ädelheten af dess natur. Vitterhetens åliggande är att röra, på ett sätt, som alstrar välbehag eller nöje. Det kan ej ske hvarken genom det fula eller det onda, som likväl finnas i naturen: intetdera kan föreställas annorlunda, än på ett sätt, som smickrar vår vedervilja deremot: en ny källa till estetisk kraft. Det blifver alltså en regel för vitterheten, att ej härma och ej hopställa andra, än vackra föremål i naturen och i moralen, eller ock de fula till dessas förhöjande. Men imitationen måste alltid följa verkligheten: dikten måste grunda sig på ett val bland möjligheter: derutöfver gifves ej annat, än dröm och osanning: och mennisko-förstån-

det skjuter ifrån sig osanningen med lika kraft, som sinnena det fula, och hjertat det onda. Häraf uppkommer alltså den utvidgade regeln för imitation och dikt, att de böra framställa det behagande sanna, eller, som är detsamma, alltid det som är skönt, aldrig det som är osant.

Efter denna, som vi förmoda, riktiga utveckling af de vackra konsternas natur i allmänhet, synes det oss som det behöfdes intet mindre än ensidighet eller blindhet, för att såsom skadlig fördömma vitterheten. Men fortfarom vidare: uppgifvom poesiens och talkonstens särskilta egenskaper: och af deras naturliga användande utrönom deras nytta.

Med *Poesi* förstås konsten att gifva den högsta sinnliga och lifliga kraft åt alla föreställningar antingen af sinnliga föremål, eller gerningar, eller tankar, eller känslor, som kunna uttryckas genom tal. Derföre, att alla skaldestycken, vid konstens första upprinnelse hos olika folkslag, varit icke talta, utan sungna, och ingen sång kan tänkas utan en mer eller mindre ufmätt takt, har poesien i alla länder erhållit vissa yttre former af versfall, stafvelse-mått, m. m. Men dessa skilja den bundna stylen från den obundna, utan att skilja poesien från vältalighéten. Skillnaden ligger ej heller i välljud, i olika uttryck, ordbruk och talbyggnad: dessa utgöra ingenderas särskilta väsende: och begge lyckas bäst, då de med vishet låna af hvarandra.

Det egentliga skilje-tecknet dem emellan är graden af sinnlighet, som i poesien bör vara den högsta, och hvaraf inbillningskraftens yttersta spänning är en följd. Vältaligheten nyttjar den sinnlighet, som verkar på inbillningen, tillfälligt, såsom sitt yttersta verknings-medel, men sällan lofligen till lika grad: hon har ett annat, mera egendomligt för henne, uti passionernas språk, som upprör känslan, föregångit af förnuftets, som öfvertygar urskillningen. Telemak, hvaruti alla tal äro vältalighet och alla beskrifningar poesi, skulle kunna angifvas såsom ett exempel, upplysande hvad vi anfört. För öfrigt måste det medgifvas, att begge någon gång med skäl och med fördel inträda öfver hvarandras gränsor, och antaga tycken af hvarandra till en grad, som skulle göra dem svåra att åtskilja genom annat, än de särskilta former och drägter, nationerna liksom öfverenskommit att gifva dem. Men ehvad man häröfver med och mot må anföra, ligger begges höga värde i förmågan, att, genom inbillningskraften eller genom känslan, underhålla och förädla förståndet, länka och beveka hjertat: och man bedrager sig mycket, om man tror att någondera är af naturens Upphofsman ämnad endast till förnöjelse, och icke till nytta, eller ens i sin upprinnelse varit så ensidigt använd.

Att poesien är äldre, än vältaligheten, är en historisk sanning, som genom den förras högre sinnlighet bekräftas. I menniskoslägtets barn-

dom, likasom i menniskans, måste de yttre tingen verka på själen ensamt och lifligt. Det är de, som först erbjuda sig åt sinnena: och härigenom förklaras hvarföre bildspråket är det äldsta af alla; hvarföre det ännu är alla vilda nationers hufvudspråk; hvarföre, äfven i de hyfsades, nästan ingen talmening kan framletas, som ej innehåller ord bibringande bilder, hvilka omedelbart falla under våra sinnen. Menniskan måste nödvändigt först och lifligt vara sysselsatt med åsynen af stjernhvalfvet, af oceanen, af elefanten eller myran, med ljudet af vågornas svall eller fåglarnas sång, med lukten af blomstrens eller jordens ångor: förnuftets lugna frågor: *hvaraf* och *hvarföre allt detta?* måste följa derefter; och ännu senare det kalla omdöme, som beräknar, hopför, och (att jag så må säga) summerar våra sinnens rön. Ej blott för att förnöja, men verkligen för att begripas, måste alltså de första författare hos ett folk använda sinnligheten i dess högsta grad: de måste vara poeter, eller ej författa: och en poet kunde finnas, ehvar han fann en åhörare blott med väl organiserade fem sinnen, eller, som här är detsamma, med en liflig och omfattande inbillningskraft. Vältaligheten åter måste redan förutsätta en liten menighet af gemensamt samband, af en grad moralisk odling, af åtminstone skymtande begrepp om rätt och godt: der måste redan passioner finnas: der måste redan förnuftet hafva gjort några bindningar af vigtiga tankar: och då kunde en vältalighet födas,

af så mycket större verkan, som den ägde att använda sin inflytelse både på inbillningsförmågan och på känslan. Men i samma mån menniskans förnuftiga och moraliska förmögenheter utvecklades, måste äfven poesiens ändamål förädlas: vältaligheten och skaldekonsten måste ömsom liksom hopsmälta med hvarandra; men behofvet af takt, dels för minnets, dels för sångens skull, gaf poesien en viss ytlig form: och följden af allt detta blef, att David, Assaf, Homér skulle långt föregå Isokrat och Demostèn, men ock, att, i ett poem sådant som Homérs, vältaligheten redan ofta skulle finnas, verkande bestämdt på känslan, och derigenom skilld från den egentliga ursprungliga poesien, som sysselsatte inbillningskraften ensam.

Det är troligt, att den tid, då skaldkonsten verkat blott på inbillningen, varit ganska kort, eller tilläfventyrs rättare, att den aldrig varit: ty skaldekonsten förutsätter ett språk, och ett språk förutsätter ett visst antal samlade menniskor med intressen att göra sig begripliga för hvarandra, således redan utrustade med några begrepp om rätt och godt, förmögne att finna eller anse sig som föremål, det vill säga, redan ägande en viss känsla af sin moraliska personlighet. De äldsta poemer som kommit till vår kunskap, visa ock menniskan hunnen snarare öfver än till denna odlings-grad: och deras innehåll bevisa derutöfver en sats, den, att skaldekonsten, eller det nöje som är dess ome-

delbaraste verkan, ursprungligen varit användt till menniskors förädling och nytta. Tacksamhet mot den Allsmäktiga, tapperhet, ädelmod, ståndaktighet, vänskap, gästfrihet, kärlek, ömhet emellan makar, föräldrar och barn, odödlig ära för aktningsvärda gerningar, voro alltid ämnen för den uråldriga poesin, jemte och under målningarna af den sköna naturen, som omgaf menniskan. En konst, som kunde bidraga till så vackra och ädla ändamål, måste nödvändigt sökas och högaktas. «De judiske konungarne hade profeter, egentlige national-skalder, vid sin sida; och många andre konungar och lagstiftare voro antingen sjelfve poeter, eller hade nära sig poeter, till statskonstens tjenst. Man vet hvilken betydande rang Barderne innehade hos de åtskilliga celtiska folkslagen *). Hos Grekerna, hvilkas vitterhets-historia vi bäst känna, ingick poesin, under en förbättrad samfundsdaning, i medverkan till sjelfva lagstiftarnes nyttiga afsigter. Af öfvertygelse om Homeri poemers samhälls-nytta, samlade Lykurgus dem på Kreta, och allmängjorde dem i sin republik, som visserligen var grundad på de strängaste och minst vekliga seder: och från samma ö förde han med sig poeten Tales, för att genom hans sånger understöda sin lagstiftning. I allmänhet användes skaldekonsten, inom Grekland, vid alla vigtiga religionsförrättningar, vid krigs-tåg, vid de högtidliga lekar, der hela menigheter sammankommo att idka, åskåda och

*) Sulzers Theori der schönen Künste, Art. *Dichtkunst*.

uppmuntras till ej mindre nyttiga, än lysande öfningar: och kännedomen af poesien och dess mästerstycken utgjorde en nödvändig beståndsdel af alla de Grekers uppfostran, som ämnades till befattning med allmänna ärenden. Lika-så vältaligheten, när den, ehuru senare, uppkom. Den försummades, föraktades ej af lagstiftare och styresmän: den inböds tvertom att i folk-församlingarna reda, utveckla, bekräftiga de saker, som rörde staters välfärd och enskiltas rättigheter: högaktad för det redbara, det sköna, det rörande, det höga, hon framställde, ingöt hon i alla sinnen ädelhet, storhet, drift till dygder, och kunde ej, så använd, urarta hvarken till individuelt smicker, eller högmodiga krystningar af vanmakt: och i sanning var det vältalighetens offentliga medverkan i statssaker, som gjorde att en national-anda fans i de flesta grekiska republikerna, att denna till och med öfverlefde sederna, och en liten tid likasom med konst bibehöll i gång samhällsinrättningar, hvilkas ursprungliga driffjädrar voro förnötta. Vältalighetens användande i Rom, under dess republikanska tidehvarf, är alltför kändt, för att behöfva nämnas: den anmärkning må hellre framställas, att hennes tillämpning till statsärenden upphörde genom den baksluga lagstiftning, som infördes af Augustus; och hvad annan orsak dertill, än att han för sin egen hjessa fruktade viggen af de medborgerliga dygder, hvilka numera, i romerska folkets förnedringsdagar, ingen ting annat, men väl en Hor-

tensisk eller Tullisk vältalighet, kunnat elektrisera?

I sanning var det ej för de urgamla folkslagen man hade kunnat framträda med den satsen, att vitterheten skulle vara ett medel till menniskans försämring. Deras lagstiftare, som klart insågo behofvet af en allmän sedlighet, kände väl ej de abstrakta tanke-grunder, hvarpå en moralisk öfvertygelse säkrast bygges; de kände menniskan föga som en tänkande varelse, men desto mera som en kännande. Under bristen af kunskap om förstånds-vägarna till sina moraliska ändamål, mottogo de dem som erbödos i menniskans förmåga och behof att röras: och de gjorde det till de upplystas kall, att genom inbillningens och känslans nöjen hänrycka till drift och dygder dem, som ej kunde ledas dertill genom förnuftet. Det var i allmänhet på verkan af sina lagstiftningar, det var ej på vitterhetens, de missräknade sig: de beredde sina nationers upplysning, genom öfningen, slipningen, förädlingen af deras sinnes-krafter: de ville till en början dana dem stora och ädelviljande, och de lyckades. Efterkommande tiders statskonst har gjort annorlunda, eller snarare gjort intet: intet till förståndets beriktigande, intet till själens upphöjande. Undantagom några få regenters företag, men upprepom åter: några få, — och deras oftare fruktlösa, än verkande. De öfrige hafva tilläfventyrs ofta icke saknat välvilja; men de hafva ej känt menni-

skan, och de hafva misskänt henne. Vitterheten har, likasom vettenskaperna, merendels nödgats framtruga sig sjelf, har njutit en flygtig uppmuntran när hon visat sig, blifvit värderad, beprisad, belönad såsom förnöjande, men icke känd såsom nyttig, icke använd som en driffjäpå mennisko-sinnet, icke uttryckligen kallad att lifva och förskona religionens, filosofiens eller stats-lärans allmänvigtiga sanningar. Genom detta förhållande mot vitterheten, uppenbarligen omvändt emot de uråldriga tiders efterdömen, har hon nödgats gifva sig sjelf både utflygt och riktningar, följt sin bestämmelse när hon fått och kunnat, men stundom förfallit i utsväfningar (hvaruti den föraktade alltid faller), och blifvit utropad såsom förderflig, ändskönt menniskans natur bevisar att vitterhet måste finnas på jorden, och för det kunskap och vishet saknats att använda och leda henne till vårt slägtes bästa. Det är ej förr, än under de sistförflutna trenne århundraden, och under dem likväl endast tidtals, som vitterheten förmått åter ådraga sig regenters och nationers uppmärksamhet. Genom det beskydd och den aktning hon njutit, sjelf förädlad, har hon redan begynt att låta erfara sin förädlande verkan: åtminstone till predikstolen och till skådeplatsen hafva vältaligheten och skaldkonsten blifvit kallade: och, ehuru oaktad vitterheten än i öfriga hänseenden är, måste den utmärkta förbättringsgrad, hvartill filosofien och lagstiftnings-läran under samma tidlopp stigit, små-

ningom ålägga henne att sjelfkrafd behaga oskyldigt och nyttigt, eller fördölja sig.

Det är ostridigt, att de moderna stats-inrättningar äro vida mindre gynnande för vitterheten, än de gamla. Den vigtiga förbättring upplysningen gjort och gör i brottmåls-lagar, har gifvit nationerna ett vida säkrare begrepp om juridiskt rätt, och sorgfällighet att undfly lagens bestraffningar. Men ett offentligt afseende på moralitet, och uppmuntran till dygder, kunna ej ur dessa lagar härledas: de injaga fruktan, de locka ej till rättskaffenhet och välvilja. Folkens afskiljande från lagstiftningen och från alla offentliga befattningar, undantagande krig, har ock qväft det annars naturliga intresset för det land hvari man lefver. Staternas utvidgande, hvarigenom folkmassorna ökats till millioner, och blifvit öfver mycket vidsträcktare jordrymder utbredda, har både betagit möjligheten af en verklig national-anda, och af tillfällena att eldas af samlade medborgares uppmuntran, belönas af deras vittnesbörd: och man kan säga, att nu för tiden, der dygd finnes, är hon en verkan af förnuft och vana, men att hon saknar understöd af den egna känslan och det allmänna bifallet, ja, att rätt stora dygder sällan finnas. Man må ej häraf satiriskt draga den mening, som skulle jag anse vitterheten för dygdernas grundval; jag anser henne allenast, rätt förstådd, och genom hennes verk-

nings

nings användande på de i mennisko-naturen nedlagda förmågor af inbillning och känsla, kunna vara en stark driffjäder till dygder; och jag tror att samma orsaker, som minskat dygdernas storhet och anledningar, hafva ock minskat vitterhetens tillfällen, och lagt hinder i vägen både för dess eget uppeldande och dess nyttiga intryck-förmåga. Likväl bör man tillstå, att en dag äfven för vitterheten börjat uppgå, dels genom vissa regenters omedelbara åtgärd, dels genom den allmännare äktning en tillväxande upplysning medfört, för talanger af alla slag. Ludvik XIV, Fredrik II, Gustaf III, hafva, genom snillens framlockande till ära, beredt de vackra konsternas verkning till nytta: ty man gör nytta, der nyttan hedras. I England, der national-andan varit starkast, i Tyska riket, der kunskaper och tankfrihet alstrat täflan, och i Danmark, der nyss en stor man delte lif äfven åt det han ej vidrörde, hafva nationerna uppmuntrat sig sjelfva, och då och då åstadkommit mästerstycken, i alla tider framställbara för den rättskaffens, likasom för den blott sinnliga menniskan. Inrättningarne af vittra samfund i flera länder hafva ock, genom efterdömen, bifall och belöningar, i någon mån fortskyndat vitterhetens framsteg: och de största snillens mästerstycken utur alla sekler äro ändteligen genom Tryckeri-konsten tillgängliga för alla, och spridda till den mängd, att ingen saracenisk råhets-anda mer skulle mäkta utöda

dem. Mycket ogjordt ännu till vitterhetens muntran och förbättring, kan ännu göras och bör med skäl förväntas af regeringar, som sätta sitt intresse i det allmännas, och inse sin egen fördel af vitterhetens medhåll. Men emedlertid är det egenteligen i vissa grenar, de vackra konsterna i sednare tider blifvit ansedda vigtiga, blifvit uppmuntrade till verkan på nationerna. Ingenstädes med eftertryck har, mig vetterligen, den lyriska poesien blifvit uppmanad till högtidligt upphöjande af den Allsmäktiges välgerningar eller menniskors dygder; ej heller den episka till ingjutande af kärlek för fosterlandet och vördnad för stora förfäders nyttiga, rättvisa bedrifter; ej heller den didaktiska till befordran af ett nyttigt samhälls-lif; ej heller den berättande till varnande exempel på umgängs-lifvets dårskaper, löjligheter och moraliska förbrytelser. Det nyttiga, man i dessa grenar sett flyta ur författares pennor, har merendels ej varit någon annans förtjenst, än deras: och att stora snillen ej gagnat mera, att missbruk åtföljt vitterheten, likasom de åtföljt religionen och politiken, det är deras fel, som kunnat gifva henne både ära och riktning, och ej gifvit dem. Det är egenteligen till skådeplatsen, som skaldekonsten blifvit högtidligen kallad; vältaligheten till predikstolarna, och till de enskilta tillfällen, då någon antingen stor eller hög mans minne skolat återkallas: endast i Frankrike och England har vältaligheten ägt tillstånd att ver-

ka i frågor om enskiltas rättigheter efter lag, och ämnen vigtiga för hela staten.

Hvad Dramatiken angår, hvilken hel och hållen bör räknas till vitterheten, efter den ömsom hör under poesien och talekonsten, är det otvifvelaktigt att den förtjenar all den uppmärksamhet den sig ådragit. Den måste förnöja, det är lofligt: den kan förädla våra moraliska känslor, det är nyttigt. Jag skall ej låtsa öfverse inkasten som göras emot de missbruk, hvilka vanligen åtföljt teatern. Men jag vill allenast anmärka, att teatern är ej detsamma som dramatiken, och att det immoraliska man förebrått den förra, beror alldeles af hvad oseder man tål, hvad man såsom dygd värderar, och hvad rättvisa man ger talanger. För öfrigt faller det lätt i begreppet, att ehvarest en talrik folkmassa sammandväljes, måste ett betydligt antal finnas både af dem som söka tidsfördrif, och af dem som staten är tidsfördrif skyldig. Under styrelsens vård att intet skadligt framställes behagande, och under villkor af de uppgifna reglorna för det vittra sköna, blifver skådespelet redan ett nöje, försvarligt genom sin oskuld, och värdt att sökas af menniskor. Öka villkoren med det enda att gerad intressera sederna, så skall skådespelet blifva det gagneligaste nöje menniskosnillet påfunnit. Det är redan mycket att erbjuda ett oskyldigt tidsfördrif, i stället för en mängd olofliga och straffbara. Men detta vore ännu en ringa förtjenst för dramatiken: en för-

tjenst, som äfven det sämsta af alla skådespel, farsen, ofta kan tillvälla sig. Riktigheten, klarheten, ordningen i de ämnen som framställas upprörande inbillningskraften eller känslan genom sin sinnlighet och sin liflighet, gifva dramatiken en vida högre förtjenst i förstånds-odlingen som derigenom befrämjas, i daningen af en riktig och lättrörd smak, beredd att sky det orimliga och det fula ehvar det finnes, och således äfven beredd till väckelserna af det moraliska sanna och goda. Får nu dramatiken härutöfver den bestämmelse, att försinnliga, exemplifiera sedeläran, att framställa utvecklingen af våra passioner, visa fasan af somliga, ädelheten af andra, och vådan af allas öfverdrift; att framställa dårskapen rättvist bespottad, den lastbara förödmjukad och föraktad, den brottsliga straffad, rättskaffenheten ärad, den verksamma dygden belönt; och kan på sådant sätt skådespelet blifva en skola för kännedomen af både menniskan och moralen; i sanning är då ej den uppmärksamhet oförtjent, som lemnas dramatiken, och att försumma densamma, att ej använda allt till dess uppmuntran, vore att förkasta ett af de verksammaste medel till samfundsmenniskans förädling. Man gifver i allmänhet ej nog akt på, huru nära det estetiska sköna och det moraliska gränsa intill hvarandra. Man har starkt studerat menniskans elakhet: man har gjort lagar nog, att tvinga och förstumma henne; man har ej beräknat de lindriga utvägar att leda henne, hvilka finnas in-

om henne sjelf, ej betänkt huru snart hon öfvermannas af en sanning som göres henne begriplig, och ej huru lätt hon veknar för de milda intrycken af det vackra och goda. Rätt så vigtig, som teorien af brott och straff, vore likväl teorien af menniskan: den skulle, det är sant, leda till andra slutsatser om henne, och andra inflytelse-medel på henne, än dem som allmännast yrkas: några systemer skulle dervid sönderbrista, några fördomar förolyckas; men det vore icke sanningen, icke rättvisan, icke menniskoslägtets lycksalighet, som dervid skulle förlora.

Det vore, efter min tanke, egenteligen tragedien, dramen och karakters-komedien, som borde med alla krafter uppmuntras. Farsen, och all komedi, hvars enda föremål är att roa, behöfver ej uppmuntras, men bör tillåtas under villkor af moralisk oskuld: ty det är ondt att bele det värderliga enligt förståndet och sedeläran; men det är icke ondt att skratta åt det dåraktiga och det förvända. Hvad de förstnämde angår, är ingenting så lätt, som att gifva dem moralens syfte och värdighet. Tragedien och karakters-komedien hafva i sin natur anlaget dertill; och afvikelserna från en sådan ton, en gång gifven i ett dramatiskt stycke, misshaga äfven dem som tilläfventyrs ej hade andra känslor, än för det vittra sköna. Det bör alltid vara en regel för det moraliska sköna, likasom för det vittra, på skådeplatsen, att hvarken hän-

delser eller menniskor trälsamt härmas. Att det goda göres älskvärdt, att det visas leda till sällhet — och det onda tvertom — bör vara det moraliska skådespelets främsta syftemål. Alla biafsigter på åskådarnes passioner måste vika för denna: och det är af denna grund, den engelska teaterns mästerstycken, efter mitt omdöme, böra ställas efter den fransyskas. Det är ej menniskorna så elaka och lyckliga vi ofta finna dem, ej de sanna händelser ett outräkneligt öde sammanställt, som kunna bibringa oss vedervilja mot det lastbara, tröst och uppmuntran af våra dygder. Till detta ändamål leder ingen annan föreställning, än den, att våra händelsers utgång merendels är en följd af vårt förstånd och våra passioner, och att måttet af vår lycksalighet i allmänhet svarar mot graden af vår moralitet. Så obehörigt det alltså vore, att på scenen framställa menniskan i en orimlig fullkomlighet, så gagneligt är det att visa henne så fullkomlig hon sällan synes: ej allvis som det högsta Väsendet, men så vis mennisko-förståndet medgifver att vara, ej utan passioner, men mästare öfver dem, ej fri från svagheter och brister, men älskande dygden och utöfvande henne med eftertryck. Det skadar oss menniskor icke, att få oss föreställda modeller fullkomligare, än vi allmänt träffa: ju förträffligare efterdömet är, desto djupare är intrycket. Det är ej fara värdt, att vi falla i förtviflan öfver vår oförmåga att härma det: vi äro nog hågade att trösta oss; men det vore för de flesta men-

niskor en verklig lycka, att nästan vid hvart steg de göra, äga ett sådant sinnligt ideal närvarande för minnet. Visade scenen oss deremot personer med på en gång höga passioner och stora laster, eller dygder härflytande ur orena källor, och visade hon oss dem, ännu derutöfver, aktade och lyckliga; då blefve föreställningen ett verkligt smicker för våra lastbara böjelser: vi skulle tilläfventyrs oftare igenkänna oss; men vi skulle förlåta oss och hoppas det bästa om vår moralitet. Alvares och Alzires personnager måste gagna, måste väcka dygder eller stärka dem. Gusman och Mahomet skulle vara farliga efterdömen, om den förre ej blefve straffad, och den sednare ej förhatliggjord genom en missgerning: och vore Catos död ej en verldskunnig historisk sanning, som ej borde få förfalskas, och som förlorar mycket af sitt intryck till förtviflan derigenom, att åskådaren förut är beredd på katastrofen, så skulle Addisons tragedi af detta namn vara en ibland dem, hvilka jag skulle önska uteslutna från den offentliga skådeplatsen.

Då vi eftersinna den högsta möjliga nyttan af karakters-komedien, hvilken ej är egnad åt stora passioner och egenskaper, utan åt de förtroligare dårskaper, begärelser, karakterer, dygder, som träffas i allmänna sammanlefnaden; synes mig, i sammanhang med ofvan yttrade grundsatser, nödvändigt, att det vittra sköna, som här fordrar en hög grad af löjlighet, ej får in-

träda öfver gränsen af det moraliska: och jag går ännu längre, jag tror att begges förening utgör begges styrka. En skenhelig, en smickrare, en spelare, en illistig, en ljugare, en högmodig, en girig, böra med alla krafter förlöjligas, både genom intrigen och genom fraserna. Parar författaren någon dygd med en af dessa egenskaper, så utverkar han olofligen någon grad af tillgift för en person, som ovillkorligen förtjenar vårt hånlöje; och karakteren, förlorande af sin enhet, förlorar tillika i styrkan af sitt intryck. Det är dessutom en sanning i naturen och i sammanlefnaden, att någon sådan dygd, som vi menniskor kunna kalla ren, föga står tillsammans med en hufvudpassion af sådan art. En godtrogen åter, en dum, en framfusig, en tvär, en trög, en menniskorädd, kunna föreställas på en gång löjliga och rättskaffens, utan att förlora hvarken i sanning eller intresse: ty man kan vara både besynnerlig och narr, utan att vara lastbar; men det fordrar mycken finhet i anläggning och i uttryck, till att framställa slika karakterer så, att åskådaren lemnar skådespelet med den moderation, som i intrycket ej förblandar det dygdiga med det löjliga: och denna finhet bör vara ett villkor, hvarunder en karakters-komedi af så blandad beskaffenhet endast kan få uppföras inför en menighet, hvars seder man vill vårda. Ett annat slags karakterskomedi gifves, der en dygd, eller en värdig, eller en blygsam egenskap, sådana som ärlighet, saktmodighet, välgörenhet, uppriktighet,

moderation, med flera, i hufvud-rollerna framställas. Komediens planväfnad kan göra densamma löjlig, oaktadt dessa karakterer, och äfven genom den kontrast de kunna anbringa, ja till och med genom en strid mellan den dygdiga och spetsbofven; men ve öfver den författare, som skulle tillåta sig att på scenen hopgifta en narraktighet eller en dårskap med en egenskap värd menniskors aktning, eller vara nog vittert och moraliskt oskicklig, att icke föreställa den sednare segrande öfver illistigheten och bespottelsen.

För det nya slag af skådespel, som under namn af dram, i sednare tider uppkommit, och, allt efter ämnet och behandlingssättet, är ömsom beslägtadt med tragedien och komedien, men mera med den förra, gälla otvifvelaktigt samma anmärkningar, som för dessa. De tvenne lättheterna, att skrifva i obunden styl, och att i händelsernas val ej behöfva höja sig öfver det allmänna samhälls-lifvet, hafva medfört åtskilliga för allmänna skådeplatsen obehöriga friheter; platthet eller svullnad i styl; val af ämnen, och utförning deraf, utan intresse, eller af bara intresse, utan undervisning. Det är verkeligen lätt att författa, när icke inbillningskraften, omdömet och sedlighets-känslan förenade, utan nästan endast handen, behöfver arbeta: och ingenting kan klarare, än de nu så ryktbara Kotzebues dramer, bevisa, huru litet skicklig och aktningsvärd teaterförfattare man

är med bara snille och en oförtruten penna. Det är ej dessa, men det är hundrade andra, dels sämre, dels bättre än dessa, som redan länge inom de fransyska litteratörerna, dem en ytterlig regelbundenhet i allmänhet gjort till trälsamma härmare och rädda försökare i vitterheten, åstadkommit en ganska allvarlig ton af missaktning emot den prosaiska dramen. Emedlertid, efter det är så lätt att inse, bör det ock erkännas, att ingenting kan invändas emot dramen, som ej med lika skäl är invändligt emot tragedien; att hvardera har den moraliska användligheten till lika grad; och att den ena har förmåner, som saknas hos den andra. Om en tragedi intresserar och rör, men gör ej mer, undervisar ej, och väcker ingen hvilande dygd i hjertat; så är hon af det slaget, som bör tillåtas för den ogerada nytta som åtföljer ett väl gjordt vitterhetsstycke, men behöfver ej uppmuntras, såsom ett sedelärande skådespel. En välgörande millionär störtad i torftighet genom ett skeppsbrott, Edip brottslig emot sin vetskap, och ändock straffad, utgöra begge alltför tjenliga ämnen att sönderrifva menniskohjertat; men oaktadt Grekernas teori och efterdömen, är det ej genom sådana föreställningar, teatern gagnar. Det är ur sjelfva menniskohjertat, man måste hämta händelsernas driffjädrar. «Menniskan måste,» säger Marmontel, föreställas olycklig genom sitt förvållande, i fara genom sin oförsigtighet, en lekboll för sin egen svaghet, ett offer för sin passion. En olyckshändelse,

härflytande från en orsak utom menniskan, bevisar intet, undervisar om intet. Åskådaren bedröfvas deröfver, men med en ofruktsam och derföre plågsam bedröfvelse: ty, vid ransakningen af sig sjelf, finner man, att det intresse man fattat för ett blott sorgligt skådespel, är intet annat, än känslan af en olycka, hvaremot man ej ser hvarken förekommande eller botande medel; och den onyttigt bedröfliga sanning som återstår oss, och som förföljer oss när förtrollningen skingras, är den, att veta i verlden finnas en mängd lidande varelser, hvilka icke förtjent sitt öde.» Dessa anmärkningar gälla lika för dramen och tragedien. Äfvenså den, att äran, medgången och lyckans belöningar ej böra tillåtas kröna den lastbares eller brottsliges företag. Den dygdiges olycka är en sorglig åminnelse att hembära från skådespelet; men den lastbares framgång och ära äro en alldeles förtviflande: och skulle sådana menniskor som Ludvik XI, Henrik VIII, eller Cromwell, för historiens skull, föreställas lycklige, Germanicus, Henrik IV, Engelbrekt olycklige: det må vara; men jag skulle gerna önska ondt öfver den som föreställde de förra tillika sälla, och de sednare osälla, eller ej föreställde de förra i hela deras förhatlighet, och de sednare i det majestät af dygd, att åskådaren skulle snart sagdt önska sig olycklig på lika villkor. Besinna vi tragediens och dramens olika förmåner, så måste vi erkänna, att den förra, både genom poesiens svårigheter, dess upphöjdare ton,

valet af högre ämnen, värdigheten af personer, m. m., lättare håller sig inom gränsorna för ett både vittert och moraliskt godt teaterstycke. Men när frågan är om en god tragedi och en god dram, så förutsättas dessa gränsor lika för begge: och då befinnes dramen, genom sin prosa och genom sina hvardagligare ämnen, äga tvenne fördelar öfver tragedien: en större naturlighet och snabbare fattlighet för mängden af menniskor, och en mera gerad tillämplighet på belägenheterna i deras egen lefnad. Beverley på prosa skulle vara lika förträfflig, som Beverley på vers: och jag tillägger, att densamma, förklädd i den majestätliga alexandrinska drägten, skulle uppenbart förlora i naturlighet och i verkan. Den svartsjuke Neapolitanaren kunde utan tvifvel på sina ställen medgifva poesiens högtidligare ton; men huru många, deremot, äro ej de förtroliga, att jag så må säga, kabinetts scener af mycken skönhet, åt hvilka skalde-språket hade kunnat gifva färg och takt, men aldrig den natur, den ledighet, det konstlöshetens behag, som de nu äga? Att öfvervanliga ämnen kunna förskönas af ett öfvervanligt språk, det är naturligt; men är det ej tillika naturligt, att de vanliga fordra ett enkelt? Jag tviflar, att någonsin Öfverlöparen, Vestindiefararen, m. fl., kunde, åtminstone på *svensk* vers, få den natur och kraft, som en mästares hand kunde gifva dem på svensk prosa. En god dram torde fordra en författare af mera hejd, mera vishet i val af ämne; en god trage-

di, en författare af upphöjdare talang i stylen; men begges syftemål kan göras lika ädelt, i begge kunna handlingens driffjädrar lika beqvämt läggas i menniskohjertat, begges utförande fordra stora talanger: och de skilja sig blott deri, att de välja ämnen inom olika folk-klasser; att tragediens klass är vida inskränktare, och dramens oändeligen talrik; att den sednare alltså kan allmännare tillämpas; att den har en rik tillgång på dessa små scener, hvilka blotta det innersta af menniskohjertat, men hvilka tragediens mera jemnhöga ton måste förkasta; att den enas föreställnings-sätt är högre, den andras enklare; och att om den ena sträfvar med svårigheterna af verskonstens ömtåliga reglor, så har den andra en föga ringare möda med prosans frestande ymnighet, med svulstigheten och flera dylika smittor, som öfverfara vältaligheten mycket oftare, än poesien. Den verklige kännaren af menniskan och af dramatiken värderar oväldigt begge slagen af skådespel; beundrar, uppå så till sägandes aritmetiska grunder, flera tragedier, än dramer; förkastar dramer och dramaturger, men förkastar icke dramen; och har han derjemte i sin hand förmågan att verka till det allmännas förnuftiga och sedliga odling, så lockar han till scenen hvar och en författare af snille och talang för densamma, och frågar ej efter slaget, men efter verkan och nyttan, af hans skådespel.

Om man, för öfrigt, till styrka för satsen om dramatikens starka intryck-förmåga, vill i

tanken samla alla orsakerna dertill; så kunna de lätt hänföras under följande hufvudsakliga: främst, vitterhetens egen natur att röra, genom det dubbla medlet af det estetiska och det moraliska sköna; dernäst, att vitterheten, i dramatiken, befattar sig omedelbart med menniskan; vidare, att hvad dramaturgen redan lagt i munnen på personer för inbillningen, framföres af personer, dem ögat ser; att på teatern flera af de vackra konsterna, såsom arkitekturen, målningen, stundom musiken, förena sig till vitterhetens understöd; och slutligen, att åskådarne samlas till skådespelet, ej allenast med sinnena öppna för dess intryck, utan med ett slags hunger att roas och röras: och att i alla talrika folksamlingar intryckens styrka mångdubblas genom deras gemensamhet. Ju mera dessa orsaker besinnas, desto klarare uppdagas angelägenheten att hägna och vårda denna gren af vitterheten. Men det är sant, att snillet, smaken och dygden måste äga pröfningsrätten i dramatiken: och skulle, genom fördrifvande af den okloka fördom, som fäster missaktningen ej blott vid den lastbares person, utan helt oblygt vid skådespelarens yrke, teatern småningom förädlas, så, att nöden ej förde dertill, att hvarken dygden eller talangen med ett slags blygsel framställde sig för en samlad menighets blickar; utan tvifvel skulle dramatiken få en hittills okänd förtrollningskraft: ty verkligheten är af större förmåga, än härmningen: säkrast går till hjertat en känsla, som kommer från

hjertat: och själen öfverlemnar sig förtroligt åt en sympati, som hon ej misstänker. På de föreställandes sida åter, hafva våra egna ögon sett, att den skådespelare af talang är vissast om bifall, hvars seder icke äro en satir på hans yttranden, hvars dygdhärmning man åskådar med ett slags öfvertygelse om enhet i person och roll, och obekymrad af den hemliga frågan: vill han förvilla mig?

Hvad vi hittills anfört, har haft för ändamål bevisningen deraf, att när egenskaperna af *oskuld* eller *sedlighet* tilläggas dramatiken (liksom poesien i allmänhet), så måste den ofelbart åstadkomma verkan till nytta. Gjorde dramatiken ej mer, än att oskyldigt röra de känselsträngar, som äro egnade åt njutningen af det behagliga, så åstadkomme hon redan en nytta af värde, genom det skick hvari hon försätter menniskosinnet: ty den roade är lycklig, och den lycklige är rikare både på begrepp och välvilja, än den kalla, orörda, tungsinta. Detta gäller om individuer: hvarföre skulle det ej gälla om menigheter, om nationer? och hvarföre skulle man ej en gång börja att lägga äfven den finare kännedomen af menniskan till grund för hennes daning? Att dramatiken är gagnelig, så ofta hon framställer rena moraliska föreskrifter med det henne egentliga estetiska behag, som fördubblar deras kraft på menniskohjertat, det behöfver ej mer än anmärkas. Men hon har ännu en annan förtjenst, som ej bör undfalla

vårt besinnande, den att kunna personifiera sedeläran, att liksom göra henne lefvande för vårt öga: ooh denna förtjenst är ej den minsta, när man betänker huru olika mäktigt intrycket är af en lexa, och af ett exempel. Det är ett långt och motbjudande besvär både att på ett blott förnuftmässigt sätt afgöra och uppräkna, och att lika grundligt fatta och minnas de talrika fall, då sedelärans grundsatser kunna olika, och ändå riktigt, tillämpas. Denna det rena förnuftets väg är sann och nödvändig, men är ej tillräcklig i kraft, för väsenden som ej bestå endast af förnuft, utan lika naturligen af känsla: och hvem skulle våga påstå, att någondera förmögenheten vore oss förgäfves gifven? Det är således till förmån för vår sedliga daning, att vitterheten försinnligar våra förnuftsbegrepp: ty förnuftet utreder, och (om jag så törs uttrycka mig) förfärdigar sanningen, men känslan fäster henne och gör henne fruktsam. Nu försinnligas i ingen vitterhetsgren våra begrepp till så hög grad, som i dramatiken. Läsaren och åskådaren af ett teaterstycke, deltagande genom inbillningen och känslan i en mängd af lifvets olika scener, vinner, hvad hän af ingen sedelära kan få, en verklig erfarenhet för hufvudet och hjertat, och denna långt tidigare och i vissa fall rikare, än den han får med sin person. Dels med inbillningen, dels med kroppens ögon, ser han andra menniskor, och genom tillämpningsgåfvan sig sjelf, ställda i oräkneliga

oräkneliga vigtiga belägenheter, dit aldrig ens hans tanka hunnit; han ser dem såsom följder af naturliga händelser, af tänkesätt, af passioner; och hans minne riktas med ett förråd af efterdömen och rättesnören, brukbara under framskridandet af hans personliga lefnad, och till den grad lifliga, att de stundom oförmodadt inställa sig till efterföljd vid grannlaga tillfällen, och spara honom antingen eftertankans möda, eller olägenheterna af vigtiga misstag. Sådan är utan tvifvel dramatikens högsta bestämmelse. Ett alldeles tomt åtlöje, och tårar härflytande af intet annat än ängslan, äro oförvitliga: derföre böra farser, derföre sorgspel af hvad namn som helst, hade de ock ingen annan verkan, än af intresse, tålas, under villkor af moralisk oskuld och estetisk förträfflighet. Men en öfversvämning af sådana teaterstycken vore ett relatift ondt, då vitterheten har i sin förmåga att åstadkomma verklig nytta: och det gör hon så ofta hon låter åtlöjet drabba dårskapen eller lasten, och menniskans moralitets-känsla utpressa hennes tårar.

Hvad angår de öfriga poesiens afdelningar, hvilka förut äro uppräknade, är det lätt att till dem lämpa desamma estetiska och moraliska grundsatser, vi uppgifvit för dramatikens verkan. Men fåfängt må man af dem förvänta ett allmänt och idogt sträfvande till egentligen sedlig nytta, om ingen röst i det allmännas namn

kallar dem till offentlig verkning, eller upplysningen ej tillåtes att, genom ett fritt beredande af en dygdig national-anda, sjelfdana skaldernas tänkesätt. Utan tvifvel stundar denna epok för vitterheten: att den nalkas med sköldpaddans steg, är ej vitterhetens skuld: hon beror i detta afseende af filosofien, af kunskapen om sanningen i allt: och det har alltid varit sanningens art, att, ehuru klart funnen, spridas långsamt, för att spridas med hejd och nytta. Men glömmom ej, att det vittra sköna ensamt (så vida det är moraliskt oskyldigt) redan medför en viss grad af nytta på menniskans förstånd och sinnesförfattning. Vi skola egentligare och klarare kunna tala derom, sedan vi fått framlägga några anmärkningar om vitterhetens andra hufvuddel: Vältaligheten.

«*Tal*, i allmänhet (säger Eschenburg,) betyder ett ordligt uttryck af våra tankar och känslor, i en viss följd och sammanhang; och skiljer sig genom den sistnämda omständigheten från blotta *språket*. I denna allmänna bemärkelse äro talets reglor föremål för trenne särskilta vettenskaper: *Logiken* eller *Dialektiken*, som lär att tänka, dömma och sluta; *Grammatiken*, som bestämmer betydelsen, bruket och förbindelsen af ord och talesätt; och *Retoriken*, som uppgifver grunderna för en fortsatt och sammanhängande framställning af tankar, och för en behagande och eftertrycklig anordning af talets delar, allt efter det särskilta

ändamålet för hvart slag af den prosaiska skrifarten.»

«*Retoriken*, eller talekonsten, är således i hela sin omfattning, teorien af den prosaiska vältaligheten. Med *vältalighet* förstår man i allmänhet färdigheten att enligt med sitt ändamål framställa sina tankar och känslor, eller (som är detsamma) att, muntligen eller skriftligen, uttrycka dem på ett riktigt, tydligt, och efter den talandes eller skrifvandes afsigt afpassadt, sätt.»

«Retorikens ändamål äro, att undervisa, öfvertyga, intressera, röra, öfvertala. De kunna vara förenade, eller särskilta; men hvart och ett bestämmes efter afsigten för hvart slag af skrif-art, antingen den är att upplysa och undervisa förståndet, eller att angenämt underhålla inbillningskraften, eller väcka känslor, eller länka och förbättra viljan.»

«*Mening* ooh *Uttryck* äro beståndsdelarne af allt tal: de utgöra liksom dess själ och kropp, och äro på ett lika sätt i förhållande med hvarandra. Begge, både materia och form, äro väl föremål för retoriken; likväl innefattar den ej hela undervisningen om tankar och ord, hvilken meddelas af logiken och grammatiken, utan snarare förutsätter denna kunskap, och inskränker sig förnämligast inom framställningens *skönhet* och *enlighet med ändamålet*, det vill sä-

ga, inom färdigheten att oratoriskt skönt, och enligt med hvarje vältalighets-slags ändamål anordna och föreställa hvad man filosofiskt riktigt tänker och grammatiskt riktigt förstår att uttrycka.»

«Egentligen begripes under dessa vältalighets-slag, eller under talet i allmänhet, äfven den poetiska framställningen. Men gemenligen plägar man räkna blott den prosaiska skrif-arten till vältaligheten, och i detta afseende afsöndra skaldekonsten och talekonsten från hvarandra. Denna afsöndring är ej heller blott villkorlig, ej grundad blott på den yttre åtskillnaden af metrisk eller ometrisk form; utan i synnerhet på den väsendtliga skillnaden i ändamål, så vida den prosaiska författaren hufvudsakligen bemödar sig om tydlighet, välljud, undervisning, intresse, öfvertygelse, och skalden om sinnligt fullkomlig och ytterst liflig framställning af sina föremål.» *)

Jag har ej blygts att låna en annan författares tankar om grundbegreppen för talekonsten, då jag ej funnit något att dem fråntaga eller tillägga. Jag tror mig allenast böra anmärka, att *talekonst* är en mycket mera omfattande ordform, än *vältalighet;* och att ehuru vi äfven med vältalighet rätteligen förstå all sammansättning af tal, som har för ändamål an-

*) Eschenburgs Entwurf einer Theori und Litteratur der schönen Wissenschaften. Rhetorik, S. 267.

tingen att bevisa, undervisa, upplysa, eller att intressera, röra, öfvertyga, öfvertala; är det egentligen detta sednare slaget, som utgör den vittra vältaligheten, och det är blott en språkbrist som gör, att den saknar ett särskilt namn, och att sjelfva slagen derföre ofta förblandas. Onekligen ofta hopgjuta sig ock begge slagen, äfvensom poesien och vältaligheten, med hvarandra; men det är egentligen det sednare slaget, hvarom jag redan ofvanföre något ordat, som verkar på den af våra förmögenheter som vi kalla känsla, och för hvilket det estetiska skönа är ett nödvändigt villkor.

Den vittra vältalighetens tillfällen att utöfva sin förmåga, hafva utan tvifvel i längesedan försvunna sekler varit mera gynnande, än nu. Hos både Greker och Romare, likasom hos flera andra gamla folkslag, måste alla stats-ärenden och alla frågor om enskiltas lagliga rättigheter öfvervägas offentligt. Både den politiske och den juridiske vältalaren hade menigheters öron till vittnen, och deras passioners länkande till föremål. Talaren fick anda både af saken och åhörarne: det var ej allenast smickrande, det var ock verkande, att vara talare: och om, hos ett lättsinnigt folk eller i förskämda tidehvarf, vältaligheten från några munnar urartade till personligheter eller fanatism, så hade hon deremot, från andras, den afundsvärda äran att sätta många gnistor af dygd i låga, att hämna mången misskänd oskuld, att vid fäder-

neslandets våda samla och nästan öfverspänna de yttersta krafterna af en slocknande nationalanda. Men med dessa stats-inrättningars kullstörtande, försvunno ock dessa stora tillfällen, och hafva ej återkommit förrän med samhällsförfattningar, som burit ett slags tycke af de urgamla. Det är, snart sagdt, omöjligt att finna en stor vältalare på hela afståndet emellan den romerska republiken och den engelska parlamentariska statsförfattningen: ty i små sällskap och öfver små ämnen måste alla talare vara små: och om man undantager Arragonien och en eller annan lika liten stat, var det ingen förrän England, som genom sin konstitution medgaf alla allmänvigtiga ämnens öfvervägande inför nationens fullmäktiges öron. Det är först inom engelska parlamentet, man kan söka och finna några likar af Isokrates och Hortensius: och verklige Demostener, verklige Ciceroner, eller tilläfventyrs deras öfverträffare, hvarken hafva funnits eller kunde finnas förr, än under brytningen af den nyss uppvuxna fransyska republiken, der en af de talrikaste och eldigaste nationer i verlden var satt i verksamhet att, med en mindre än half politisk upplysning, och således utan vishet i begär, skapa sig en statsförfattning. Aldrig hafva några rikare tillfällen gifvits till stora ämnen, stora passioner, fanatiska villor, och sublima dygder: också kan intet land uppte en större mängd af förträffliga talare, inga som talat med en mera elektrisk, ja ända till volkanisk, verkan; och

den anmärkning må här tillåtas mig, till bevis för vältalighetens naturliga gemenskap med moraliteten, att denna talang, till en förvånande grad, nästan endast besatts af dem, som afskydde oredorna och våldet, af de mest oförvitliga och grundligast kloka, af dem som just derföre först måste böja sina hufvuden under giljotinen; att deremot, ibland hela det parti af despoter och barbarer, som utgjorde deras flygtigt lyckligare motståndare, den som hade velat söka en vältalare, icke skulle hafva funnit annat, än sofister och ropare; och att detta parti, i sin rättvisa förskräckelse för upplysningen och dygden, fann sina triumfer omöjliga förrän det förvandlat allt tal till rop och alla stora talare till stoft: och, i sanning, hvarföre skulle de ej förföljas? Demostenes och Cicero voro ej blinde, ej lastbare, ej straffbare, ej fanatiske; de hade talanger och *dygder:* hvarföre skulle de ej förföljas? Vältaligheten ur dygdens mun är en ljungande åskeld, som föröder hela rymder af laster, brott och villor: qväf den, och ropa kring horisonten: *jag har frälsat nejden.* Det gifves intet större bevis på vältalighetens kraft, än att denna fruktan och detta bemödande äro demagogens och despotens. Men ur samma källa härflyter ock den sats, att det är, om ej vältalarens, åtminstone vältalighetens högsta intresse att vara sann och sedlig: och detta intresse förlorar hon ej, till ehvad ämne hon ock må finnas användlig. Det är ock under villkor af dessa tvenne egenskaper, sammanlag-

da med det estetiska sköna, som England och i synnerhet Frankrike haft sina Ciceroner äfven i den advokatoriska talekonsten: verkligen vördnadsvärde män, som med sina talanger ådagalagt hvad eftertrycklig verkan vitterheten kan hafva, när hon kallas den hämdropande menskligheten eller den våldförda samfundsrätten till understöd.

Men lemnom dessa tillfällen, som äro egna blott för vissa stater eller tider: och framläggom några anmärkningar angående de tvenne nu allmännaste, eller nu möjligaste, slag af vältaligheten: panegyrik och predikan. Det förra slaget innefattar alla loftal af en upphöjdare ton, till och om personer, eller öfver dem. De borde (jag säger det här utan afsigt af satir på tidehvarfvet,) de borde aldrig vara annat, än en gärd af offentlig tacksamhet, eller en återkallelse af vördnadsvärda efterdömen. Det är hvarken en hög, eller en rik, nej icke ens en stor man, som bör berömmas; men tillägg egenskaperna af dygdig och nyttig, så är anspråket gifvit, och då med lika kraft för den bortgömda, som för den lysande menniskan. Ty begreppet om förtjenst är i allmänhetens väntan fästadt vid begreppet om loford: och hvar är förtjenst, der ej är rättskaffenhet och nytta? Det är ock ej alltid i brist på vältalighet, som så många talare ropat så tomt öfver de storas grifter: det är ej orden ej retoriken, som vägrat dem sitt bistånd, det är ämnena, som saknat värde: och

om vältaligheten har i språket och talfigurerna tillgångar att skapa sig behag för örat, hvar vill hon dock hämta kraft på hjertat annorstädes, än ur saken? Om nu med rätta så många panegyriska utrop för sin ringhaltighets skull förflyga i luften, hvad skall man då säga om dessa lofoffer, åt lefvande eller döda, der ämnena gifves ett värde till skänks, och de blygare osanningars mått öfverfylles af det frimodigaste smicker? Är det ej sant, att en loftalare med sådana tillgångar, han aktas ej ringa, han föraktas? Hvad verkan vill hans vältalighet åstadkomma? han talar ju emot dess verkan. Medgifvom, att om rättskaffenheten är en pligt för alla, så är hon det mest för den, som står fram att tala inför allmänheten, den man alltid är skyldig sanning och förädling. Medgifvom tillika, att icke allt hvad som kan synas sanning om personer bör vågas, efter det är ett vida mindre orättvist fel och vida mindre vådligt för misstag, att behandla menniskors rykte ömtåligt, än förmätet; men att bakslugt vrida, att uppenbart omvända sanningen, att sänka sig ända ner till lögnen, det är ovärdigt en loftalare; ty det är ovärdigt en menniska: och den oinskränkt smickrade sjelf förlorar i rykte, genom tjenstaktigheten af den organ som förringar sig. Lyckligast måhända vore, om vältaligheten sällan egnade sitt lof åt en lefvande; och sällan åt en död, som ej njutit ett halft sekels hvila undan både smickret och smädelsen: allt personligt skiljer sig med möda från passioners ensidighet; men då detta slag af väl-

talighet ej kan, ej heller bör alldeles utrotas, ihågkommom allenast såsom ett villkor både för dess verkan och värdighet, att den måste vara i grunden sann, och sann med måtta i loford, likasom i tadel. En vitterhets idkare må i äreminnen och panegyriker, af hvad föremål som helst, aldrig så skickligt och ymnigt blomsterströ sitt ämne, så är beundran öfver hans talang blott en torr och ofruktsam känsla, emot den som födes i åhörarens själ af öfvertygelsen om trovärdigheten af den man som talar. Om det är klart, att ett loftal ej kan vara en satir, är det deremot icke mindre säkert, att det ej får vara ett smicker, ett beröm till skänks: det gifves utan tvifvel ett sätt att vara sann utan hårdhet, och att berömma utan låghet: och hvar och en, med fritt val och med kännedom af vitterhetens och sitt eget intresse, väljer, emellan ljuga och tiga, det sednare.

Af de nu möjligaste slag af vältalighet är utan tvifvel den andeliga den, som har högsta inflytelse på en nations sinnesdaning. Den är ett verkligen stort slag, och har till föremål både att undervisa och röra. Jag säger att den andeliga vältaligheten är den möjligaste. Jag menar dermed, att det är den, som har de talrikaste tillfällen: jag säger ej derföre, att det är den som öfvas bäst; jag bekänner motsatsen, och tillägger, att den bör väcka förundran. I sanning, om man besinnar förmånerna af ett embete invigdt till högtidlig undervisning, af

en lära vigtig för hela vårt slägte, af denna läras personliga tillämplighet, af en menighet sjelfmant samlad och beredd att mottaga den, af ett heligt rum uppfyldt med en majestätisk tystnad, af en öfver menigheten upphöjd, alldeles lugn och ostörd plats; hvad vore naturligare, än att den andelige talaren, sjelf upplyftad till himmelska njutningar, skulle gjuta en hög, stark, eller ljuf anda i hvart ord som utginge från hans läppar, och liksom med den Eviges röst ömsom dundra förskräckelse öfver menniskohjertat, eller försmälta det? Talare af sådan kraft voro Bossuet, Massillon, Flechier, Fenelon, och några fransyska missionärer; en och annan sådan har äfven uppstått i England och Tyskland: och hvilken falsk blygsamhet vore det ej, att icke uppenbart nämna, det Sverge äger en like af dessa! Men hvarföre, med så stora förmåner och så otaliga tillfällen, hvarföre äro desse talare ej flere? Medgifvom gerna, att all stor talang är sällsynt; men hvarföre är äfven den medelmåttiga så rar i predikstolarna? Icke äro en viss grad af känsla eller en viss grad af förstånd rara bland menskligheten; för mången predikant fattas ej heller hvarken lärdom eller makt öfver sitt språk; och för ingen fattas de otaliga exemplen af de heliga böckernas upplyftning och kraft i uttryck. Skulle då ej orsaken till vältalighetens allmänna frånvarelse ur predikningar vara den, att dessa merendels handteras som ett fabriksverk, att predikanten utarbetar dem efter ett uråldrigt, ännu icke ogil-

ladt mönster och system, och att vanan härvid hindrar honom komma på tankan om fördelarna af sin belägenhet och sina ämnen? Tablaturen, i tankar och styl liksom i allt annat, kan utan tvifvel medföra en negatif nytta, den att utestänga grofva fel mot logiken och språkläran; men den är ett verkligt ondt, om den derjemte får makt att dämma känslan och snillet. Denna förmåga har den fått genom allmänna exemplets myndighet: det allmänna förnuftet endast, kan förtaga den. I sanning, om en predikans ändamål ej vore annat än blott förståndets upplysande, så behöfdes hon ej, så funnes vida tjenligare medel dertill i personliga förhör och undervisningar, i skrifter af mycket större teoretisk fullkomlighet, än den en predikan kan uppnå. Det är då ej blott derföre en andelig talare, eller någon talare, uppstår i tribunen: det är för att gifva undervisningen kraft genom känslan, det är för att sätta hjertat i förståndets intresse, det är för att undervisa *och röra:* och dertill fordras ej blott förståndets språk, det fordras hjertats, ej den torra riktigheten blott, utan de högre medlen för estetisk skönhet. Så stridande det är emot talarens ändamål och ära, att framställa något falskt, så visst är det, att sanningens utredning är mindre hans sak, än sanningens antagliggörelse: och det är han, i andeliga mål liksom i verldsliga, som skall i menigheters hjertan bekraftiga, nyttiggöra och gifva gerningsdrift åt hvad den stränga osinnliga tänkaren utredt. Jag vet, att den förställda ren-

lärigheten, eller oförmögenheten af högre gåfvor, bjuda till att såsom ohelig vanrykta vitterhetens tillämpning till andeliga ämnen. De tala sitt språk, det är naturligt. Men det händer ej sällan, att man hör en lika talan föras af rättsinniga menniskors munnar: de *låna* sitt språk, de böra upplysas. Dem ber jag besinna, att den andeliga talarens ändamål ej kan vara annat, än att gifva den gudomliga läran högsta yttre kraft att inträngа i menniskohjertat; att ett torrt föreställningssätt kan vara ej otjenligt till metafysiska slutledningar, men att det ligger alldeles ingen kraft i torkan; att ju mera metafysisk en predikan är, desto mera är hon svag, och i samma mån ovitter; att, ehuru all vältalighet måste äga sinnlighet för att äga kraft, kan likväl ej dermed förstås den höga, yppiga sinnlighetsgrad, som egenteligen är bestämd att verka på inbillningen, utan den som verkar på känslan, eller det omedelbara medvetandet af vår personlighet; att det är just denna vittra egenskap, som i de flesta predikningar så högligen utmärker anförda bibliska utsagor från menniskospråket; att om tidehvarf funnits så mörka, att, under dem, framställningen af de allraenklaste begrepp för menniskors vettgirighet kunde anses lika med vältaligheten i kraft, så hafva ock dessa tidehvarf försvunnit, och från den stund de heliga böckerna öppnades för hela nationers ögon, hafva nationernas både läre- och språk-begrepp utvidgats till en grad, som numera yttrar fordran på både smak och san-

ning; att för öfrigt med vältalighet ej i predikningar mer, än i verldsliga tal, kan förstås de högljudande ord och fraser, som förhäpna örat och försvinna; utan dessa enkla uttryck, som utan anspråk på beundran måla eller tolka vigtiga ämnen, och ur sjelfva undergifvenheten under sitt ämne, men ock ur fullheten deraf, hämta sin oemotståndliga kraft att röra; och ändteligen, att Bossuet, Massillon, Fenelon hafva ej varit mindre rättskaffens, mindre verkligt vördnadsvärde andelige män, derföre att de varit de vittraste predikanter i verlden, och att deras åhörare gingo snyftande och förbättrade ifrån deras predikningar. Nej, utan tvifvel är det ej vitterheten som är olämplig i andeliga ämnen; men det är det maktlösa anspråket derpå: det är Faetons försök att köra Febi vagn, som är stötande ehvar det yppas: och i andeliga tal onekligen desto mera stötande, som det är olofligare att gifva utanverken vigt af hufvudsak, ju mera sjelfva ämnena hysa allvar, majestät och helighet. Men det är et falskt begrepp om smak och vitterhet, som orsakat deras vanryktande såsom verldsliga. Den talare är alltid stor, som på en gång undervisar, öfvertygar, öfvertalar, förtjusar, upprör, hänrycker: och den det gör, är vitter, han må tala på Guds vägnar, eller på nationers. Säkert är det ock ett slags vårdslösande af religionens sanningar, att till deras utvecklande och ingjutande i menniskors hjertan ej nyttja de jordiska medel, som äro bestämda till det djupaste intryck på vår natur.

och ett sådant medel är vältaligheten, som ofta har i sitt våld att på några ögonblick förskräcka eller beveka till utöfning af pligter och dygder många flera menniskor, än den fryskallaste metafysiska teologi mäktar, under flera år, föra till begrepp om deras natur och öfvertygelse om deras nödvändighet *). Ehvarest en menighet är samlad, finnes alltid en elektrisk gemensamhet af känslor. Hvar och en liksom väntár stöten, för att meddela den åt sin närmaste; men denna stöt skall gifvas, och då är hela menigheten träffad: gifves den ej, så vänta ingen åstundad verkan, men vänta väl att den tillredelse, som ej har nog lifliga partiklar för att väcka, har dem nog tunga för att söfva. Men jag bör ej vara vidlyftig öfver ett ämne, som af en välgörande upplysning dagligen undfår mera klarhet. Den skall göra hemligheterna af menniskans natur mera uppenbara; den skall ådagalägga, att med ett klokt sätt att tillvägagå kan menniskan ännu lättare öfvertalas, än hon

*) Man må ej tro, att härmed åsyftas ett ogillande af det metafysiska framställnings-sättet, ehvar det kan äga rum. Det är nyttigt, och ännu mer, det är högst nödvändigt till undervisning af det inskränktare antal menniskor, hvilka deras belägenhet och samhälls-omständigheter tillåta eller ålägga, att sjelfve undersöka, eller undervisa andra. Men så mycket det öfvertygar individuer, så litet öfvertalar det en folksamling, som har hvarken tid eller köld att undersöka. — Om det föreställnings-sätt, som är hvarken metafysiskt eller vältaligt, kan ej här vara fråga: det är ett joller, som ej hinner hvarken till förståndet eller hjertat, af det enkla skäl att det förflyger utanför örat.

kan tvingas; att, om det gifves ett visst antal menniskor i verlden, lyckliga nog att äga lägenhet och tid till en alldeles systematisk förståndsodling, skall likväl känslan ofta vara äfven deras beherrskare, och en otalig mängd alltid finnas, som af intet annat än känslan beherrskas; och att om således logik och metafysik alltid måste vara dyrbara för grundläggningen af vårt slägtes upplysning, det vill säga, till utredningen af sant och rätt, måste ändock vältaligheten, genom sin förmåga öfver känslan, förblifva ett af de vigtigaste verkningsmedlen på mängdens sinnen, och äfven hos de upplysta ofta förmå drifva till utöfning det rigtiga och rätta förståndet fattat.

Hvad vi hittills anfört om vältaligheten visar nogsamt, att här ej fråga varit om annat, än den högsta graden deraf, och denna muntligen yttrad, eller ansedd för yttrad, vid offentliga tillfällen inför ett antal samlade menniskor. Men då en ordbrist i språket vägrar oss en särskilt term för hvart sätt att genom tal undervisa och röra, måste vi lämpa ordet vältalighet till alla dessa sätt, och anse vältaligheten ännu delad i flera grader lägre än den ofvannämda, eller, om man hellre vill, innefatta dessa under ett gemensamt namn af *välskrifning*, eller *vitter styl*. Denna hör till talekonsten, liksom *rättskrifningen* till grammatiken; men den sednare är ett nödvändigt villkor för den förra: och

välskrifningens

välskrifningens hufvudsakliga beståndsdelar igenfinnas i de reglor vi ofvanföre uppgifvit för det sköna. Som, likmätigt hvad vi äfven redan nämt, enlighet med ändamålet är en ibland talekonstens främsta föreskrifter, och skrifters ändamål kunna vara olika och mångfaldiga, så följer ock, att den vittra stylen kan antaga många skiljaktiga former, och ändock förtjena namnet af välskrifning. Således har den oratoriska stylen en helt annan fysionomi än den historiska, den historiska än den biografiska, den biografiska än romanstylen, denna än den dogmatiska, den dogmatiska än brefstylen, brefstylen än stylen i dialogen; och dessutom måste ännu formerne inom hvar skrifart omvexla, efter nästan intet ämne gifves, som icke, antingen tillfälligt eller genom analogien, hopgifter sig med andra. Det är, utan allt tvifvel, endast genom fullkomligheter i styl och den deraf härflytande verkan, som historien, och äfven filosofien stundom kommit att räknas till vitterheten: det är merendels genom både materia och form, som alla goda romaner böra hitföras, och utgöra ett särskilt vitterhets-slag; men nästan intet ämne gifves, till hvilket ej välskrifning äfven så väl som rättskrifning kan lämpas, och således nästan intet, som ej kan antaga ett yttre anseende af vitterhet: Och nu uppstår naturligen den frågan, om den vittra stylen kan vara likgilltig, om den kan bidraga till förståndsodlingen, eller icke?

All god styl måste vara ett af två: antingen blott rättskrifning, eller välskrifning. Den förra är hel och hållen ett alster af logiken, grammatiken och språk-kunskapen. Det är af dessa tre, allt slags riktighet härflyter: riktighet i utsigter, i urskillning, i omdöme, i slutledningar, i bruk af ord och talesätt. Af dem härflyta äfven klarheten, ordningen, enligheten med ändamålet, hvilka ej äro annat, än de högre graderna af riktighet i styl: och här inse vi alltså orsaken, hvarföre retoriken blifvit i hela dess vidd hänförd under vitterheten. Med alla dessa egenskaper, som vi innefatta under ordet riktighet, hvad är afsigten och hvad kan vinnas? Förståndets redande och upplysande. Välskrifningen åter, för sig sjelf tagen, är ett alster af den egentliga eller högre retoriken, som utstakar reglorna för det vittra sköna, eller medlen att verka på inbillningen och känslan: och hvad är välskrifningens afsigt och följd? Med två ord, att behaga och röra. Men om än i en skrift funnes de tillförene uppgifna hufvudsakliga beståndsdelarne af skönhet, nemligen sinnlighet, liflighet, mångfaldighet och i mångfaldigheten enhet, om der äfven funnes de tillfälliga af nyhet, qvickhet, höghet, m. m.; men den nämda grammatiska och logiska riktigheten alldeles saknades; så skulle onekligen en sådan skrift förgäfves göra anspråk på ett rum bland vitterhets-stycken, emedan riktigheten är ett oeftergifligt villkor för förmågan att behaga och röra, det vill säga, emedan man aldrig äger någon

makt öfver inbillningen och känslan hos dem, för hvilka man skrifver, utan att främst äga makt öfver deras förstånd. Således förutsätter all vitterhet logisk och grammatisk *riktighet*, och all välskrifning *rättskrifning*.

Man torde fråga, om aldrig skrifter funnits af djup verkan på inbillningen och känslan, utan att vara byggda på riktighetens grundval? Jag svarar: ett af två: antingen hafva de haft ingen verkan, eller hafva de haft en riktighet för sina läsares begrepp. — Man invänder, att denna riktighet kunnat vara blott skenbar, och välskrifningen, för upplysta ögon, missbrukad. Det är just min tanke; men den kullslår ej satsen om menniskoförståndets allmänna fordran på riktighet (ty sådana skrifter uthärda ej tiden:) den leder allenast till en annan: lemna upplysningen fri att forska och reda, så blifva vitterhetens missbrukare värnlöse, och dess rättsinnige idkare få en mångdubblad lätthet att gagna.

Men medgifvom, fortfar man, att upplysningen, att förståndets undervisning, att således rättskrifningen, i hela dess vidd tagen, är oumbärligt nyttig för menniskor; men hvartill gagnar välskrifningen? hvad annan nytta kan en skrift åstadkomma, än att undervisa förståndet? och är denna nytta ej tillräcklig? Jag svarar: jo, för ett väsende, som ej bestode af annat, än förmögenheten att *veta*. Men så half är ej menniskans natur: hon har ännu en, lika huf-

vudsaklig som denna, förmögenheten att *verka*. I anseende till den förra, beror menniskan af sitt förstånd; till den sednare, af sin sinnlighet. Utan tvifvel är det en stor och hög förmögenhet, detta rena förnuft som tänker inom oss; men hvarföre har det fått denna omklädning af en kropp försedd med sinnen, hvarföre detta biträde af inbillningen och känslan, (våra sinnens alster, våra inre sinnen,) om ej derföre, att menniskan är bestämd till verkning likasom till kunskap och urskillning, och att det rena förnuftet är äfvenså litet en ledkraft för menniskan, som det säkert är hennes ledstjerna? Om det alltså är obestridligt, att inbillningen och känslan icke äro oss förgäfves gifna, men att riktigheten, tillräcklig för förståndet, icke är det för dessa; så röjer sig klart behofvet och nödvändigheten af skönheten, såsom ett verkningsmedel på dem. Det är skönheten, som gifver ämnen åt vitterheten; på skönheten grundar sig ock välskrifningen, ämnenas form: och det är denna skönhet både i ämnen och styl, som ej allenast lättar vägen för menniskan, utan lockar och drager henne oemotståndligen till den eljest mödosamma förståndets odling. Den första gudalära, den första moral i verlden, framställdes i det sinnliga behagets drägt, och kunde ej annorlunda framställas. Menniskoslägtet, det är sant, var ännu då i sin barndom, och det har till en viss grad mognat; men det mannaålders-lynne torde det aldrig uppnå, att det allmänt söker riktiga begrepp och vill

riktiga gerningar, genom blotta kraften af deras riktighet. Mot några individuer, som äga tid, förstånds-vidd och sinnesstyrka dertill, skola alltid kunna sättas millioner, som behöfva sinnligheten till driffjäder: och religionen, filosofien, sedeläran, skulle vara för mängden okända och förblifva det, utan det sinnliga behag i former, som deras tolkare förstått at gifva dem. Om det alltså är menskliga naturen i grunden lika medfödt, att vilja röras, som att vilja begripa, och ännu mer, att ej komma till det sednare utan genom det förra; om röra är vitterhetens ändamål och verkan; om hennes medel att röra, om skönheten, är grundad på förstånds-riktigheten såsom ett förutsatt villkor; om hennes högsta kraft att röra måste hämtas ur det fullkomliga, sanna och goda; kan man då tvifla om den vittra stylens lyckliga inflytelse på förståndsodlingen? kan man tvifla om möjligheten af vitterhetens gagn för sederna? Eller rättare, kan man tvifla om dess nödvändighet? huru, i det outsläckeliga behof af verksamhet, vårt slägte har genom sina yttre sinnen och genom inbillningskraften och känslan, huru tror man att de talrika och fintliga samhälls-passionerna skulle mildras och länkas, ja ofta vändas till verklig nytta, utan dessa sköna konster, hvaraf vitterheten utgör en så vigtig del? Beräknom ej förmånen af en oskyldig sysslosättning: beräknom allenast de naturmässiga verkningsmedel på förståndet och viljan, som vitterheten erbjuder: och frågom sedan, huru har man kunnat

misstaga sig om dess förbindelse med samhällspligterna? hvarföre har man i så många länder och tidehvarf vårdslösat dess odling? hvarföre hafva samhälls-inrättningarna ej offentligen sökt qvarhålla henne vid den *estetiska* fullkomlighet, några framträngande snillen gifvit henne? hvarföre ej sökt med tidernas stigande upplysning höja henne deröfver i *sedlig* fullkomlighet?

Ett af våra stora snillen, som denna Akademi aldrig utan saknad skall i minnet återkalla, uppgaf inför det allmänna förnuftets domstol denna fråga: gifves ej ett naturligt samband mellan smak och seder? Försökom att utreda en fråga, så värdig vitterheten, dygden och honom.

Man kan säga, att det gifves trenne slags skönt: det *sinnliga*, det *förståndsmässiga*, och det *moraliska*. Deras källor äro det estetiskt rörande, det sanna, och det goda: och mot dem svara, inom menniskan, trenne tydligen åtskilda förmögenheter, hvilka, till hög grad odlade, få namn af *smak*, *förnuft*, och *moralisk känsla*. Hvardera kan kallas en fattningsgåfva, så snabb att den är förvandlad till känsla. Genom den första fattar och njuter man det sköna i de vackra konsterna och vitterheten; genom den andra, det sanna, och fullkomliga i vettenskaperna, de mekaniska konsterna, och filosofien; genom den tredje, det rätta och goda enligt sedeläran. Det undfaller ingen, att ofvannämde trenne slag af skönhet äga känne-

tecken, som noga utmärka dem från hvarandra, ja så noga, att man snart skulle anse dem alldeles sjelfständiga och lösa från allt inbördes beroende. Men med ett skarpsinnigt öga granskade, finnas de lika snart oundgängligen förutsätta vissa egenskaper, gemensamma för alla: och dessa äro riktigheten, klarheten, ordningen, och åsyftandet af ett visst ändamål, hvilka alla icke oegentligen kunna innefattas under ordet *riktighet*. Det vore en olycklig vitterhet, vetenskap, konst, filosofi, eller sedelära, som skulle framträda dem förutan. Utan dem skulle Homeri, Virgilii, Aristotelis, Ciceros, Taciti, Newtons, Lockes skrifter ej mera läsas: i brist af dem, hafva så många, i andra afseenden förtjente, författares verk föregått dem sjelfva till glömskan: och i sanning, hvad åsyftar hvilken författare som helst, hvad är hans klara intresse att åsyfta, om ej den högsta möjliga verkan på dem, för hvilka han skrifver? Ju mindre svaga sidor hans arbete har att yppa för den rättvisa kritiken, desto förmånligare för honom sjelf: ju större riktighet i alla delar af hans verk, desto djupare dess verkan och desto säkrare författarens ära. Riktigheten alltså, han må upphinna den, eller ej, måste ändock utgöra hans nödvändiga bemödande: ty hvem har i afsigt att blottställa sitt rykte för hån, hvem vill åskåda sin förgängelse? och detta sträfvande till riktighet i ett visst y ke, omärkligen förvandladt till en vana, kämpar författaren, idkaren, kännaren, helt naturligen till allt, fordrar

den i allt såsom ett förutsatt villkor, och dömmer ofullkomliga, förkastar, föraktar, afskyr sina egna och andras tankar, arbeten och gerningar, efter graden af brist på denna egenskap. Så stor är det rena förnuftets, analogiens och vanans förmåga öfver menniskan. En skicklig vitterhets-idkare är bättre i stånd att pröfva, fatta och njuta det rätta och sköna i en moralisk gerning, än en menniska utan talanger; och en dygdig menniska, som har förmögenhet att sjelf göra sig reda för sina öfvertygelser om rätt och godt, skall alltid i ett vitterhets-stycke söka något sant och ädelt, och derefter värdera detsamma. Jag säger både sant och ädelt: ty det är en lika analogi emellan allt slags skönhet, som emellan allt slags riktighet. Vitterhets-idkaren och den moraliska menniskan äro begge vane vid fina och ädla njutningar: det är ett band, som drager dem tillsamman: och hvardera vet oändeligen bättre att skatta den andras förtjenster, än en tredje man, som vore naturens rå, ohyfsade barn. Den öfvertygelsen, lika hos begge, att all säll, all behaglig njutning beror af regelmässighet och ordning, att ostrafflighetен är ett förutsatt villkor, och fullkomligheten ett medel att utvidga och bekraftiga njutningen: kort sagdt, begges begrepp och fordran af riktighet och skönhet införlifva sig hos dem så naturligt och nära med alla öfriga begrepp, att de lätt sympatisera med hvad helst röjer dessa egenskaper, och erfara ett frånstötande af allt som saknar dem. Hos individuer finnes alltså

ett samband emellan smak och sedlighet. Också kan ej något odödligt, något allmänt läst vitterhets-stycke framtes, som ej under den högsta sinnlighet röjer en sträckning till moralitet: på en annan sida, är intet moraliskt arbete säkrare om allmän inflytelse, än det, åt hvilket vitterheten lånar handen: och hvad annan slutsats kan häraf dragas, än att hela den klass af en nation, som ernått en viss grad förnuftig och sedlig odling, hvarmed alltid följer ett begär efter ädlare njutningar, har ett afgjordt behof af vitterheten, om ej i anseende till dess sinnligaste ämnen, åtminstone i anseende till det behag hon förmår meddela andra? Häri se vi ock en förnuftsgrund till den så ofta upprepade erfarenhets-utsaga, att vitterheten förmildrar sederna *): och förmildringen är alltid en förbättringsgrad, efter hvar och en med redigt begrepp om sina menskliga rättigheter säkert hellre väljer att lefva bland Européer, än bland Afrikaner. Den vittra folkklassen inom en nation, likasom den endast upplysta, äro i allmänhet (ty ett undantag af några individuer bevisar intet) menniskor af mycket lugnare och ädlare passioner, än den öfriga mängden, just derföre, att förståndsriktigheten ligger till grund hos begge. Så ofta dessa begge klasser äro verksamma, är det alltid de, som i en upprörd stat arbeta att mota passionernas utbrott och öfverdrift; som söka att bibehålla en jemnvigt emellan det förmyckna i ömsesidiga viljor; gifva

*) Emollit mores, nec sinit esse feros.

verksamheten sansning: ädelhet och rättvisa åt ändamålen; och ett bevis att lugnet, rättsinnigheten och ädelheten gerna utgöra deras afsigter, är det, att dessa klasser merendels först uppoffras, åtminstone förföljas, af den öfriga mängden, på hvars passioner smaken, förnuftet och sedekänslan icke fått verka, eller kanske hellre af den regeringslystna despoten, eller folkförföraren, som med rätta fruktar dem. Inom en fredlig nation åter, är det dessa klasser — hvilka, när blotta tänkare och kännare sammanräknas med författare och idkare, icke utgöra mer än en — är det dessa klasser, säger jag, som, när de lemnas fria i sin verkning, ensamme dana de öfriga. Upplysningen ensam är redan en oskattbar sak: det är den, som uppgifver allt sant och rätt som har en gerad tillämplighet till menniskoslägtets sällhet; men vitterheten har ock sitt värde: det är hon, som är upplysningens ej blott föregångare, men förespråkare; det är hon, smakens danare, utan hvilken ingen nation gerna skulle mottaga upplysningen, sedernas och förståndets danare. Det är sant, att hon ofta åstadkommer intet annat än nöje; men blotta nöjet, oskyldigt och grundadt på riktighet, är redan en njutning, gagnelig för både hjertat och förståndet. Deremot äro de tillfällen ojemförligt talrikare, då vitterheten förenar sig med upplysningen, antingen omärkligare, såsom i poemer, tal, teaterstycken, eller märkligare, såsom i filosofiska, historiska, moraliska, och hvad man

kallar populära skrifter: och det är då, vi tydligast inse att det gifves ej blott ett möjligt, men ett naturligt, analogiskt, genom beslägtade beståndsdelar sammanknutit band emellan smak och seder. När man (hvad sällan händer) gör noga åtskillnad emellan dygder och stora egenskaper, och likaså emellan personliga dygder och allmänna seder, torde det ej heller vara svårt för den, som genomforskat häfderna, att ur erfarenheten bevisa, att det man rätteligen bör förstå under ordet seder åtföljer hyfsning och smak allt efter graden af dessa; och att vildhet och oseder alltid funnits i rakt förhållande till förståndsråhet och brist på smak. Sådan är åtminstone min öfvertygelse, grundad på de eftersinnanden, som vid historiens läsning fästat sig i mitt minne. Jag får vidare tillfälle att något tala härom i den nästföljande delen af denna Afhandling; men en formlig historisk bevisning torde hvarken blifva möjlig eller vinna förtroende, utan högre och vidsträcktare kunskaper, än dem jag haft tillfälle att inhämta.

Det är redan i början anmärkt, att bevisen för vitterhetens nytta eller skadlighet ej kunna hämtas ur flera källor, än tvenne: *vitterhetens natur*, och *erfarenheten*. Hvad omdöme vitterheten förtjenar enligt granskning af dess natur, har jag i det föregående velat ådagalägga, och förmodar, att de invändningar som med skäl torde göras emot klarheten och ordningen i min framställning, icke skola finna rum emot satsernas riktighet. I den sednare frågan, an-

gående erfarenhetens bevisnings-kraft för eller mot vitterheten, skall jag af åtskilliga orsaker vara mindre vidlyftig, och inskränka mig endast till besvarande af några hufvudsakliga inkast, som blifvit gjorda mot vitterheten och äfven emot dess idkare.

Man har sagt, att vitterheten, genom den finhet hon infört i begrepp och njutningar, har ej allenast afvändt nationer ifrån stora tankar och dygder, utan ock ledt dem till veklighet, derigenom till förderf i seder, och sålmedelst beredt hela staternas upplösning och undergång. En författare, hvars filosofiska djupsinnighet och tankevidd, och hvars aktningsvärda moderation i domslut jag skulle göra mig en ära att kunna uppnå, har inom denna Akademi långt före mig besvarat detta betydande inkast, med all den öfvertygelighet som måste härflyta af klara begrepp med klarhet framställda: *) och det kan ej förundra Akademien och honom, att hans tankar här måste grundlägga och leda mina. Efter hvad jag redan anfört om det naturliga sambandet emellan allt slags riktighet, emellan sinnlig och moralisk skönhet, emellan smak och sedlighet, skulle i sanning ingenting vara mera förundransvärdt, än att, genom vitterheten, menniskosjälen skulle sänkas, i stället för upphöjas; sederna förderfvas, icke förädlas; knuten

*) Se *Anmärkningarna om Vitterhet och Smak* i Handlingarna rörande Svenska Akademiens Högtidsdag d. 20 December 1787.

af samhällsbandet icke tilltryckas, utan lossas; och att, som det säges, Atén och Rom skulle hafva fallit offer för sitt sedeförderf och sina fiender, genom en veklighet i allmänna lynnet, införd af deras vältalare och deras skalder. Om sådant vore rätta förhållandet, så skulle det först vara afgjordt, att Atén, Rom och andra stater, som med all sin vitterhet försvunnit ur den politiska verlden, icke fallit af andra och vida kraftigare orsaker, än förfiningen och upphöjningen i sin smak; vidare, att veklighet i själen kan vara en omedelbar, nödvändig följd af inbillningens och känslans nöjen, ovillkorligt grundade på riktighet i förståndsbegreppen; och ändtligen, att vitterheten har en full och uteslutande inflytelse på sederna och samhällsförfattningen, men allmänna lynnet, upplysningsgraden, lagstiftningen, lagskipningen, statskonsten och sedeläran ingen, ännu mindre en starkare, verkan på vitterheten. Sådane äro de slutföljder, som oundgängligen måste dragas af den dristiga sats, den Geneviske filosofen användt så mycken estetisk skönhet att bevisa. En lugnare undersökning, än den hans lättrörda själ tilläfventyrs kunnat åstadkomma, har likväl sedan ådagalagt, att dylika påståenden rakt strida mot all både politisk, filosofisk och historisk kunskap. Den historiska granskningen har upptäckt, att de odlade Grekiska folkslagen, före sitt eget fall, hade försatt de råa och okunniga i fullkomligt beroende af sitt välbehag; att äfven den stora ovittra Persiska makten måste vi-

ka för den Macedoniska; att Sabiner, Rutuler, Vejenter, Volscer, kort sagdt, alla de Italienska folkslagen, likaså en del Afrikanska, Asiatiska, Galliska, Britanniska och Tyska, af hvilka ganska få ägde minsta begrepp om vitterhet, underkufvades af det Romerska; med ett ord, att bland den mängd af nationer, hvaraf intet spår mera finnes på jorden, har pluraliteten ingen vitterhet ägt, och fallit ett rof för de mera odlade, innan dessa i sin ordning träffat sina besegrare: till hvilket allt ännu kan läggas den anmärkning, att Roms yppersta vitterhet inträffade just inemot brytningen till sedeförderfvet, under brottandet mellan stora dygder och laster; att vitterheten förföll sedan Roms seder först förfallit; att hon aldrig sedan framskymtade, utan då någon välviljande regent beklädde thrônen; och att när Rom alldeles gick under, hade flera sekler förflutit, hvarunder vitterheten icke fans, eller fans så ouppmuntrad och lam, att hon ej kunde äga en verkan. Historien om staters fall bevittnar då, att det beror af någon ting helt annat, än vitterheten: och den som vill göra sig möda att utleta driffjädrarna, skall säkrare finna dem i sjelfva statsförfattningarnas vrånga inrättning och handhafvande, i bristen på allmän upplysning, och den deraf följande omöjligheten af goda seder: ty, ehuru, efter ofvannämda grundsatser, vitterheten bör kunna förbättra sederna, och ehuru hon merendels åtföljer upplysningen, kunna likväl goda seder tänkas utan vitterhet, men icke goda seder utan

upplysning: och det vore väl en oförtjent ära man gjorde de ohyfsade tidehvarfven, om man ville ställa sederna ur dem i jemförelse ens med de mera odlades. Men samma säkra erfarenhet, som visar att vitterheten har ingen naturlig, utan högst en tillfällig, gemenskap med staters upplösning och fall, ådagalägger ock en annan sanning, den, att samhällets skick verkar ojemförligt starkare på vitterhetens, än den sednares på det förras. Det gifves ej mer än trenne saker, som dana grundkarakteren hos en nation: lagstiftningen, sedeläran och religionen, hvilka alla få sitt skick af upplysningen. Allt annat har en villkorlig inflytelse: det vill säga, allt verkar efter de grundsatser och det sätt, som dessa medgifva. Så har man sett den Romerska nationen i ett tidehvarf fattig, ädel och krigisk, följa sina anförare i de mest halsbrytande bedrifter; några sekler senare, veklig, stolt, egennyttig och upprorisk, fly på slagtfältet, men mörda sina regenter och höfdingar, och sälja spiran och befälstafven åt den mestbjudande; i närvarande tid, och redan i flera århundraden, veklig, och stolt ännu, men öfver en försvunnen ära, vara både till förstånd och hjerta oförmögen af de allmänna vackra och stora gerningar, som pryda de flesta andra nationers häfder: under ingendera af dessa perioder har vitterhen i Rom blifvit med framgång idkad; hvarföre har det Romerska folket varit sig så olikt? hvarföre olikt äfven i sin försämring? Rådfråga den omvexlade arten af dess religiösa, morali-

ska och politiska tänkesätt, och svaret skall erbjuda sig sjelfmant. Icke var det vitterheten, som föranledde den litenhet och låghet i det Romerska lynnet, hvilka ifrån början af Triumviratena intill Augusti närmaste efterföljares tid grad för grad tilltogo intill den allrayttersta: det var ännu ett verkligen ädelt skick vitterheten dels bibehöll och dels vann under Augustus, som ägde nog regeringskonst både att ej synas frukta och att synas befordra det. Ännu under Neros regering, om några Romare funnos som med vällust mottogo intryck af vitterheten, så var det af den som förvarades i Ciceros, Hortensii, Virgilii, Horatii, Terentii, Senecas och Lucani skrifter, hvilka, om några blad ur Horatius bortrifvas, man ej kan anklaga för ett hemligt eller uppenbart arbetande till sedernas försämring eller veklighet. De utgöra tvertom eviga bevis, att vitterheten har en så stark sträckning till skönhet, ädelhet, sanning och moralitet, att ej en blott påbegynt, utan länge fortsatt, försämring i allmänna tänkesätt och seder fordras, för att rikta hennes verkning till motsatta ändamål.

Men vore nu ock dessa tidehvarf alltför långt undanflydda för vår granskning, hvilka mera talande bevis mot vitterheten skulle man tillförventyrs vilja hämta ur en nyare lysande epok för konsterna, Ludvik XIV:s? Man vet att, på lifligheten när, hade före hans tid den Fransyska

ska nationens lynne en temmeligen nära likhet med de kringliggande folkslags. Hon var full af fördomar och osmak, utan begrepp och stadga i seder, skiftevis stolt och låg, djerf och krypande, likasom de andra, med den enda skillnad, att hennes yta skiftades snabbare, än deras. De bojor Richelieus tunga hand pålade henne, gåfvo henne väl för en tid en tvungen karakter, men osäker och vådlig, efter den beroddе blott af tvång, icke af begrepp, ej heller af njutningen af en angenäm belägenhet. Under ett sådant skick i den politiska författningen och national-lynnet, hvad var fransyska vitterheten? En troll-laterna, som kringfördes att beskådas af pöbeln, och i sanning det tidehvarfvets nation värdig, då den, för en och annan sublim scen, framvisade hundrade utan förnuft och smak. Men Ludvik XIV uppsteg på thronen. Storhet och ädelhet utgjorde det originala i hans karakter: det öfriga var lånt och tillfälligt, härflytande af hans uppfostran och hans belägenhet. Med dessa egenskaper, som visade sig i allt hvad han företog, utan att derföre alltid vara rätt lämpade och sällan åtföljde af mera värderliga, bländade han innan kort sitt folks ögon. Sedan han hunnit dana sitt hof efter sitt väsende, och dess tänkesätt efter sina skimrande grundsatser i lagstiftning, religion och sedelära, blef småningom hofvet nationens modell, han sjelf dess afgud; och genom hans långvariga regering fullkomnades formen till ett natio-

nal-lynne, som, utan redbarhet, ändock var eget, som var ytligt godt, intagande, älskansvärdt, utan att tåla en djupsinnig granskning. Under samma tidelopp, men genom vida olika medel, danades den ej lifliga, men oroliga Engelska nationens lynne till verklig grundlighet och sedlighet, jemte ädelhet, men utan ytliga behag. Några få författare för dagen, hvaribland en eller två af säker förtjenst, sådana äro enskilta omständigheters eller naturens egenkraftiga alster; men deras arbeten utgöra ingen vitterhet. Sådana författare ägde begge folkslagen förut: sådane voro, exempelvis, CLEMENT MAROT och SHAKESPEAR; de ägde en ton, men de gåfvo ingen, likasom stjernorna lysa för oss, men lysa oss ej. En verklig vitterhet, en vitterhet både till ämnen, form, snille, smak och inflytelse värdig detta namn, fingo dessa nationer rst under det tidehvarf vi vant oss att kalla LUDVIK XIV:s; och fingo den ej förr, emedan samhälls-skickets ombytlighet ej förr tillät en stadga i dessa nationers lynnen. Hurudan blef nu tonen af båda nationernas vitterhet? Just sådan, som tonen af hvarderas lynne. Den Fransyska fick på sin del behaget, ljufheten, lättheten, ädelheten, fullkomligheten i detaljer, finheten i utsigter, varsamheten i planer, det täcka i målningar, det ömma i känslor, det anständiga i allt, och allt blandadt med några drag af storhet, styrka och värdighet. Den Engelska åter utmärkte sig af höghet i flygt, vidd i utsigter, djuphet, djerfhet, storhet i planer, skönhet och rikedom i målnin-

gar, hänryckning i känslor, manlighet, styrka och eftertryck i allt, men med allt detta (och med förbehållen särskilt rättvisa för POPES talanger) en brist på fina, intagande, hyfsade behag. Man torde kunna säga, att emellan bägge folkens vitterhet inträffade samma åtskillnad, som är emellan originalitet och snille, hvilka bägge innefatta någon ting eget och olånt, men med skillnad i grader af storhet och verkan. Men för begges vitterhet låg en hög grad af riktighet till grund, som den ena viste att allmännare, den andra på ett större sätt, tillämpa. Det Fransyska snillet lyfte sig med farhåga, men rakt, mot höjden; det Engelska kryssade dristigt omkring i rymden, men rörde ej ögat från det första zenith för sin uppflygt, och nådde det.

Och vill man från pröfningen af den estetiska fullkomligheten i bägge nationernas arbeten, öfvergå till den af den moraliska, hvad förebråelser har man att göra dem? Ingen, om man ej ville påstå att moralitetsgraden för bägge kunnat ännu mer förhöjas: och till detta påstående torde man kanske vilja hämta anledning af hvad jag ofvanföre nämnt om en naturlig analogi emellan det sköna i vitterheten, och det sköna i förståndet och sedeläran. Men man besinnar då ej, att vara naturligen förenad med sederna, är ett, och att gå framom dem är ett annat; att bidraga till allmän sedlighet är ej detsamma, som att tillskapa den; att det förra gör vitterheten och gör det villigt, men att det sed-

nare måste vara upplysningens verk; att vitterheten gör upplysningen angenäm, men upplysningen sjelf danar allmänna opinionen om sant och rätt; och när sådant är förhållandet, när vitterhetens verkan ej kan härledas ur annat, än dess förmåga och tillfällen att behaga, kan man väl med skäl af henne begära en högre fullkomlighet, än den, för hvilken de mest odlade folk-klasser äga begrepp och känsla? Det är redan nog värderligt, att hon, enligt sin natur, har en sträckning till allt hvad som kan få namn af skönt och ädelt; men att samhällsskickets, allmänna lynnets och opinionens verkan på henne måste vara starkare, än hennes återverkan på dem, det är i sakernas natur; och att arbeta med ett slags visshet att icke förstås och att misshaga, det kan beundras och högaktas hos en individ, men det kan ej väntas af vitterheten, ty det är ej rimligt.

Men om ock, genom de bevis jag här tillägventyrs gifvit djupare snillen anledning att nyttja, alla stöd fölle undan den fördomen, att sjelfva vitterheten skulle vara skadlig; skall likväl ett anfalls-sätt emot henne återstå, i förblandningen af henne sjelf med hennes missbruk. Man skall säga, att vitterhetens idkare stundom användt hennes behag till att blända inbillningen, förleda känslan, och göra sofismen antaglig i sanningens ställe; stundom iklädt lastbara ämnen all estetisk skönhet, stundom bidragit att skämma bort regenters och beskydda-

res hjertan genom smicker, och utsått trätefrön inom sin egen republik genom afund, otålsamhet och bitterhet. Det är verkligen (bekännom det öppenhjertigt) i dessa tillmälen, så villkorligt ställda, som man ej orätt beropar sig på erfarenheten. Men, i sanning, hvad bevisar man dermed? Ej att vitterheten är skadlig, det man dock försåtligt åsyftar; intet annat, än den allmänna sanningen, att vitterhets-idkare äro *och* menniskor, kunna ock glömma sig, kunna förvillas och förhetsas. Är det vitterhetens fel? Är det hennes, att hon blott kan förädla, att hon ej kan utplåna mennisko-naturen? Är det hennes fel, att hennes tabernakels skatter kringföras af oheliga händer, att hennes facklor någon gång nyttjas till brand, och hennes rökelser någon gång uppfladdra vid ovärdiga offerfester? Välan, då är ock allt godt och heligt i verlden förkastligt: alla vettenskaper och konster, efter de så ofta blifvit använda till vårt slägtes förderf; alla statsförfattningar, efter ingen fins som ej alstrat tyranner, trälar och rebeller; alla religioner, efter så många svärd och bilor hvässts och så många bål brunnit i deras namn, genom deras tjenare och deras läror: och hvar skulle väl dessa skimrande slutledningar stanna? Skulle ej ock denna onda och qvalda jordens skapelse vara ett fel af Gud? Och hvarföre? för det menniskan, ouppmärksam på det godas plan, beräknar allenast sitt slägtes brott och sitt slägtes lidanden, ej de rätta orsakerna dertill, ej de gifna medlen deremot, ej

sitt slägtes dygder, ej sina dagar af verklig sällhet, ej sina månader af lugn. Nej, till en sådan slutkonst äro oss ej urskillningen och omdömet gifna: och verkligen, om någon ting kan jemföras med orättvisan af att dömma en sak blott efter dess missbruk, så är det fåkunnigheten af en sådan dom.

Men jag har erkänt, att vissa missbruk åtföljt vitterheten: Jag är långt ifrån att tro, det de måste åtfölja, och ännu längre från att försvara dem; men jag tror att, vitterheten förutan, hade dessa missbruk ändå funnits, och funnits i högre grad, åtföljande menniskans och samhällens oförädlade natur. Hvem, med någon kännedom af verlden, kan tro, att menniskors inbillning och känslor ej blifvit dårade till samma utsväfningar genom tusentals andra, flera och farligare förledelser, än dem vitterheten kan alstra? Hvem kan påstå att, före vitterhetens epoker, sanningarne i filosofien, politiken, moralen och religionen blifvit redigare, mindre förfalskade, kraftigare framställda; att fördomar, elaka seder, våldsamma passioner varit mera fjättrade före vitterhetens upprinnelse hos nationer, än efteråt? Tror man, att aldrig inför allmänheten några ämnen på ett farligare sätt lastbara blifvit framlagda, än de, åt hvilka några förskämda hjertan lånat vitterhetens behag? Kan man låta sig inbilla, att den förståndsråhet som den halfklyftige så lätt öfverrumplar, och de tygelfria böjelser, som villigt räcka handen åt fan-

tasten, ej varit ojemförligt allmännare före, än efter det riktighets-ljus vitterheten tändt i tanken, och den inre, finare sinnlighet hon infört i den gröfres ställe? O! då vore i sanning denna jorden säll. — Och detta smicker, som med skäl blifvit mången vitterhets-idkare förevitadt; som, derföre att det innebär osanning, förringar både den vetande som offrar, och den oförtjenta som njuter det; skulle man väl vilja bortbyta det skick af värdighet eller blygsel det fått af vitterheten, emot det skick af vämjefull och oförsynt låghet och elände, det alltid får af den grofsinnliga menniskans läppar? Eller tror man, att, utan skalder och vältalare, inga smickrare omgifvit regenter och beskyddare? Är det i vitterhetens natur, smickrets orsak bör sökas? Eller skulle man måhända rimligare misstäuka, att den ligger i begären till makt, vinning eller anseende, som mycket väldigare, talträngdare besitta den föga odlade, än den förädlade menniskan? Och om det, vid en noga granskning, finnes omöjligt att alldeles utrota dessa begär, borde man då ej lemna vitterheten i fred det icke mycket vågade loford, att förmåttliga och förädla dem? Besinnom dessutom, att icke allt är smicker, som har smickrets anseende. Ludvik XIV förtjente utan tvifvel ej all den rökelse, som åt honom offrades; men han förtjente en del deraf; han hade sina stora och aktningsvärda sidor; och sedan en tid förgudat, och en annan tid förbannat honom, har ändtligen en tredje kommit, som med sansning betänkt, med

rättvisa afvägt hans fel och hans förtjenster, som med detsamma ibland hans berömmares alltför frikostiga loford upptäckt mycken sanning, och denna sanning ostridigt värdigast framförd af dem, som besuto snillet och talangerna.

Men ännu återstår ett tillmäle mot vitterheten: det, att dess idkare stundom användt sina natursgåfvor till offentliga redskap för inbördes otålsamhet, afund och bitterhet. Det förnekas ej; men hvad svarar här erfarenheten? Äro ej verkningarne af dessa passioner alltid de samma, hos idkare af alla slags yrken, blott med skillnad i sätt och grader? och har icke, nyttjar icke hvar menniska sitt särskilta medel att gifva luft åt sina passioner? Är detta medlets fel, eller är det menniskans? Men hvad gör jag? hvi anser jag detta tillmäle värdigt ett svar, så länge jag ifrån häfderna förvarar ett minne för statskonstens och de gudomliga lärornas missbruk; så länge jag ser hela riken häftigt uppröras, och otålsamhetens, hatets, hämdens viggar slungas af händer, dem visa och milda öfvertygelser borde tillbakahålla; så länge jag ser jorden och hafven öfverhöljda med konsternas ädlaste uppfinningar, använde till oskyldiga nationers förstöring; och hör sextie seklers minnesmärken, i dag, och tilläfventyrs ännu långt fram i evigheten, ropa om en mängd heligas brott och klokas dårskaper? — Så blindt och ensidigt dömmer ofta verlden: hon bäfvar för en gnista, som skimrar i luften och försvinner; och hon mär-

ker ej eller glömmer lågan, som uppblossar mot skyn och fräter jorden. Moderation! stora och vördnadsvärda dygd, som vårt tidehvarf mer än många behöfver! du, hvars domsluts enda grundvalar äro kunskap och sanning i allt, rättvisa i allt! Skola ej blott vårt slägtes rättskaffens tankar och gerningar, skall allt, ända intill de ädlaste, oskyldigaste tidsfördrif, sucka efter ditt hägn, och sakna det?

I den afhandling jag nu till ända bragt, har jag trott mig bevisa, att vitterheten har en nödvändig inflytelse på allmänna förstånds-odlingen, och en naturlig på sederna; att om hon genom ett förderfvadt samhälls-skick kan skadligt användas, så bådar ock detta skick hennes egen undergång; men att hon, enligt sin natur, alltid är oskyldig, merendels nyttig; att hon genom sin gemenskap med förståndet har en naturlig dragning till upplysningen, och, genom sin gemenskap med känslan, till sedeläran; och ändtligen, att af alla de tillvitelser som göras vitterheten, äro en del fullkomligen grundlösa, och de öfriga sådana som med vida större skäl kunde göras allt annat och väsendtligare för menniskoslägtets bestånd och sällhet. Om jag häri ådagalagt den riktighet i grundsatser och tankeföljder, som jag främst af allt åsyftat, så tillhör förtjensten deraf mindre mig, än de djupsinniga tänkare, hvilkas arbeten jag rådfrågat.